

012
914

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Η

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΤΗΣ

5381
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ

ΤΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ,

Διδασκάλου τῆς Φιλολογίας κατὰ τὸ Φιλολο-
γικὸν τῆς Σμύρνης Γυμνάσιον.

Εἰς χρῆσιν τῶ αὐτῶ Γυμνασίου.

Διὰ δαπάνης τῶ Κυρίου Ἡλίου Βαλλῆ.

.....

ΕΝ ΒΙΕΝΝῃ, ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΙΩ. ΣΟΥΡΕΡ.

1853

Ἡ δὴλωσις τῶν λόγων σὲ φωτιᾷ, ἃ συνετεῖ νηπίες,
Ψαλμ. 119, 130.

ΤΩΙ
ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΩΙ ΚΑΙ
ΘΕΟΠΡΟΒΛΗΤΩΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΙ
ΑΓΙΩΙ ΕΦΕΣΟΥ,
ΚΥΡΙΩΙ ΚΥΡΙΩΙ
ΔΙΟΝΥΣΙΩΙ
ΚΑΛΔΙΑΡΧΗΙ
ΠΑΤΡΙ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΩΙ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΩΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΠΡΟΣΤΑΤΗΙ
Ἰερόν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΕ ΔΕΣΠΟΤΑ!

Εἰς τὴν ἡμετέραν Θεοπροδόλητον Πανιερότητα δίκαιον ἔκρινα νὰ προσφωνήσω τὴν Κατηχητικὴν ταύτην βίβλον διὰ τὰς ἐφεξῆς μάλισα αἰτίας. Πρῶτον μὲν, διὰ νὰ ἐκφράσω δημοσίως τὸ τῆς ψυχῆς μου βαθύτατον σέβας πρὸς τὰς μεγάλας Σου ἀρετάς, Ἀρχιερέων περικλεέσατε! Διότι κορυφαῖος ὑπάρχων τῆς ἀγιωτάτης Συνόδου σπουδάζεις νὰ ἐξανθήσῃ πάλιν ἡ ἀρχαία δόξα τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, ζῆλον ζηλῶν θερμότατον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, καὶ τῆς τῶν Θεῶν νόμων καρποφόρου διδασκαλίας, καὶ πάντοτε ἀναπνέων τοῦ τῶν Γραικῶν ὀρθοδόξου γένους τὸν φωτισμὸν καὶ καταρτισμὸν, τὸν ὁποῖον ἐπισπεύδων, καὶ διὰ λόγων ἰσχυρῶν καὶ διὰ χειρὸς ἐλευθεριωτάτης συνεργεῖς εἰς Σχολείων σερέωσιν, καὶ Διδασκάλων ὑπεράσπισιν, καὶ μαθητῶν διατροφήν καὶ ἐμφύχωσιν, ποτίζων οὕτω, καὶ φυτοκομῶν, καὶ προάγων τοῦ Χριστοῦ τὴν φυτείαν, ὡς ἄλλος Παῦλος καὶ Ἀπολλῶς, εἰς τοιοῦτους μάλισα δυσκολωτάτους καιροὺς, ὁ ἀληθὴς ἐκείνων διάδοχος.

Δεύτερον δὲ, ὅτι πᾶν ὅ,τι περὶ Θεοῦ καὶ Θεῶν πραγμάτων πραγματεύεται βιβλίον εἰς τὴν ἡμετέραν ἀνήκει μάλισα πανίερρον Κορυφήν. Σὺ χαριτοκόσμητε Ἱεράρχα ἐγνωρίσας καλῶς, ὅτι τῆς τῶν λογικῶν προβάτων ποιμαντορίας τὰ καθήκοντα δὲν ἐμπορεῖ ποθεν ἄλλοθεν νὰ τὰ ἐξαντήσῃ ὁ πνευματικὸς Ἄρχων, εἰμὴ ἀπὸ τοῦ σωτηρίου τὰς πηγὰς, λέγω δὲ τὰς Θεοπνεύτους Γραφὰς. Διὰ τοῦτο τὸν Θεῖον Νόμον συχνῶς μελετῶν, καὶ τὰς ἱεράς βίβλους πάντοτε φέρων μετὰ Σεαυτοῦ, κατὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἄρχοντας τοῦ Ἰσραὴλ ἐντο-

λην τοῦ ὑψίστου Νομοθέτου, συμμετρεῖς τὴν ἀρετὴν Σου μὲ
 τὴν ἀξίαν τοῦ θρόνου Σου, καὶ διοικεῖς λαὸν περιούσιον ζη-
 λωτὴν καλῶν ἔργων, καλλιάρχῶν ὡς φερώνυμος Καλλιάρ-
 χης, καὶ διεγείρων τῶν βελτίστων τὴν ἔφρασιν εἰς τῶν Ἐφε-
 σίων τὰς ψυχάς· τὰς ὁποίας ὑπαλείφω καὶ παρορμῶν εἰς
 τὰ καλὰ, σήλας ἀρετῆς ἀνεγείρεις, κατὰ τὸν Ἰακωβῶ, ὅστις
 ἤλειψε σὴ λην τῷ Θεῷ. Εἰς τὸν ζηλωτὴν λοιπὸν
 καὶ πρόμαχον τῶν Γραφῶν ἀνήκει δικαίως καὶ ἡ εἰς τὰς
 Γραφὰς αὐτῆ εἰσαγωγικὴ ὁδηγία. Διότι ἡ μὲν παροιμία εἰς
 θάλασσαν ἀποσέλλει τὰ νάματα, ὁ δὲ θεὸς χρησμός εἰς
 τοὺς Ἱερούς καθιερώνει τὰ Ἱερά. Τελευταίου, δὲν θέλω φα-
 νῆν ὀχληρὸς, εἰάν εἰς ταῦτα προσθέσω καὶ τῆς περὶ ἐμέ πα-
 τρικῆς Σου εὐνοίας καὶ τῶν πολλῶν χαρίτων τὴν διηνεκὴ τῆς
 ψυχῆς μου εὐγνωμοσύνην, τῆς ὁποίας μικρὸν σημεῖον ἐτόλμη-
 σα νὰ προσφέρω πρὸς τὴν Θεοφροῦρητόν Σου Πανιερότητα τὴν
 καὶ ἄλλως ἀνῆκουσαν εἰς αὐτὴν τοῦ βιβλίου τούτου προσφώνησιν.
 Εὐτυχῆς ἐγὼ, εἰάν ἀξιώσης νὰ ἐπίθῃς μὲ ἠλαρὸν ὄμμα πρὸς
 τὴν μικράν μου ταύτην προσφορὰν, καὶ μὲ ἀνταμείψῃς μὲ τὰς
 πολυτιματάτας Σου εὐλογίας, Δέσποτα σεβασμιώτατε!

αἰγι: Μαῖου κε: ἐν Σμύρνη

Τῆς ὑμετέρας Σεβασμιωτάτης Πανιερότητος

δοῦλος ταπεινὸς

Κωνσταντῖνος Πρεσβύτερος
καὶ Οἰκονόμος.

Πρὸς τὰς Σμυρναίους.

Δὲν ἀμφισβᾶλλει, νομίζω, κανεὶς ἀπὸ τοὺς φρονίμους, ὃ φίλοι Σμυρναῖοι, ὅτι ἀρχὴ καὶ θεμέλιον τῆς τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονίας εἶναι τῆς παιδείης αὐτοῦ ἡλικίας ἢ ὀρθὴ καὶ νόμιμος ἀγωγή, καὶ παιδεία· διότι δι' αὐτῆς ἐντυπώνονται εἰς τὴν ἀπαλὴν ἀκόμη ψυχὴν του τῆς ἀρετῆς οἱ τύποι, οἵτινες ἔπειτα δι' ἔργων ἐκφραζόμενοι, τὴν κοινὴν εὐτυχίαν τῆς πολιτείας ἀποτελοῦσι.

Πρώτισον δὲ μάθημα τῆς ὀρθῆς τῶν παιδίων ἀνατροφῆς ποῖον ἄλλο δικαιοτέρον ἐμπορεῖ νὰ γείνη, εἰμὴ ἡ κατήχησις καὶ διδασκαλία τῆς ἐρθεοδόξου πίστεως; Τόσον εἶναι σφιγκτὰ συνδεδεμένη μετὰ τῆς θρησκείας ἢ ἠθικῆς, ὥστε δὲν ὑπάρχει κατ' ἐν ἔθνος ἀνθρώπων, τοῦ ὁποίου τὰ ἦθη δὲν ἐχαρακτήρισθησαν, καὶ ἐμορφώθησαν ἀπὸ τὰ περὶ Θεοῦ φρονήματά του. Ἄλλὰ ποία ποτὲ ἠθικὴ δύναται νὰ γείνη ἢ τελειότερα, ἢ ἀληθεστέρα, παρὰ τὴν ὑπὸ τῆς ὑψίστου καὶ θειοτάτης εὐαγγελικῆς

πίστεως διδασκομένην καὶ διὰ τῆς Θείας χάριτος προκόπτουσαν καὶ τελεσφοροῦσαν; Δι' αὐτῆς ἐμφυτεύεται εἰς τῶν νέων τὰς ψυχὰς ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, τὸ θεμέλιον πάσης σοφίας, καὶ τὸ πρὸς τοὺς νόμους σέβας, ὅλων τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἡ πηγή, καὶ βρῆσις τοῦ ὀρθοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς ὁσιότητος· πράγμα, τὸ ὁποῖον, ὄχι μόνον ἡ Θεόπνευστος ἐκκλησιαστικὴ Σοφία κηρύττει τρανῶς α), ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἔξω φιλοσόφων οἱ φρονιμώτεροι, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τῆς φυσικῆς Θεογνωσίας τὸ φῶς, ἐξήτουν νὰ εὑρῶσιν εἰς τὴν κατ' αὐτοὺς Θεησκείαν β).

Αὕτη εἶναι ἡ αἰτία, ὡς φιλόκαλοι Συμυρναῖοι, διὰ τὴν ὁποίαν ἐν ἀπὸ τὰ κυριώτερα μαθήματα εἰς τὸ φιλολογικὸν Γυμνάσιον σας διατάχθη ἡ ἱερὰ Κατήχησις τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως, κατὰ πᾶν Σάββατον μετὰ μεσημβρίαν διδασκομένη, ὡς δυναμένη νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν τέκνων σας ψυχὰς τὴν ἐπίγνωσιν καὶ ἀγάπην τῆς τῶν δογμάτων ἀληθείας, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς εἰς θεμέλιον ἀρχαγῆς, ἐποικοδομεῖται ἡ νόμιμος ἀγωγὴ τῶν, τὸ σκοπιμώτατον τέλος τῶν εἰς σύστασιν τοῦ Γυμνασίου κοινωφελῶν σας ιδρύτων, καὶ ὁ κυριώτατος σκοπὸς τοῦ κατ' αὐτὸ φρονιμωτάτου Σχολάρχου, τοῦ σοφοῦ λέγω καὶ φιλογενεστάτου Κούμα. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς παράδοσιν τῆς Κατηχή-

α) Μακάριος ἀνὴρ, ὅς ἐν τῷ νύμφῳ κυρίως μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός — καὶ εἶσαι ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων — καὶ πάντα, ὅσα ἂν ποιῇ, κατευοδοθήσεται. Ψαλμ. 1, 1—4. Ἐν τίνι κατηγορήσῃ νῦν ἰδὼν αὐτὰ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τῆς λόγου σου. Ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου συνῆκα, διὰ τὸ ἐμίσησά πᾶσαν ἰδὼν ἀδικίαν. Λύχνος τοῖς ποσὶ μὲς ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. Ψαλμ. 119, 9. 104. 105. β) Διδάσκειν ἔν δει τὰς νεκρὰς ἐξ ἀρχῆς τὰν τε θείων τιμῶν, καὶ τὰν τῶν νόμων, ἐκ τῶνδε γὰρ φανερὸν εἶη ὅτι πᾶν ἔργον ἀνεμπίστον, καὶ βίαιον, ὁσιότητός τε καὶ εὐσεβείας μετέχει; αἷζ' ὀρθοπλοίϊ. Κλειν. Πυθαγ. παρὰ Στοβ. λόγ. α. σελ. 9.

σεως χρειάζεται μάλιστα κατηχητική βίβλος, μεθοδικῶς συντεταγμένη, διὰ τοῦτο ἐκδίδεται ἢ τὴν ὁποίαν φέρετε ἀνὰ χεῖρας, χάριν τῶν φιλάτων σας τέκνων, ὥστε νὰ ἐμπορῶσιν ευκόλως ὅλα διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου νὰ εἰσάγωνται εἰς τὴν γλῶσσιν τῶν ἱερωτάτων τῆς πίσεως καθηκόντων, χωρὶς νὰ κατατρίβωσι τὸν πολυτιμότεον χρόνον εἰς ἀντιγραφὴν τῶν κατηχητικῶν ἀναγνώσεω, τὸ ὅποιον πολλάκις συνέβαινε, διὰ τὴν ἔλλειψιν ὁμοίω ἐπίσης καὶ μεθοδικῶν κατηχητικῶν βιβλίων.

Προέκριναν δὲ τὴν κατηχητικὴν ταύτην βίβλον παρὰ πᾶσαν ἄλλην εἰς ἔκδοσιν, ὅχι μόνον ὡς μεθοδικώτατα συντεταγμένην καὶ τελειότατα παρ' ὅλας τὰς ἄλλας, ὅσαι φέρονται συγγραμμέναι εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρέπουσαν μάλιστα καὶ ἀνήκουσαν εἰς τὸ Φιλολογικὸν ἡμῶν Γυμνάσιον. Καὶ πρὸς μὲν βεβαίωσιν τῆς εὐμεθόδου συντάξεώς της ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ ἀναφέρω τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου συγγραφέως αὐτῆς καὶ συντάκτου. Πλάτων οὗτος εἶναι ὁ σοφώτατος, καὶ σεβασμιώτατος τῆς Μόσχας Μητροπολίτης, εἰς ὅλην τὴν φωτισμένην Εὐρώπην περιαδόμενος διὰ τὴν σοφίαν του ἐπίσης, καὶ ποιμαντορικὴν ἀρετὴν του. Ἀπὸ τούτου τὰς σοφὰς χεῖρας προήλθε τὸ πρῶτον ἢ βίβλος εἰς γλῶσσαν Ῥωσικὴν πρὸς διδασκαλίαν Παύλου τοῦ τότε μεγάλου Δουκὸς τῆς Ῥωσσίας, τοῦ ὁποίου ἐχρημάτισεν ἀνατροφεὺς ὁ ἀνὴρ. Μετέφρασε δὲ ταύτην εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἡμῶν διάλεκτον, καὶ μετὰ σοφὰς πλουτίας σημειώσεις ἐξέδωκε τῷ 1782. ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξονίας ὁ σοφὸς Κοραῆς· Κοραῆς, ὁ ἀπὸ ταύτης ἀρχήσας νὰ εὐεργετῇ τοὺς ὁμογενεῖς του, κρηπίδα ταύτην προκαταβαλὼν, καὶ ἱερωτάτην ἀρχὴν τῶν, ὅσα ἔμελλε μετὰ ταῦτα νὰ δωροφορήτῃ παλλὰ, καὶ καλὰ εἰς τὸ φίλατον γένος του. Εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα καυχᾶσθε δικαίως, ὦ φίλοι Σμυρναῖοι, καὶ φιλοτίμως τὸν αἰκαιο-

ποιείσθε ὡς συμπολίτην σας, φιλονεικοῦντες καὶ περὶ τούτου πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς γείτονάς σας, τοὺς φιλομούσους Χίους, καθὼς ποιεῖτε περὶ τοῦ Ὅμηρου, καὶ ἀνανεοῦντες πάλιν ἐνδόξως τὴν μακαρίαν ἐκείνην καὶ πολύζηλον ἔριν. Παρὰ ταύτην λοιπὸν τὴν κατηχητικὴν βίβλον ποίαν ἄλλην μεθοδικωτέραν, ἢ προσφυσέραν ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῶμεν εἰς τὸ Φιλολογικὸν τῆς Σμύρνης Γυμνάσιον; Ταύτην ἐγὼ μεταρρύθμισας ὁπωποῦν, καί τινα μὲν ἀφαιρέσας, ἄλλα δὲ καὶ προσθέσας, ὅσα ἔκρινα ἀναγκαῖα εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν τῶν Μαθητῶν, ἐξέδωκα διὰ τύπου πρὸς διδασκαλίαν των, σπουδάζων παντοίως, ὅσον τὰ δυνατὸν, περὶ τὴν ψυχικὴν αὐτῶν ὠφέλειαν καὶ βελτίωσιν.

Ἄλλὰ, φίλοι Σμυρναῖοι, ὅσον ἂν ἦναι καὶ ἡ βίβλος μεθοδική, καὶ τὸ φιλολογικὸν ἡμῶν Γυμνάσιον ἄγρυπνον, καὶ ἐπιμελὲς εἰς τὴν ὀρθὴν τῶν τέκνων σας ἀγωγὴν, ὀλίγη τις ὠφέλεια ἐκ τούτου θέλει προκύψει, εἴαν καὶ σεῖς δὲν συνεργήσητε. Ψυχὴ τῶν εἰς τὰ τέκνα σας παραδιδομένων καλῶν μαθημάτων εἶναι τὰ ἰδικόν σας, ὡς καλοὶ καγαθοὶ γονεῖς, ἀγαθὸν παράδειγμα. Ὅταν τὰ παιδιὰ βλέπη τοῦ ἴδιου αὐτοῦ πατέρα πράττοντα τὰναντία τῶν, ὅσα μαυθάνει παρὰ τοῦ διδασκάλου, τίνα τῶν δύο μέλλει περισσότερον ν' ἀκολουθήσῃ, τὸν διδασκάλου, τὸν ὁποῖον βλέπει ὀλίγας ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ πολλακίς ἀκούει παρ' αὐτοῦ ὅσα δὲν κολακεύουσι τὴν φιλαυτίαν του, ἢ τὸν πατέρα μετὰ τοῦ ὁποῖου συνδιατρίβει καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα, προσκολλημένον εἰς αὐτὸν ὑπό τε τῆς φύσεως καὶ τῆς συνηθείας, καὶ τοῦ ὁποῖου τυχόν αἱ πράξεις εὐχαριστοῦσι τὰς παραλόγους ὀρέξεις του; Ἄλλ' ὅταν ἐξ ἐναντίας τὰ παιδιὰ βλέπωσιν εἰς τὰς πατρικὰς των οἰκίας μὲ τὸ ἔργον πραττόμενα, ὅσα μὲ τὸν λόγον εἰς τὸ Σχολεῖον ἀκούουσι διδασκόμενα, σε-

ρεδνννται εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ γίνονται παῖδες μὲν κόσμιοι, νέοι δὲ σώφρονες, ἄνδρες δὲ δίκαιοι, γέροντες δὲ συνετώτατοι· καὶ πρὸ πάντων, εὐσεβείς πρὸς Θεὸν, γνησιώτατα τέκνα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Πολιτείας μέλη τίμια, καὶ χρησιμώτατα.

Γνωρίζοντες λοιπὸν ἀκριβῶς, ὅτι ἀπὸ τὴν παιδείαν τῶν υἱῶν σας κρέμαται τῶν οἰκῶν σας ἢ εὐτυχία, *) χρεός ἔχετε πρῶτον νὰ προβάλλητε ἑαυτοὺς εἰς τὰ τέκνα σας ζῶσαν παντοίας ἀρετῆς εἰκόνα, πάντοτε καὶ πανταχοῦ προτεθειμένην εἰς μίμησιν, καὶ νὰ ἐπαγρυπνῆτε εἰς τὰς συναναστροφάς, καὶ τὴν ἄλλην διαγωγὴν των. Ἐπειτα χρεωσείτε καὶ κατ' ἰδίαν εἰς τὰς οἰκίας σας νὰ γίνηθε σεῖς αὐτοὶ ἐπιστάται εἰς τὰς μελέτας τῶν μαθημάτων των, ἐξετάζοντές τα πάντα ἐσπέραν νὰ σας λέγωσι τί καλὸν ἔμαθον τὴν ἡμέραν εἰς τὸ Σχολεῖον, καὶ βραβεύοντες μὲν μὲ ἐπαίνους καὶ δῶρα, ἂν τύχη, τὴν περὶ τὴν ἐπίδοσιν εἰς τοὺς λόγους φιλοτιμίαν των, παιδεύοντες δὲ μὲ πατρικοὺς ἐλέγχους, καὶ σωτηριώδεις κολάσεις ἐνίοτε, τὴν ἀμέλειαν καὶ ἀκηδίαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν καθηκόντων. Εἰς τὴν παροῦσαν, ὦ φίλοι, τοῦ γένους ἡμῶν κατάστασιν οἱ γονεῖς αὐτοὶ πρέπει νὰ γίνωνται παιδονόμοι, καὶ ἔφοροι τῆς παιδείας τῶν τέκνων των. Ταύτην δὲ τὴν περὶ τὰ μαθήματά των πατρικὴν σας πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων πρέπει νὰ ἐπιτελεῖτε εἰς τῆς ἱερᾶς Κατηχήσεως τὴν ἀνάγνωσιν, ἀπαιτοῦντες παρὰ τῶν παιδῶν εὐκρινεῖς τῆς πίσεως ἰδέας, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των, καὶ φροντίζοντες ἀδιακόπως νὰ ἐντρέψητε εἰς τὰς ψυχὰς των τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον, καὶ τὴν μελέτην των

*) Τίτων, γὰρ πρὸ χρησῶν, ἢ τὰναντία γενομένων, ἔ, πᾶς ὁ οἶκος τῆ πατρὸς αὐτῶν οὐκ ἔσται, ὅποιοι ἀντίνας οἱ παῖδες γίνωνται. Πρὸ τὴν ἀρὰ δεῖ προμήθειαν αὐτῶν εἶχειν. Πλάτ. Λαχῆτ.

ἀγίων του ἐντολῶν, καθὼς ἔπραττον ὅλοι οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποι, οἷον ὁ Ἀβραάμ α), ὁ Ἰωβ β), καὶ οἱ λοιποὶ ὅσοι εὐλογηθήσαν διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἰδίων τέκνων ἀνατροφῆν. Τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸς ῥητῶς σὰς προσάσσει γ), καὶ ἡ Ἐκκλησίαι καθ' ἡμέραν σὰς παραγγέλλει δ).

Εἰς τὸ χρέος τοῦτο τῶν γονέων εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅτε ὑπόκεινται καὶ οἱ Ἀνάδοχοι, ὡς ἐγγυηταὶ τῆς τῶν ἀναδεξιμαίων αὐτῶν σωτηρίας γενόμενοι καὶ μάλιστα ὁπόταν ταῦτα τύχωσι νὰ ἦναι παῖδια γονέων πτωχῶν, ἢ ἀμαθῶν, ἢ καὶ πολλαίκις ἀποθαρμένων.

Ἄλλὰ πολὺ περισσώτερον εἶναι τὸ ἱερὸν τοῦτο καθήκον ἰδικόν σας, ὡ πνευματικοὶ πατέρες τῶν Χριστιανῶν, Ἱερεῖς τοῦ Ἰησοῦ σεβασμιώτατοι! Σεῖς εἰσθε τοῦ Θεοῦ νόμου οἱ φύλακες, καὶ τῆς Πίσεως οἱ διδάσκαλοι, καὶ τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας οἱ οἰκονόμοι. Χρέος λοιπὸν ἔχετε ν' ἀγωνίζησθε, ὅσον δύνασθε, πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν, προσβιβάζοντες αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου ὅχι μόνον διὰ τῶν ἐναρέτων σας πρά-

α) Ἀβραάμ δὲ γενόμενος ἔσαι εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ — ἦδει γὰρ (ὁ Θεὸς) ἑ. συντάξει τίς ὑοῖς αὐτῶ, καὶ τῶ οἴκῳ αὐτῶ μετ' αὐτὸν, καὶ φυλάξαι τὰς ὁδὰς κυρία, ποιῆν δικαιοσύνην καὶ κρίσιν. Γενεα. 18, 18—19. β) Ἀπέστειλεν Ἰωβ καὶ ἐκαθαρίσεν αὐτὸς (τῆς ἡμῶν) ἀνιγόμενος τὸ πρῶτον, καὶ προσέφερε περὶ αὐτῶν θυσίας, κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, καὶ μόνον ἕνα περὶ ἁμαρτίας περὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἔλεγε γὰρ Ἰωβ, Μὴποτε οἱ ὑπόμω ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν κακὰ ἐννεόησαν πρὸς τὸν Θεόν. Ἰωβ. 1, 5. γ) Καὶ ἔσαι τὰ ῥήματα ταῦτα, ὅσα ἐντέλλομαι σοὶ σήμερον, ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν τῇ ψυχῇ σου, καὶ προσβιβάσεις αὐτὰ τῆς ἡμῶν σου, καὶ λαλήσεις ἐν αὐτῆς καθήμενος ἐν οἴκῳ, καὶ πορευόμενος ἐν ὁδῷ, καὶ κοιταζόμενος, καὶ διαπιστάμενος. Δευτερ. 6, 6—7. δ) Οἱ Πατέρες ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νοθεσίᾳ Κυρίου. Ἐφισ. 6, 4.

ξείων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν κατηχητικῶν σας λόγων, καὶ ἀπαι-
 τουντες ἕκαστος παρ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν πνευματικῶν σας τέκνων
 ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίσεως. Πολλὰ ὀλίγα εἶ-
 ναι τὰ παιδία ὅσα δύνανται νὰ παιδεύωνται, καὶ κατηχῶνται
 εἰς τὸ Σχολεῖον, συγκρινόμενα πρὸς τὰλλα, τὰ ὅποια μένουσιν
 ἀκατήχητα καὶ ἀπαιδέυτα ἢ διὰ πενίαν, ἢ διὰ κακὴν ἀνατρο-
 φὴν, καὶ βαρβαρότητα τῶν γονέων των, ἢ δι' ὀρφανίαν, ἢ δι'
 ἄλλο τί, τὰ ὅποια εὐκόλως ἐμπορεῖτε νὰ γνωρίσητε, καὶ βοη-
 θήσητε, ὅσον δύνασθε, Σεῖς μάλιστα οἱ πνευματικοὶ Πατέρες,
 ὅταν προσέρχωνται, κατὰ χρέος Χριστιανικόν, πρὸς ἐξαγόρευσι
 τῶν ἀμαρτιῶν των. Ἦτόποτε καιρὸς, ὅποτε τῆς Κατηχήσεως
 ἡ διδασκαλία ἐγένετο παρήρησι ἐπ' ἐκκλησίας εἰς τοὺς χρυ-
 σοῦς αὐτῆς αἰῶνας· ἀλλ' εἰς τὴν χαλκίην τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶ-
 νος περιόδου βλέπετε, φίλοι πατέρες, ὅτι τὸ σωτηριωδέστατον
 τοῦτο μάθημα εἶναι παντάπασι, φεῦ! ἡμελημένον, καὶ, τίς
 νὰ τὸ πισεύσῃ; ἄγνωστον πολλάκις ὄχι μόνον εἰς τὸ πλείοτερον
 μέρος τοῦ ὄχλου, ἀλλὰ καὶ εἰς τινὰς ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς αὐτοὺς, οἵ-
 τινες διωρίσθησαν νὰ ἦναι τῶν θείων νόμων οἱ ἱερώτατοι ἄγγε-
 λοι *);

Ἐντεῦθεν ἐπλημμύρησαν εἰς τὸν Χριστιανικὸν λαὸν τῆς
 τοσαύτης διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν τὰ θολερώτατα νάματα, ἐντεῦ-
 θεν αἱ ἀλλόκοτοι προλήψεις καὶ θεισιδαιμονίαι· ἐντεῦθεν ἡ ἐ-
 πιπόλαιος καὶ κλονουμένη πίσις, καὶ ἀνευλάβεια πρὸς τὰ θεῖα·
 ἐντεῦθεν ἡ τὸλμηρὰ καταφρόνησις τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, καὶ
 τὰλλα μυρία εἶδη τῶν κακιῶν, τὰ ὅποια εἶναι ἀχώριστα ἐπα-

*) Χ. ἰλη ἱερέας φύλάξεται κρίσιν, ἢ νόμον ἐκζητήσασιν ἐκ τῆ
 σώματος αὐτῆ, οἱ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι. Μ. κλαχ.
 2. 7.

κολουθήματα τῆς ἀγνοίας τῶν δογμαμάτων καὶ ἐντολῶν τῆς ἀμω-
μήτου ἡμῶν Πίσεως.

Διὰ ταῦτα, ὡς σεβασμώτατοι ἄνδρες, ἀνάσσετε ζηλώ-
σαντες εὐθεώτατον ζῆλον, καὶ ἀναλάβετε γενναίωτερον τῶν
πνευματικῶν σας τέκνων τὴν φροντίδα, μελετῶντες μὲν αὐτοὶ
σεῖς πρῶτον συνεχῶς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, διδάσκοντες δὲ αὐτὸν
καὶ εἰς τὸ λογικὸν ποίμνιόν σας πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ τῆς ἐκ-
κλησίας αὐτοῦ, καὶ θιόρῳσιν ἡθῶν, καὶ φωτισμὸν ἀληθινῶν
τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν γένους *). Μέσου δὲ τοῦ καλοῦ τούτου
δρασιακώτατον νομίζω μάλινα, οἷτε πνευματικοὶ πατέρες, καὶ
αἱ ἐνορίας ἔχοντες ἱερεῖς νὰ κατηχήτε εἰς ὧραν διωρισμένην
τὰ μικρὰ παιδία τῶν ἐνοριτῶν σας, καὶ μάλινα τῶν πτωχῶν, διὰ
τὰ ὅποια ἐξαιρέτως ἐκθίδεται ἡ παρούσα κατηχητικὴ βίβλος·
ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτῶν νὰ σας λέγωσιν ἀπὸ σήθους τ' ἀναγ-
καϊότερα τῆς κατηχήσεως ἄρθρα, ἀφίνοντες δὲ τὰς ὑψηλότερας
σημειώσεις διὰ τοὺς τελειότερους τῆν ἡλικίαν. Οὕτω, λόγου
χάριν, ἀπὸ τὰ ἱερὰ τῆς Πίσεως Σύμβολον θέλουσι λέγειν δια-
κεκριμένως τὰς κυριώτερας ἐννοίας τῶν ΙΒ. ἄρθρων· ὡσαύτως
κὶ ἀπὸ τὸν Θεῖον Νόμον τὰς ἀνηκούσας εἰς τὴν ἡλικίαν των
ἐντολὰς, καὶ τίνες ἁμαρτίαι ἀντίκεινται εἰς αὐτάς· ὡς, γυμ-
ναζομένων αὐτῶν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν μελέτην τῶν Θεῶν δογ-
μάτων καὶ ἐντολῶν, νὰ ριζωθῶσιν εἰς τὰς καρδίας των ὀρθὰ
μὲν περὶ Θεοῦ φρονήματα, ἀποσροφὴ δὲ πρὸς τὴν κακίαν, ὅ-
σον τὸ δυνατόν· καὶ ἔρως ἐγκάρδιος πρὸς τὴν ἀρετὴν. Οὕτω
δὲ τὰ παιδία προδιατεθειμένα, εἰάν τύχωσιν ὄντα πτωχὰ, μὴ

*) Καὶ τὸν λαόν με διδάξοι πᾶς ἱερεὺς ἀναμέσαι ἀγίῃ ἔ βεβή-
λα, ἔ ἀναμίσειον ἀκαθάρα ἔ καθαρῶ γνωριῶσιν αὐτοῖς. Ἰερεκλήλ.
6, 4, 23.

φείδεσθε οἱ δύναμι μ ἔχοντες νὰ τὰ ἐξαποσέλλητε καὶ εἰς τὸ Σχολεῖον δι' ἰδίᾳς δαπάνης, διὰ νὰ παρευθῶσι εἰς τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν, τρέφοντες αὐτὰ πατρικῶς καὶ ἐλευθερίως, καὶ ἐνδύνοντες καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχὴν. "Ἄφετε τὰ παιδία, φίλοι πατέρες, ὁ Σωτὴρ σᾶς προσέσπει *), ἀπολύσατέ τα ὡς ἄκακα ἀρνία εἰς τῆς πίσεως τὴν ψυχοτρόφου βοτάνην, καὶ θρέψατέ τα μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν θεῖαν παιδείαν, τῆς ὁποίας ἡ ἔλλειψις εἶναι μέγιστον ἐμπόδιον τοῦ νὰ ἐνόνωνται μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δημιουργοῦ των. Ταῦτα μερικώτερον πρὸς τὰς ἱεράς Κορυφάς σας, ὡς πνευματικαὶ ποιμένες τῆς πόλεως Σμύρνης, τῶν ὁποίων ἡ ἀρετὴ μὲ κάμνει νὰ ἐλπίζω ὅτι γρήγορα θέλει χρησιμεύσειν εἰς παράδειγμα καὶ πρὸς τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων πόλεων τοὺς ἱερεῖς, καί τινες ἀπὸ Σᾶς θέλουσι ἀναδειχθῆν ἱερώτατοι Βαβύλαι, καὶ Ἀθηναγόραι νεώτεροι, σπουδάζοντες, ὡς ἐκεῖνοι τὸ πάλαι, φιλανθρωπῶς ἐντάμα καὶ φιλόθεως, πρὸς ἀνανώσειν τῆς ἀρχαίας δόξης τῆς Ἐκκλησίας, νὰ κατηχῶσι τὰ τῶν χριστιανῶν παιδία, καὶ νὰ ἐμπνέωσι εἰς αὐτὰ τὸ πρὸς τὴν ὀρθοδόξιαν βαθυτάτον σέβας, τὸ πρῶτισον ἐμπόδιον τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν.

Ταῦτα, ὡς φίλοι Σμυρναῖοι, δίκαιον ἔκρινα νὰ προτάξω πρὸ τῆς κατηχητικῆς ταύτης βίβλου· ἐκ τῆς ὁποίας ἐὰν τι ὄφελος προέλθῃ, τούτου τὴν χάριν δίκαιος εἶναι ν' ἀπολαμβάνῃ ὁ φιλογενὴς ἐντάμα καὶ φιλόθεος Κύριος Ἡλίας Βαλλῆς, ὅστις ἀμιλλώμενος πρὸς τὴν γενναιότητα τῶν συσπειρότων του καὶ συναρρώγων τοῦ Φιλολογικοῦ ἡμῶν Γυμνασίου ἐξώθευσε μ' ἐλευθέριον χεῖρα τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην εἰς ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου,

*) Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, ἔ μὴ κωλύετε αὐτὰ.
Μαρκ. 10, 14.

ιβ

ὑποσχόμενος καὶ εἰς ἄλλων καλῶν βιβλίων τύπωσιν τὴν φιλά-
θελφον συνδρομήν του,

Ἄνδρῶν δὲ χρησῶν ἔργα θεοφιλέστατα.

α.ω.β. Δεκεμβρίου δ. ἐν Σμύρῃ.

Κωνσταντῖνος Πρεσβύτερος
καὶ Οὐλχονόμος.

77
78

Κατηχήσεως μέρη τρία.

Προοίμιον.

§. α. Κατήχησις είναι σύντομος διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου πίσεως.

Σημ. Α'. Ὀνομάσθη Κατήχησις παρὰ τὸ Κατηχεῖν ῥῆμα, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸ διδάσκειν τινὰ διὰ φωνῆς ἢ χιτικῆς ἔ ζωσῆς τὴν θρησκείαν, ὡς φαίνεται εἰς τὴν θείαν γραφὴν α). Ὅθεν ἔ Κατηχέμενοι ὀνομάσθησαν οἱ μαθηταὶ τῆς πίσεως τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὰς αὐτὸ τῆτο Μαθηταὶ ὀνομάζοντο β). καὶ τὸ κατηχῆται οἱ μετὰ τῆς Ἀποστόλους διδάσκαλοι αὐτῆς.

Σημ. Β'. Πρῶτος ἀρχηγὸς ἔ διδάσκαλος τῆς Κατηχήσεως εἶναι αὐτὸς ὁ τῆς πίσεως ἀρχηγὸς ἔ τελειωτῆς Ἰησοῦς, τοῦ Προδρόμου πρότερον ἔ ταύτης τὴν ὁδὸν προοδοποιήσαντος γ). Ὑπὸ τῆ σωτῆρος Χριστοῦ ἐπέμφθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον Κατηχῆται οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι δ). Μετὰ δὲ τῆτες ἐκατήχην αὐτοὶ οἱ Ἐπίσκοποι, ἔ μετ' αὐτῶν οἱ Πρεσβύτεροι ἔ οἱ Διάκονοι. Τοῖτοι κατηχῆται ἦσαν, ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ε) ἔ ὁ Κύριλλος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐν ὧσιν ἦσαν πρεσβύτεροι Κατηχῆτης ἦτο ἔ ὁ Θεοφάνης διάκονος τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐκκλησίας. Πολλάκις δὲ ἔ ἐκ τῶν κατωτέρων ταγμάτων τῆ κλήρε πρὸεχειρίζοντο Κατηχῆται, ὁποῖος ἦτο ὁ Ὀριγῆνης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔ Ὀπιάτος, Ἀναστασίου ἐκά-

α) Λευκ. 1, 4. Πράξ. 18, 25. Ρωμ. 2, 18 Α. Κορινθ. 14, 19. Γαλατ. 6, 6. ἔ τὸ παθητικὸν Κατηχέμαι σημαίνει ὅχι μόνον τὸ διδάσκειν Λευκ. 1, 4. ἀλλὰ ἔ τὸ ἀπλῶς ἀκούει παρ' ἄλλων. Πράξ. 21, 21—24. β) Πράξ. 11, 26. γ) Ματθ. 3, 1—12. Λευκ. 3, 7—18. δ) Ματθ. 28, 19. Μαρκ. 16, 15—16. ε) Εὐσ. ε. ἐκκλ. 15. βιβ. 6. κεφ. 3.

τερος. Ἐυρίσκομεν δὲ καὶ Διακονίσσας κατηχήτριαις μόνον τῶν γυναικῶν α). Ἀνιγέρθησαν δὲ καὶ σχολαὶ κατηχητικαί, πρώτη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ Μάρκου τῷ Ἀποστόλῳ β), ἔπειτα δὲ καὶ εἰς Ῥώμην καὶ Καισάρειαν, καὶ Ἀντιόχειαν, καὶ ἄλλας πόλεις πολλὰς, ὅπερ ἐχολεύρχον ἄνδρες σοφώτατοι, ὅπως ἦτο Κλημῆς ὁ Ἀλεξανδρεὺς, καὶ Πάναϊτος, καὶ Ἀθανάσιος, καὶ Δίδυμος, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τόσῃν πρόνοιαν εἶχεν ἡ ἐκκλησία τῷ νὰ γίνωνται αἱ κατηχήσεις μεθοδικῶς, καὶ εὐτάκτως ἀπὸ ἀνδρῶν ἑλλεγίμων.

Σημ. Γ'. Χάριν τῆς κατηχήσεως ἐδιορίθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ Ἀνάδοχοι, ἀπ' ἧς κοινῶς ἐσυνειβίβη τῶν νηπίων ὁ βαπτισμὸς, οἱ ἑποῖσι παραλαμβάνονται εἰς τὸ βάπτισμα ὡς ἐγγυηταὶ τῶν βαπτιζομένων νηπίων, διὰ νὰ τὰ διδάξωσιν ἔπειτα τὴν κατήχισιν γ), τὸ ἑποῖτον δὲν ἔμπορεῖ νὰ γένη πρὸ τῷ βαπτισματὸς διὰ τὸ ἄωρον τῆς ἡλικίας. Χρὸς ἔχει λοιπὸν πᾶς ἀνάδοχος νὰ κατηχῇ τὸν ἀναδεξιμαῖον τε, ἢ αὐτὸς, ἢ, ἂν δὲν ἔμπορῇ, μὲ μέσθου ἄλλων, ἀποσέλλων αὐτὸν δι' αὐτὸ τῷτο εἰς τὸ ἄλλοτερον.

§. 6'. Ἐπειδὴ τὰ μέρη τῆς Πίσεως εἶναι δύο, θεωρητικὸν, καὶ πρακτικὸν, ἐπομένως δύο εἶναι καὶ τῆς Κατηχήσεως τὰ οὐσιωδέστερα μέρη, Α'. τὸ περὶ τῶν Δογμάτων διαλαμβάνον, καὶ Β'. τὸ περὶ τῶν Ἐντολῶν.

Σημ. Ἡ πίσις χωρὶς τῶν ἔργων εἶναι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, νεκρά. Πρέπει λοιπὸν ἔχει μόνον νὰ δοξάζωμεν ὀρθῶς περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ πράττωμεν ἔργα σύμφωνα τῆς ὀρθοδοξίας· τὸ πρῶτον μᾶς τὸ διδάσκει ἡ Θεολογία ὀδηγῶσα ἡμᾶς εἰς Θεογνωσίαν· τὸ δευτέρον μᾶς τὸ διδάσκεισιν αἱ ἐντολαὶ τῷ Θεῷ νόμος, παραγγέλλεσαι εἰς ἡμᾶς πῶς πρέπει νὰ πολιτευώμεθα.

§. γ'. Ἐκ τῶν ὀρθῶν περὶ Θεοῦ δογμάτων ἄλλα μὲν μαυθάνομεν ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτὴν, ἄλλα δὲ ἀπὸ τὴν Θεῖαν ἀποκάλυψιν. Διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον τῆς Κατηχήσεως μέρος διακρίεται εἰς τμήματα δύο.

α) Κανὼν 20. τῆς ἐν Κερθαγ. Συνόδ. β) Εὐσεβ. Ἐκκ. Ἱστορ. βιβ. κεφ. 10. γ) Διονυσ. Ἀρεοπ. οὐραν. Ἱεραρ. 7, 11.

Α'. Τὴν φυσικὴν Θεογνωσίαν.

Β'. Τὴν εὐαγγελικὴν Πίσιν.

Σημ. Τὸ Α'. τμήμα θεμελιύεται εἰς τὰς ἀρχαίς τῆ φυσικῆς λόγου, περιέχον ὅσας ἀποδείξεις αὐτῆ ἢ φύσις μᾶς χορηγεῖ, περίτε Ἰπάρξεως, ἔ Φύσεως, ἔ Προνοίας τῆ Θεῶ. Τὸ Β'. τμήμα θεμελιύεται εἰς τὸν λόγον τῆ Θεῶ, δηλονότι εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἔ συνοπτικώτερον εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον.

§. δ'. Τὸ Β'. τῆς Κατηχήσεως μέρος περιέχει τοὺς κανόνες, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται τὰ καλὰ ἔργα ἀπὸ τὰ κακά.

Σημ. Οἱ κανόνες ἔτοι θεμελιύονται εἰς τὸν Δεκάλογον, ἦτοι εἰς τὰς δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσῆν α), αἱ ὁποῖαι ὅλαι περικλείονται εἰς τὴν πρὸς Θεὸν, ἔ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην β).

§. ε'. Ἐκ τῶν λεχθέντων εὐκίλως συμπεραίνεται, ὅτι τὸ Α'. τῆς Κατηχήσεως μέρος σκοπὸν ἔχει νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν κατηχουμένων τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς πίσεως, τὸ δὲ Β'. τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς ἀγάπης. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὴν πίσιν καὶ τὴν ἀγάπην γεννᾶται καὶ τρέφεται καὶ τρίτη μεγάλη ἀρετὴ ἡ Ἐλπίς, ἀναφύεται καὶ τρίτον τῆς κατηχήσεως μέρος, διδάσκον ἡμᾶς τί πρέπει νὰ ζητῶμεν μεθ' ἑαυτῶν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὰς προσευχάς μας, καὶ τί νὰ ἐλπίζωμεν παρ' αὐτοῦ.

Σημ. Τὸ τρίτον μέρος τῆτο θεμελιύεται μάλιστα εἰς τὴν Κυριακὴν προσευχὴν, ἣτις περικλείει πᾶν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ζητῶμεν παρὰ τοῦ Θεῶ γ).

§. ς'. Ἀπὸ τὰ προρρηθέντα γενικῶς συνάγεται καὶ ἄλλος τῆς Κατηχήσεως ὅρισμὸς οὗτος. Κατήχησις εἶναι σύντομος διδασκαλίη περὶ τῶν τριῶν ἀρετῶν Πίσεως Ἀγάπης καὶ Ἐλπίδος. Λέγομεν δὲ πρῶτον περὶ τοῦ πρώτου αὐτῆς μέρους, δηλονότι περὶ Πίσεως.

α) Ἐξοδ. 20. 2 — 17. Δευτερον. 5, 6 21. β) Ματθ. 22, 38. Λευιτ. 19, 18, Δευτερον. 6, 5. γ) Ματθ. 6, 9.

ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ ΜΕΡΟΥΣ Α΄.

Περὶ Πίσεως.

ΤΜΗΜΑ Α΄.

Περὶ τῆς Φυσικῆς Θεογνωσίας.

ΑΡΘΡΟΝ Α΄.

Περὶ τῆς τῆ Θεῷ ὑπάρξεως.

§. α. Ἀπ' αἰῶνος ὑπάρχει Θεός, ὃν ἄκτιστον, παντοδύναμον, ὅλου τοῦ κόσμου δημιουργόν.

Σημ. Οὗ Θεός εἶναι πνεῦμα ἀόρατον, καὶ εἰς αἰδήσεις μὴ ὑποπίπτον· ἀποδείκνυται ὅμως ἡ ὑπαρξίς τε ἀπὸ ἄλλα γνωρίσματα σαφέστατα, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα πέντε.

Α'. Ἡ τῆ Θεῷ ὑπαρξίς ἀποδείκνυται ἀπὸ τὴν φύσιν ἡμῶν αὐτῶν. Ἐὰν ἐπισήσωμεν τὸν νῦν εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν ὑπαρξιν, πληροφορέμεθα, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ κτίσωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ ἑαυτές· συνάγομεν λοιπὸν ἀναγκαίως, ὅτι ὑπάρχει τι "Οὐ ἄκτιστον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος *).

Β'. Ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ θεωρίαν ὅλε τῆ κόσμου. Ἐὰν θεωρήσωμεν ὅλα τὰ ὄντα ὅσα μᾶς περικυκλόνεσιν, εἴτε οὐράνια, εἴτε ἐπίγεια, εἴτε θαλάσσια, ὅλα ἔχοντα καὶ τέλος, καὶ ἀρχὴν, εὐκόλως καταλαμβάνομεν, ὅτι τίποτ' ἄλλο δὲν εἶναι ἔτος ὁ κόσμος, εἰμὴ βιβλίον θαυμάσιον,

*) Σὺ ἰποθέσκει ἡμᾶς καὶ ἔχ ἡμεῖς. Ψαλμ. 99, 3.

εις τὸ ὅποιον εἶναι γεγραμμένη με ἀνεξαλείπτες χαρακ-
τῆρας ἢ παντοδυναμία τῆ ἀνάρχου δημιουργοῦ, ὃ ὅπως
φαίνεται παντὲ εἰς τὴν φύσιν ὡς εἰς καθαρώτατον κατρε-
πτην α).

Γ'. Ἀπὸ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν τῶν ἐθνῶν. Εἰς ὅλα
τὰ κατοικέμενα μέρη τῆς γῆς, ἔ εἰς αὐτὰ τὰ ἀγροικώτατα
ἔθνη, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τῆ κόσμου, φαίνονται ἀνεξη-
λωμένοι βωμοί· καίονται θυσίαι· λατρεύεται μία τις ὑ-
πέροχος δύναμις. Τόσον εἶναι ἰσχυρὰ εἰς τὴν ἀνθρώπινην
ψυχὴν ἢ συναΐδησις τῆς θείας ὑπάρξεως, ὥστε προκρίνει νὰ
θεοποιῇ μᾶλλον λίθους ἔ ἄλλα τοιαῦτα, παρὰ νὰ πιεσῶ-
σῃ, ὅτι δὲν εἶναι θεός, τὸ ὅποιον μόνος ὁ ἄφρων δύναται
νὰ εἴπῃ β).

Δ'. Ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πληροφορίαν τῆς συνειδή-
σεώς μας. Ὅταν πράττωμεν τὸ ἀγαθὸν αἰδανόμεθα χα-
ράν· ἔ ἐξ ἐναντίας λύπην διά τινα πράξιν πονηράν. Τέτο
προέρχεται ἀπὸ ἔμφυτον τινα δύναμιν, ἢ τις μᾶς ἀναγ-
κάζει νὰ πιεσῶσωμεν, ὅτι ὑπάρχειτι Ὁν ἀνταμείβου δι-
καίως τὴν ἀρετὴν, καὶ τιμωρῶν ἀδυσώπητα τὴν κα-
κίαν γ).

Ε'. Ἀπὸ τὴν ἔμφυτον ἡμῶν ἐπιθυμίαν περὶ τὸ ἄκρον
ἀγαθόν, ἢ τὴν τελείαν μακαριότητα. Ὅσον εὐδαίμων ἔ ἄν
γενῆ τις ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ἀδύνατον νὰ χορτάσῃ τόσον,
ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμήσῃ ἀνώτερόν τι ἔ τελειότερον ἀγαθόν.
Τέτο δὲν προέρχεται ἄλλοθεν, εἰμὴ ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς
ψυχῆς, ἢ τις ἀνατείνει πάντοτε νὰ ἀπολαύσῃ τὸ τελειότα-
τον ἔ μονιμώτατον ἀγαθόν, τῶν ἐφετῶν τὸ ἀνώτατον,
τὸ ὅποιον εἶναι μόνος ὁ Θεός δ). Ἀφ' ὅλας ταύτας τὰς
ἀποδείξεις συναγεται, ὅτι ἡ ἀθεότης εἶναι ἐναντία τῆς ἀν-
θρώπινης φύσεως.

α) Τὰ γὰρ ἄόρατα αὐτῆ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοημέ-
να καθαράται, ἢ τε αἰδίου αἰτῆ δύναμις, ἔ θεότης. Ῥωμ. 1. 20.

β) Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτῆ, ἔ ἐστι θεός. Ψαλμ. 14, 1.

γ) Ῥωμ. 2, 15. δ) Χορταθῆσομαι ἐν τῷ ἐφθαλίμοι τὴν δόξαν σου
Ψαλμ. 16, 15.

Περὶ τῆς ἑσίας τῆ Θεῶ.

§. η'. Ἀπὸ τὴν γνώσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἔπει-
ται ἡ γνώσις τῶν ιδιοτήτων αὐτοῦ, δηλονότι ὅποιον ὄν εἶναι ὁ
Θεὸς, καὶ τίνες αὐτοῦ αἰδιότητες. Ὁ Θεὸς εἶναι πάντων δη-
μιουργός (§. ζ'), ἐπομένως λοιπὸν εἶναι αὐθύπαρκτος, ἀνώ-
τατος πάντων τῶν ὄντων, καὶ δὲν δύναται νὰ μὴ ὑπάρχη.

Σημ. Ὅταν ὁ Θεὸς εἶναι τῶν πάντων ἀνώτατος, ἔ-
πεται.

Α'. νὰ ἦναι εἷς, διότι δὲν εἶναι κἄν ἓν ὄν ἀνάτερον,
ἢ ὁμοίοντα· ὡς κατὰ τῆτο φαίνεται, ὅτι ἡ πολυθεΐα εἶ-
ναι πάντῃ ἐναντία εἰς τὴν ἀληθῆ περι Θεῶ ἔννοιαν α).

Β'. Ἐπειδὴ εἶναι αὐθύπαρκτος, ἔπεται, ὅτι δὲν ἔλα-
βεν ἀρχὴν ἀπὸ κἄν ἓνα, καὶ μῆτε τέλος θέλει ἔχειν, τῶτ'
ἔστιν εἶναι κίωνιος, καὶ ἀκόλεως αὔλος, καὶ ἀθάνατος ὡς μὴ
σύνθετος, ἀλλ' ἀπλέστατος.

Γ'. Ὡς αὔλος λοιπὸν εἶναι πνεῦμα καθαρῶτατον ε),
νῆς ἀπειρος, καὶ ἀκόλεως πάνσοφος, πανάγαθος, παν-
τοδύναμος, παντελεύθερος, δικαιοτάτος, καὶ συντόμως τε-
λειότατον καὶ μακαριώτατον ὄν, καὶ παντοκράτωρ Δεσπό-
της γ).

§. θ'. Ὁ μέγας οὗτος Θεὸς ἔκτισε τὸν κόσμον, καὶ ὅ-
λα τὰ ἐν αὐτῷ ἐκ τοῦ μηδενός, ὄχι διὰ τινὰ χρεῖαν, ἀλλ' ἀ-
πλῶς διὰ νὰ τὰ κάμη μέτοχα τῆς ἰδίας του ἀγαθότητος.

Σημ. Α'. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀπειροτέλειος (§. η'. γ'),
δὲν εἶχε λοιπὸν ἄδεμίαν χρεῖαν τῶν κτισμάτων· ἔκτισε
δὲ ταῦτα διὰ νὰ τὰ κάμη μέτοχα τῆς ἰδίας του ἀγαθότητος,
ὡς πανάγαθος, μεταδύσας εἰς αὐτὰ τελειότητας, αἵ τινες
εἶναι εἰκόνες τῶν ἀπειρων αὐτῆ ιδιοτήτων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ

α) Α'. Κορινθ. 8, 5 — 6. ε) Πνεῦμα ὁ Θεός. Ἰωάν. 4, 24.
γ) Ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων, καὶ ἡ δεσπογεία σου
ἐν πάσῃ γενεᾷ. Ψαλμ. 144, 13.

ἔκτισεν ἐκ τῆ μηδενός, δὲν ὑπῆρχε τίποτε λοιπὸν πρὸ τῆς δημιουργίας τῆ κόσμου, πλὴν μόνος ὁ αἰώνιος δημιουργός τε, ὡσε ἐπλανήθησαν ὅσοι εἶπον ὅτι ὁ κόσμος ἐκτίθη ἀπὸ ὕλην αἰώνιον.

Σημ. Β'. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῆ κόσμου δύο τινα πρέπει νὰ σημειώσωμεν α'. ὅτι ὁ κτίσας θεὸς τὰ πάντα, τὰ συνέδεσε πρὸς ἄλληλα μὲ δεσμὸν ἀρρήτου, διὰ νὰ χρησιμεύῃ τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο, ἔ ν' ἀποτελῶσιν ὁμῶ τὴν ἁρμονίαν τῆ Παντός, ἐκ τῆ ὁποῖα φαίνεται ἐξαιρέτως ἡ θεῖα σοφία. β'. Ὅτι κἂν ἓν κτίσμα δὲν ἐδημιουργήθη κακὸν καθ' αὐτὸ, ἢ χρήσιν ἔχον αἰχρὰν καθ' αὐτὴν. Ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς εἶναι ὅλα λίαν καλὰ α). Ἡ προαίρεσις ὁμῶς τῆ ἀνθρώπου ἐμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ τὸ καλὸν ὡς κακὸν, καθῶς, λόγου χάριν, τὴν μάχαιραν πρὸς φόνον, ἢ τὴν δύναμιν τῆ νοῦς εἰς ἐφεύρεσιν διαφόρων πανουργιῶν.

§. ι'. Τὸ ἐξαιρετὸν τῶν θείων δημιουργημάτων εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐκοινωνήσε μάλις ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ, διότι ἐπλάσθη καθ' εἰκόνα, καὶ ὁμοιωσίν του β).

Σημ. Ἡ εἰκὼν ἔ ὁμοίωσις τῆ θεῶ ὑφίσταται εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν ἰδιωμάτων τῆ ἀνθρώπου μὲ τὰς τελειότητας τῆ θεῶ. π. χ. ὁ θεὸς ἔχει νῦν, ἔ ὁ ἄνθρωπος ἐπροικίσθη μὲ νῦν. ὁ θεὸς φυσικὰ ἐκλέγει τὸ ἀγαθὸν, ἔ ἀποσρέφεται τὸ κακὸν, ἔ ὁ ἄνθρωπος αἰδοῦνεται ἐμφυτον τινὰ ὄρμην εἰς ἀπόλαυσιν τῆ καλῆ, ἔ ἀποφυγὴν τῆ κακῆ. Ὁ θεὸς εἶναι κύριος ὅλε τῆ κόσμου, ὡσαύτως κατέσχησε ἔ τὸν ἄνθρωπον δεσπότην ἐπὶ τῆς γῆς ἄλλ. ὁ θεὸς εἶναι πνεῦμα ἀσώματος, ἔπεται λοιπὸν, ὅτι ἔ ἡ εἰκὼν αὐτῆ δὲν ἐτυπώθη εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἀλλ' εἰς τὴν ἐνυπάρχουσαν εἰς αὐτὸ αὔλου δύναμιν.

§. ια'. Ὁ θεὸς ἐχάρτισεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀθάνατον ψυχὴν γ).

Σημ. Ἐὰν προσέξωμεν εἰς ἑαυτὰς, αἰδανόμεθα, ὅτι ἐνυπάρχει εἰς ἡμᾶς ὄν τι διάφορον ἀπὸ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον

α) Γεν. 1, 31. β) Γεν. 1, 27. γ) Γεν. 2, 7.

ἔχει τὴν δύναμιν νὰ νοῆ αὐτὸ ἑαυτὸ, καὶ ἄλλα πράγματα παρ' ἑαυτό. Τῆτο τὸ "Ὀνομάζομεν ψυχὴν, τὸ ὅποιον, ἐπειδὴ ἔχει νῦν, καὶ θέλῃσιν, εἶναι ἀσώματον, καὶ ἀκόλθως ἀθάνατον· διότι τὸ θνητὸν σῶμα, ὅπως ἂν διαταχθῆ ἢ συνάρθῃ τῶν μερῶν τε, δὲν δύναται μῆτε θέλῃσιν, μῆτε νόησιν νὰ λάβῃ.

§. 16'. Ὁ Θεὸς προνοεῖ ὅλα τὰ δημιουργήματά του.

Σημ. Α'. Ἡ πρόνοια τῷ Θεῷ ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ διατηρῆ τὴν ὑπαρξιν, καὶ τὴν δύναμιν τῷ ἐργεῖν τῶν κτισμάτων· διότι ὅλα τὰ κτίσματα ὑπάρχουσι καὶ ἐνεργῶσιν, ὄχι ἐξ ἰδίας δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ τῆς θελήσεως τῷ Θεῷ, συνεχῶς διασωζόμενα τὸ εἶναι, τὸ ὅποιον ἔλαβον ἐξ ἀρχῆς. Ἐδημιουργήθησαν δὲ ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν ἀγαθότητα τῷ Θεῷ. Ἐκ τῆς αὐτῆς λοιπὸν ἀγαθότητος καὶ συντηρεῖνται συνδεδεμένα μετ' ἀλλήλων τοιαυτοτρόπως, ὥστε τὸ ἐν νὰ ἴναι χρησίμου πρὸς τὸ ἄλλο, καὶ ὅλα νὰ κατευθύνωνται πρὸς τὸ βέλτιστον τέλος, διὰ νὰ φυλάττηται ἡ διαμονὴ τῷ σύμπαντος κόσμου. Ταύτην τὴν διατήρησιν δικαίως ἐμπορεῖ τις νὰ ὀνομάσῃ συνεχῆ δημιουργίαν τῷ κόσμῳ· ἐπειδὴ, ὅταν ἡ θελήσις τῷ Θεῷ παύσῃ, μετατρέπεται τὸ πᾶν εἰς τὸ μηδὲν ἐν βοπῇ ὀφθαλμῶ α)· συντηρέμενον δὲ ἴσθι, καὶ ἐνεργῶν, μαρτυρεῖ φανερά τὴν περὶ αὐτὸ πρόνοιαν τῷ παναγίου, καὶ πανσόφου Δημιουργῶ τε. Τελευταίου ἡ εὐταξία, ἣτις ἐπικρατεῖ εἰς τὸ πᾶν β), καὶ τὰ κατὰ διαφορὰς καιρὸς συμβάντα παράδοξα, οἷον ὁ κατακλυσμὸς, καὶ τὰ τοιαῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι διοικεῖται ὁ κόσμος κατὰ τὴν θελήσιν ἐλευθέρας τινὸς ὑφίσταται δυνάμεως, ἣτις τὸν οἰκονομεῖ ὅπως βέλεται.

Σημ. Β'. Ἐπλανήθησαν λοιπὸν ὅσοι ἐδύξασαν τὴν τύχην, καὶ εἰμαρμένην, καὶ τὴν ἐκ ταυτομάτου ἡγῶν χωρὶς τῆς θείας θελήσεως κινήσιν τῷ Παντός. Εὐτυχία καὶ δυστυχία· ἀφθονία καὶ ἐνδεια, ὅλα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα προέρχονται ἀπὸ τὴν πατρικὴν βελίην, καὶ σοφὴν θελήσιν τῷ Θεῷ. Ἀλλ'

α) Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινῶμεθα, καὶ ἐσθίμεν. Πράξ. 17, 28. καὶ Πλατ. 6, 26. β) Πράξ. 14, 17. καὶ Ψαλμ. 163.

εάν εὑρίσκωνται εἰς τὸν κόσμον καίτινες, ὡς πρὸς ἡμᾶς φαινόμενοι, ἀταξίαι, τῆτο συμβαίνει ἐκ τῆ ὅτι δὲν ἐμπορῆμεν ἡμεῖς νὰ καταλάβωμεν τὸν ὅλον σύνδεσμον, καὶ τὴν συνάρειαν τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια πάντοτε κατευθύνονται πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος ἀπὸ τὴν ἀνεξιχνίασιν, καὶ ἀκατάληπτον κρίσιν τῆ Θεῶ. Τίς δύναται νὰ ἐξιχνιάτῃ ποῖα τινὰ γίνονται πρὸς δόξαν Θεοῦ; ποῖα διὰ τὴν ἀγαθότητα; ποῖα διὰ τὴν δικαιοσύνην; ποῖα διὰ τὴν σοφίαν τε; Ἡ μέλλουσα ζωὴ ἐδιωρίσθη μόνου εἰς σαφερὰν ἀνταπόδοσιν τῶν ἀγαθῶν, καὶ τῶν κακῶν. Ἐάν εἰς τῆτον τὸν κόσμον εὐτυχῶτι πολλάκις οἱ πονηροὶ, καὶ δυσυχῶσιν οἱ ἀγαθοὶ, ἔτε τῶν πρώτων ἢ εὐτυχία εἶναι ἀληθῆς, ἀλλὰ μάλις διὰ ταύτην θέλῃσι μείνειν ἀναπολόγητοι, ἔτε τῶν δευτέρων αἱ θλίψεις τῆς ἐμποδίζουσιν ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι εὐδαίμονες.

§. ιγ'. Ἐκ τῆς γενικῆς ταύτης εἰς ὅλα τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ προνοίας, ὁ ἄνθρωπος, ὡς εὐγενέστατον πάντων τῶν ὄντων (§. ι.), ἀπολαύει ἐξαιρετότινα κηδεμονίαν, καὶ προμήθειαν.

Σημ. Δύω τινὰ μάλις ἀποδεικνύουσι τὴν ἐξαιρετον περὶ τῆς ἀνθρώπου προνοιαν τῆ Θεῶ. Α'. ὅτι ὁ Θεὸς δεικνύει εἰς τὸν ἄνθρωπον πολλὰς ὁδὸς, καὶ μέσα φέροντα πρὸς ἀρετὴν, διὰ πλέτα, διὰ πενίας, διὰ διαφόρων τῆς τύχης μεταβολῶν, ὁδηγῶν τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐκλογὴν τῆ ἀγαθῆ, καὶ ἀποφυγὴν τῆ κακῆ. Β'. ὅτι τὰς κακίστας τῶν ἀνθρώπων βελάς μετατρέπει πολλάκις εἰς ἀγαθόν, ὡς πολλάκις ἀνεπαιδῆτως ἐκ πράξεώς τινος πονηρᾶς ὁδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἀγαθόν, καθὼς ὁ Θεὸς Παῦλος ἀπὸ θερμοτάτε διώκτη τῶν Χριστιανῶν, μετετρέπη εἰς Ἀπόστολον, καὶ διδάσκαλον τῶν ἐθνῶν *) καὶ οἱ τῶν πεισῶν διωγμοὶ συνεήγησαν εἰς αὐξήσιν τῆς πίσεως.

*) Πρμξ. 22, 4 — 22.

Περὶ Θεοσεβείας.

§. ιδ'. Ἐκ τῶν προειρημένων συμπεραίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὡς κτίσμα λογικόν, χρεωσθεὶς νὰ λατρεύῃ τιςὼς τὸν δημιουργόν, καὶ προνοητὴν αὐτοῦ Θεόν.

Σημ. Ὁ ἄνθρωπος μόνος, μεταξύ τῶν ὁραμένων κτισμάτων φαίνεται ζολισμένος με' λόγον, ἔ νῦν, αὐτὸς μόνος λοιπὸν δύναται νὰ λατρεύῃ τὸν δημιουργόν τε, εὐχαρισῶν αὐτὸν ἔ διὰ τὴν περὶ ἑαυτὸν ἀγαθότητα, ἔ διὰ τὴν εἰς τὰ ἄλλα κτίσματα πρόνοιάν τε. Ὁ ἥλιος τὸν φωτίζει· ἡ γῆ τὸν διατρέφει· τὸ ὕδωρ τὸν ποτίζει· ὁ αἶρ τὸν ζωογονεῖ, δι' ὅλα ταῦτα ἔ τὰ τοιαῦτα χρεωσθεὶς νὰ δοξάζῃ τὸν δημιουργόν τε ἔ τροφέα. Ἐπειτα ἔ χωρὶς τέτων πρέπει νὰ λατρεύῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν, δι' ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ἄξιος λατρείας διὰ τὰς θείας τε τελειότητας. Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἄκρον ἔ τελειότατον ἀγαθόν· πρέπει λοιπὸν ἡ καρδία μας νὰ προσκολλᾶται προθύμως πρὸς αὐτὸν, ἔ νὰ ζητῇ νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτῆ. Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, πάνσοφος, πανάγιος, πρέπει λοιπὸν νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν ὅλον τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν δόξαν τῆ παναγίας αὐτῆ ὀνόματος. Τελευταῖον ὁ Θεὸς ἀνταμείβει τὰς προσκυνητὰς τῆ ὀνοματός τε, ἔ κολάζει τὰς παραβάτας τῆς χρεωστικῆς πρὸς αὐτὸν λατρείας· ἔ διὰ τὴν ἀνταμοιβὴν λοιπὸν ταύτην, ἔ διὰ τὰς θείας τελειότητάς τε, ἔ διὰ τὴν τῶ κόσμῳ δημιουργίαν ἔ πρόνοιαν χρεωσθεὶς νὰ λατρεύῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν.

§. ιε'. Ἡ θεία λατρεία εἶναι διπλῆ, ἐσωτερικὴ, καὶ ἔξωτερικὴ. Ἡ ἐσωτερικὴ εἶναι νοερά, θεμελιωμένη εἰς τὴν καρδίαν*)· ἡ ἐξωτερικὴ γίνεται διὰ τοῦ σώματος, χρησιμεύουσα εἰς σημεῖον καὶ ἐνδειξιν τῆς ἐσωτερικῆς λατρείας.

*) Πνεῦμα ὁ Θεός, ἔ τὰς προσκυνῶντας αὐτὸν ἐν πνεύματι ἔ ἀληθείας δεῖ προσκυνεῖν. Ἰωάν. 4, 24.

Σημ. Α'. Ἡ ἐσωτερικὴ λατρεία ὑφίσταται εἰς τὴν ἀγάπην καὶ τὸν φόβον τῷ Θεῷ· εἰς τὴν δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ ὀνόματός τε· εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν καὶ ἀθλιότητος· καὶ εἰς τὴν ἐπίκλησιν τῆς Θείας αὐτῆ βοηθείας. Ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία γίνεται διὰ πέντε μάλιστα πράξεων.

Α'. Διὰ τῆς προσκυνήσεως καὶ γονυκλισίας, διὰ τῆς ὁποίας φανερόνομεν τὴν πρὸς Θεὸν ὑποταγὴν μας.

Β'. Διὰ τῆς ἀπὸ βίβλου, ἢ ἐκ στήβου γινομένης προσευχῆς, ἢ ὁποία τότε μόνον κατακρίνεται ὑπὸ τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ εἶναι ἀληθῆς βαπτολογία, ὅταν γίνεται μόνον διὰ τῶν χειλέων καὶ καθ' ὑπόκρισιν, χωρὶς νὰ αἰδανθῇ ἡ καρδιά ἐδὲ παραμικρὰν νύξιν α). ἄλλως εἶναι εὐπρόσδεκτος εἰς Θεόν, καὶ ἀναγκαιοτάτη πρὸς σωτηρίαν.

Γ'. Διὰ τῶν δακρύων καὶ σναγμῶν, διὰ τῶν ὁποίων σπεδάζομεν νὰ ἐξιλεώσωμεν τὸν δικαιοκρίτην Θεόν, ὅταν συναιδανώμεθα ὅτι τὸν παρωργίσαμεν καθ' ἡμῶν μετὰ τὰς ἁμαρτίας μας.

Δ'. Διὰ τῆς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, τὴν ὁποίαν αἰδάνεται ἡ καρδιά μας ἀναλογιζομένη τὰς περὶ ἡμᾶς εὐεργεσίας καὶ τὴν ἀγάπην τῷ δημιουργῷ μας. Οὕτως ἐχόρευε καὶ ἔχαιρεν ὁ Δαυὶδ προπορευόμενος τῆς κιθαρῆ τῷ Θεῷ β).

Ε'. Διὰ τῆς εἰς τὰς ἱερὰς ναεὶς συχνῆς εἰσόδου, καὶ ἐπιφοιτήσεως, ὅπως οἰκοδομεῖται ὁ πλῆσιον ἡμῶν μετὰ τὸ καλὸν ἡμῶν παράδειγμα, καὶ ὅπως συνενόνομεν τὰς φωνὰς μας ὅλοι οἱ ἀδελφοί, συναινῶντες ἐν ἐνὶ σώματι, καὶ μιᾷ καρδίᾳ τὸν ὕψιστον δημιουργὸν μας καὶ πατέρα γ).

Σημ. Β'. Ἡ ἐσωτερικὴ λατρεία γίνεται καὶ χωρὶς τῆς ἐξωτερικῆς, ὅταν ἀνυψώσωμεν νοερῶς τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν πνευμάτων τὸ ὕψιστον. Ἄλλ' ἡ ἐξωτερικὴ χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς εἶναι καθαρὰ ὑπόκρισις, καὶ βδελυγμία ἐνώπιον τῷ Θεῷ δ). Καθὼς δὲ πρέπει ταύτην μόνην

α) Ματθ. 6, 7. β) Β'. Βασιλ. 6, 21. γ) Εὐφράνθητι ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι εἰς οἶκον Κυρίου παρεσόμεθα. Ψαλμ. 121, 1. δ) Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε Κύριε εἰσαλεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῷ

νὰ ἀποφεύγωμεν, ἔτω δὲν πρέπει νὰ εὐχαρισώμεθα πάντοτε εἰς τὴν ἑσωτερικὴν εὐλύθειαν, ἀλλὰ νὰ συνάπτωμεν ἀμφοτέρας, καὶ δι' ὅ,τι φυσικὰ εἶναι συνημμένα πρὸς ἀλλήλας, καθέτι εἶναι ἀδύνατον ἢ θλίψις, ἢ ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς νὰ μὴ φανῆ καὶ ἐπὶ τῷ προσώπῳ, καὶ διὰ τὴν οἰκοδομὴν, καὶ ὠφέλειαν μάλιχα τῷ πλησίον μας.

§. ις'. Ἡ θεῖα λατρεία εἶναι ἀρραβὼν τῆς μελλούσης ἐννοήσεως τῶν εὐσεβῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν μετὰ ταῦτα ζωὴν, τὴν ἀθάνατον καὶ αἰώνιον.

Σημ. Ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην τῷ Θεῷ προέρχεται ἡ ἀμειβὴ τῶν πιστῶν αὐτῷ λατρευτῶν καθὰς καὶ ἡ κόλασις τῶν ἀσεβῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν παρθενὴν ζωὴν αὕτη δὲν γίνεται φανερώς, ἐπειδὴ βλέπομεν πολλάκις δυστυχῆντας μὲν καὶ καταδικωμένους τὸς εὐσεβεῖς, εὐτυχῆντας δὲ τὸς ἀσεβεῖς, κατ' ἐκκενρμίαν ἀκαταλήπτου τῶν θεῶν κριμάτων. Ἐπειτα λοιπὸν, ὅτι εἶναι ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει γενεῖν προσκόντας καὶ ἐπιλωρῶν ἡ ἀνταπόδοσις τῶν εὐσεβῶν καὶ ἀσεβῶν. τὴν μελλούσαν ζωὴν προσέτι μᾶς πληροφορεῖσιν, ἡ ἀνασῖα τῆς ψυχῆς μας (§. ια'), ἡ συνείδησις μας, τῆς ὁποίας οἱ ἔλεγχαι διὰ τὸ κακόν, καὶ ἡ χαρὰ, καὶ ἐλπίς διὰ τὸ ἀγαθόν, ἄλλως δὲν ἤθελαν εἶδαι τόσον φυσικὰ αἰδήματα εἰς τὸν ἄνθρωπον (§. δ'). ἡ πολλῶν ἐθνῶν σύμφωνος περὶ τῆς ὁμολογίας καὶ τελευταῖον αἰ ἐπὶ τῆς γῆς πολλάκις κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἐκδικήσεις, αἵτινες εἶναι προ-ἀγγελοι τῆς μελλέσης κοινῆς κρίσεως, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι φυλαγμένοι *).

§. ις'. Εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος δὲν φαίνεται καθρὸς καὶ ἅγιος ὅσον ἀπαιτεῖται, ἀλλὰ μάλιχα ἐξελέγχεται ἀκάθαρτος ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν, καὶ παραβάτης τοῦ νόμου του.

Σημ. Διὰ νὰ παρῆσιασθῆ τις δίκαιος ἔμπροσθεν τῷ Θεῷ, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀναμάρτητος· ἀλλὰ τῆτο τίς ποτε

θεῷ, ἀλλ' ὁποῖων τὸ θέλημα τῷ πατρὶ μετὰ τῶν οὐρανοῦς. Ματθ. 6, 16.

*) Β. Πέτρ. 2, 4 — 9.

δύναται νὰ τὸ καυχήθῃ ἐν ὅσῳ ἔχει συνείδησιν α); Ἐν-
 τεῦθεν φαίνεται ἡ κοινὴ τῆ ἀνθρώπινα γένεος διαφθορά, πε-
 ρὶ τῆς ὁποίας ἐσυμφώνουν προσέτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἔθνικοὶ β),
 καὶ τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς πολλάκις συναϊδανόμεθα
 πολεμέμενοι ἀφ' ἑαυτῶν, ὅποτε δέλομεν μὲν καὶ γνωρίζο-
 μεν τὸ ἀγαθόν, πρᾶττομεν δὲ ὡς αἰχμάλωτοι τὸ κακόν,
 μ' ὄλον ὅτι τὸ κρίνομεν ὡς τοῖτον γ). Ἐκ τῆς φαίνεται,
 ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐξ οἰκειᾶς δυνάμεως μόνης δὲν δύναται νὰ
 εὐαρεσῆσθαι εἰς τὸν Θεόν.

§. ιη'. Ἀφ' ὅλα ταῦτα γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος
 δὲν ἔχει πλέον ἐκείνην τὴν τελειότητα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη
 ἀπὸ τὸν δημιουργόν του, ἀλλ' ὅτι ὑπέπεσεν, ὡς παραβάτης
 τοῦ νόμου, εἰς τὸ βάρος τῆς Θείας ὀργῆς.

Σημ. Ο' Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁ-
 μοίωσιν ἑαυτοῦ (§. ι.), τῶν ἐξ ὁλοκλήρου μετ' ἀγιότη-
 τα, καὶ τὰς λοιπὰς τελειότητας. Ἀλλ' ἡμεῖς βλέπομεν σή-
 μερον εἰς τὸν ἄνθρωπον πολλάς ἐλλείψεις καὶ ἀδυναμίας, με-
 τὰς ὁποίας δὲν ἤθελε βέβαια τὸν δημιουργήσειν ἐδέποτε
 τὸ παντέλειον καὶ πανάγαθον ὄν. Συμπεραίνομεν λοιπὸν,
 ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχασεν ἐξ ἑαυτοῦ, ὅσας ἐχάρισεν εἰς αὐ-
 τὸν ὁ Θεὸς τελειότητας, τὰς ὁποίας ἡ Θεία γραφὴ εἰ-
 κόνα Θεῶ ὀνομάζει καὶ ἀκολούθως ἔχασε τὴν χάριν
 τῆ δημιουργῆτε, καθὼς ἀπαιτεῖ ἡ αἰώνιος αὐτῆ δικαιο-
 σύνη.

§. ιθ'. Διὰ τὴν ὀτέλειάν του ταύτην ὁ ἄνθρωπος, ἀδύνα-
 τος ἦτο πλέον νὰ εὑρῇ τὸ μέσον τοῦ ν' ἀποκτήσῃ καὶ πάλιν τὴν
 Θεϊαν χάριν, καὶ ν' ἀνακαινίσῃ τὴν διεφθαρμένην αὐτοῦ φύσιν.
 Τοῦτο τὸ μέσον ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν πάλιν ὁ πανάγαθος δη-
 ουργός του.

Σημ. Πῶς ἤθελε δυναθῆναι ποτὲ ὁ ἄνθρωπος πλέον
 νὰ συλλογιθῇ μέσον τῆς πρὸς Θεὸν διαλλαγῆς, ἀφ' ἧ
 τυφλωθεὶς ἀπᾶξ τὰς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, ἐπλανᾶτο

α) Α'. Ἰωάν. 1—8 Ἡσαϊ. 64, 6. 6) Οἱ πλείστοι κακοὶ βίαντ.
 φιλ. ἀποφθεγ. γ) Ῥωμ. 7. 23.

διηνεκᾶς εἰς τὴν βαθεῖαν νύκτα τῆς ἀμαρτίας; Τὸν θεῖον νόμον δὲν ἠμπορεῖ διὰ τὴν ἀτελείαν του νὰ ἐκπληρώσῃ· νὰ μετανοήσῃ διὰ τὰ: προτέρας τῆ ἀμαρτίας τόσον εἰλικρινῶς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον εἰς αὐτάς, ἢ το πρᾶγμα ἀδύνατον. Ἐπειτα ὁ δημιουργός τε, εἰς τὸν ὅποιον ἐπρέσκεισεν, εἶναι ἄπειρος, καὶ τὸ μέτρον τῆς ἀμαρτίας τε ἀκολούθως ὑπερβολικόν, ὥστε μόνη ἡ μετάνοια δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ τὸ θεραπεύσῃ· ἔπρεπε λοιπὸν ἡ ἀγαθότης πάλιν τῷ δημιουργῷ τῷ ἀνθρώπῳ, ἧτις τὸν ἐδημιούργησε πρέτερον ἐκ τῷ μὴ ὄντος, νὰ τὸν ἀποκαλύψῃ ὕψερον καὶ τὸ μέσον τῆς σωτηρίας τε. Αὕτῃ εἶναι ἡ θεία ἀποκάλυψις, ἀπὸ τὴν ἵποιαν μανθάνομεν τὴν εὐαγγελικὴν πίσιν, τὸν θεῖον νόμον, καὶ τὴν προσήκονσαν πρὸς θεὸν προσευχὴν.

Κ Α Τ Η Χ Η Σ Ε Ω Σ

Μέρους Α΄.

Τ Μ Η Μ Α Β΄.

Περὶ τῆς εὐαγγελικῆς πίσεως.

§. α΄. Ἡ ἀγία Γραφή εἶναι ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεκάλυψε *) τὸ μέσον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

Σημ. Ἡ ἀγία Γραφή διαιρεῖται εἰς Παλαιὰν καὶ εἰς Νέαν. Ἡ παλαιὰ περιέχει τὸν Νόμον, τὰς Προφητείας, καὶ τὰς Τύπας τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος. Ἡ νέα περιέχει τὸ εὐαγγέλιον, ἡγενη τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν προφητειῶν, καὶ τῶν τύπων, καὶ τὸ κήρυγμα τῆς διὰ τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ μεγάλης τῆς θεῶ εἰς ἡμᾶς εὐσπλαχνίας. Τὴν παλαιὰν Διαθήκην τὴν συνέγραψαν οἱ προφῆται, τὴν δὲ νέαν οἱ Ἀπό-

*) Οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίων χρόνιαις αἰωνίοις σεσηγημέναις, φανερωθέντος δὲ νῦν, διὰ τε γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τῶ ἀϊωνίου θεοῦ. Ῥωμ. 16, 25.

ζολοι, ἐμπνευθέντες ἑκάτεροι ὑπὸ τῆς Θεῆς τὰ εἰς αὐτὰς ἀποκαλυφθέντα μυστήρια διὰ Πνεύματος ἁγίου α). Διὰ τῆτο ἀμφότεραι αἱ διαβήκαι εἶναι ἀληθῆς λόγος τῆς Θεῆς, καὶ κοινῶς ὀνομάζονται ἅγια Γραφή. Σὺγκείται δὲ ἡμεῖν παλαιὰ διαβήκη ἀπὸ κανονικὰ βιβλία ταῦτα: α) τὴν Πεντάτευχιν, ἦτοι Γένεσιν, Ἔξοδον, Λευϊτικόν, Ἀριθμῶς, Δευτερονόμιον. β) Ἰησοῦν τῆς Ναυῆς. γ) Κριτάς. δ) Ἐσθ. ε) Βασιλειᾶν βιβλία τέσσαρα. ς) Παραλειπομένων βιβλία δύο. ζ) Ἐσδραν. η) Νεεμίαν. θ) Ἐσθῆρ. ι) Ἰώβ. ια) Ψαλτήριον Δαυίδ. ιβ) Παροιμίας Σολομῶντος. ιγ) Ἐκκλησιαστήν. ιδ) ἄσμα ἁσμάτων. ιε) Προφῆτας, ἐκ τῶν ὀπρίων τέσσαρες εἶναι οἱ μεγάλοι: Ἡσαΐας, Ἰερεμίας, Ἰεζεκιήλ, Δαυιήλ, δώδεκα δὲ οἱ λοιποὶ, οἱ ὅποιοι καὶ δωδεκαπρόφητον ὀνομάζονται. Τῆς δὲ νέας Διαβήκης τὰ κανονικὰ βιβλία εἶναι ταῦτα, α) τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια. β) Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. γ) Παῦλος ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες. δ) Ἰακώβος μία. ε) Πέτρος δύο. ς) Ἰωάννης τρεῖς. ζ) Ἰεδοα μία. η) ἡ Ἀποκάλυψις τῆς Ἰωάννης.

Σημ. Β'. Ἀποδείκνυται δὲ ἡ ἅγια Γραφή ὅτι εἶναι λόγος τῆς Θεῆς Θεῆτος τῶ ὄντι καὶ ἀληθῆς, ἐκ τῶν ἐφεξῆς μάλιστα ἀποδείξεων.

Α'. Ἀπὸ τῆς σαφειάτης τῶν προφητειῶν ἐκπληρώσεις. Αἱ προφητεῖαι τῆς Ἰακώβ, τῆς Δαυίδ, τῆς Ἡσαΐας, τῆς Μαλαχίας, καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν διὰ τὴν γέννησιν τῆς Μεσσίας, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν· αἱ προφητεῖαι τῆς Δαυιήλ διὰ τὸ πάθος τῆς Σωτήρος, διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν μοναρχιῶν, κτλ. β). τελευταῖον αἱ προφῆσεις αὐταὶ τῆς Χριστοῦ περὶ καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆς διασπορᾶς τῆς τῶν Ἰουδαίων ἐθνῆς, κανεὶς δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀντι-
 ςαθῆ ὅτι δὲν ἐπληρώθησαν

Β'. Ἀπὸ τὴν ἀγιότητα τῶν δογμάτων, καὶ τῶν ἐντολῶν. Πῆ ποτε ἄλλῃ παρὰ εἰς τὴν ἅγιαν γραφὴν ἐμπορεῖσι

α) Ἡ Ἐκκλησία ἐπιφοδομημένη ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων, καὶ Προφητῶν. Ἐφεσ. 2, 20. β) Ἠσ. 2, 2. 11. 53. 60. Μαλαχ. 1, 10, 11. κτλ. Δαν. 9, 26. 2. 31. κτλ. Μκγθ. 24, 2, καὶ 23, 35. κτ.

νά εύρεθῶσι τόσον ύψηλαί έννοιαι περί τῆς Θείας Μεγαλωσύνης; Πῶ ποτε έμπορεῖ νά εύρεθῆ τόσον καθαρά ήθική σύμφωνος μέ τόν έρθόν λόγον, ἔ πρόξενος τῆς ευδαιμονίας τῶ ανθρώπων;

Γ'. Από τήν ύπερθαύμασον δύναμιν τῶ ευαγγελικῆ κηρύγματος. Απόστολοι όλίγοι, αδύνατοι, πτωχοί, χωρίς έπλα ἔ δύναμιν ευγλωττίας, μέ μόνον τόν λόγον τῶ Θεῶ έπίσπεσαν εἰς τήν χριστιανικήν πίσιν έθνη αναριθμητα, θριαμβευοντες έναντίον πολυαριθμων βασιλέων, δυναζών, Αρχόντων, Σοφιστών, διαφόρων βασάνων, τόσων άλλων έμποδίων τῶ ευαγγελικῆ κηρύγματος. Εάν ή διδακταλία τέτων τῶν άνδρῶν δέν ήτο εκ Θεῶ, πῶς ήτο δυνατόν νά κάμη τόσον θαυμαστά ἔ εξαίσια αποτελέσματα; ἴλα ταῦτα, ἔ τά τοιαῦτα βεβαιούνσι τήν Θεϊότητα τῆς άγίας Γραφῆς, ἔ τῆς χριστιανικῆς πίσεως τήν αλήθειαν.

Σημ. Γ'. Η άγία Γραφή πρέπει νά αναγιώσκηται συνεχῶς από τες, ὅσοι τήν καταλαμβάνουσι, διά τόν έξ αὐτῆς καρπόν, ὅστις εἶναι ή έπίγνωσις τῶ Θεῶ, εάν ή αναγνωσις γίνεται μετά προσοχῆς, καί πίσεως, καί ευλαβείας.

β. β'. Η καθ' αὐτό ύλη καί ύπόθεσις τῆς άγίας Γραφῆς εἶναι ὁ λυτρωτής ήμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Σημ. Α'. Ο Ἰησοῦς Χριστός προωρίθην πρό τῆς δημιουργίας τῶ κόσμου εἰς σωτηρίαν ἔ λύτρωσιν ήμετέραν α), προεπιγγέλλη από καταβολῆς κόσμου β), προεκηρύχθη από τες προφήτας γ), προεικονίθην διά θυσιῶν ἔ τύπων δ),

α) Καί έχθρην θῆσω άναμέσον σῶ (τῶ ὄφειος) ἔ άναμέσον τῆς γυναικός ἔ ανά μέσον τῶ σπέρματος αὐτῆς· αὐτός σῶ τηρήσει κεφαλήν ἔ σῶ τηρήσει αὐτῶ πτέρναν (Γενεσ. 3, 15). ὄφεις, ὁ διάβολος, σπέρμα τῶ διαβ' λῶ, αἱ άσεβείς· σπέρμα γυναικός ὁ Χριστός (Γαλατ. 4, 4) ἔ Γενεσ. 22. 18. Λέγει πρός τίν Ἀβραάμ ὁ Θεός ένυλογηθήσονται εν τῶ σπέρματί σῶ τά έθνη τῆς γῆς. β) Λαλήμεν σοφίαν Θεῶ τήν αποκεκρυμμένην, ήν προώρισεν ὁ Θεός πρό τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ήμῶν. Α'. Κοριν. 2, 7. ἔ Ἀποκκλ. 13, 8. γ) Γενεσ. 29. 10. ψαλ. 71, 6. Ἰερμ. 236. Ἰζεκ. 34, 23. Ἰωήλ. 2, 28. Μλαχ. 3, 1. κτλ. δ) Έβρ 9, 10.

προητοιμάσθη διὰ τῆ νόμου α), καὶ ἐκηρύχθη διὰ τῶ Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον β). Εἰς ταῦτα δὲ συνίσταται ἡ ἁγία Γραφή· ἢ καθ' αὐτὸ λοιπὸν ὑπόθεσις τῆς εἶναι ὁ σωτήρ τῶ κόσμῳ ὁ Χριστός.

Σημ. Β'. Αἱ νομικαὶ Δυσταί δὲν εἶχον δύναμιν νὰ καθαρίσωσιν ἁμαρτίας γ). ἐδωρίδισαν δὲ διὰ δύο αἰτίας, 1) διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὸς ἐνώπιον τῆ Θεῶ, καὶ ἄξιός σφαγῆς, καθὼς τὸ θυόμενον ζῶον· εἰς σημεῖον τέτε ἔθετον τὰς χεῖρας τῶν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς τῆ θυμάτων οἱ προσφέροντες τὴν θυσίαν δ). 2) διὰ νὰ τυπωθῆ διὰ τῶν θυσιῶν ἡ μέλλουσα σφαγὴ τῆ ἁμώμε, καὶ ἀπὸ τῆ ἀμῶν τῆ Ἰησοῦ χριστοῦ, ὅσις ἀπέθανεν ἐπὶ τῆ σταυρῆ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ διὰ τῆς ἐκχύσεως τῆ παναγίε αὐτῆ αἵματος ἐκίνησεν εἰς οἶκτον τὸν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παρωργισμένον ἕρῆιον αὐτῆ πατέρα, καθὼς τὸ ἐκχυσόμενον αἷμα τῶν θυμάτων κινεῖ πρὸς συμπάθειαν τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Τὰ λοιπὰ ἔθιμα τῶν Ἰουδαίων προεικόνιζον ὡσαύτως τῆ Εὐαγγελίου τὴν χάριν· οἶον ἡ περιτομὴ τῆς σαρκὸς, τὴν διὰ τῆς χάριτος τῆ Χριστοῦ περιτομὴν τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς ἁμαρτίας· τὸ νομικὸν Πάχος, τὸ Πάχος τὸ ζωηφόρον (ἡμῶν, καὶ τὰ λοιπὰ ὡσαύτως ε).

Σημ. Γ'. Οἱ Ἀπόστολοι ἐπέμφθησαν ὑπὸ τῆ κυρίε νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλας τὰς ἀνθρώπους, διότι ὅλοι εἶχον χρεῖαν νὰ σωθῶσι πιστεύσαντες εἰς τὸν ἕρῆιον Μεσίτην· καὶ ταύτην τὴν προσηγὴν ἐπλήρωσαν ἀκριβέστατα, περιελθόντες ἀλληλοδιαδόχως τὸν τετραπέρατον κόσμον, καὶ ἀφήσαντες πανταχῶ ἀνεξάλειπτα ἴχνη τῆς σωτηρίας πίστεως κατὰ τὴν προφητείαν τῆ Δαυιδ ζ).

α) Γαλατ. 3, 4. Ἐβρ. 7, 19. β) Μαρκ. 16, 15. Ματθ. 28, 19. γ) Ἐβρ. 10, 4. δ) Λευϊτικ. 4, 15. Ἐξουδ. 29, 10, 19. ἔθετον δὲ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆ ζῶος σημαίνοντες ὅτι ἐδοχετε αὐτῷ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τὰς, διὰ τὰς ἰποίας ἦσαν αὐτοὶ σφαγῆς ἄξιοι, ἁμαρτίας τῶν. ε) Οἶον ὁ χαλκῆς ὄφις εἰκόνιζε τὸν σταυρωθέντα σωτήρα. Ἀριθμ. 21, 8, 9. Ἰωάνν. 3, 14, 15. ς) Παυλ. 19, 15 καὶ Ῥωμ. 10, 18.

§. γ. "Ολας τὰς σωτηριώδεις ἀληθείας, ὅσαι περιέχονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, τὰς ἐξέθηκαν εἰς ἓν συνοπτικῶς οἱ Θεοὶ πατέρες, διὰ τὸ ἦναι εὐληπτότεροι εἰς καθ' ἓνα Χριστιανόν.

Σημ. Καὶ διὰ τὸν ἱκανὸν ἀριθμὸν τῶν περιεχόντων τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας βιβλίων, καὶ διὰ τὸ δυσνόητον τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων θεῶν ἐννοιῶν, καὶ διὰ τὰς ἀπλευρέρας Χριστιανές, καὶ διὰ τὸ εὐμνημόνευτον τῶν ἀναγκαίων πρὸς σωτηρίαν, καὶ δι' ἄλλας ἱερὰς λόγους ἔπρεπε τὸ γέννη ἢ σύνοψις αὕτη τῆς διδασκαλίας τῆς πίσεως.

§. δ. Ἡ Ἐπιτομὴ αὕτη ὀνομάζεται Σύμβολον τῆς πίσεως· διαίρεται δὲ εἰς δώδεκα ἄρθρα, καὶ εἶναι ἡ ἐφεξῆς.

Α'. Πισεύω εἰς ἓνα Θεόν, πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

Β'. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

Γ'. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

Δ'. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα.

Ε'. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς.

ς'. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς.

Ζ'. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Η. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

Θ. Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν, καὶ ἀποσολικὴν ἐκκλησίαν.

Ι. Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

ΙΑ. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

ΙΒ. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Σημ. Α. Τὸ σύμβολον τῆτο συνετέθη ἀπὸ τῆν ἐν Νικαίᾳ κατὰ τῆ Ἀρείᾳ συγκροτηθεῖσαν οἰκουμενικὴν πρῶτην Σύνοδον τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ Σεοφόρων πατέρων μέχρι τῆ ἐβδόμη ἄρθρου· ἀπὸ δὲ τῆ ὀγδὸς μέχρι τέλους ἀνεπληρώθη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινῶν πόλει δευτέρας οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐκυρώθη ἀπὸ τὰς λοιπὰς οἰκουμενικὰς Συνόδους, καὶ παρεδόθη εἰς τὰς Χριστιανὰς ὡς πολυτίμος τῆς πίστεως θησαυρός.

Σημ. Β. Ἐνομάσθη Σύμβολον ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν κρατιωτικῶν συμβόλων, ἢ συνθημάτων, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται εἰς τὸν πόλεμον οἱ σύμμαχοι ἀπὸ τὰς πολεμίους· διότι καὶ δι' αὐτῆ διακρίνονται οἱ κρατιῶται τῆ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς ἐχθρῆς τῆς πίστεως εἰς τὸν κατὰ τῆ διαβόλου πόλεμον. Ἐδιωρίσθη δὲ τὸ ἅγιον Σύμβολον νὰ ἐκφωνῆται εἰς πᾶσαν σύναξιν τῶν Χριστιανῶν ἐπ' ἐκκλησίας ὑπὸ Τιμολέου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινῶν πόλεως, ἐπὶ Ἀναστασίᾳ βασιλέως κατὰ τὸ 515. ἀπὸ Χριστοῦ πρότερον δὲ κατὰ μόνην τὴν μεγάλην Πέμπτην ἐλέγετο εἰς τὰς ὑπὸ τῆ Ἐπισκόπου γινομένης κατηχήσεις, ὡς μάρτυρεῖ ὁ ἀναγνώστης Θεόδωρος *).

Σημ. Γ. Τὰ ΙΒ. ἄρθρα τῆ Συμβόλου διαιρῶνται ὀλίκιον εἰς τρία μέρη, κατὰ τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας

*) Ἐκκλησ. Ἱστορ. βιβλ. 6. Ὅτι δὲ αἱ κατηχήσεις ἐγίνοντο τῶν μεγάλην Πέμπτην, φηίνεται ἀπὸ τῆ 46. κανόν. τῆς ἐν Λαοδικ. συνόδου.

Τριάδος. Α. Τὸ περὶ τῆ πατρὸς διαλαμβάνον, ἔ. εἰς μόνον τὸ Α. Ἄρθρον περικλειόμενον. Β. Τὸ περὶ τῆ υἱῆ μέχρι τῆ τέλους τῆ Ζ'. ἄρθρου τὰ προσήκοντα δογματίζον, ἔ. Γ. τὸ ὑπόλοιπον ἔλεον, περὶ τῆ ἁγίᾳ πνεύματος ἔ. τῶν αὐτῆ χαρισμάτων θεολογῶν.

§. εἰ. Ἀρχὴ τοῦ Συμβόλου εἶναι ἡ πίστις αὐτῆ, ἣτις ὑφίσταται εἰς τὴν ἐγκάρδιον ὑποδοχὴν τοῦ Ευαγγελίου.

Σημ. Α'. Μόνη ἡ πίστις διδάσκει τὸν ἄνθρωπον πῶς ἐμπορεῖ νὰ διαλλαχθῆ μετὸν θεόν α), τὸ ὅποιον εἶναι τὸ τέλος τῆς ἀποκαλύψεως. Ευλόγως λοιπὸν τὸ Συμβόλον ἄρχεται ἀπὸ τὴν πίστιν. Εἶναι δὲ Πίστις ἡ ἐγκάρδιος ὑποδοχὴ τῆς εὐφροσύνης διδασκαλίας περὶ τῆς διὰ τῆ μονογενῆς υἱῆ τῆ θεῆ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἔ. ἡ ἐκ ταύτης ἀδίστακτος πληροφορία περὶ τῆς μελλούσης τῶν πιστῶν εὐδαιμονίας, κατὰ τὸν ὅρισμόν τῆ Ἀποστόλου β).

Σημ. Β'. Εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν τρία τινὰ ἀπαιτῶνται.

Α'. Νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι πταίσῃς ὢν, ἔ. ὑποκείμενος εἰς τὴν δικαίαν ὀργὴν τῆ θεῆ, δὲν δύναται νὰ δικαιωθῆ ἀφ' ἑαυτῆ. Τῆτο εἶναι τῆς ἰδίας ἀθλιότητος συναισθησις γ).

Β'. Νὰ δεχθῆ ἀδίστακτως τὸ κήρυγμα τῶν Προφητῶν, ἔ. Ἀποστόλων, ἔ. νὰ πιστεύσῃ βεβαίως, ὅτι ὁ κηρυχθεὶς ὑπ' αὐτῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ σωτὴρ τῆ κόσμου. Αὕτη εἶναι ἡ πίστις ἡ δικαιοῦσα, διότι δι' αὐτῆς δικαιούεται ὁ ἄνθρωπος ἐνώπιον τῆ θεῆ; ἀφ' ἧ πρώτου ὁμολογήσῃ τὴν ἰδίαν ἀθλιότητα δ).

Γ'. Νὰ ἐμφυχονῆ ταύτην τε τὴν πίστιν μετ' ἔργα ἐνάρετα, ἔ. σύμφωνα μετὰ τὰ ὑψηλὰ τῆς πίστεως δόγματα.

α) Χωρὶς πίστεως ἀδύνατον εὐαρεσῆσαι τῆ Θεῷ. Ἐβρ. 11, 6. β) Πίστις ἐστὶν ἐπιζημιῶν ὑπόστασις, πραγμάτων ἐλεγχος, ἔ. βλεπομένων. Ἐβρ. 11, 1. γ) Διὰ τῆτο ἔ. ὁ Πρίδρομος (Ματθ. 3, 2.) ἔ. αὐτὸς ὁ Σωτὴρ (αὐτοῦ 4, 17) ἔ. ὁ Πέτρος ὑπερῶν (Πρξ. 2, 38.) ἄρχονται τὰ κηρύγματα μετὰ τὸ Μετανοεῖτε. δ) Εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, ἔ. ἐκ ἔργων νόμου. Γαλκ. 2, 16, ἔ. Ῥωμ. 3, 22, ἔ. 11, 6.

Αὕτη εἶναι ἡ ζῶσα ὀνομαζομένη Πίσις α). Ὅσις δὲν ἔχει τὰ τρία ταῦτα, ἀλλ' εἶναι καθ' ἑνὲν τῶν ἐλάχιστων ἐλλειπῆς, τῶτε ἡ πίσις εἶναι νεκρὰ καὶ καθ' ὑπέκρισιν. Ταῦτα πρέπει νὰ σημειώσῃ καθεὶς, καὶ νὰ ἐνθυμῆται καλῶς, ὅτι εἰς ταῦτα θεμελιώνεται ὅλη τῆς Χριστιανικῆς πίσεως ἡ οἰκοδομή.

ΑΡΘΡΟΝ Α΄.

Α΄. Μέρος τῆς Συμβόλου.

§. 5'. Τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίσεως μᾶς διδάσκει.

Α΄. Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἰς καθ' οὐσίαν ἐν τρισὶ προσώποις, τουτέστι Θεὸς ὁ πατήρ, Θεὸς ὁ υἱός, Θεὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἀγέννητος μὲν ὁ πατήρ, γεννητὸς δὲ ἐκ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς πρὸ αἰώνων, ἐκπορευτὸν δὲ ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Μία δύναμις. Μία οὐσία. Μία θεότης ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι. Διὰ τοῦτο ὁ εἷς Θεὸς εἶναι ἅγια Τριάς, τῆς ὁποίας τὸ Α΄. πρόσωπον ὀνομάζεται πατήρ, ὡς γεννήσας τὸν συνάναρχον υἱὸν αὐτοῦ πρὸ αἰώνων, καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀναγεννήσας ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς (Ἐφ. 1. 2—5) καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγὼν εἰς τὸ εἶναι τὰ σύμπαντα. 6)

Β΄. Ὅτι ὁ ἐν τρισὶ προσώποις προσκυνούμενος Θεὸς παντοδύναμος ὢν, πάνσοφος, πανάγαθος, δικαιοτάτος, ἄπειρος, αἰώνιος, ἔκτισε μὲ τὸν λόγον του ἐκ τοῦ μηθενὸς τὸν Κόσμον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὄρατά, καὶ ὑλικά ὄντα, καὶ τὰ αἰύλα, καὶ ἀόρατα, ἤγουν τὰ πνεύματα, εἰς ἡμέρας ἕξ. γ)

α) Πίσιν ἔχειν δι' ἀγάπης ἐνεργημένην, Γαλατ. 5. 6. β) Τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ ἄλλοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσίν. Ἰωάν. 5. 7. βλεπ. καὶ Ματθ. 28' 19, καὶ 3, 16, 17, καὶ Α΄. Πέτρ. 1, 2, καὶ Α΄. Κοριν. 13, 13 γ) Γενεσ. 2. 2.

Τὴν Α'. ἡμέραν ἔκτισε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸ φῶς α).

Τὴν Β'. ἡμέραν ἐποίησε τὸ σερεῶμα, ἦτοι τὸ μεταξὺ τῆς γῆς, καὶ τοῦ οὐρανοῦ διάστημα, καὶ διεχώρισε τὰ ὕδατα τὰ ἐπάνω τοῦ σερεώματος, θηλονότι τὰς νεφέλας, ἀπὸ τὰ ὕδατα τὰ ὑποκάτω τοῦ σερεώματος, ἡγου τοὺς ποταμοὺς, τὰς λίμνας, τὰς θαλάσσας β).

Τὴν Γ'. ἡμέραν ἐχώρισε τὴν γῆν ἀπὸ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ συνηξεν εἰς τόπον ἓνα, τὴν ὁποίαν συναγωγὴν ὀνομάζομεν Ὠκεανόν· ἡ δὲ χωρισθεῖσα γῆ κατεσολίσθη μὲ διάφορα δένδρα, καὶ ἄνθη, καὶ χόρτα γ).

Τὴν Δ'. ἡμέραν ἔκτισε τοὺς φωσῆρας τοῦ σερεώματος, τὸν ἥλιον, καὶ τὴν Σελήνην, καὶ τοὺς Ἀστέρας ἀπὸ τὸ φῶς τὸ κτισθὲν τὴν Α'. ἡμέραν δ).

Τὴν Ε'. ἡμέραν ἔκτισε τοὺς ἰχθύας εἰς τὰ ὕδατα, καὶ τὰ πετεινὰ εἰς τὸν αέρα, ἀμφότερα τὰ γένη ἀπὸ τοῦ ὕδατος τὴν οὐσίαν ε).

Τὴν ς'. ἡμέραν τὰ θηρία, τὰ ἔρπετά, καὶ ἕλα. τὰ χερσαῖα ζῷα, καὶ τελευταῖον τὸν ἄνθρωπον ἄρσεν καὶ θῆλυ ς).

Οὕτως ἔκτισε τὰ ὀρατὰ ἄντα· τὰ δὲ ἀόρατα πνεύματα, δηλαδὴ τοὺς Ἀγγέλους, κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν ἀγίων Πατέρων ἐδημιούργησε πρὸ τῶν ὑλικῶν τούτων, καὶ ὀρατῶν κτισμάτων ζ). κατ' ἄλλους δὲ μεταξὺ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ἡμέρας η). Δύω δὲ εἶναι τὰ εἶδη τῶν Ἀγγέλων, ἀγαθοὶ ἀπολαύοντες διηνεκῶς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ θ), καὶ πονηροὶ, οἵτι-

α) Γενεσ. 1. 3—15. β) Γενεσ. 1, 7, 8. γ) Γενεσ. 1, 9—13. δ) 1, 14—19. ε) Γεν. 1, 20—23. ς) Γεν. 1, 24—31. ζ) Γρηγορ. Ναζιαν. λογ. 38, ἔξ Βασίλ. ἔξ Χρυσόστ. η) Ὡς συνάγεται ἐκ τῆ 104. Ψαλμ. ὅπερ ἀπαριθμημένων τῶν ἔργων τῆς α'. ἔξ 6'. ἡμέρας (σιχ. 2. 3.), γίνεται ὕστερον μνεῖα ἔξ τῶν ἀγγέλων (σιχ. 4.) ἐπειτα ἀκολουθεῖ τὸ ἔργον τῆς γ. ἡμέρ. (σιχ. 5. κτ.) βλ. Πλάτ. των. Κατῆχ. σημειωσ. §. 11. Μερ. β. 3) Ματθ. 18. 10. Οἵτι

νες ἐκτίσθησαν μὲν καὶ αὐτοὶ ἀγαθοὶ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔχασαν δὲ διὰ τῆς προαιρετικῆς αὐτῶν πτώσεως τὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπλάσθησαν, ἀγαθότητα, καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ εὐδαιμονο-
ζάτης εἰς ἀβλιωτάτην κατάστασιν α).

Γ'. Ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντα κί-
σμον, καὶ κυβερνεῖ τὰ πάντα πανσόφως (Μέρ. Α'. §. 13.), ἐξ-
αιρέτως δὲ πάντων τὸν ἄνθρωπον. Πρῶτον δὲ ἄνθρωπον εἰς
τὸν κόσμον ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ, δημιουργήσας μὲν τὸ
σῶμα του ἐκ χοῦδος, ἐμφυσήσας δὲ εἰς αὐτὸ τὴν αὔλου καὶ ἀθά-
νατον ψυχὴν β). Τοῦτο τῆς ζωοποιου πνοῆς τὸ φύσημα δὲν πρέ-
πει νὰ νοῆται ὑλικῶς γ), μῆτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα
ψυχὴ συνίσταται ἀπὸ ἀέρα ἢ ἀ-μὸν, ἀλλ' οὔτε ἐξ ἐναντίας, ὅτι
εἶναι μέρος τῆς Θείας οὐσίας δ), ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν ἔχει μέρος
ὡς ἀπλούστατον ὄν. Τροπολογικῶς δὲ διὰ τοῦ ἐμφυσήματος ἐξέ-
φρασεν ἡ Γραφή τὴν εἰς τὸ ὑλικὸν σῶμα ἐμφύτευσιν τῆς αὔλου
οὐσίας, ἡ ὁποία τὸ ζῶογονεῖ. Ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ἐ-
πλάσθη ὕψερρον καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Εὕα ε). ἐπλάσθησαν δὲ ἀμ-
φότεροι κατ' εἰκόνα, καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ, ἥτις ὑφίστατο εἰς τὴν
ἀγιότητα τῆς Θελησεύς των, εἰς τὴν καθαρότητα καὶ γαλήνην τοῦ
νοῦστων, εἰς τὴν ἀθανασίαν, εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν ζῶων, εἰς τὴν
σοφίαν, καὶ εἰς τὰς λοιπὰς τελειότητας, ὅσαι συγκροτοῦσι τοῦ
Θεοῦ τὴν εἰκόνα ς) καὶ τῆς εὐδαιμονίας των ταύτης ἀξίως διω-
ρίσθη εἰς κατοικίαν των τόπος κάλλιστος, καὶ μυρίας γέμων τρυ-

πάντες εἰσι λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποσελλόμενα διὰ
τὸς μίλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν. Ἐβρ. 1, 14. ἔ. Ψαλμ. 102, 21.
α) Ἐπισ. Ἰσδ. σίχ. 6. Λακ. 10, 18. β) Γεν. κεφ. 2,
7. Ματθ. 10, 28 γ) Ὡς ἐδόξαζον κακῶφρόνως οἱ Ἀνθρωπομορ-
φῖται. Θεοδωρ. Ἐκκλ. ἱστορ. 1δ. δ) Ὡς ἐφρόνεν οἱ Μανιχαῖοι Φωτ.
Βιβλ. Κωδ. 179. ε) Γενεσ. 1. 18 — 27. ς) Ἐνδύσαθε τὸν και-
νὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ ἔ. ὁσίότητι ἀ-
ληθείας. Ἐφεσ. 4. 24. εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τῆς κτίσαντος
αὐτὸν. Κολοσσ. 3, 10.

φῆς, ὁ Παράδεισος. Ταῦτα εἶναι ἔργα τῆς περὶ τὸν ἄνθρωπον ἄκρας ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιμείνην ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν εὐδαιμόνα ταύτην κατάσασιν, ἔδειξεν ὁ δημιουργὸς τοῦ ἐξαιρετοῦ πρὸς αὐτὸν πρόνοιαν, δώσας ἐντολήν εἰς αὐτὸν, ἣ ὁποία περιεῖχε τὸ μέσον τοῦ νὰ διατηρηθῆ εἰς τὴν ὁποίαν ἐπλάσθη εὐδαιμονίαν α). Ὁ Ἀδὰμ ὅμως καὶ ἡ Εὐὰ παρέβησαν τὴν δοθεῖσαν πρὸς ὠφέλειάν των θεῖαν ἐντολήν, καὶ ἔχασαν ἀκολούθως τὴν εὐδαιμονίαν των, διωχθέντες ἀπὸ τὸν τόπον τῆς τρυφῆς, καὶ περιπεσόντες εἰς τὸν σωματικὸν θάνατον, καὶ εἰς μεγίστην ἀθλιότητα, ἣτις ἐξηπλώθη καὶ εἰς ὅλους ἐπομένως τοὺς ἀπογόνους των· διότι ἡ αὐτῶν ἁμαρτία ἐμόλυεν ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος β). Εἰς τοιαύτην δυσυχεστάτην κατάσασιν ὁ ἄνθρωπος θεωρούμενος, ἦτο ὑποκείμενος εἰς τὴν ἄκραν αὐστηρότητα τῆς θείας ὀργῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ νὰ ἐλευθερωθῆ ἦτο ἀδύνατον· διὰ τοῦτο ὁ πανάγαθος δημιουργὸς του, μὲν ὅλον ὅτι ἐμπόρει νὰ τὸν καταδικάσῃ εἰς τὸν αἰώνιον θάνατον, δὲν ἠθέλησεν ὅμως, ἀλλ' εὐθύς μετὰ τὴν πτώσιν του τὸν ὑπεσχέθη (Μερ. Β'. §. 6'. Σημ.) νὰ ἐξαποσείλῃ πρὸς αὐτὸν λυτρωτὴν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν κατὰ τὴν βουλήν τῆς ἀπείρου αὐτοῦ σοφίας γ), ὅστις μόνος ἐμπόρει νὰ μεσιτεύσῃ εἰς ἱκανοποίησιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν θεῖαν εὐσπλαγχνίαν. Τὰ τρία ταῦτα κεφάλαια μᾶς ἀποδεικνύει συντόμως τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου, λέγων δὲ Α'. τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἐνός Θεοῦ ἐν τρισὶ προσώποις προσκυνουμένου, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον εἶναι ὁ ἀγέννητος

α) Γεν. 2, 17. Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρσίᾳ Σοφ. 2, 23. β) Δι' ἐνός ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ ἔτις εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. Ῥωμ. 5, 12. γ) Ἦσ. 49, 15. Ἰωάν. 3, 16.

Πατήρ. Β'. τὴν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργίαν τοῦ κόσμου· καὶ Γ'. τὴν περὶ τὰ δημιουργήματα πανάγαθον αὐτοῦ πρόνοιαν.

Σημ. Α'. Ἄν ἔσὲν περὶ τῆς τῆς Θεῆς ὑπάρξεως, ἔσὲν τῶν ιδιοτήτων αὐτῆς μᾶς πληροφορεῖ μόνος ὁ φυσικὸς λόγος, μᾶς διδάσκει ὁμοῦς ἔσὲν ἡ πίσις, ἡτίς δὲν εἶναι ποτὲ ἐναντία εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, ἔσὲν τῆς ὁποίας ἡ βεβαίωσις εἶναι πάσης ἀμφιβολίας ἐκτός. Εὐκολώτερον ἐμπορῶσι νὰ ψευδῶσιν οἱ ἰχυρώτατοι, ἔσὲν σαφέστατοι τῶν ἀνθρώπων συλλογισμοὶ, παρὰ νὰ ψευδῶσιν ὁ λόγος τῆς Θεῆς *).

Σημ. Β'. Ἀπὸ τὴν ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὸν κόσμον προνοίας τῆς δημιουργῆς τρίατινα προκύπτει χρεὶν παντός Χριστιανῶ.

Α'. Νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὸν Θεόν, πιστεύων ὅτι παρ' αὐτῆς ἔχει πάντα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς, ἔσὲν τῆς σώματος σωτηρίαν.

Β'. Νὰ ταπεινῶνται εἰς τὰς εὐτυχίας τῆς ἐνώπιον τῆς Θεῆς εὐχαριστῶν δι' αὐτὰς τὸν χορηγὸν τῶν ἀγαθῶν, ἔσὲν μεταχειριζόμενος εἰς καλὸν τὰς θείας δωρεάς τῆς.

Γ'. Νὰ ὑπομένῃ εἰς τὰς δυσυχίας ὠφελόμενος ψυχικῶς ἐξ αὐτῶν.

Σημ. Γ'. Ἡ πρὸς τὸν Ἀδὰμ ἐντολὴ τοῦ Θεῆς εἶναι ἔργον τῆς περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐξαιρέτε αὐτῆς προνοίας, διὰ τῆς ὁποίας ἔσπευδε νὰ τὸν κρατήσῃ εἰς τὴν ὁποίαν ἐπλάσθη εὐδαιμονίαν. Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη μὲ ψυχὴν ἔσὲν σῶμα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάτερον ἔχει τὰς ἰδίας τῆς κλίσεις. Ἡ ψυχὴ ὡς πνεῦμα καθαρὸν, κλίνει εἰς τὸ νὰ ἦναι πάντοτε ἐνωμένη μὲ τὸν Θεόν διὰ τῆς ἀρετῆς. Τὸ ὑλικὸν σῶμα κλίνει εἰς ὅσα ἀρέσκεισιν αἰδιότητες, τὰ ἑκεία, ὅταν κυβερνῶνται ἀπὸ τὸν λόγον, ἔσὲν μόνον δὲν ἐμποδίζουσιν, ἀλλὰ ἔσὲν συντελοῦσιν εἰς ἀρετὴν. Εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν κλίσεων τῆς ψυχῆς ἔσὲν τῆς σώματος ὑφίσταται ἡ ἀνθρωπίνῃ εὐδαιμονία, ἔσὲν διασώζεται ἐν ὅσῳ μένει αὐτὴ ἡ συμφωνία. Ἐὐθύς ὁμοῦς ἀπ' ἔσὲν ἐξαγριωθῶσι κατὰ τῆς λόγῳ αἰ κλίσεις τῶν αἰδιότησεων, γίνονται, ἔσὲν ὀνομάζονται πάθη.

*) Πέτρ.

ἀφ' ἧ δὲ νικῆσωσι τὸν λόγον, καθὸ μὲν διατρέφουσι τὴν ψυ-
 χὴν, ὀνομάζονται κακίαι, καθὸ δὲ παραβαίνεται εἰς αὐ-
 τῶν ὁ Θεῖος νόμος, ὀνομάζονται ἁμαρτίαι. Ἡ Δέλισις
 ἢ αὐτεξέσις, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπροικίδη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ
 τὸν Δημιουργόν τε, ἐσύντεινε πρὸς διατήρησιν τῆς συμφω-
 νίας τῶν δύο τέτων κλίσεων, ὀδηγημένη ἀπὸ τὴν ἐντο-
 λὴν τῆ Σεῦ, ἡ ὁποία φανερῶς ἀπιγόρευε νὰ μὴ καταγί-
 νεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ αἰδητὰ πράγματα μὲ βλά-
 βην τῆ λόγου. Καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἐν ὄσῳ ἐφύλαττεν,
 ἐφύλαττεν ἐν τ' αὐτῷ ἔ τῶν κλίσεων τὴν συμφωνίαν, ἔ
 ἀκολέθως τὴν εὐδαιμονίαν τε. Ἀφ' ἧ ὁμως ἐπροτίμησε τὴν
 σωματικὴν ἡδονὴν περισσότερον, παρὰ τὴν πνευματικὴν,
 ἤγειν παρὰ τὴν σωτηριώδη τήρησιν τῆς Σεῖας ἐντολῆς,
 ἔ καθυπέταξε τὸν λόγον εἰς τὰ πάθη, ἔχασε τὴν εὐδαι-
 μονίαν τε. Τὸ φῶς τῆ νοὸς ἐσκοτίδη, ἡ ἀγιότης τῆς
 Σελίσεως ἐμελύθη· ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς ἐταράχθη· ἔ
 ἠνοίχθη τὸ Σεάτρον τῆ πολέμου τῶν παθῶν κατὰ τῆ λόγου,
 ἔ τῆς κακίας ὁ Σερίμβος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπήγασαν αἱ
 διάφοροι νόσοι, ἔ μέριμναι, ἔ δυσυχίαι α), ἔ τέ-
 των ἔλων ὁ καρπὸς ὁ ὑπὸ τῆ Σεῦ κατακριθεὶς Σεάτος ὁ
 σωματικὸς, ἠνωμένος τὸ χεῖρισον μὲ τὸν φρικωδέστατον
 πνευματικὸν Σεάτον, ὅςις εἶναι ὁ ἀπὸ Σεῦ χωρισμός.
 Ἡ ἀβλιότης αὐτὴ τῆ πρώτῃ ἀνθρώπῃ διαδοθεῖσα ἔ εἰς τὰς
 ἀπογόνους τε ἐπληθύνετο ἀναλόγως μὲ τῆ χρόνε τὴν πρέ-
 δον, ἔως ἧ ἐπλεύνασεν ἡ ἁμαρτία β), ἔ κἀνὲν ἄλλο μέ-
 στον δὲν ἐμπόρει νὰ ἀπολυτρώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπ' αὐτῆν,
 παρὰ μόνῃ ἡ ὑπερπερισσεύσασα χάρις τῆς τῆ Σεῦ εὐσπλαγ-
 χίας. Ὁ ἄνθρωπος παραβὰς ἅπαξ τὴν ἐντολὴν τῆ ἀπει-
 ρε ἔ αἰώνις ὄντος, ἔγεινε διὰ τῆτο αἰώνιος παραβάτης, ἔ
 ἀκολέθως ἔπρεπε νὰ ἦναι αἰώνιον, ἔ ἀναμάρτητον τὸ ὄν
 ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ μεσιτεύσῃ διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ
 εἰς τὸν αἰῶνα τὸν παροργισθέντα Σεόν. Ἀλλὰ πῶτον πο-
 τὲ πλάσμα ἐμπόρει νὰ ἔχη τοσαύτην τελειότητα γ);

α) Θυμός, ἔ ὀργή, θλίψις, ἔ σενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἄν-
 θρώπῃ τῶ κατεργαζομένων τὸ κακόν. Ῥωμ. 2. 9. β) Γεν. 11, 12,
 Ῥωμ. 1 21—32. γ) Οὗτος ἄγγελος εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος
 ἔσωσεν ἡμᾶς. Ησαΐ. 23. 5.

Μόνος ὁ υἱὸς τῆ Θεῆ ἔπρεπε νὰ ἀναδεχθῆ τὸ ἐνδοξότατον ἔσπλαγχνικώτατον τῆτο ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως τῆ ἀνθρωπίνου γένους, καθὼς μᾶς διδάσκουσιν τὰ ἐπόμενα ἄρθρα τῆ ἀγίας Συμβόλου.

Ἄ Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Β'. Μέρος τοῦ Συμβόλου.

§. ζ'. Ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς κατὰ τὸ β'. ἄρθρον τοῦ ἀγίου Συμβόλου, εἶναι τὸ δεῦτερον πρόσωπον τῆς ἀγίας Τριάδος, συνάναρχος μὲ τὸν προάναρχον αὐτοῦ πατέρα, ὡς πρὸ αἰώνων ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς, οὐχὶ ποιηθεὶς α) ὁμοούσιος δὲ καὶ σύμφρονος τοῦ πατρὸς, καὶ παντοδύναμος β) καὶ παντογνώσης γ) καὶ πανταχοῦ παρὼν δ) καὶ κύριος τοῦ παντός ε) ὁ αὐτοῦ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τὸν σύμπαντα κόσμον ς).

Σημ. Ἀπὸ πολλὰς μαρτυρίας τῆς ἀγίας Γραφῆς βεβαιούεται ἡ περὶ τῆ ἡσ ἔσ λόγου τῆ Θεῆ, ἔ πατὴρς Θεολογία τῆς ἐκκλησίας ὡς προαιώνιος ἡσ τῆ Θεῆ ἐξ ἀνάγκης ἔπεται νὰ ἦναι ἔ τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὸν πατέρα ὁ πατὴρ ἐγέννησεν ἀρρέουσως ὁ υἱὸς ἐγεννήθη ἀχρόνως, πρὸ τῶν αἰώνων, ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν ἔ κατάληψιν ἀν-

α) Τίος μὲ εἶ σὺ ἐγὼ σήμερον γενένηκά σε. Ψαλμ. 2. ἔ, ἐγὼ ἔ ὁ πατὴρ ἐν ἐσμέν. Ἰωάν. 10, 30, ἔ 14, 9. 10. ἔ 1, 1. ἔ 8, 58. κτλ. β) Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν ἔρανῳ ἔ ἐπὶ γῆς Ματθ. 28, 18 γ) Αὐτὸς δὲ εἶδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα. Λεκ. 11, 17. ἔ ὡσαύτως τὰ τῆς Σαμαρείτιδος κρυπτὰ ἐξελέγχει. Ἰωάν. 4, 18 — 19. ἔ τὴν τῆ Ἰῆδα προδοσίαν (αὐτ. 13, 11.) ἔ τὸ πάθος, ἔ τὸν θάνατον, ἔ τὴν ἀνάστασιν αὐτῆ προδικάζει. Λεκ. 18, 31 — 33. ἔ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἰερουσαλὴμ προκηρύττει. Ματθ. 24, 2, κτλ. δ) Καὶ ἰδὼς ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἔως τῆς συντελείας τῆ αἰῶνος Ματθ. 28, 20. ε) Ἰμῖς φωνεῖτί με ὁ διδάσκαλος ἔ ὁ κύριος, ἔ καλῶς λέγετε εἰμι γαρ. Ἰωάν. 13, 13. ς) Πᾶντα δὲ αὐτῆ ἐγένετο. Ἰωάν. 1, 6. ἔ Α'. Κοριν. 8, 6.

θρώπων. Ἐπλανήθη λοιπὸν, καὶ δικαίως κατεκρίθη ὁ Ἄρειος
ὀνομάσας κτίσμα τὸν υἱὸν τῆ Θεῶ, καὶ Θεῖνα).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

§. η'. Κατὰ τὸ γ'. ἄρθρον τοῦ συμβόλου ὁ υἱὸς καὶ λόγος
τοῦ Θεοῦ ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐσαρκώθη ἐκ
πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου β'), Θεὸς ἀληθῆς,
καὶ τέλειος ὑπάρχων, ἔγεινεν ἀληθῆς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος ὁ
Θεάνθρωπος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς γ), καὶ ἐφιλόνησε τὸν ἄνθρω-
πον μετὰ τὸν Θεόν δ).

Σημ. Α'. Ἡ ἐξ ἑραίνῃ κατίκασις τῆ ἡῶ τῆ Θεῶ δὲν
εἶναι μεταβλητὴ τόπου, διότι ὡς Θεὸς εἶναι πανταχῶ πα-
ρῶν, ἀλλὰ δι' αὐτῆ φανερύεται ἡ θελήσις τῆ νὰ προσ-
λάβῃ τὴν ἀνθρωπότητα, εἰς τὴν ἑπίαν, ἀόρατος ὢν κα-
τὰ τὴν Θεότητα, ἐπὶ τῆς γῆς ὤψθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συν-
ανεδράφῃ· ἐσαρκώθη δὲ διὰ τῆς παντοδυναμίας τοῦ ἁγίου
πνεύματος συνεργείας ἐκ τῶν ἀχράντων αἱμάτων τῆς ἁ-
ειπαρθένης Μαρίας ὑπὲρ φύτιν, καὶ παναχράντως, ἐπειδὴ καὶ
αὕτη ἡ δικαιοσύνη τε ἀπήτει νὰ ἦναι κεχωρισμένος ἀπὸ
τῶν ἁμαρτωλῶν, ὅςις ἦλθε νὰ καθαρίσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ
τῆν ἁμαρτίαν ε).

Σημ. Β'. Εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τῆ ἡῶ τῆ Θεῶ ἠνώθη
ἡ θεία φύσις μετὰ τὴν ἀνθρώπινον ἀσυγχύτως εἰς μίαν ὑ-
πόστασιν, καὶ ἔγεινεν ἐν Θεῶν πρόσωπον ὁ Θεάνθρωπος Ἰη-
σοῦς, ὅχι δύο, ἀλλ' εἷς καὶ ὁ αὐτὸς υἱὸς τῆ Θεῶ, καὶ υἱὸς
τῆς Μαρίας, δύο φύσεις ἔχων, καὶ δύο θελήσεις, κεχω-
ρισμένας ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἀσυγχύτες. Διὰ τῆτο ἄλλοτε
ἀναγιγνώσκουμεν εἰς τὴν θείαν Γραφήν ῥητὰ ἀνήκοντα εἰς
μίνην αὐτῆ τὴν Θεότητα· εἶναι „ὁ Χριστὸς, ὁ ὢν ἐπὶ πάν-
των Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τὰς αἰῶνας ἀμήν,” (Γαμ. Θ. 5.)
καὶ „θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί,” (Α'. Τιμοθ. Γ', 16.) καὶ,

α) Βλ. ἔμπρ. Ἀρθρ. Θ'. σημ. β. §. 1ξ'. β) Ἰδὲ ἡ Παρθένοσ
ἐν γαστρὶ ἴξει Ἠσ. 11, 12. καὶ Λακ. 1, 2, 35. γ) Γαλατ. 4. 4.
δ) Εἰς Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεῶ, καὶ ἀνθρώπων, αἰθρωπος Χριστὸς
Ἰησοῦς. Α. Τιμοθ. 2, 5. ε) Ἐβρ. 7, 26.

„ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος,” (Ἰωάν. Α΄. 1.) καὶ πρὸ τῆς Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί· (Ἰωάν. Η, 58.). ἄλλοτε δὲ ἀπαντῶμεν ῥήσεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐννοῶμεν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην μόνον, καὶ ὄχι διὰ τὴν θείαν αὐτῆ φύσιν. Τοιοῦτο εἶναι τὸ, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν γνωρίζει τὴν τελευταίαν ἡμέραν, καὶ ὥραν· καὶ ὅτι ὁ πατὴρ αὐτῆ εἶναι μείζων αὐτῆ (Ἰωάν. ΙΔ΄. 28.) καὶ ὅτι ἐδεήθη ἐκείνον, ὅς τις ἐδύνατο νὰ τὸν λυτρώσῃ ἐκ τῆς θανάτου (Ἐβρ. Ε, 7.) καὶ τὰ τοιαῦτα.

Σημ. Γ΄. Διὰ τέσσαρας τινὰς αἰτίας παραδίδασιν οἱ θεολόγοι, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνανθρωπήσῃ ὁ υἱὸς τῆς Θεῆς.

α) Διὰ νὰ τὸν μεταχειρισθῇ ὁ οὐράνιος πατὴρ τὸν μεσίτην τῆτον, καὶ ἐγγυητὴν ἡμῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως ἕτως, ὡς νὰ ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἁμαρτήσας ἄνθρωπος, τῆ ὁποία τὴν φύσιν προσέλαβε. Τῆτο δὲ ἄλλως ἦτο ἀδύνατον, ἂν αὐτὸς δὲν ἐγίνετο ἀληθῶς ἄνθρωπος α).

β) Διὰ νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν ὁ Σωτὴρ εὐκλιώτερα τὰς ἀνθρώπους μὲ τὴν ὁρατὴν αὐτῆ παρουσία, καὶ νὰ τὰς φανερώσῃ ἐκ σώματος τὴν θέλησιν τῆ οὐράνιου πατρὸς, καὶ τὴν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἰδὸν β).

γ) Διὰ νὰ πληρώσῃ ἐντελῶς τὸν θεῖον νόμον, καὶ διὰ τῆτο, ὄχι μόνον νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς ἡμετέρας ἐλλείψεις εἰς τὴν πλήρωσιν τῆ νόμου, ἀλλὰ νὰ μᾶς ἀφήσῃ προσέτι παράδειγμα καὶ κανὸνα εἰς ὅλας ἡμῶν τὰς πράξεις τὴν ἀγιωτάτην αὐτῆ ζωὴν, τὴν ὁποίαν χρεωσῶμεν νὰ μιμώμεθα, ἂν θέλωμεν νὰ σωθῶμεν· τῆτο δὲ νὰ πράξῃ δὲν ἠδύνατο, χωρὶς νὰ προσλάβῃ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν γ).

δ) Διὰ νὰ ἀποθάνῃ, καὶ μὲ τὸν θάνατόν τε ἰκανοποιήσας τὴν δικαιοσύνην τῆς Θεῆς, νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πρέπσαν τιμωρίαν, καὶ ἀξιῶσῃ ἡμᾶς τῆς αἰωνίου ζωῆς δ).

α) Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη θεῶν ἐν αὐτῷ. Β. Κοριν. 5, 21. β) Πάντα ἃ ἤκασα ἀπὸ τῆ πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν· διὰ τῆτο ἐκέτι ὑμᾶς λέγω ἄλλως—ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλος. Ἰωάν. 14, 15. γ) Ἐξ-ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτῆ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τὰς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ. Γαλατ. 4, 4. δ) Ἴνα διὰ τῆ

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα αἷτια τῆς θείας ἐνανθρωπή-
 σεως, ἣτις ἔγινε μετὰ παρέλευσιν τινῶν ἑκατονταετηρίδων,
 ἀφ' ἧ ἐξέπεσεν ὁ ἄνθρωπος, διότι ἔπρεπεν εἰς τὸ μετα-
 ξυτὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἐδὸν τε ὁ θεὸς ἡμῶν μεσίτης διὰ τῆ
 φυσικῆ, καὶ γραπτῆ νόμου, καὶ διὰ τῶν προφητῶν, καὶ διὰ
 πολλῶν κολάσεων δικαιοτάτων πρὸς τὰς ἀσεβεῖς, καὶ ἀν-
 ταμοιβῶν, καὶ ἐπαγγελιῶν πρὸς τὰς εὐσεβεῖς γενομένων.
 Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ὅλα δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐμποδίσωσι
 τὰς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν φθορὰν τῆς ἀμαρτίας κοινῆς γενομέ-
 νης, καὶ ἄλλη ἐλπίς παρὰ τὴν θεῖαν βοήθειαν δὲν ἐφαινετο,
 ἀφ' ἧ ἐπληρώθη ὁ διωρισμένος καιρὸς εἰς τὴν ἀπόκρυ-
 φον βελὴν τῆ θεῆ, ἐφανερώθη τέλος πάντων εἰς τὰς ἀν-
 θρώπους διὰ τῆ μονογενῆς αὐτῆ ἡς, ὁ πάλαι διὰ τῶν προ-
 φητῶν λαλήσας θεός α). Αὕτη δὲ ἡ μετὰ τινος ἑκατον-
 ταετηρίδα; ἐνανθρώπησις τῆ Σωτῆρος δὲν ἔβλαψε τὴν σω-
 τηρίαν τῶν ἐκλεκτῶν καὶ ἀγίων ἀνδρῶν, ὅσοι ἐζήσαν πρὸ
 τῆς Χριστοῦ γεννήσεως· διότι καθὼς ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς
 τὸν ἐλθόντα, ἔτως αὐτοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν μέλλοντα νὰ
 ἔλθῃ σωτῆρα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πίσις αὐτῶν κατ' ἐσίαν
 δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας β). διὰ τῆτο ὁ ἅγιος Παῦ-
 λος, ὅχι μόνον ὀνομάζει πιστὸν τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ πα-
 ράδειγμα τὸν προβάλλει εἰς τὰς θέλοντας νὰ δικαιωθῶσι,
 διὰ τῆς πίστεως γ).

Σημ. Δ'. Ὁ ἐνανθρωπήσας ἦς τῆ θεῆ ἐγεννήθη εἰς
 τὴν Βηθλεὲμ χώραν τῆς Ἰουδαίας, ἐπὶ Αὐγᾶς καίσαρος
 Ρώμης· τὴν ὀγδόην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησίν τε, κατὰ
 τὸν νόμον περιετμήθη, καὶ ὀνομάσθη Ἰησοῦς, τὸ ὅποιον
 μεθερμηνεύεται σωτῆρ δ) ὡς διασάσας ἡμᾶς ἀπὸ τὴν
 ἀμαρτίαν, καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς τιμωρίαν· ὀνομάσθη δὲ καὶ Χρι-
 στός, ἡ Μεσσίας, τὰ ὅποια, καὶ τὰ δύο, σημαίνουσιν
 ἡλειμμένον, ἢ κεχρισμένον. Εἰς τὴν παλαιὰν

Θανάτῃ καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τῆ θανάτῃ, τυγίσι τὸν
 διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τῆς, ὅσοι φόβῳ θανάτῃ διὰ παντὸς τῆ
 ζῆν ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας. Ἐβρ. 2, 14.

α) Ἐβρ. 1, 1. β) Ἐν ταύτῃ τῇ πίσει ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρῶτοι.
 Ἐβρ. 11, 2. καὶ 12, 2. καὶ 13, 8. γ) Ῥωμ. 4, 16.
 δ) Μαρθ. 1, 21. Λυκ. 2, 21.

Διαθήκην ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς, οἱ ἱερεῖς, ἔ οἱ προφήται α). ἐσύμαινε δὲ τὸ χρίσμα, ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἐγίνετο ἀπὸ Θεοῦ, ἔ εἰ αὐτῶ, ὡς δι' ὄρατῶ τινὸς σημεῖς ἐλάμβανον οἱ χρισμένοι πνευματικὴν δύναμιν εἰς τὸ νὰ οἰκονομῶσιν ἀξίως τὰς διακονίας αὐτῶν. Ὁ ἦος τῶ Θεοῦ ἐνανθρωπήσας ἀνέλαβε τὰς τρεῖς ταύτας ἀξίας· ἔ βασιλεὺς μὲν εἶναι, διότι βαπτιλεύει ἐπὶ πάντων, μάλισα δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν κυβερνῶν αὐτὴν παντοδυνάμως, ἔ καταβάλλων τὰς ἐχθρὰς τῆς β). ἱερεὺς δὲ, διότι διήλλαξεν ἡμᾶς μετὰ τῶ Θεοῦ διὰ τῆς ἑαυτοῦ θυσίας, ἦγεν διὰ τῶ ἰδίῃ θανάτῃ, ἔ μεσιτεῦει πρὸς τὸν πατέρα ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὰς οὐρανὰς γ). προφήτης δὲ τέλος εἶναι, διότι ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς τῶ Θεοῦ τὸ θέλημα, ἔ διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶ παρουσίας, ἔ διὰ τῶν Ἀποστόλων τε ὕστερον δ). Εἰς τὰς τρεῖς ταύτας ἀξίας ἐχρίθη ὁ ἦος τῶ Θεοῦ ὁ Χριστὸς, ὅχι ὅμως μὲ ὕλικὸν ἔλαιον, ἀλλὰ διὰ τῶ ἁγίου πνεύματος ε). Ἐκ τῶτα ὠνομάσθησαν ἔ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες Χριστιανοὶ πρῶτον εἰς τὴν Ἀντιέχειαν ἀπὸ τὸν καιρὸν ἀκόμη τῶν ἀποστόλων ζ).

§. 9. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπῆρασε τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς ἐντελεσάτην πληρώσειν τοῦ νόμου, ἀπέδειξε μὲ λαμπρὰ θαύματα τὴν ἰδίαν Θεότητα, καὶ διὰ τῆς οὐρανοῦ αὐτοῦ διδασκαλίας ἐφανέρωσε σαφῶστα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός.

Σημ. Α'. Τρία ταῦτα εἶναι τὰ ἀξιοσημεῖωτα εἰς τὴν ζωὴν τῶ σωτήρος α. ἡ τελειοτάτη τῆς διαγωγῆς αὐτῶ ἁγιότης· β. ἡ θειοτάτη διδασκαλία τε, ἔ γ. ἡ διὰ θαυμάτων αὐτῆς βεβαίωσις. Ἡ ζωὴ τε ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τὰς διωγμὰς τῶ Ἡρώδου ζ). ἀνετράφη δὲ ὑπὸ τῆς εὐλογημένης αὐτῶ ἔ παρθένου μητρός, ἀξανάμενος, ἔ πληράμενος σο-

α) Α. Βασ. 10, 1. 16, 13. Ἐξοδ. 30. 40, 16. β) Λκκ. 1, 32, 31. ἔ ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶ. Ψαλμ. 2. γ) Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐβρ. 5, 6. δ) Προφήτην ὕμιν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὕμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὕμῶν ὡς ἐμέ. Πραξ. 3. 22. ε) Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ ἔ ἐνεκεν ἐχρίσά με. Λκκ. 4, 18 ἐκ τῶ Ἡσαῖα, 61, 1. ἔ ἐχρίσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς πνεύματι ἁγίῳ, ἔ δυνάμει Πραξ. 10, 38. ς) Πράξ. 11, 26. ζ) Ματθ. 2, 7.

φίας, ἔ τὴν χάριν ἔχων τῷ Θεῷ α). Δωδεκαετής γενόμενος κατέπληξε μὲ τὰς σοφὰς αὐτῷ ἐρωτήσεις τὰς ἐπιφανεστάτας διδασκάλας τῶν Ἰουδαίων, ὥστε ἐξίσταντο διὰ τὴν σύνεσίν τε ὅσοι τὸν ἤκουον β). Εἰς δὲ τὸ τριακοσὸν ἔτος τε ἐβαπτίσθη ὑπὸ τῷ μεγίστῳ τῶν προφητῶν ὄλων Ἰωάννῃ τῷ Ζαχαρίῳ, ἔ τῆς Ἑλισάβετ ἡς, ὅχι διότι εἶχε χρεῖαν βαπτίσματος ὁ ἀναμάρτητος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀγιάσῃ μὲ τὴν παρυσίαν τε τὸ Θεῖον τῆτο λατρὸν, τὸ ὁποῖον εἶχε προδιορίσειν εἰς καθαρισμὸν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν· ἔ εὐθύς μετὰ τὴν ἀγιωτάτην ταύτην πρᾶξιν, ἠνοιξε τὴν πηγὴν τῆς Θεῖας αὐτῷ σοφίας, ἔ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ παρρησία τὴν καθαρωτάτην αὐτῷ διδασκαλίαν, ποτίζων τῶν θνητῶν τὰς καρδίας μὲ τῶν ἀκηράτων αὐτῷ λόγων τὰ γλυκύτερα βεῖθρα. Ἐδειξε πῶς πρέπει νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν γ). διώρισε τὴν ἀληθῆ, ἔ κυρίαν ἔννοιαν τῆς ἀρετῆς ἔ κακίας, ἔ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ἀληθές ἔ τῶν δύο δὲν πρέπει νὰ ζητῆται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' εἰς τὰς λογισμὰς, ἔ τὰ βάθη τῆς καρδίας δ). Ἐσηλίτευσε τὴν αἰσχρὰν δεισιδαιμονίαν, ἔ τὴν ὑπόκρισιν ε). Ἐφανέρωσεν εἰς τί ὑφίσταται ἡ ἀληθὴς μακαριότης ζ). Ἐδίδαξε τὰς ἀνθρώπους τὰ μέσα τῷ ν' ἀποκτῶσι τὴν Θεῖαν χάριν ζ). Τὰς ἐβεβαίωσε περὶ τῆς μελλούσης ἀμοιβῆς τῶν ἀγαθῶν ἔ κακῶν η). ἔ ἐκήρυξεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπεσταλμένος σωτῆρ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων θ). Ὀληντε ταύτην τὴν σωτηριωδεστάτην διδασκαλίαν ἐσερέωσε δι' ὑπερφυσῆτων θαυμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέδειξεν ἐν ταύτῳ τὴν ἰδίαν Θεότητα, ὥστε νὰ ἐκφωνῶσι θαυμάζοντες ὅσοι τὸν ἠκολούθησαν, ὅτι ἐδέετο τε ἐφάνη ἔ τως ἐν τῷ Ἰσραὴλ (Ματθ. 9. 33.). Τόσου δὲ ἰχυρωτέρα ἔ δραστήριος ἐστάθη ἡ

α) Λακ. 2, 40. β) Λακ. 2, 46. γ) Ἰωάν. 4, 24. δ) Μάρκ. 7, 5 — 23. ε) Ματθ. 23, 1, 33. ς) Ματθ. 5, ἔ 6. ζ) Ματθ. 6, 33. η) Ματθ. 25, 1, 46. θ) Τῆτο δὲ ἐστὶ τὸ θεῖον μα τῷ πέμψηνός με ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, ἔ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχη ζωὴν αἰώνιον Ἰωάν. 6, 40. ἔ, Ἐγὼ εἶμι (ὁ Μεσσίας) ὁ λαλῶν σοι. Ἰωάν. 4, 26. ἔ τὸν ἐκ γενεῆς τυφλὸν προσδιπλαγόμενος, ὁ λαλῶν μετὰ σὲ, εἶπεν, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ υἱὸς τῷ Θεῷ. αὐτ. 9, 35 — 37. κτλ.

διδασκαλία τε, ὅσον περισσότερο ἐβεβαιώθη ἀπὸ τὴν ἀγνωστάτην αὐτῆ διαγωγὴν, ἣτις ἐμαρτύρησε τρανῶς τὴν τελειοτάτην ἀρετὴν τε, ἐπειδὴ μόνος αὐτὸς ἁμαρτίαν ἔκ ἐποίησεν, ἐδὲ εὐρέθη δούλος ἐν τῷ σώματι αὐτῆ. (Α. Πέτρ. 2, 22.)

Σημ. Β'. Ἡ ἰσχυρία τῆς ζωῆς τῆ κυρίε Ἰησοῦ, καὶ αἱ σωτηριώδεις αὐτῆ δ.δασκαλίαι περιέχονται ἀκριβῶς εἰς τὰ Δ'. εὐαγγέλια, τὰ ὅποια χρεωσῶμεν νὰ σεβάμεθα, ὡς ἐντελέστατον κανόνα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἀρετῆς.

Σημ. Γ'. Ἀπὸ τὴν περὶ τὴν Σωτήρα ἄκραν φροντίδα τῆς παναγίας αὐτῆ μητρὸς ὅποτε ἦτο ἀκίμη παιδίον α), καὶ ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὴν ὑπακοὴν αὐτῆ β) καὶ τὴν μετὰ τῶν διδασκάλων συναναστροφὴν τε γ) μανθάνουσιν οἱ γονεῖς μὲν νὰ ἐπιμελῶνται με πολλὴν φροντίδα, καὶ νὰ διδάσκωσι τὰ τέκνα των τὰ καλά, τὰ δὲ τέκνα νὰ τὰς ὑπακούωσι, καὶ νὰ ἔχωσι συναναστροφὰς τιμίας, καὶ μετὰ σοφῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ μανθάνωσιν ἀπ' αὐτῆς τῶν ἡθῶν τὴν χρисότητα.

Σημ. Δ'. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς περιετμήθη, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλας τὰς διαταγὰς τῆ νόμου, τῆ ὅποιε αὐτὸς ἦτο δοτὴρ καὶ ποιητὴς· ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι πᾶς Χριστιανὸς, εἴτε διδάσκαλος, εἴτε οἰκοδεσπότης, εἴτε ὅποιασδήποτε τάξεως, πρέπει νὰ φυλάττη πρῶτος αὐτὸς ὅ,τι καλὸν παραγγέλλει καὶ συμβελεύει τὰς ἄλλας.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

§. ι'. Τὸ τέταρτον ἄρθρον τοῦ ἱεροῦ συμβόλου μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐτελεύτησε τὴν ἀγνωστάτην αὐτοῦ ζωὴν με σαυρικὸν θάνατον, καὶ ἐτάφη σωματικῶς.

Σημ. Α'. Ἀνήκετος ἐσάθη τῶν Ἰουδαίων ἢ πάρωσις, καὶ τυφλότης· αὐτοὶ ἦσαν πληροφορημένοι ἀπὸ τὰς προ-

α) Λουκ. 2, 44 — 51. καὶ Ματθ. 12, 46. β) Λουκ. 2, 51.
γ) Ἐῦρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθιζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων.
αὐτ. αὐθ.

φιτείας διὰ τὴν μέλλασαν τῷ Χριστῷ ἔλευσιν· προεικόνι-
 ζον αὐτὸν συχνῶς εἰς τὰς ἱεροτελεσίας καὶ τὰς θυσίας των,
 ἔβλεπον τὰ προκηρυχθέντα σημεῖα τῆς σωτηριῶδους αὐτῆ
 ἐλεύσεως εἰς τὴν γῆν. Εὐηργετῆντο καθ' ἡμέραν ἀπὸ τὰ
 θαύματά τε. Ἦκουον τὴν ἀγιοτάτην αὐτῆ διδασκαλίαν,
 καὶ μὴ ἔλα ταῦτα μήτε τὸν ἐγνωρίσαν, μήτε τὸν ἐδέχθη-
 σαν α), ἀλλ' ἐκ τῆ ἐναντίας τὸν ἀπέβαλον ὡς ψεύστην καὶ
 πλάνον, καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, θάνατον ἔρωτος,
 ὅσους ἐχρημάτισεν ἡ ζωὴ, καὶ σωτηρία τῷ κόσμῳ. Ἀποφα-
 σίσαντες δὲ τὸν θάνατόν τε, ἐπλήρωσαν τὴν αἰώνιον βα-
 λὴν τῷ Θεῷ, ἡ ὅποια ἦτο νὰ ἀποβῆ ὁ υἱὸς τῷ Θεῷ διὰ
 τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω λοιπὸν ἐσωτήρ τῷ κό-
 σμῳ, φαγὼν μετὰ τῶν Ἀποστόλων τὸ τελευταῖον πᾶχα β),
 καὶ διατάξας τὸ μυστήριον τῆς μεταλήψεως γ) τὴν αὐτὴν
 νύκτα, ὑπέμεινε νὰ προδοθῆ εἰς τὰς ἐχθρὰς τῆς ἀληθείας
 ἀπὸ τοῦ μαθητῆν τε Ἰσοῦν τὸν Ἰσκαριώτην, δ) νὰ συρ-
 θῆ ἀπὸ τὰ κριτήρια ὡς παράνομος ὁ τῷ νόμῳ δοτήρ ε),
 καὶ τέλος νὰ κατακριθῆ εἰς τὸν ἐπονείδιστον σαυρικὸν θάνα-
 τον. Πιλάτος, Ῥωμαῖκὸς ἡγεμὼν τῆς Ἰερουσαλήμ, Πόν-
 τιος τὴν πατρίδα, κατεδίκασε τὸν ἀθῶον Ἰησοῦν ς). Αὐτὸς
 δὲ ὁ μεσίτης Θεῷ, καὶ ἀνθρώπων, ἀφ' ἧ προφητικῆς δερ-
 μῶς εἰς τὸν ἑράνιον αὐτῆ πατέρα, καὶ παρέδωκεν εἰς τὰς
 χεῖρας αὐτῆ ὄλης τῆς πισῆς, μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρας
 ἀτιμίας καὶ βασάνας προσηλώθη εἰς τὸν σαυρὸν, καὶ ὑπο-
 μέinas τὰς φρικτάς ἐκεῖνας ὀδύνας τῶν ἀγίων τε παθῶν,
 τέλος ἐξέπνευσε· καὶ ὁ μὲν ἥλιος ἐσκοτίσθη, καὶ ἡ γῆ ἐ-
 σεισθη, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις ἠλλοιώθη διὰ τὸν θάνατον τῷ
 ἀθανάτῳ Δημιουργῆ τῆς, καὶ πολλοὶ νεκροὶ ἀπὸ τὰ μνηματ'
 ἀνέστησαν, καὶ τὸ καταπέτασμα τῷ ναῷ ἐσχίσθη εἰς δύο,
 διὰ τῷ ὅποις προεικόνιζετο σαφῶς ἡ καταστροφή τῷ ναῷ, καὶ
 τὸ τέλος τῆς νομικῆς λατρείας ζ), οἱ δὲ ἀναίδητοι σαυ-
 ρωταῖ τε, μὴ ἀρκεθῆντες εἰς τὴν τὴν τὴν σκληρότητα των,

α) Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν ἐ παρέλαβον. Ἰωάνν.
 1, 11. β) Ματθ. 26, 19—20. γ) Λυκ. 22, 19—20. δ) Λυκ.
 22, 3—4. ε) Ματθ. 26, 57. Λυκ. 23, 6, 7. ς) Ἰωάνν.
 19, 16. ζ) Ματθ. 27, 26—54.

ἔνυξαν μὲ λόγχην τὴν πλευρὰν τῆ ἤδη ἀποθανόντος Ἰησοῦ, καὶ ἰδὸν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἀγίας ταύτης πληγῆς αἷμα καὶ ὕδωρα) εἰς τύπον τῶν δύο μυσηρίων, τῆ βαπτίσματος λέγω καὶ τῆς μεταλήψεως, τὰ ὅποια εἶχε προδιορίσειν. Ἔτι ζῶν ἐπὶ τῷ σταυρῷ ὁ σωτὴρ ἐξεφώνησε τῶν τῶν μουσηρίων λόγον „Τετέλεσται” (Ἰωαν. 19, 30.), μὲ τὸν ὅποιον ἐφανέρωσεν, ὅτι ἐκείνην τὴν ὥραν ἔλαβον τέλος ὄλαι τῆς παλαιᾶς διαθήκης αἱ θυσίαι, τὰ μουσήρια, αἱ ἱεροτελεστίαι, αἱ προφητεῖαι, καὶ αὐτὸς ὁ νόμος· τέλος γὰρ νόμος ὁ Χριστός. (Ῥωμ. 10, 4.) Ὁ ἅγιος Παῦλος παρατηρεῖ μέγιστον μουσήριον εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον τῷ Χριστῷ. Ὁ νόμος εἶχεν ἐπικατάρτατον τὸν κρεμάμενον ἐπὶ ξύλου (Δευτερ. 21, 23.)· ὑπὸ κατάραν δὲ ἡμεῖς καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν ἁμαρτίαν· ἀνέλαβε λοιπὸν εἰς ἑαυτὸν ὁ ἦος τῷ Θεῷ τὴν κατάραν, διὰ νὰ μᾶς ἐξαγοράσῃ ἀπὸ τὴν κατάραν τῷ νόμῳ, καὶ νὰ εὐλογηθῶσιν ὅλοι οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες κατὰ τὴν πρὸς Ἀβραάμ ὑπόσχουσαν τῷ Θεῷ β). Ὁ ἐσταυρωμένος Ἰησοῦς τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς σταυρώσεώς τε πρὸς τὸ ἑσπέρας κατεβιβάθη ἀπὸ τὸν σταυρὸν ὑπὸ Νικοδήμου, καὶ Ἰωσήφ τῷ ἐξ Ἀριμαθαίας, καὶ ἐτάφη εἰς μνήμα κενόν γ). Τέτο εἶναι ἡ πληρεσάτη βεβαίωσις τῷ ὅτι ὁ Χριστός ἀπέθανε τῷ ὄντι σωματικῶς.

Σημ. Β'. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐσταυρώθη τὸ τριακοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας τε ἐπὶ Τιβερίῳ καίσαρος Ῥώμης, ἡγεμονεύοντος εἰς τὴν Ἰουδαίαν τῷ Ποντίῳ Πιλάτῳ, τὸν ὅποιον ἀναφέρει τὸ ἅγιον Σύμβολον διὰ τρεῖς αἰτίας· α) διὰ νὰ βεβαιωθῇ καὶ διὰ τῆς χρονολογίας ἡ ἀλήθεια τῆς ἱερᾶς ἱστορίας· β) διὰ νὰ φανῇ ἡ πλήρωσις τῆς τῷ Ἰακώβ προφητείας περὶ τῷ, ὅτι ἐμελλοῦν νὰ χάσωσι τὴν κυριαρχίαν των οἱ Ἰουδαῖοι, ὑποτάχθέντες εἰς τὸν ζυγὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας· γ) διὰ νὰ ἀποδειχθῇ σαφέστατα ἡ ἀθω-

α) Ἰωάν. 19, 34. β) Γαλάτ. 3, 13 — 14. Χριστός ἡμᾶς ἐξηγόρασε γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρτα. (γέγραπται γάρ· ἐπικατάρτατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου) ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τῷ Ἀβραάμ γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. γ) Ἰωάνν. 19, 38 — 42. δ) Γε. νῆσ. 49, 10.

της τῆ ἀναμαρτήτης Ἰησοῦ, ὅτι ἀπέθανεν ὄχι ἀκρίτως ἀπὸ τὸν ὄχλον, ἀλλ' ἐξετασθεὶς ἔμπροσθεν ἀλλοφύλου κριτῆ, ὁ- σις ὠμολόγησε παρρησίᾳ ὅτι δὲν εὔρεν ἐδεμίαν αἰτίαν εἰς αὐτόν α).

Σημ. Γ'. Τρία τινα πρέπει νὰ σημειώσωμεν εἰς τὸν θάνατον τῆ Χριστοῦ α. ὅτι ὑπέφερε τὰς δυνάμεις τῶν ἀγίων τε παθῶν ἐκείνῳ, καὶ ἔπαθε μόνον σωματικῶς ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐχὶ ὡς Θεὸς ἀπαθὴς β. ὅτι ἔπαθεν ἀθώοτατος ἂν γ. ὅτι ἔπαθεν ὑπομονητικώτατα μετ' ἄκρας ὑπακοῆς μὲν πρὸς τὸν Θεόν, ἀγάπης δὲ πρὸς τὴν ἐχθρὰν τε. Ἐντεῦθεν συμπεραίνομεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως πρέπει νὰ ὑπομένωμεν τὰς θλίψεις, καὶ μάλιστα ὅταν πάχωμεν ἀναίτιως, καὶ μετ' ἀθωότητος, προσέχοντες πάντοτε νὰ μὴ περιπέσωμεν εἰς τινα μεγάλην ἁμαρτίαν, ὡς νὰ παιδευθῶμεν δικαίως δι' αὐτήν.

§. ια'. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀληθὴς θυσία, διὰ τῆς ὁποίας κατηλλάγημεν μὲ τὸν Θεόν, καὶ ὅσοι πισειύουσιν εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν μεσίτην δικαιούνται, καὶ σώζονται.

Σημ. Α'. Ὁ θάνατος τῆ Χριστοῦ εἶναι θυσία, δι' ἣν αὐτὸς ἐπρόσφερεν ἑαυτὸν θυσίαν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πατέρα, σφαγεὶς ὡς ἀμνὸς ἄκακος, διὰ νὰ τὸν ἐξιλεώσῃ, καὶ ἔπαθεν ὡς νὰ ἦτο αὐτὸς ὁ ἁμαρτήσας ἄνθρωπος, ἀναλαβὼν ὁ ἀθῶος καὶ ἀναμαρτήτος εἰς ἑαυτὸν τὴν ποινὴν ἐκείνην, ἣτις ἔπρεπεν εἰς τὸν ἁμαρτήσαντα Ἀδὰμ, καὶ ἔτως ἱκανοποίησε τὴν δικαιοσύνην τῆ Θεοῦ β). Ποία θυσία τῆ παλαιῆ νόμου ἦτο δυνατὴ νὰ δικαιώσῃ τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον; Μὲ ταύτην τὴν ἀληθῆ θυσίαν ἔλαβε τέλος ἡ θυσία τῆ Ἀαρῶν, ἣτοι τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἣτις ἐγένετο πρὸς ταύτης εἰκονισμόν. Καὶ ὁ Χριστὸς ἐσάβη ὁ μόνος καὶ αἰώνιος ἀρχιερεὺς· διότι πλὴν αὐτῆ δὲν δύναται νὰ ἦναι ἄλλη θυσία γ). Διὰ τῆτο ἄνεμάδῃ καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτὸν Ἰερεὺς, ὄχι ὅμως κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, δηλαδὴ ἀπάτωρ

α) Ιωάν. 19, 6. β) Ἐβρ. 9, 11 — 14. γ) Ἐβρ. 7, 24.

εἰς τὴν γῆν· ἀμύτωρ εἰς τὸν οὐρανόν· ἀγεννεαλόγητος· αἰώνιος α).

Σημ. Β'. Τρεῖς ιδιότητες ἄπειροι τῶ Θεῶ φανερόνται ἀπὸ τὸν θάνατον τῆ θραυθρώπου Ἰησοῦ. α. ἡ ἄπειρος εὐσπλαγχνία τε, διὰ τὴν ὁποίαν παρέδωκεν εἰς θάνατον τὸν μονογενῆ ἔ, ὁμοῖσιον αὐτῶ ἦν δι ἡμᾶς τῶ ἐχθρέτε β). β. ἡ ἄπειρος δικαιοσύνη τε, ἣτις δὲν ἐσυγχώρησε τὸ ἡμέτερον πταῖσμα, παρέξ διὰ τελειοτάτης ἱκανοποιήσεως γ). γ. ἡ ἄπειρος σοφία τε, διὰ τῆς ὁποίας εὗρηκε τόσον θαυμάσιον μέσον νὰ ἐκχύσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν ποταμὸν τῆς ἀγαθότητός τε, χωρὶς νὰ βλάψῃ τὴν δικαιοσύνην τε δ). Ἀπέθανε δὲ ὁ Χριστὸς ὑπὲρ πάντων (Β. Κορινθ. 5., 15.), ἔ δὲν εἶναι κἀνεῖς, ὅσον ἂν ἦναι ἀμαρτωλός, ὅσις δὲν δύναται νὰ σωθῆ διὰ ταύτης τῆς χάριτος· φθάνει μόνον νὰ δείξῃ τὴν θελιτίν τε διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίσεως, τὸν ὁποῖον πρέπει ἀδισάκτως νὰ ὁμολογήσῃ σωτηρία τῶ κῆσμα, ἔ μεσίτην Θεῶ ἔ ἀνθρώπων· εἰδὲ μὴ ἄλλως, χωρὶς δηλονότι τῆς πίσεως ταύτης, δὲν ἐμπορεῖ ἔδειξ νὰ σωθῆ, ὅτι δὲν εἶναι σωτηρία, εἰμὴ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ε). Ὅταν δὲ λέγω πίσις, ἐνοῶ τὴν ζῶσαν, ἔ δι ἀγάπης ἐνεργεμένην. (Γαλάτ. 5, 6.)

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ε.

§. 16'. Τὸ πέμπτον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίσεως μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ θραυθθεῖς, καὶ ταφεῖς θεάνθρωπος Ἰησοῦς ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν.

Σημ. Ἀδύνατον ἦτο νὰ κρατήσῃ τάφος τὴν ζωὴν ζ). διὰ τῶτο, ἀφ' ἔ ἐτάφη ὁ Σωτὴρ τὴν παρασκευὴν, ἔ ἐμεινεν εἰς τὸν τάφον τὸ σάββατον, ἀνέστη καθὼς προεῖπε ζ) τὴν τρίτην ἡμέραν, ἣτις Κυριακὴ, ἔ Ἀνάστασις ἀπὸ τῆς πίσεως ὀνομάζεται, ὡς μνήμην ἔχουσα τῆς τῶ Κυρίῳ

α) Ἐβρ. 5. 10. β) Ἰωάν. 3, 16. γ) Ῥωμ. 3, 21, 22. δ) Ῥωμ. 11, 33. ε) Ἰωάν. 3, 18. ς) Πραξ. 2, 24. ζ) Μάρκ. 9, 31.

ἀναστάσεως. Ἄνασας δὲ ὁ Χριστὸς μᾶς ἐβεβαίωσε· α. ὅτι εἶναι ὁ ἀληθὴς σωτὴρ ἀπεσαλμένος παρὰ θεῶν εἰς ἡμᾶς α)· β. ὅτι ἐνίκησε τὸν θάνατον β), ἔ γ. ὅτι εἶναι πραγματικὴ ἔ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως ἢ ἐλπίς γ). Ἐφανερώθη δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τε πολλὰς εἰς τὰς Ἀποστόλους, ἔ εἰς ἄλλας πολλὰς, ἔ διὰ μιᾶς εἰς πεντακοσίους πικρὰς, καθὼς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος δ). Ἐκ τέτων ἔλων τῆς μαρτυρίας ἐβεβαίωθη ἢ ἀνάστασις τῷ Χριστῷ· πρέπει δὲ ἢ μαρτυρία αὐτῶν νὰ ἦναι ἀληθὴς διὰ τρεῖς μάλιστα αἰτίας· α. Διότι, εἰάν δὲν ἀνίστατο ἀληθῶς ὁ Χριστὸς, δὲν τὰς συνέφερε τὰς Ἀποστόλους νὰ κηρύξωσι ψευδῶς τὴν ἀνάστασιν τε, ἐπειδὴ ὄχι μόνον δὲν εἶχον ἐκ τέτων κανέν κέρδος, ἀλλ' ἢ θελαν ἔτως ἐπισπάσειν εἰς ἑαυτὰς περισσώτερον ἔ τὸ μῖσος τῶν ἀγρίων Ἰουδαίων. Ἐξ ἐναντίας μάλιστα τὰς συνέφερε νὰ σιωπήσωσι τὴν ἀνάστασιν, διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὸν ἐκ τῶν Ἰουδαίων διωγμὸν. β. Αὐτοὶ πρῶτον ἐκήρυξαν τὴν ἀνάστασιν τῷ Χριστῷ εἰς τὴν Ἰερουσαλήμ· εἰς τὴν αὐτὴν δηλονότι πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν πρότινων ἡμερῶν εἶχε σταυρωθῆναι ὁ Χριστὸς· εἰάν τὸ κήρυγμα τῶν δὲν ἐβεβαίονετο μετὰ πολλὰς μαρτυρίας, πῶς ποτε ἐτόλμων νὰ τὸ πλάσωσι; γ. Εἰς τῶτο τὸ κήρυγμα ἐπίστευον καθ' ἡμέραν χιλιάδες ψυχαί, μ' ὅλον ὅτι κατεδιάκοντο ἀπὸ τὰς Ἰουδαίους. Πῶς ποτε μετὰ τοσαῦτα ἐμπόδια ἤθελαν τρέχειν ἔτοι εἰς τὸ βάπτισμα, εἰάν δὲν ἐπληροφόρουντο τὴν ἀλήθειαν τῷ πράγματος; Ἐντεῦθεν ἐξελέγχεται ψευδὴς ὁ παρὰ τῶν Ἰουδαίων φημισθεὶς λόγος, ὅτι ἐξέκλεψαν ἀπὸ τὸν τάφον τὸν Χριστὸν εἰ μαθηταὶ αὐτῶ· α. διότι ἔτοι δὲν ἐμπόρουν νὰ τὸ κάμωσι διὰ τὴν ἐπὶ τῷ τάφῳ φύλαξιν τῶν στρατιωτῶν ε)· β. διότι δὲν ἤθελον νὰ τὸ κάμωσιν ὡς πάντῃ ἀσύμφορον εἰς αὐτὰς, ἔ κέρδος μὲν ἔδενός, ἀλλὰ θλίψεων μάλιστα πολλῶν ἀφορμὴν.

α) Ῥωμ. 1, 4. β) Ὡσηέ. 13, 14. γ) Α'. Θεσσαλον. 4, 14.
δ) Α', Κορινθ. 15, 6. ε) Ματθ. 27, 66.

ΑΡΘΡΟΝ Ζ΄.

§. ιγ'. Ἀπὸ τὸ ἕκτον ἄρθρον τοῦ συμβόλου μαθηάνομεν, ὅτι ὁ ἀναστὰς Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνελήφθη μὲ τὸ σῶμα του ἐνδοξῶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς.

Σημ. Α'. Ἀφ' ἧ ἐπληροφόρησε τὰς μαθητάς τε ὁ σωτήρ τὴν ἑαυτῆ ἀνάστασιν πολλάκις φανερωθεὶς εἰς αὐτὰς, καὶ τὰς ἐδίδαξεν ὅσα ἀνήκασιν εἰς τῆς ἀποστολῆς των τὸ ἀξίωμα δι' ὅλων ἡμερῶν τεσσαράκοντα α), τὰς ὑπεσχέθη τέλος τὸ ἅγιον Πνεῦμα β). καὶ ἔλθων μετ' αὐτῶν εἰς Βηθανίαν ἐπὶ τῶ ὄρει τῶν ἐλαιῶν, ἠυλόγησεν αὐτὰς, καὶ ἐν τῷ εὐλογεῖν ἐπῆρθη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνελήφθη εἰς τὰς ἑβρανὸς ἐπὶ νεφέλης φωτεινῆς, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆ πατρὸς γ). Σημαίνει δὲ ἡ ἐκ δεξιῶν κάθισις, ὅτι ἔλαβε τὴν θεῖαν δύναμιν καὶ δόξαν, ἥτις ἦτο μὲν πάντοτε ἀχώριστος ἀπ' αὐτὸν ἀπ' αἰῶνος, ἐκρύπτετο δὲ εἰς τὴν γῆν ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ἀνθρωπότητος δ). Ἡ εἰς τὰς ἑβρανὸς ἀνάληψις τῆ σωτῆρος μᾶς βεβαιώνει, ὅτι διὰ τῆ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠνοιχθῆ καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ ἑβρανὸς, ὅπου καὶ ἡμεῖς ποτὲ θέλομεν παραληφθῆν, προδρομον ἔχοντες αὐτὸν τὸν ἡμέτερον σωτῆρα ε).

Σημ. Β'. Ἐκ τῆς ἑπεταί, ὅτι πρέπει νὰ ὑψώνομεν τὰς καρδίας μας ἀπὸ τὰ γῆϊνα εἰς τὰς ἑβρανὸς, ἀφιερώνοντες τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὸν σωτῆρα, καὶ μελετῶντες τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν μας ς).

ΑΡΘΡΟΝ Ζ΄.

§. ιδ'. Τὸ ἑβδομον ἄρθρον τοῦ ἀγίου συμβόλου μᾶς βεβαιώνει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του θέλει πάλιν ἔλθειν εἰς τὴν γῆν, νὰ κρίνῃ ζῶντας, καὶ νεκροὺς, καὶ ἡ βασιλεία του δὲν θέλει λάθειν οὐδέποτε τέλος.

α) Πράξ. 1, 3 β) Αὐτ., 8. Ἰωάνν. 14, 16—17. γ) Πράξ. 1, 10. Κολοσσ. 3, 1. δ) Ἰωάνν., 17, 4—8 ε) Ἐβρ. 6, 20. ς) Κολοσσ. 3, 1—2.

Σημ. Α': Ἡ πρώτη ἔλευσις τῆ Μεσίς εἰς τὴν γῆν ἐσά-
 ρη εὐσπλαγχνική, ἔ ταπεινή, ἢ δευτέρα θέλει χρημα-
 τίσειν ἔνδοξος, ἔ φρικώδης: εἰς ἐκείνην ἦλθε διὰ νὰ σώ-
 σῃ, εἰς ταύτην θέλει ἔλθειν νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον α). Ἡ
 αἰτία τῆς δευτέρας ταύτης ἐλεύσεως εἶναι ἡ πλήρωσις τῆς
 ἀδεκάσε δικαιοσύνης τῆ Σεῦ, διὰ νὰ ἀποδώσῃ ἐκάσῳ κα-
 τὰ τὰ ἔργα αὐτῆ β), ἔ ἀπαρτίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας
 ἀπολυτρώσεως, καθότι ἡ περιποιηθεῖσα διὰ τῆ θανάτου τῆ
 Χριστοῦ, ἔ ἐλπιζομένη ὑπὸ τῶν ἀληθῶν Χριστιανῶν εὐδαι-
 μονία δὲν εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ φυλάττεται εἰς τὰς
 ἔρανας γ). ἀποδεικνύεται δὲ ἡ δευτέρα τῆ Χριστοῦ παρεσία,
 ἔχι μόνον ἐκ τῆς ἀγίας γραφῆς, ἔ τῶν περὶ ὑπάρξεως
 Σεῦ, ἔ προνοίας, ἔ θειότητος τῆ Χριστοῦ, ἔ τῆς δι' αὐτῆ
 σωτηρίας τῆ κόσμου, λόγων, ἀλλὰ ἔ ἀπὸ τὸ συνειδὸς
 ἐκάσε ἀνθρώπου, τῆ ὁποῖα ἡ φυσικὴ αἰσθησις πληροφορεῖ
 καθένα, ὅτι μένουν ἀμειβαῖ τὰς ἀγαθὰς ἔ πονηρὰς μετὰ
 τὴν παρεῖσαν ζωὴν (Μερ. Α'. Τμ. Α'. §. 13'. Σημ.). Θέ-
 λει δὲ κρίνειν ὁ φοβερός κριτὴς ὅλας τὰς ἀνθρώπους, ζῶν-
 τας, ἔ νεκρὰς, ἔ ἀγαθὰς, ἔ πονηρὰς, ἔ ἀπίστας, ἔ πι-
 στὰς, τὰς μὲν ἀπίστας κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον δ), τὰς δὲ
 πιστὰς κατὰ τὰς θείας αὐτῆ ἐντολὰς ἐξετάζων τὰ ἔργα ἐ-
 κάσε, τὰ ὁποῖα ὡς καρδιογνάστῃς ἀκριβῶς διακρίνει χω-
 ρίστινων μαρτύρων, ἔ κατηγορῶν: ἔ τὰς μὲν ἐκλεκτὰς
 αὐτῆ ἦς, ἔ ἦς τῆς ἀναστάσεως θέλει τὰς ἰδεῖν μετὰ πα-
 τρικὰς, ἔ εὐμενεσάτας ὀφθαλμοῦς, ἔ τὰς ὀνομάσειν δό-
 λος πιστὰς, πρόβατα ἴδια, φίλας, εὐλογημένους, ἔ ἐπαι-
 νέσειν παρρησίᾳ τὴν πίσιν αὐτῶν ἔ ἀγάπην πρὸς τὰς πτω-
 χὰς ἀδελφῶν τῶν, ἔ τέλος ἀξιώσειν αὐτὰς τῆς αἰωνίης χα-
 ρὰς, ἔ τῶν ἀκατανόητων, ἔ ἀνεκλαλήτων αὐτῆ ἀγα-
 θῶν ε): ἐξ ἐναντίας πάλιν τὰς ἀσεβεῖς ἔ κακέργους θέ-
 λει τὰς ἰδεῖν μετὰ ὀφθαλμοῦς ὀργῆς, ἔ ὀνομάσειν ἐρίφια
 ἀχάριστα ἔ κατηράμενα, ἔ θεατρίσειν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν,
 ἔ ἀσπλαγχνίαν πρὸς τὰς πτωχὰς ἀδελφῶν τῶν, ἔ τέλος
 ἐξορίσειν αὐτὰς εἰς τὸν τόπον τῆ κλαυθμῆ, τὴν σκο-

α) Ματθ. 25, 31 — 32. β) Β. Κοριν. 5, 10. γ) Β. Θεσσαλον. 1, 6 — 7. δ) Ρωμ. 2, 12 — 15. ε) Ματθ. 25.

τεινήν κατοικίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ὅτε θέλῃσι βασανίζεσθαι αἰωνίως διὰ τὴν πονηρίαν των α). Θέλει δὲ γενῆν ἕξαφνος ἔλευσις τῷ Κριτῷ· ἕξαφνα θέλει κλονηθῆν ἡ γῆ, καὶ σκοτιοθῆν ὁ ἥλιος μετὰ τῆς σελήνης, καὶ πεσεῖν οἱ ἀστέρες ἀπὸ τῶν ἑραυῶν, καὶ σαλευθῆν αἱ δυνάμεις τῶν ἑραυῶν, καὶ ἠχήσειν φοβερώς ἡ σάλπιγξ τῶν Ἀρχαγγέλων, καὶ ἀνασηθῆν εὐθὺς πρὸς τὸν ἦχον ἀπὸ τὰ μνήματα ὅλοι οἱ ἀπ' αἰῶνος νεκροὶ, καὶ ἀρπαχθῆν ἐν νεφέλαις, καὶ παρασαθῆν ἔμπροσθεν τῷ ἐνδόξῳ θρόνῳ τῷ φοβερῷ κριτῷ, καὶ διαχωρισθῆν εἰς μὲν τὰ δεξιά οἱ δίκαιοι, εἰς δὲ τὰ ἀριστερά οἱ ἀσεβεῖς, β) καὶ ἀνοιχθῆν τὰ βιβλία τῶν πράξεων των, ἐκάστω δηλουῦσι ἡ συνειδήσεις, ἐξελέγχωσα τὰ ἴδια των ἔργα, κατὰ τὰ ὅποια θέλει τὸς ἀποδώσειν ὁ δίκαιος κριτὴς γ). Πότε δὲ θέλει εἶδαι ἡ ἡμέρα αὕτη ἡ φοβερά κανεῖς δὲν ἐξεύρει δ), τῷ Θεῷ τῷτο οἰκονομήσαντος, διὰ νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι· μὲ ὅλον τῷτο καταλέγει τινὰ σημεῖα ἡ θεία Γραφή, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν πλησίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Τὰ πρώτιστα δὲ τούτων καὶ ἀναμφίβολα εἶναι ὁ πληθυσμὸς τῆς αἰουμίας ε), ἡ καταφρόνησις τῆς ἀρετῆς ς) καὶ ἡ ἐξεδένωσις τῆς θρησκείας ζ). Ἀφ' ἧ τοιςτοτρόπως πληρωθῆ τῆς κακίας τὸ μέτρον, τί ἄλλο μένει, παρὰ νὰ ἔλθῃ ἡ δικαιοσύνη τῷ Θεῷ νὰ τὴν ἐκριζώσῃ, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Πενταπόλεως, καὶ τῶν Ἀμορραίων η);

Σημ. Β'. Τὸ περὶ τῆς ἐσχάτης κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως δόγμα μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ζῶμεν εὐσεβῶς καὶ με φόβον Θεοῦ θ).

α) Ματθ. 25. . . . καὶ Ἰεζ. 1, 14—15. β) Ματθ. 24 καὶ 25. Μάρκ. 13. Λυκ. 17, 20—37. καὶ 21, 8—36, καὶ Ἀ. Θεσσαλ. 4, 15—17. γ) Δανιήλ. 7, 9—10 καὶ Β. Κορινθ. 5, 10. δ) Ματθ. 25, 13. ε) Ματθ. 24, 12. ς) Β. Τιμοθ. 3, 1—4. ζ) Β. Θεσσαλον. 2, 3. καὶ Ἀ. Τιμοθ. 4, 1. η) Γενεσ. 15, 16. θ) Τίτ. 2, 11—13. καὶ Ἀ. Πέτρ. 1, 17.

Γ. Μέρους τῆ Συμβόλου.

§. ιε'. Το ὄγδοον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίσεως περιέχει τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ τρίτου προσώπου τῆς ἁγίας τριάδος, τὸ ὅποιον ὁμολογοῦμεν ὅτι εἶναι ἀληθῆς Θεὸς ὁμοούσιος μὲ τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱόν, ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἀρρήτως ἐκπορευόμενον α), πανάγιον, κύριον, καὶ ζωοποιόν, ζωογονοῦν πνευματικῶς ὅλους τοὺς πιστοὺς. Ἐκ τούτου ἐμπνευσθέντες οἱ προφῆται ἐλάλησαν τὰς μυσηριώδεις αὐτῶν προφητείας.

Σημ. Α'. Το πανάγιον πνεῦμα εἶναι συνάναρχον μετὰ τῆ πατρὸς καὶ τῆ υἱῆ, συμπροσκυνέμενον μετ' αὐτῶν, καὶ συνδοξαζόμενον ἀπ' αἰῶνος. Δι' αὐτῆ ἐδημιουργήθη, καὶ συντηρεῖται ὁ κόσμος β), καὶ τῷτο ἔσειλεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάληψίν τε εἰς τὰς Ἀποστόλους γ), καὶ δι' αὐτῶν εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, δηλονότι εἰς ὅλας τὰς πίσεις κατὰ τὴν προφητείαν τῆ Ἰωήλ δ). Διάφοροι δὲ εἶναι τῆ παναγίου Πνεύματος αἱ ἐνέργειαι, διὰ τῶν ἐσπίων ἀπιρτιάδι τῶν ἀνθρώπων ἡ σωτηρία, καὶ α. εἶναι ὁ λόγος τῆ Θεῶ, διὰ τῆ ὁποῖα ὀδηγεῖ τὰς πλανωμένας εἰς τὴν πίσιν· ἐπιστρέφει τὰς ἁμαρτωλὰς εἰς μετάνοιαν, καὶ σερεῖνει τὰς πίσεις εἰς τὴν ἀρετὴν· β. εἶναι ὁ ἁγιασμός τῶν πίσιων διὰ τῶν μυσηριῶν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, περὶ τῶν ὁποῖων φέλομεν ἐμιλίσειν ἐφεξῆς· γ. εἶναι ἡ παραμυθία τῶν δικαίων εἰς τὰς θλίψεις των· δ. ὁ φωτισμός εἰς τὰς πράξεις τῆς ἀρετῆς διὰ τῆς ὀρθῆς βελῆς, διὰ τῆ Θεῶς φόβου, καὶ δι' ἄλλων μέσων διαφόρων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ τῆ παναγίου πνεύματος εἶναι διάφοροι, λαμβάνει καὶ διαφόρος ὀνομασίας ἡ ἐξ αὐτῆς προχέομένη χάρις. Ὅθεν ὀνομάζεται

α) Ἰωάν. 15, 26 β) Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ ἔρανοι ἐσερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τῆ σώματος αὐτῆ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Ψαλ. 33, 6.
γ) Πράξ. 1. δ) Ἰωήλ. 2, 28.

χάρις προηγεμένη, διεγείρσα, συνεργῆσα, δικαιοῦσα. Εἰς δὲ τὸν Ἑσαϊαν ὀνομάζεται, „Πνεῦμα σοφίας, ἔ συνεσεως, Πνεῦμα βελῆς, ἔ ισχύος, Πνεῦμα γνώσεως, ἔ εὐσεβείας, Πνεῦμα φόβου Θεῶν” (Κεφ. 11, 12.). Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν τῆς χάριτος δίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν πνευματικῶς νεκρὸν, ἡ πνευματικὴ ζωὴ, ὅθεν ἔ ὀνομάζεται Πνεῦμα ζωοποιόν, ὡς χορηγὸν τῆς χάριτος ταύτης. Ἐκ τῆς ἐμπνευδέντες οἱ ἅγιοι τῷ Θεῷ ἄνθρωποι, προεφήτευσαν τὰ μεγαλεῖα τῆς διὰ τῷ υἱῷ τῷ Θεῷ σωτηρίας τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων α). Διὰ τῆς τῶν λόγων ἐκείνων σεβόμεθα ὡς λόγια Θεῶν, ἔ κανὸνα τῆς σεαρέσε ζωῆς.

Σημ. Β'. Σημεῖα τῷ ὅτι κατοικεῖ τῷ Πνεύματος ἡ χάρις εἰς τὸν Χριστιανὸν εἶναι οἱ ἐπόμενοι ἐννεα καρποὶ τῆς, τῶν ὁποῖων μᾶς παρέδωκεν ὁ Θεὸς Παῦλος. α. Ἀγάπη. β. Χαρά. γ. Εἰρήνη. δ. Μακροθυμία. ε. Χριστότης. ς. Ἀγαθωσύνη. ζ. Πίσις. η. Πραότης. θ. Ἐγκράτεια. (Γαλατ. 5, 22.)

§. 15'. Διὰ τῆς χάριτος καὶ ἐνεργείας τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ συνήθροισαν ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη μίαν Ἐκκλησίαν.

Σημ. Α'. Τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀνάστασίν τε ἐπλήρωσε τὴν πρὸς τῶν μαθητῶν ὑπόχρεσίν τε ὁ ἀναληφθεὶς ἡδὴ Σωτὴρ, ἔ τῶν ἐξεῖλε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τῶν ὁποῖων τῆς ἐπιφοιτήσεως πρῶτισον σημεῖον ἐξῆθη ἡ εἰς τῶν Ἀποστόλων διανομὴ τῶν διαφορῶν γλωσσῶν β). Μετὰ ταῦτα διεσκορπίθησαν οἱ Ἀπόστολοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἄνθρωποι ὀλίγοι, ἀδύνατοι, πτωχοὶ, χωρὶς σοφίαν, ἔ εὐγλωττίαν, κηρύττοντες πίσιν καταφρονητικὴν πάσης ἡδυπαθείας, πλήρη θλίψεων ἔ διωγμῶν, ἐναντίαν ἐκ διαμέτρου εἰς τὰς παλαιὰς δόξας τῷ κόσμῳ, εἰς καιρὸν, ὅταν ἐπελάγιζεν ἡ ἁμαρτία εἰς ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς

α) Β. Πέτρ. 1, 21. β) Λευκ. Πραξ. 2.

γῆς, ἃ ἦσαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καταχωσμένοι εἰς τὰ πά-
θη· ἀλλ' οἱ τοῖστοι Ἀπόστολοι, με τοῖστον κήρυγμα, εἰς
τοῖστον καιρὸν, ἠδυνήθησαν νὰ καθαιρέσωσι τὴν πλάνην
τῆς εἰδωλολατρείας, ἃ νὰ σύρωσιν εἰς τὴν πίσιν τὰς τρυ-
φιλὰς, τὰς τυράννας, τὰς σοφὰς, τὰς δυνατὰς, ὅλας τὰς
πεπλανημένους ἀνθρώπους, κατασρέψαντες ἐξ ὀλοκλήρου ὅλας
τὰς δυνάμεις τῆ ἀδῆ, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθη νὰ ἐμπο-
δίσῃ διαφόρων τὴν κοσμοσωτήριον ταύτην ἐπιχείρησιν.
Εἶναι κανεῖς φρόνιμος νὰ ἀμφισβῆλλῃ, ὅτι τὸ κατόρθωμα
τῆτο ἦτο τῆς δεξιᾶς τῆ ὑψίσε, ἃ ὅτι ἡ πίσις ἐθεμελιώθη
εἰς τὴν πέτραν, ἣτις εἶναι ὁ Χριστός;

Σημ. Β'. Ἀφ' ἃ ἐδέχθησαν τὸ εὐαγγέλιον ὅλα τὰ
ἔθνη εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆ κόσμου, ἐκ τῶν πισευσάντων
συνεκροτήθη ἡ ἀγία κοινότης τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ,
ἣγεν ἡ Χριστιανικὴ ἐκκλησία, ἡ ὁποία δὲν εἶναι περιω-
ρισμένη εἰς ἓν μόνον ἔθνος, καθὼς ἡ Ἰουδαϊκὴ, ἀλλὰ συν-
ίσταται ἀπὸ διάφορα γένη πανταχῆ τῆς γῆς εὐρισκόμε-
να. Διὰ τῆτο ἐπληρώθη ἡ πρὸς τὸν Ἀβραάμ ὑπόσχεσις τῆ
Θεοῦ, ὅτι διὰ τῆ σπέρματός τε ἐμελλον νὰ εὐλογηθῶσιν
ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. (Γενέσ. 22, 18.)

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Θ'.

§. ιζ'. Αὕτη ἡ ἐκκλησία κατὰ τὸ ἕννατον ἄρθρον τοῦ
Συμβόλου τῆς πίσεως εἶναι μία, ἀγία, καθολικὴ, καὶ ἀπο-
στολική.

Σημ. Α'. Ἡ εἰς Χριστὸν πίσις ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ
τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τῆ κόσμου (Μερ. Α'. Τμ. Β'. §. Β'. Σημ.
Α'). δὲν εἶναι λοιπὸν εἰς τὸν κόσμον ἀρχαιότερον ἄλλο,
παρὰ τὴν πίσιν τῶν εὐσεβῶν, ἃ τὴν ἐκκλησίαν, ἣτις
κατέχει τὸν θησαυρὸν τῆς πίσεως. Αὕτη ἡ ἐκκλησία εἶ-
ναι μία ἃ ἡ αὐτὴ ἀπὸ καταβολῆς μέχρι τῆς συντελείας
τῆ αἰῶνος, διότι μία εἶναι ἃ αἰώνιος ἡ, τὴν ὁποίαν κα-
τέχει, πίσις· μία μόνη κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Χριστός,
μία μόνη πρὸς σωτηρίαν ὁδός, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι ἐλ-
πίσσωσιν, „Ἐν σῶμα, ἃ ἐν πνεῦμα, εἷς Κύριος, μία πί-
σις (Ἐφεσ. 4, 4.) ἃ, Ἰησοῦς Χριστός χθές, ἃ σήμερον ὁ

αὐτὸς καὶ εἰς τὰς αἰῶνας (Ἐβρ. 13, 8.). Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς κατάστασιν, ἔλαβε τρεῖς περιόδους.

Α'. ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνησα ὁ Θεὸς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὰς διὰ ζώης φωνῆς ἀποκαλύψεις πρὸς τὸν Ἀδὰμ, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος παρέδωκεν εἰς τὰς ἰδίους ἀπογόνους μέχρι τῆ Νῶε α). ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐλησημονήθησαν αἱ ἀποκαλύψεις αὐταὶ διὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ εἰδωλολατρείαν τῶν ἀνθρώπων β), ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ τὰς ἀνανεώσῃ πρὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὰς ἀπογόνους αὐτῆς μέχρι Μωσέως· ἦτο δὲ τῶν ἀποκαλύψεων τῶν ὑπόθεσις ἢ εἰς Χριστὸν πίσις, πρὸς τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς προπάτορες ἀπέβλεπον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆ Θεοσόφου Παύλου γ).

Β'. τῆς Ἐκκλησίας περιόδου εἶναι ἀπὸ Μωσέως ἕως Χριστοῦ, ὁπότε ἐκυβερνήσατο μετὰ τὰς διδασκαλίας τῶν προφητῶν, καὶ μετὰ τὸν γραπτὸν νόμον, ὅστις ἐδόθη παρὰ Θεοῦ διὰ Μωσέως εἰς τὰς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἦναι ἐναργὴς εἰκὼν τῆ ἀμαυρωθέντος διὰ κακίαν ἐσωτερικῆς τῆς καρδίας νόμου· θεμέλιον δὲ τῆ Μωσαϊκῆς νόμου, καὶ τῶν προφητῶν, καὶ ὄλων, ὅσοι ἐζήσαν ὑπὸ νόμον, ἦτο ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ μόνη τῶν ἀνθρώπων ἐλπίς διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς σωτηρίαν. „Πάντες οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπιον δὲ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθείας πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. (Α'. Κορινθ. 10, 3—4.)

Γ'. τῆς Ἐκκλησίας περιόδου, ἡ μεγαλοπρεπεστάτη, καὶ τελειοτάτη, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν σάρκωσιν τῆ Σωτῆρος ἡμῶν, ὁπότε ἡ ἀλήθεια τῆ Εὐαγγελίᾳ τῆ Χριστοῦ ἐκηρύχθη διὰ τῶν Ἀποστόλων εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐσφραγίσθη μετὰ τὸ αἷμα πλήθους ἀναριθμητῶν μαρτύρων. Τώρα βλέπομεν τὴν δόξαν Κυρίου ὅχι διὰ προφητειῶν καὶ τύπων, ἀλλ' ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ (Β'. Κορινθ. 3, 18.). Ἡ τελευταία αὕτη περίοδος θέλει διαμείνειν μέχρι τῆς συντελείας,

α) Ἐβρ. 11, 2. β) Ἰησ. Ναυῆ. 24, 2. γ) Α'. Κορινθ. 10, 3—4 καὶ Ἐβρ. 12.

„ὅταν ὁ Χριστὸς παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ, καὶ πατρὶ, „ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν.” (Α΄ Κορινθ. 15. 24.) Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας περιόδους ἡ Ἐκκλησία τῷ Χριστῷ ἐδιώχθη, καὶ διώκεται, ἀλλὰ μένει ἀκλόνητος εἰς τὸν αἰῶνα. Εἰς τὴν πρώτην περίουδου ἤρχητεν ὁ διωγμὸς τῆς ἀπὸ τὸν Καίν, ὅσις ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν τε Ἄβελ καὶ τῇ ὁδῷ τῷ Καίν ἐπορεύθησαν ἀκολέθως ὅλοι οἱ διώκται. (18δ. σίχ. 11.) Οἱ ἀπόγονοι τῷ φιλοθέῳ Σὴθ ἐδιώχθησαν ἀπὸ τῆς ἀπογόνου τῷ ἀσεβῆς Καίν α), ἕως ἃ ἐπνίγησαν ἔτοι εἰς τὰ ὕδατα τῷ Κατακλυσμῷ, ἡ δὲ ἔκκλησία τῶν πιστῶν διεσῶθη εἰς τὴν κιβωτόν. Ὡσαύτως καὶ μετὰ τὸν Κατακλυσμὸν ὑπέμειναν διωγμῶς ὁ Ἄβραάμ καὶ οἱ ἀπόγονοί τε μέχρι Μωϋσέως. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ἔτος εἰς τὴν ἐξ αὐτῷ ἀρχήσασαν Β΄. τῆς Ἐκκλησίας περίουδου, καὶ ὁ Δαβὶδ ὕσερον, καὶ ὅλοι οἱ προφῆται, καὶ οἱ δίκαιοι πανταχῶ εὗρον ἀντιλογίας, καὶ διωγμῶς, καὶ ὅλοι γενικῶς τῆς παλαιᾶς Διαθήκης οἱ ἀγιώτατοι ἄνδρες ἀπὸ τῷ δικαίῳ Ἄβελ ἕως τῷ προδρόμῳ τῆς χάριτος ἐδοκίμασαν μυρίας διωγμῶς, καὶ οἱ πλείότεροι θανάτους β). Εἰς δὲ τὴν τρίτην τέλος περίουδου, ὁπότε ἀκμάζει τῆς χάριτος τῷ Εὐαγγελίῳ ἡ δύναμις, πρῶτος ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀνέλαβε τὸν ἅγιον τέτον πόλεμον ἀρχίτας τὴν ζῶντε ἀπὸ τὸν διωγμὸν τῷ Ἡρώδῃ, καὶ τελευτήσας ἐπὶ σαυρῷ, καὶ εὐλογήσας δι᾽ ἡμᾶς τὰ πρὸς σωτηρίαν συντείνοντα σαυρικά πάθη γ). Οἱ ἀπόστολοι τε τὸν ἐμιμήθησαν ὡς διδάσκαλον, ἀποσαλέντες παρ’ αὐτῷ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων δ), καὶ ἦσαν ὡς αὐτοὶ μαρτυρῶσι περὶ ἐαυτῶν ὡς περικαθάρματα τῷ κόσμῳ, καὶ πάντων περίψημα, καὶ παίγνιον ε). Τὴν αὐτὴν τύχην ἔλαβον ἀκολέθως καὶ οἱ ὀπαδοί των, οἱ ἐκ τῷ αἱματός των πλῆθος ἀνάβλασθήσαντες ἀναρίθμητον. Ὅλοι ἔτοι ἐδιώχθησαν, καὶ πάμπολλοι κατεσφάγησαν ὡς πρόβατα ἀπὸ τῆς ἀρχοντας τέτε τῷ κόσμῳ, καὶ μάλιχα ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων αὐτοκράτορας, ἐκ τῶν ὁποίων δέκα μεγίστες διωγμῶς τῶν Χριστιανῶν ἐπαριθμεῖ

α) Γενίσι. 6, 2 11. β) Ματθ. 23, 35. γ) Ἐβρ. 12, 2. δ) Ματθ. 10, 16. ε) Α΄ Κορινθ. 4, 9 — 13.

ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἰσορία· α. ἐπὶ Νέρωνος, κατὰ τὸ 64 ἀπὸ Χριστῶ σωτῆρος ἔτος· β. ἐπὶ Δομιτιανῶ κατὰ τὸ 95. γ. ἐπὶ Τραϊανῶ τὸ 111. δ. ἐπὶ Ἀδριανῶ τὸ 126. ε. ἐπὶ τῶν δυῶ Ἀντωνίνων τῶ εὐσεβῶς καὶ τῶ φιλοσόφου τὸ 162. ς. ἐπὶ Σεβήρου τὸ 202. ζ. ἐπὶ Μαξιμίνου τὸ 235. η. ἐπὶ Δεκίου τὸ 250. θ. ἐπὶ Οὐαλεριανῶ τὸ 258. ι. ἐπὶ Διοκλητιανῶ τὸ 302. Ἀπ' ὅλης τέτης τῆς αὐτοκράτορας καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν πεμπτημένης ἡγεμόνας ὑπέμειναν τόσας βασάνους οἱ Χριστιανοί, ὅσας καὶ νὰ συλλογιῶν φρίσσει καθεὶς. καὶ ἐφεξῆς δὲ συνεχίῳ ὁ διωγμὸς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἕως τῶ μεγάλε βωνσαντίνου, ὅστις κατήργησε τὸ περὶ τοῦ διωγμῶ ψήφισμα τῶν πρὸ αὐτῶ αὐτοκράτορων, καὶ ἐπροξένησεν εἰρήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· δὲν ἔπαυσαν ὅμως παντάπασιν οἱ κρύφιοι διωγμοὶ τῶν ἀσεβῶν κατὰ τῶν εὐσεβῶν, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τῆς ἄλλης, τῆς κατ' Ὀλινθίνου οἰκουμενικῆς διωγμῶς τῆς παρὰ τῶν ἀπίστων ἐδνῶν γενομένης κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι καὶ μέχρι σήμερον ἐπικρατῶσι, καὶ βλέπονται φανερώς. Μὲ τῆς διώκτας τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ συγκαταλέγονται καὶ οἱ αἰρετικοὶ, περὶ τῶν ὁποῖων θέλωμεν ἐμιλήσειν κατωτέρω. Τόσον ἐπιμελῶς καὶ πολυτρόπως ὠπλίῳ ὁ ἄδης κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶ Χριστῶ· ἀλλ' αὐτὴ μένει πάντοτε σταθερὰ, ὡς ἐθεμελιώθη ἀπ' ἀρχῆς εἰς τῆς πίστεως τὴν πέτραν, μία καὶ ἡ αὐτὴ διατελεῖσα εἰς τῆς αἰῶνας.

Σημ. Β'. Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας δὲν παραβλάπεται ἀπὸ τὰς εἰς αὐτὴν ἀναφρεῖσας διαφόρους αἰρέσεις. Εὐθύς μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῶ σωτῆρος ἤρχισαν νὰ φυτρῶνῶσι τὰ τέρατα τῶν αἰρετικῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγένεσαν ἀκολούθως ὅλοι οἱ αἰῶνες. Κεφαλαιωδέσμεραι δὲ αἰρέσεις ὑπῆρξαν αἱ ἐφεξῆς· α. τῶν Γνωστικῶν, ἡ Σιμωνιακῶν ἀπὸ Σίμωνος τῶ μάγου συγχρόνου τῶν Ἀποστόλων *).

*) Τῶ δια χρημάτων ζητήσαντος ὄντιον παρὰ τῶν Ἀποστόλων τὴν χάριν τῶ Πνεύματος· ὅθεν καὶ ἀπ' αὐτῶ Σιμωνία τὸ θανάσιμον τῶ ἀμάρτημα ὠνομάθη (Πράξ. 8, 9 — 24.) ἠκμαζε δὲ ἔτος μάλις κατὰ τὸ 65. ἔτος εἰς Ρώμην, ὅπῃ διὰ τὰς ἀγυρικὰς τῶ μαγανείας

β. τῶν Βαλεντιανῶν, ἀπὸ Βαλεντίου μαθητῆ καὶ αὐτῆ τῶν Γνωστικῶν α). γ. τῶν Μοντανισῶν, ἀπὸ τῆ ἀνοήτου Μοντανῆ τῆ Φρυγῶς β), ἐκ τῆ ὁποῖα ἀνεφύησαν καὶ ἄλλα εἶδη ὑπερῶν ἀλλοκότων αἱρέσεων· δ. τῶν Μανιχαίων, ἀπὸ Μαννῆ τῆ Βαβυλωνίᾳ γ). εἰ τῶν Ἀρειανῶν, ἀπὸ Ἀρείου πρωτοπρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας δ). Μετὰ τῆτον ἀνεφάνησαν οἱ Μακεδονιανοὶ ε) καὶ οἱ Σαβελλιανοὶ ς), ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως Μακεδονίᾳ, καὶ Σαβελλίῳ τῷ μαθητεύσαντος εἰς τὸν Σμυρναῖον Νηγτόν, ὅστις πρῶτος ἐσπειρε τῆς αἱρέσεως ταύτης τὰ σπέρματα· ς. τῶν Πελαγιανῶν, ἀπὸ Πελαγίου τῆ ἀρχιεπισκόπου ζ). τῶν Νεστοριανῶν, ἀπὸ Νεστορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως η). τῶν Εὐτυχιανῶν, ἀπὸ Εὐτυχῆς Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως θ). τῶν Ὀριγενισῶν, ἀπὸ Ὀριγενῆς Ἀλεξανδρέως,

θεὸς ἐνομιθῆ· (Ἐπιφάν. Αἰρεσ. κ.) ἀλλὰ κατερρύγη τέλος καὶ ἴσχατες, περῶμενος νὰ πετάξῃ ὡς ἄγγελος εἰς ὑψος πολυῦ.

α) ἤκμαζεν ἔτος περὶ τὸ 160, πολλὰ φλυαρῶν. Ἐπιφ. Αἰρέσ. λα. β) Τῷ Παράκλητον εἰαυτὸν ἐνομάσαντος καὶ ἄλλα, πολλὰ βλασφημῶσαντος, καὶ τέλος κρεμασθέντος περὶ τὸ 175. βλ. Ἐπιφ. Αἰρεσ. μη. γ) Τῷ δὴ ἀρχαῖς τῷ Παντὸς ἀγαθὴν καὶ κακὴν, καὶ ἄλλα ποῖα δυσσεβῶς δογματίζοντος. (Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστορ. ζ'. λα.) ἤκμασε δὲ κατὰ τὸ 260. δ) Τῷ κτίσμα τὸν ἕν τῷ Θεῷ τριμερῶς βλασφημῶσαντος ἤκμασε δὲ κατὰ τὸ 315. ε) Κατὰ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι βλασφημῶντες κτίσμα καὶ διάκονοι καὶ ὑπῆρέτην τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἕν κατὰ τῶν ἀγγέλων καὶ τῆτι φρονῶντες οἱ ἀσεβῆσαι (Σωκρῆτ. ἐκκλ. ἱστορ. β με.) ς) Μίαν ὑπόστασιν ἐπὶ θεῷ δογματίζοντες. (Σωζομ. ἐκκλ. ἱστορ. γ κα.) ἤκμασαν δὲ ὁ μὲν Μακεδόνιος περὶ τὸ 340, ὁ δὲ Σαβελλίῳ περὶ τὸ 245. ἔτος ζ) Βρεττανὸς ἔτος ἦτο τὴν πατρίδα, ἱερομόναχος τὸν Βαθμῖν, ἤκμασε δὲ περὶ τὸ 410, ἀπὸ Χριστοῦ, τῶν Μανιχαίων μάλιστα γενόμενος ἱππῶς, καὶ τὴν προπατορικὴν ἀμαρτίαν μὴ δεχόμενος καθολικῶς εἰς ὅλους τῶν ἀνθρώπων μεταδοθεῖσαν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ληρῶν. βλ. Αὐγουστίν. κατὰ τῶν ἐπιστολ. τῷ Πελαγ. κεφ. δ. η) Σύρις τὸ γένος, τὴν Θεοτόκον Χριστοτόκον ἀσεβῶς βλασφημῶντος, καὶ τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἀνθρώπον δογματίζοντος καὶ ἀρνεύμενος τὴν ἐν αὐτῷ τῶν δύο φύσεων ἀπόρρητον ἕνωσιν· ἀπέθανε δὲ κακῶς εἰς Ὀσσίαν, πόλιν τῆς Βαρβαρίας, ὅπου ἐξωρίθη ὑπὸ τῷ βασιλεῖσι Θεοδοσίῳ τῷ 435. θ) Ὀλίγον ὑπερῶν τῷ Νεστορίῳ ἐχρημάτισεν ὁ Εὐτυχῆς, μίαν ἔτος φύσιν ἐπὶ τῷ Θεῷ κακοδόξως φρονῶν. (Σειδ. ἐν Λίξ. Εὐτυχ.) ἐξωρίθη δὲ μετὰ τῷ ὁμόφρονος αὐτῷ Διοσκόρου τῷ 451.

ἀνδρὸς ἄλλως σοφῆ, ἔ πολυμαθεστάτῃ, σκοπεύσαντος ὁ-
 μως εἰς πολλὰ περὶ τὸ δόγμα α) τῶν Μονοθελιτῶν β)
 τῶν Εἰκονομάχων γ), ἔ ἄλλων πολλῶν, τὰς ὁποίας πε-
 ριττὸν εἶναι νὰ ἀναφέρω κατὰ μίαν ἐκάστην. Μ' ἔλας ἔμως
 τὰς διαφορὰς ταύτας, ἡ Ἐκκλησία πάντοτε μένει μία,
 ἔ μία ἡ τῆς ἀληθείας ὁδὸς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεπλανήθη-
 σαν ὅσοι ἔσμιξαν με ἄλλοκίτες δόξας τὰ καθαρά, ἔ ἀ-
 κίβδηλα τῆς πίστεως δόγματα. Εἰς τὰς ἡμετέρας καιρὰς
 τέσσαρας μόνον κυρίας διαφορὰς περὶ τὸ δόγμα βλέπο-
 μεν, μίαν τὴν τῶν Λατίνων δ)· δευτέραν τῶν Λεθρα-
 ῶν ε)· τρίτην τῶν Καλδαισῶν ζ), ἔ τετάρτην τῶν Ἀρ-
 μενίων ζ).

α) Ὁ παράδοξος ἕτος ἄνθρωπος ἐγεννήθη τῷ 185 ἀπὸ Χριστῆ, ἀπέ-
 θανε δὲ τῷ 254· ἔτιον 69 ἀναξίως τῆς πολλῆς τῆς σοφίας, ἔ τὴν ὑ-
 πὲρ τῆς πίστεως θαυμασιῶν ἀγωνιῶν ἔ τῆς ἀλλῆς αὐτῷ ἐναρετῆς ζωῆς,
 εἰς παρὰ λόγους τινὰς δόξασίας ἐκτραχηλιθεῖς, οἷον τέλος κολάσεως δογ-
 ματίας, ἔ δαίμονων μετένοϊαν, ἔ σάρκα χωρὶς ψυχῆς λογικῆς
 ἐπὶ τῆς τῆ Κυρίας ἐνανθρωπήσεως παραδείξάμενος, ἔ ἄλλα τιαυτὰ,
 τὰ ὅποια ἔπειτα πολλὰκις ῥυπαροίτινες ἔ ταραξίαι Μοναχοὶ ἀνεμάσ-
 σησαν, ἔ Ὁριγενεῖσαι ἀπὸ Ὁριγένους ἀνομάσθησαν. βλ. Ἐπιφάν. Αἰ-
 ρσο. 64, ἔ Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἰστορ. 6', 15. β) Ἀπὸ Συργίου, Παύλου,
 Πύρρου Κωνσταντινουπόλεως, ἔ Οἰωριῆς Ῥώμης ἐπισκόπων, μίαν θέλη-
 σιν, ἔ μίαν ἐνεργεῖαν ἐπὶ τῆ σωτηρίας Χριστῆ δογματιζούτων· ἀνε-
 φάνησαν δὲ ἔτιον περὶ τὸ 630. (Βαρων. Χρονικ. ἔτ 639 ἀριθ. 9.)
 γ) Τῶν Εἰκονομάχων ἔξαρχοι ἦσαν Σισίνιος Πέργης ὁ Πασιδῆας, ἔ Βα-
 σιλειὸς Ἀντιοχείας ὁ Τρικάρυθος, ἡ κατ' αἰτίας Κωνσταντῖνος ὁ Νικολίας
 ἐπίσκοπος, ἡ Λεωνὸς ὁ Ἰσαυρὸς ὁ κατὰ τὸ 716. ἀπὸ Χριστῆ βασιλευ-
 σάς εἰς Κωνσταντινουπόλιν. βλ. Θεοφάν. Χρον. σελ. 267. Ζωναρ. Χρον.
 15. σελ. 84. Κεδρην. σελ. 359. δ) Τὸ πασιδηλον σχίσμα τῆς Δυ-
 τικῆς ἀπὸ τῆς Ανατολικῆς ἐκκλησίας πολλα πρότερον ἔτη κακωρῆσαν,
 ὡς πληγὴ τῆς ἀνιάτος, διερράγη τέλος τῷ 1054, ἐπὶ βασιλείῳ μὲν
 Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνῳ τῷ Μονομάχῳ, πατριάρχῳ δὲ Μιχαὴλ
 Κηρουλαρίῳ, Πάπα δὲ Ῥώμης Λεόντος Θ'. βλ. Βαρων. Χρον. σελ.
 1054. ἀρ. 23. Μελετ. ἐκκλ. ἰστορ. τομ. Β. σελ. 402. ε) Ἀπὸ Λου-
 θέρῳ Μαρτίνῳ μοναχῷ ἐκ Βιττεμβέργης τῆς Γερμανίας κατὰ τὸ 1520.
 ἀκμάσαντος· κατὰ τὰς αὐτὰς χρόνους ἤκμαζε ἔ Τηδερικὸς Σείγ-
 γλιος εἰς Ἑλβετιαν ἀμφ' ἔργοι τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀντιμάχοι δρι-
 μύτατοι. Ἄδελ. Λαυτερ. Ἐκκλ. ἰστορ. 2, 12. ς) Ἀπὸ Ἰωάνν τῷ
 Κελσίῳ, ὁπαδῷ Σείγγλιῳ, τὸ 1564. ἀποθανόντος. Σημειώσεως ἄξιον
 εἶναι, ἔτι οἱ Λουθηρανοὶ ἐπραγματεύθησαν ἐνωσιν μετὰ τῆς Αν-

Σημ. Γ'. Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ἁγία α, διότι ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ ἠγιασθησαν διὰ τῆ ἀϊματος τῆ Χριστοῦ α). β. διότι οἱ ἀληθινοὶ Χριστιανοὶ, καὶ περιπίπτωσιν ὡς ἄνθρωποι εἰς ἁμαρτίας, σπασάζουσιν ὅμως διὰ τῆς μετανοίας νὰ λάβωσι τὴν συγχώρησιν, καὶ νὰ ἐνωθῶσι δι' ἐναρέτη διαγωγῆς μετὰ τὸ ἁγιώτατον ὄν, ἀπαρνεύμενοι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας β). Χριστιανοὶ δὲ ἀμετανόητοι καὶ πεπωρωμένοι δὲν ἐμπόρῳσι νὰ ἦναι μέλη τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας.

Σημ. Δ'. Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται καθολικὴ διότι ἡ κοινότης τῶν Χριστιανῶν εἶναι διεσπαρμένη εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς κόσμου. Αὕτη εἶναι ἡ κυρίως Ἐκκλησία, ἡ τῶν πιστῶν δηλονότι συνάθροισις, οἵτινες εἶναι ναὸς Θεοῦ ζῶντος (β'. Κορινθ. 6, 16). κοινότερον δὲ μετεδόθη τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὰς ναεὶς καὶ εὐκτηρίαις οἴκας, ὅπως συνέρχεται ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν εἰς τελείωσιν τῆς θείας λατρείας. Ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ, ὅποτε, καὶ εἰς ὅποιον αἰῶνα ἤθελον εἶδαι, εἶναι μέλη τῆς καθολικῆς Ἐκ-

τολικῆς Ἐκκλησίας τῷ 1558, ἐπὶ Ἰωσήφ Πατριάρχῃ Κωνσταντ. καὶ τῷ 1575, ἐπὶ Ἰερεμίας. ἀλλ' ἑκατέρωθεν ἡ πραγματεία ἐτελευτήσῃ ἀνωφελῶς (βλ. Λάμπ. αὐτόθι). Ἰδιαίτην δὲ δόγμα τῶν μὲν Λαθηνανῶν εἶναι τὸ ν' ἀποδοῦσιν εἰς τὸν ἄρτον καὶ οἶνον τῆς θείας εὐχαριστίας τὴν πανταχοῦ παρυσίαν, ἣτις εἶναι ἴδιον τῆς Θεότητος μόνου τῶν δὲ Καθολικῶν τὸ νὰ υποβάλλωσι τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις εἰς βεβαίοντινα καὶ ἀγαπῶδρασον περιρισμόν. δοξάζουσι δὲ ἀμφότεροι κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τῆς Τίης. Ἐξαιρέτως δὲ οἱ Καθολικοὶ ἀρνεῦνται τὴν μετασυστασιν εἰς τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ὡς τύπον μόνον, ἀλλ' ὡς αὐτὸ τῆς Χριστοῦ τοῦ σώματος, δέχονται τὴν Εὐχαριστίαν. ἀρνεῦνται δὲ καὶ τὴν τῶν εἰκόνων προσκύνησιν καὶ τῶν ἱερῶν Συνοδῶν τὴν αὐθεντείαν, καὶ μόνον τὸ βάπτισμα, καὶ τὴν ἱερωσύνην, καὶ τὴν ἁγίαν Εὐχαριστίαν ἀποδέχονται ὡς μυστήρια. τὰ δὲ λοιπὰ νομίζουσιν ὡς ὑπερ ἀνθρώπων, ὅχι δὲ ὑπὸ Θεοῦ νομοθετηθέντα.

α) Τῶν Ἀρμενίων ἡ αἵρεσις εἶναι ἀπόφυσις τις ἐκ τῆς τῶν Ἰακωβιτῶν, ὑπὸ Ἰακώβου τῆ Σανζάλου Σύρου ἀρχαίμηνος, ὁπαδῶς χρηματίσαντος Εὐτυχῆς καὶ Διοσκῶρος περὶ τὸ 600. ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ. εἶναι λοιπὸν καὶ οἱ Ἀρμένιοι Μονοφυσῖται κυρίως, καθὼς καὶ οἱ Μαρωνῖται, καὶ ἄλλα πολλὰ εἶδη αἱρέσεων τῶν Ἰακωβιτῶν, ὀλίγας τινὰς διαφορὰς ἔχοντα πρὸς ἄλληλα. β) Τιτ. 2. 11—12.

κλησίας· διότι μία ἔστι ἡ αὐτὴ εἶναι ἢ, τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν, διδασκαλία τῆς Εὐαγγελίας, ἔστι ἡ αὐτὸς ὄρος, εἰς τὸν ὁποῖον τρέχουσιν. Εἰς ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν δὲν εἶναι γένος ἔθνος φυλῆς διάκρισις κατὰ τὸν Ἀπόστολον α), ἔτ' εἶναι περιωρισμένη εἰς ἓν μόνον ἔθνος, ὡς ἡ τῶν Ἰεδαίων· ἀλλ' ἀπεριορίσως οἱ ἀληθινοὶ προσκυνῆται προσκυνῶσι τὸν Θεόν, ἔτι πατέρα ἐν πνεύματι, ἔτι ἀληθεία β), ἡ γὰρ, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτῆς.

Σημ. Ε'. Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάσθη ἀποστολική· διότι φυλάττει σῶμα τήν τε ἔγγραφον ἔτι τὴν ἄγραφον διὰ σώματος παραδοθεῖσαν διδαχὴν τῶν Ἀποστόλων, ἔτι ἀκολούθως τῶν προφητῶν, „ὄντος ἀκρογωνιαίου λίθου αὐτῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ“ (Ἐφεσ. 2, 20). Γνώρισμα τῆς Ἐκκλησίας ὁσίωνες εἶναι ἢ μετὰ Χριστοῦ ἕνωσις· ὅταν αὐτὴ θεωρῆται ὡς οἰκοδομή, ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται λίθος ἀκρογωνιαῖος· ὅταν θεωρῆται ὡς ποιμήν, ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται ποιμήν· ὅταν δὲ ὡς ἓν σῶμα ὄλομελές, ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται κεφαλὴ γ). Ἐντεῦθεν φαίνεται πόσον εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὰς πίσις ἢ ἀδελφικὴ ὁμόνοια, ἔτι εἰλικρινὴς ἀγάπη.

Σ. ιη'. Ἡ Ἐκκλησία κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας, καὶ λειτουργοὺς τῆς Νέας Διαθήκης, ὑποκάτω εἰς μίαν κεφαλὴν τὸν Χριστόν.

Σημ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι εὐτακτος, ἔτι καλῶς κυβερνωμένη κοινότης, ἔτι ἐπομένως ὡς τοιαύτη, πρέπει νὰ ἔχη διοίκησιν, ὄχι φιλαρχικὴν, ἔτι τυραννικὴν, ἀλλὰ πραεῖαν ἔτι πνευματικὴν, διὰ διδαχῶν ἔτι παραγγελιῶν, ἀλλ' ὄχι διὰ προσαγῶν ἐνεργεμένην· ὅτι ἢ πίσις γίνεται με πειρῶ, ἔτι ὄχι με βίαν. Ἡ διοίκησις αὐτὴ συνίσταται κατὰ τὸν Ἀπόστολον δ) ἀπὸ πνευματικῶν ποιμένων, ἔτι διδασκάλους, τῶν ὁποίων εἶναι διάφοροι οἱ βαθμοί· εἰς δὲ ἔτι μόνος ἀρχηγὸς ὁ Χριστὸς, ὅστις εἶναι ἔτι κεφαλὴ ἔτι κυβερνήτης τῆς Ἐκκλησίας, κυβερνῶν αὐτὴν ἀοράτως διὰ

α) Γαλαθ. 2, 28. β) Ἰωάνν. 4, 21. γ) Ἐφεσ. 5, 23. δ) Ἐφεσ. 4, 11.

τῆ πνεύματος. Διὰ τῆτο ἡ Ἐκκλησία, εἰς ὅσα ἀφρώσι τὴν πίσιν, δὲν δύναται ν' ἀκολουθήσῃ ἄλλον τινὰ παρ αὐτὸν, ἔ τῶν θεῶν αὐτῆ λόγων τὴν σαφειάτην μαρτυρίαν α). Διπλῆν δὲ εἶναι τὸ ἔργον τῶν πνευματικῶν τῶν ποιμένων ἔ διδασκάλων· α. νὰ διδάσκωσι τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν κηρύττοντες τὴν ἀλήθειαν τῆ Ἐυαγγελίᾳ, ἔ τὰς μὲν πιστὰς ἐπιρρίζοντες εἰς τὴν ἀρετὴν, τὰς δὲ πεπλανημένους ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας· β. νὰ ἱεραργῶσι τὰ μυστήρια, ἀγιάζοντες δὲ αὐτῶν τὰς πιστὰς. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἔ ἡ καλὴ οἰκονομία τῆς τῶν κλειδῶν διακονίας, ἡ ὅποια ὕψίζεται εἰς τὸ δεσμεῖν ἔ λύειν, ἡ γὰρ εἰς τὸ νὰ ἀφορίζωσιν, ἡτοι νὰ ἀποκλείωσιν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν, ἔ νὰ κηρύττωσιν ὡς ἔθνικόν, κατὰ τὴν διαταγὴν τῆ Χριστοῦ β), ἔνα τινὰ χριστιανὸν ἄπιστον, ἡ πεπωρωμένον ἀμαρτωλόν, ἔ παντάπασιν ἀδιόρθωτον διὰ συμβεβῶν· τῆτο σημαίνει τὸ δεσμεῖν. Ὅταν δὲ πάλιν ὁ δεσμευθεὶς ἔτι ἐπιστρέψῃ διὰ τῆς χάριτος τῆ θεῶ, ἔ ἀληθῶς μετανοήσῃ, νὰ λύωσι τὸν δεσμόν τε, ἔ νὰ τὸν ὑποδέχωνται πάλιν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐκκλησίας· τῆτο σημαίνει τὸ λύειν. Ἡ ἀξιόλογος αὐτὴ ἐξουσία πρέπει νὰ θεμελιόνηται εἰς μόνον τὸν θεῶν λόγον, ἔ νὰ γίνηται πρὸς σωτηρίαν ἐν ὀνόματι τῆ Χριστοῦ, ὄχι διὰ τὰ τέλη τῆ κόσμου. Τῆτο δὲ μάλιχα γίνεται κατὰ τῶν διασπρεφόντων τὴν Ἐκκλησίαν, ἔ σπευδόντων νὰ τὴν μολύνωσι με τὸ φαρμάκιον τῆς κακοδοξίαςτων, οἱ ὅποιοι ἔ διὰ συνόδων οἰκουμενικῶν, ἡ γὰρ διὰ συνελεύσεων ἐπισκόπων, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς εἰς ἔνα τινὰ τόπον γινομένων, ἡ ἔ μερικῶν, κατακρίνονται, ἔ ἀποκλείονται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν Χριστιανῶν, ἀφ' ἔ ἡ δόξα των ἐξελεγχθῆ ἔναντία εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆ θεῶ. Τοιαῦται οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι μετὰ τὴν σύνοδον τῶν Ἀποστόλων γ) συνηθροίσθησαν ἔπτα, ἐκ σοφῶν ἔ ἐναρέτων ἀνδρῶν συγκροτηθεῖσαι· α. ἡ ἐν Νικαίᾳ ἐκ τριακοσίων δέκα ὀκτώ θεοφόρων πατέρων κατὰ

α) Ἐφεσ. 5, 29, β) Ματθ. 18, 15 — 19. γ) Πράξ. 15, 6.

Ἄρειε (βλ. §. ιγ'. Σημ. β') ἔτι ἀπὸ Χριστοῦ 325. ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Β) ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ ἑξακοσίων πενήκοντα πατέρων κατὰ Μακεδονίαν, καὶ Σαβελλίαν, καὶ Ἀπαλλινάριον τῶν αἰρετικῶν (αὐτόθι) τὸ 381, ἐπὶ Θεοδοσίῳ τῷ μεγάλῳ. Γ) ἡ Ἐφέσῳ ἐκ διακοσίων πατέρων κατὰ Νεσορίαν (αὐτόθι) τὸ 431, ἐπὶ Θεοδοσίῳ τῷ μικρῷ. Δ) ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἐκ πατέρων ἑξακοσίων καὶ τριάκοντα κατὰ Διοσκῶρον καὶ Εὐτυχοῦς (αὐτόθι) τὸ 451, ἐπὶ Μαρκιανῷ. Ε) ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ β', ἐξ ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε πατέρων κατὰ Ὀριγένην καὶ Εὐαγρίον, καὶ ἄλλων, τὸ 553, ἐπὶ Ἰωσινιανῷ. ς) ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ γ', ἐκ διακοσίων ὀγδοήκοντα ἑννέα πατέρων, ἢ κατ' ἄλλαν ἑκατὸν ἐβδομήκοντα κατὰ μονοθελιτῶν, τὸ 680, ἐπὶ Κωνσταντίνῳ τῷ Πρωγονάτου. Ζ) ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ β', ἐκ τριακοσίων πενήκοντα πατέρων κατὰ τῶν εἰκονομάχων, τὸ 787, ἐπὶ Εἰρήνῃς τῆς βασιλείας. Αὗται αἱ Σύνοδοι ἐβεβαίωσαν τὴν Εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν, καὶ ταύτας μόνον ἀποδέχεται ἡ τῶν εὐσεβῶν ἐκκλησία, κρατῶσα τὰς διαταγὰς τῶν, ὡς λόγια τῶν παναγίων Πνεύματος. Ἐγείναν δὲ καὶ ἄλλαι μερικαὶ καὶ τοπικαὶ Σύνοδοι περὶ διαφορῶν ὑποθέσεων, τὰς ὁποίας ἐξισορεῖ ἀκριβῶς ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἴσωςία.

§. ιδ'. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διέταξεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ μυστήρια, ἧτοι τοιαύτας πνευματικὰς τελετὰς, διὰ τῶν ὁποίων δίδει εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀόρατον χάριν τοῦ παναγίου πνεύματος ὑποκάτω εἰς ὁρατὰ σημεῖα.

Σημ. Α'. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, ἦγεν ἐξ ἐνὸς ὄντος ἀόρατα καὶ αὐτὰ, καὶ ἕτερον ὄρατὸν καὶ ὑλικόν. Διὰ τῆτο ὁ προνοητὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐδιώρισε μέσα ὑλικά, καὶ ὁρατὰ, ὑποπίπτοντα εἰς τὴν αἰσθησιν, α. διὰ νὰ δεικνύωμεν ἡμεῖς δι' αὐτῶν, ὡς δι' ἐξωτερικῶν τινῶν σημεῖων, τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν τῆς αὐτῆς ψυχῆς μας, καὶ β. νὰ παριστάνηται λιμπρῶς εἰς τὴν διάνοιάν μας ἡ ἀόρατος αὐτῶν χάρις, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὰς ἀψευδεῖς αὐτῆς ἐπαγγελίας, ἐκχέει εἰς τὰς πικρὰς, ὅχι διότι δὲν ἐμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐπιστρο-

φήνμας, ἢ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐπαγγελιῶν τε καὶ χωρὶς τὰ ὄρατα σημεῖα ταῦτα, ἀλλὰ διὰ τὰ τυπὸνται ζωηροτέρως εἰς τὴν ψυχὴν μας διὰ τῶν ἐξωτερικῶν τάτων ἱεροτελεσιῶν ὁ θειότατος σκοπὸς των· ὡσεὶ διπλὴν εἶναι τὸ ἔργον τῶν μυσηρίων· ὅταν θεωρῶνται ἀπὸ μέρους τῶ Θεῶ, μᾶς βεβαιόνουσι περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς δι' αὐτῶν μεταδιδομένης θείας χάριτος· ὅταν δὲ θεωρῶνται ἀπὸ μέρους ἡμῶν αὐτῶν, παριστάνουσι παρρησίαν τὴν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν Χριστιανικῶν καθηκόντων χρεωσικὴν ἡμῶν προθυμίαν. Ὀνομάδισαν δὲ μυσηρία αὐταὶ αἱ ἱερὰ τελεταί, διότι μνούμεθα διὰ τῶν ὀρατῶν τάτων τὰ ἀόρατα, μέροςτι βλέποντες, καὶ μέροςτι πισεύοντες· οὕτω π. χ. εἰς τὸ βάπτισμα, βλέποντες λαόμενον εἰς τὸ ὕδωρ τὸ σῶμα, πισεύομεν ὅτι ὡσαύτως λέγεται, καὶ καθαίρεται καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας διὰ τῆς χάριτος τῶ ἁγίου Πνεύματος.

Σημ. Β'. Μυσηρία ἐτάχθησαν πρῶτον εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην ἢ Περιτομὴ, καὶ τὸ Πάσχα. Ἡ περιτομὴ ἐτάχθη παρὰ Θεῶ α) εἰς τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὰς ἀπογόνους τε, εἰς σημεῖον τῆς ἐσωτερικῆς περιτομῆς τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀρνηθῆ, ὅστις λατρεύει τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ (Παῦλ. Ῥωμ. 2, 29). Ἐντεῦθεν ὀνομάζονται οἱ πισοὶ τέκνα τῶ Ἀβραάμ, ὡς χρεωσῶντες νὰ φυλάττωσι τὴν πνευματικὴν περιτομὴν, τῆς ὁποίας ἔλαβεν ἐκεῖνος πρῶτος τὰ σημεῖα. Ἀφ' οὗ ἦλθεν ὁ Σωτὴρ τῶ κόσμου περιτεμὼν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν κατήργησε τὴν ἐξωτερικὴν περιτομὴν τῆς σαρκὸς β), διατάξας αὐτῆς τὸ ἅγιον βάπτισμα εἰς τὰς μαθητὰς τε. Τὸ δὲ Πάσχα τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἦτο ἡ βρώσις τῶ πσοχαλίου προβάτου, βρωτῶς διαταχθεῖσα εἰς τὰς Ἰσραηλίτας γ) πρὸς τύπον τῶ ἀμώμου ἀμνῶ τῶ Χριστοῦ, ὅστις ἀποθανὼν ἐπὶ σταυροῦ κατέπαυσε τὴν σκιὰν τῶ νομικῶ Πάσχα, διατάξας αὐτῆς τὴν κοινωνίαν τῶ ἀχράντου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος.

α) Γενέσ. 17, 10. β) Κολασσ. 2, 11. γ) Ἐξοδ. 12.

κατὰ τὸ „Ὅστις θέλει ὀπίσω με ἔλθειν ἀπαρνησάτω ἑαυτὸν“ (Μάρκ. 8, 34.) γ. ἀκολούθως θυθίζεται τρίς εἰς τὸ ὕδωρ ὑπὸ τῆ Ἰερέως ἐπιλέγοντος εἰς ἑκάστην κατάδυσιν τὰ λόγια ταῦτα. „Βαπτίζεται ὁ δῆλος τῆ Θεῶ εἰς τὸ ὄνομα τῆ Πατρὸς, καὶ τῆ Υἱῶ, καὶ τῆ ἁγίου Πνεύματος.“ Αυτὴ εἶναι ἡ ὁρατὴ τῆ βαπτίσματος τελετὴ, αἱ δὲ ἀόρατοι αὐτῆ ἐνέργειαι διὰ πίσεως τελειόμεναι, εἶναι αἱ ἐπόμεναι. α) Ἀπολέεται ὁ βαπτιζόμενος τὰς ἁμαρτίας τε διὰ τὸν θάνατον τῆ ἡμετέρας πρὸς Θεὸν ἕρανίς μεσίτης· διότι ὄχι τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ τὸ δι ἡμᾶς ἐκχυθὲν αἷμα τῆ Σωτήρος Χριστοῦ, καθαρίζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας διὰ τῆς χάριτος τῆ ἁγίου Πνεύματος. α) β. Ἐμφαίνεται εἰς τὴν Διαθήκην τῆ Θεῶ, τῆς ἐν ὑποχόμενος νὰ ἀφιερωθῆ τῆ λοιπῆ εἰς λατρείαν τε, ἀποκτᾶ τὸ δικαίωμα τῆ νὰ γίνῃ κληρονόμος τῆς αἰωνίης ζωῆς β). Τῆτο φανερόναι ἡ εἰς τὸ βάπτισμα ἐπίκλησις τῶν παναγίων ὀνομάτων τῆς ἁγίας Τριάδος· γ. Ἀναγεννᾶται κατὰ τὰ λόγια τῆ Σωτήρος γ), τῆς ἐν λαμβάνει νέαν πνευματικὴν κλίσιν καὶ δύναμιν εἰς τὸ καλόν. Τοιαύτη εἶναι ἡ δύναμις τῆ ὑψηλῆ τῆς μυσηρίης, τὸ ὁποῖον ὅστις δὲν λάβῃ, σωτηρίας ἐλπίδα δὲν ἔχει, ὄχι μόνον διότι δὲν ἐβαπτίσθῃ εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ, τὸ κυριώτερον, διότι δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὸ ὄνομα τῆ μονογενῆς Υἱῶ τῆ Θεῶ. δ) Ὅστις δὲ ἀπιστήσῃ, καὶ δὲν φυλάξῃ τὰς ἐντολάς τῆ Θεῶ, καὶν ἐβαπτίσθῃ, θέλει κατακριθῆν ε).

Σημ. Β'. Εἰς τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων, ἀντὶ τῆς πίσεως αὐτῶν, συντείνει καὶ ἐνεργεῖ ἡ πίστις τῶν γονέων, καὶ τῶν προσφερόντων αὐτὰ ἀναδόχων. Οὗτοι ὁμως χρεὺς ἔχουσιν ἀφευκτοῦ νὰ τὰ διδάσκωσι τὴν Εὐαγγελικὴν πίστιν, εὐθύς ἀφ' ἧ ἔλθωσιν εἰς ἡλικίαν χαριτικὴν διδασκαλίας, διὰ νὰ τὰ σερεόνασιν εἰς τὴν συναρμογὴν τῶν μελῶν τῆς τῆ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Ὅτι δὲ τὸ βάπτισμα τῶν Χριστιανικῶν νηπίων εἶναι σωτήριον, καὶ ἀποδεκτὸν εἰς τὸν

α) Α. Πίτρ. 1, 18—19. β) Τίτ. 3, 5—7. γ) Ἰωάν. 3, 5. δ) αὐτ. αὐτόθι καὶ Γίχ. 36. ε) Μάρκ. 16, 16.

Θεόν, βεβαιώνεται ἔκ ἀπὸ τὴν πρᾶξιν τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες βαπτίζοντες οἰκογενείας ὀλοκλήρως ἐβάπτισον ἑντα-
μα ἔκ νήπια α), ἔκ διότι ἐγεννήθησαν ἀπὸ πικρᾶς γυνεῖς
εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐκκλησίας, ἔκ εἰς τὴν μετὰ τῷ Θεῷ
διαθήκην, ἔκ τέλος ἀπὸ τὴν περὶ τῶν νηπίων ἀπόφασιν τῷ
Σωτῆρος, ὅστις εὐλογῆσας αὐτὰ, εἶπεν, ὅτι τῶν τοιούτων
ἐσὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν β), ὡς ἀκάκων δηλονότι ἔκ
ἀθῶων ἀπὸ τῆς ἀπιστίας ἔκ τῶν λοιπῶν ἁμαρτημάτων τὸν
μῶμον. Ἐκ τούτου βεβαιώνεται ἔκ ἡ σωτηρία τῶν μετὰ
θάνατον, ἂν ποτε τύχῃσι ν' ἀποθάνωσιν ἀβάπτιστα.

§. κβ'. Τὸ Χρίσμα εἶναι μυστήριον, τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς
μὲ τὸ μύρον χρίσεως τῶν μελῶν τοῦ ἤδη βαπτισθέντος, ἐπιχέει
εἰς αὐτὸν ἀοράτως τὸ πνευματικὸν μύρον, ἡγοῦν τὰ χαρίσματα
τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Σημ. Α'. Τὸ μυστήριον τούτο τελεῖται ὑπὸ τῷ ἱερέως
εὐθύς μετὰ τὸ βάπτισμα, χρίοντος τὰ κυριώτερα μέλη
τῷ σώματος μὲ μύρον, ἔκ ἐπιλέγοντος ταῦτα τὰ λόγια.
„Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου“. Διὰ
ταύτης τῆς ἱεροτελεσίας ἐπιφοιτᾷ τὸ ἁγιον Πνεῦμα ἐπὶ
τὸν βαπτισθέντα, ἔκ σφραγίζει ἔκ βεβαιώνει τὴν ἐκ τῷ βα-
πτίσματος χάριν γ), καθὼς ἐπεφοῖτα εἰς τὰς μαθητὰς
τῷ Χριστῷ. Τὸ Χρίσμα μετεχειρίδι ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν πρώ-
της τῆς ἀκόμῃ αἰῶνας, ἀντὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν
Ἀποστόλων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἤδη βαπτισθέντων πιστῶν,
διὰ τῆς ὁποίας ἐλάμβανον ἑτοῖ τὸ ἁγιον Πνεῦμα δ).

Σημ. Β'. Ἡ Ἐκκλησία μεταχειρίζεται προσέτι τὸ
χρίσμα ἔκ εἰς τὰς ἐξωμόσαντας ἔκ ἐπιστρέφοντας Χριστιανοὺς
ἔκ εἰς τὰς αἵρετικὰς βαπτισμένους ὄντας κατὰ τὸ δόγμα-
των, ὅταν προσέρχονται εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἔκ διὰ τῷ
ὄρατῷ τότε σημεῖον συγκαταλέγει ἔκ τέτες μὲ τὰ μέλη
τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος ε).

α) Πράξ. 16, 32 — 3 Α. Κορινθ. 1, 16. κτλ. β) Ματθ. 19, 14. γ) Β. Κορινθ. 1, 21 — 22. δ) Πράξ. 8. 17. ε) Τι-
μις τῶν αἵρετικῶν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν προσερχόμενοι βαπτίζονται,
ἔκ τινες μόνον χρίονται, διδάσκασιν οἱ ἱεροὶ Κατοῖς, εἰν τῆς ἐν Νι-

§. κγ'. Ἡ ἁγία Εὐχαριστία, ἢ Μετάληψις, εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου μεταλαμβάνει ὁ πιστὸς ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ οἴνου αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Σημ. Α'. Τὸ ἐξαιρετικὸν τῆτο μυστήριον διατάχθη ὑπ' αὐτῆ τῆ σωτήρος Χριστοῦ, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διηγεῖται ἐφεξῆς τρόπον α). „Ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ, ἣ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε· λάβετε φάγετε· τῆτο με εἰς τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον. Τῆτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι, λέγων. Τῆτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ Διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τῆτο ποιεῖτε, ὡσάντις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὁσάντις γὰρ ἂν ἐδίητε τὸν ἄρτον τῆτον, καὶ τὸ ποτήριον τῆτο πίνητε, τὸν θάνατον τῆ Κυρίου καταγγέλλετε ἄχρις ἢ ἂν ἔλθῃ“. Ἡ εἰς τὰς Ἀποστόλους γενομένη αὕτη διαταγὴ ἀποτείνει ἐπίσης εἰς ὅλας τὰς Χριστιανὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἐδόθη τὸ δεῖπνον τῆτο πρόγευμα ἐκείνου τῆ οὐρανόθεν δείπνου τῆς βασιλείας τῆ Θεοῦ, ἕπε θέλασιν ἀπολαύσειν αἰώνιον μακαριότητα ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς β)· καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ῥητῶς παρήγγειλε νὰ γίνηται τὸ μυστήριον τῆτο „Ἄχρις ἢ ἂν ἔλθῃ“ διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκράς. Ἐντεῦθεν εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ ἱεραργῆ τὸ μυστήριον τῆτο κατ' ἄλλον τρόπον, εἰμὴ καθὼς τὸ διέταξεν ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ὁ Χριστός. Αὐτὸς ἔλαβε τὸν ἄρτον, καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸν οἶνον εἰς τὰς ἁγίας αὐτῆ χεῖρας, καὶ προσευχηθεὶς εὐλόγησε καὶ εὐχαρίστησε τὸν οὐράνιον αὐτῆ πατέρα· ἔπειτα κλίσας τὸν ἄρτον εἰς κομμάτια, τὸν διεμέρισεν εἰς τὰς μαθητάς τε, ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τὸ ποτήριον τὰς ἐπρόσβαξε

καί τε Συνόδοι οἱ 13. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ οἱ 4. τῆς 5. Συνόδοι οἱ 46. τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ Β', ὁ 7. Βασιλεία οἱ 62. κτλ.

α) Α. Κορινθ. 11, 23 — 26. β) Λευκ. 22, 16. Ματθ. 26, 29. Μάρκ. 14, 25.

να πίωσιν ὅλοι. Ἀπαραλλάκτως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἱεραργεῖ τὸ μυσιήριον τῆτο ἔ ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία. Εὐθύς ἀφ' ἧ συναθροισῆ ἡ κοινότης τῶν πιζῶν, ψάλλον-
ται εἰς δοξολογίαν τῆ ὑψίστου οἱ ψαλμοί, ἔ προσεύχον-
ται κοινῶς οἱ πιζοὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων,
οἵτινες ἐτελείωσαν τὸν δεῖπνον τὸν μυσιχὸν μὲ κατὰλλη-
λον θεῖον ὕμνον α). Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς ἀρχεται κατὰ τὸ
παράδειγμα τῆ Χρισῆ να δοξολογῆ τὸν οὐράνιον Πατέρα,
διηγόμενος τὰς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐεργεσίας τε·
ἐξαιρέτως δὲ τὴν διὰ τῆ μονογενῆς αὐτῆ Ἰησὺ ἀπολύτρω-
σιν τῶν πιζῶν, ἔ εὐχαριστῶν τὸν θεὸν διὰ τὴν ἄκραν αὐ-
τῆ εὐσπλαγχνίαν καὶ ἀγαθότητα ἐξ ὀνόματος ὅλης τῆς
Ἐκκλησίας. Μετὰ ταῦτα εὐλογεῖ τὰ ἅγια δῶρα, ἐπι-
καλέμενος ἐπ' αὐτὰ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, ἔ πρῶτος αὐ-
τὸς μεταλαμβάνει τὴν ἅγιαν Εὐχαριστίαν, ἔπειτα τὴν με-
ταδίδει ἔ εἰς τὲς πιζῆς ἔ κατὰ τὰ δύο εἶδη.

Σημ. Β'. Πᾶς Χριστιανὸς πρέπει να πισεύη ἀδιστακτως,
ὅτι, ἐν ᾧ μεταλαμβάνει τὸν ἡγιασμένον ἄρτον τῆ μυσι-
ρίε, μεταλαμβάνει αὐτὸ τὸ σῶμα τῆ Χρισῆ, τὸ ὁποῖον
κατεκλάσθη ὡς ἄρτος διὰ τῶν διαφορῶν παθῶν, ἔ ἐθυ-
σιάσθη δι' ἡμᾶς ἐπὶ τῆ σταυρῆ. Ὡσαύτως ἔ ἐν ᾧ μετα-
λαμβάνει τὸν ἡγιασμένον οἶνον τῆ ζωηφόρου ποτηρίε, με-
ταλαμβάνει αὐτὸ τὸ αἷμα τῆ Χρισῆ τὸ ἐκχυθὲν ἀπὸ τὴν
παναγίαν αὐτῆ πλευρᾶν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ζωῆς. Οὕτω
μᾶς βεβαιώνει ὁ Χριστὸς αὐτὸς, περὶ μὲν τῆ ἄρτε εἰπών.
„Τῆτο ἐσὶ τὸ σῶμα μου“ περὶ δὲ τῆ οἶνε „Τῆτο
ἐσὶ τὸ αἷμα μου.“ Ὁ σκοπὸς τέτε τῆ μυσιρίε ἀπο-
βλέπει εἰς τὸ να φυλάττωσιν οἱ πιζοὶ ζῶσαν ἐν ἑαυτοῖς
τὴν ἐνθύμησιν τῆ θανάτε τῆ Σωτῆρος ἡμῶν, ἔ τὴν ἐξ
αὐτῆ πηγᾶσαν σωτηρίαν τῆ κόσμου β). Διπλᾶν δὲ εἶ-
ναι τὸ ἐκ τῆς μεταλήψεως ὄφελος τῶν πιζῶν· α. δι' αὐ-
τῆς γινόμεθα ἐν πνεῦμα μὲ τὸν Χριστὸν γ), ἔ ἐκ τέτε
πληρέμεθα χαρᾶς ἔ εὐφροσύνης πνευματικῆς· β. διὰ τῆς

α) Ματθ. 26, 30. β) Τῆτο ποιῆτε εἰς τὴν ἰμην ἀνάμνη-
σιν. Α'. Κοριν. 11, 25. γ) Ἰωάνν. 6, 56.

ἀγίας Μεταλήψεως ἀγιαζόμεθα λαμβάνοντες τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἔτι τὸ δικαίωμα τῆς νὰ κληρονομήσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν α).

§. κδ'. Πρῶτον δὲ πρέπει νὰ ἀνακρίνη ἐπιμελῶς τὴν συνειδήσιν του, ὅσιν μέλλει νὰ κοινωνήσῃ, καὶ ἔπειτα νὰ προσέρχεται εἰς τὴν μετάληψιν, κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου. „Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω.“ (Α. Κορινθ. 11, 28).

Σημ. Α'. Διὰ τὴν μεταλάβητις ἀξίως τὴν ἀγίαν Εὐχαριστίαν, πρέπει νὰ προετοιμαθῇ διὰ τῆς δοκιμασίας ἑαυτῆ, ἣν πρέπει νὰ ἐξετάσῃ καθ' ἑαυτὸν τὴν διαγωγὴν τῆς ἡμέρας, ἣν προλαβέσαστε πράξεις, ἔτι τὰς λόγους, ἔτι τὰς ἐνθυμήσεις, ἂν συμφωνῶσι μὲ τὰς ἐντολάς τῆς Θεοῦ, ἔτι ἂν δι' αὐτῶν ἐπλήρωσε τὰ καθήκοντά τε, τὰ ὁποῖα ὑπεχέθη εἰς τὸν καιρὸν τῆς βαπτίσεως. Ἄν εὕρῃ ὅτι παρέβη εἰς πολλὰ τοῦ Θεοῦ νόμον, πρέπει νὰ λυπηθῇ ἀπὸ καρδίας, ἔτι νὰ δράμῃ νὰ φανερώσῃ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως τὴν πληγὴν του εἰς τὸν ἱερέα, θαρρῶν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τῆς Θεοῦ, ἔτι πιστεύων ἀδιστάκτως, ὅτι ὁ πολύτιμος θάνατος τῆς Χριστοῦ εἶναι ἱκανὸς νὰ καθαρίσῃ τὰς ψυχὰς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. Τοιαύτην ἐσωτερικὴν γνῶσιν, ἠνωμένην μετὰ φανερᾶς ὁμολογίας, ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἡ Ἐκκλησία, ὅταν μεταλαμβάνωμεν τὴν ἀγίαν Εὐχαριστίαν, εἰς τῆς ὁποίας τὴν κοινωνίαν ἐπιλέγομεν ταῦτα τὰ λόγια. „Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῆς ζωῆς, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλὸς σῶσαι, ὃν πρῶτος εἰμὶ ἐγώ.“ Διὰ τῆτο ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆτο πρέπει νὰ ἐμποδίζονται οἱ ψευδεῖς Χριστιανοί, ἔτι οἱ φανεροὶ ἀσεβεῖς β), ἔτι οἱ ἀ-

α) Ἰωάνν. 6, 51. Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τῆτος τῆς ἄρτου ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. β) Μὴ δάτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ· μηδὲ βάλητε τοῖς

διόρθωτοι ἁμαρτωλοὶ, οἵτινες, εἰάν προσέλθωσιν εἰς τὴν κοινωσίαν χωρὶς τῆς προσηκείσης προετοιμασίας, ἐπισπῶσιν εἰς ἑαυτὰς τὴν θείαν ὄργην, ὡς καταφρονηταὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Θεῆς α).

Σημ. Β'. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας μεταλάμβανον τὴν ψυχικὴν ταύτην τροφήν καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα τὴν Κυριακὴν, ὅποτε καὶ μόνον ἐγένετο λειτουργία β). ἔπειτα ἐλειτέργεν καὶ ἐκοινώνεν καὶ τὸ σάββατον γ). Ἀλλῆ δὲ τρίς τῆς ἑβδομάδος, τὴν τετράδα, καὶ τὴν παρασκευὴν, καὶ τὴν Κυριακὴν δ). ἀλλῆ δὲ τετράκις, καὶ ταύτας δηλονότι, καὶ τὸ σάββατον, ἔτι δὲ καὶ τὰς ἑορτὰς ε). Ἐπειτα συνεχίσθη μὲν ἡ λειτουργία καθ' ἡμέραν ς) καθὼς καὶ σήμερον, δὲν μεταλάμβανον ὅμως καὶ καθ' ἡμέραν οἱ πιστοί· ἀλλ' ἄλλοι μὲν πλειοτέρας, ἄλλοι δὲ ὀλιγοτέρας φορές, τελάχιστον δὲ κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς οἱ περισσώτεροι ζ). Τὸ εὐσεβὲς τῆτο παράδειγμα τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ μιμώμεθα καὶ ἡμεῖς, διὰ νὰ μὴ ψυχραίνηται πρὸς τὸν Χριστὸν ἡ καρδιά μας διὰ τὴν σπανίαν τῆς μυσιρίου μετάληψιν.

§. κε'. Ἡ Ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον συγχωροῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἱερέως αἱ ἁμαρτίαι τῶν πιστῶν, εἰάν αὐτοὶ τὰς ὁμολογήσωσιν εὐληκρινῶς, πιστεύοντες ἀδυσάκτως εἰς τὴν ἀξιομισθίαν τοῦ Χριστοῦ.

Σημ. Α'. Δὲν εἶναι κανεὶς ἀναμάρτητος εἰς τὴν γῆν η). Ὅταν ὁ Χριστιανὸς μετὰ τὸ βάπτισμα πέσῃ πάλιν εἰς ἁμαρτίαν, δὲν ἔχει ἄλλο μέσον νὰ καθαριθῆ, καὶ

μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων· μήποτε καταπατήσωσιν αὐτὰς ἐν τοῖς ποσίν αὐτῶν. Ματθ. 7, 6.

α) Ὁ εὐθίων, καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῶν ἐσθίει, καὶ πίνει. Α. Κορινθ. 11, 29. β) Ἰησὺν μάρτ. Απολογ. πρὸς Ἀντωνίνον. ἠκμαζε δὲ ὁ Θεὸς Ἰησοῦς τὸ 140. γ) Αὐγκστίν. ἐπισ. 118 πρὸς Ἰαννουάριον. δ) Ἐπιφάν. Κύπρ. περὶ πίς. σελ. 465. 466. ε) ὁ μέγ. Βασίλ. ἐπισ. πρὸς Καισάρ. Πατριχ. ς) Χρυσός. Ὁμιλ. 17. εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. Ἀμβρ. Βιβ. 5. περὶ Μυσθρ. κεφ. 4. ζ) Χρυσός. Ὁμιλ. 3. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ. η) Ἐάν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν ἔκ ἔχομεν ἑαυτὰς πλανώμεν. Α. Ἰωάν. 1, 28.

νὰ ἀναλάβῃ τῷ Θεῷ τὴν χάριν, παρέξ τὴν μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν α). Ἡ ἀληθὴς μετάνοια ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ ἐκόμενα· α. νὰ ὁμολογήσῃ τις εἰλικρινῶς τὰς ἰδίας τε ἁμαρτίας β). β. νὰ κατηγορήσῃ ἑαυτὸν ὡς ἁμαρτωλὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γ). γ. νὰ συλλογίζεται τὴν ἄπειρον τῷ Θεῷ εὐσπλαγχνίαν, τὴν ὁποίαν εὐεργεσία ἁμαρτία δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ, καὶ νὰ πισεύῃ ἀδιστακτως, ὅτι ὁ ἀποθανὼν ὑπὲρ ἡμῶν Σωτὴρ τῷ κόσμῳ ὁ Χριστὸς ἐπροξένησε τὴν χάριν τοῦ ἑρηνικοῦ πατρὸς τε εἰς ὅλους τὰς εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντας, καὶ πισεύοντας θερμῶς δ). δ. νὰ κάμῃ σεραὴν ἀπόφασιν νὰ ἀλλάξῃ ζωὴν εἰς τὸ ἐξῆς, διάγων θεαρέσως. Ταῦτα εἶναι τὰ σημεῖα τῆς ἀληθοῦς ἐξομολογήσεως, ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνεται ἔμπροσθεν τοῦ Ἱερέως διὰ δύο μάλιστα αἰτίας· α. διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἐξομολογούμενος παρ' αὐτοῦ πνευματικὴν ὁδηγίαν καὶ συμβουλὴν περὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας ε). β. διὰ νὰ ἐξαγγείλῃ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν ἐξομολογούμενον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ σωτήρος τοῦ κόσμου ζ). Πρέπει δὲ νὰ ἐξομολογῆται ὁ Χριστιανὸς τῆς ἁμαρτίας τε τὸ εἶδος ἀκριβῶς, μὴ αἰχυνόμενος ὑπὸ ἀνακαλύψῃ εἰς ἄνθρωπον σεβάσμιον, ὅ,τι κακὸν δὲν ἐφοβήθη νὰ πράξῃ ἐνώπιον τῶν ἁγιωτάτων ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον, μετανοῶν ἤδη, τὸ ἐξομολογεῖται διὰ μέσε τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς τε.

Σημ. Β'. Ἡ ἐξομολόγησις πρέπει νὰ γίνεται ὅσάκις μᾶς τύπτει ἡ συνειδήσις διὰ καμμίαν ἁμαρτίαν, ἢ καὶ ὅσάκις προετοιμαζόμεθα διὰ τὴν θεῖαν κοινωνίαν. Διετάχθη δὲ ἐξαρχῆς τὸ μυστήριον τῆτο ὑπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας θ) ἐκλεγῆς ἄνδρας ἱερεὺς καὶ φρονίμους, νὰ

α) Α. Ἰωάν. 1, 9. β) Γινώθι τὴν ἀδικίαν σου . . . ἐπιστρέφῃτε μοι ἀφιστηκότες. Ἱερ. 3, 13—14. γ) Ἐγὼ εἶπα ἐξαγορεύσω κατ' ἐμὲ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ. ψαλμ. 43, 5. δ) Α. Ἰωάν. 6, 7. ε) Γωμ. 6, 2—12. ζ) Ὑμῖν οἱ Πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιαύτον ἐν πνεύματι πραύτητος. Γαλάτ. 6, 1. η) Ἀντιπῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς. Ἰωάν. 20, 23. θ) Πολλοῖτε τῶν πεπιστευκῶτων ἤρχοντο ἐξομολογούμενοι, καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις κακῶν. Πράξ. 19, 18. καὶ Ἰακώβ. 5, 16. καὶ Μαρκ. 1, 5.

θεραπεύωσιν ὡς σοφοὶ Ἱατροὶ τῶν ἀμαρτανόντων τὰς πληγὰς.

§. κς'. Τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καθιερώνει διὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν, καὶ διακόνων τὸ ἐκλεχθὲν ἐπιτήδειον μέλος εἰς τὴν αὐτὴν διακονίαν, διὰ τὴν ἱερουργίαν τὰ μυστήρια, καὶ τὴν ποιμαίνην τοῦ Χριστοῦ—τὸ ποίμνιον.

Σημ. Α'. Εἰς τὴν πνευματικὴν τῆς Ἐκκλησίας διοίκησιν ἐκλέγει ἢ κοινότης, καὶ διὰ τῆς κοινότητος αὐτὸς ὁ Κύριος, μέλος ἄξιον τῆς ποιμενικῆς ἀξίας, τὸ ὁποῖον, ἀφ' ἧς διὰ τῶν κατωτέρων βαθμῶν κατὰ τάξιν χωρήσῃ, χειροτονεῖται εἰς ἱερεὰ ἀπὸ τῆς πρώτης ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, ὁποῖοι εἶναι οἱ ἐπίσκοποι, ἢ εἰς ἐπίσκοπον ἀπὸ τῆς λοιπῆς ἐπισκόπου. Ἡ χειροτονία γίνεται διὰ τῆς ἐπικλησίσεως τῆς ἁγίας Πνεύματος, καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐνώπιον τῆς κοινότητος, ἢ ὁποῖα ἐκφωνεῖ τὸ Ἄξιον. Τῆς δὲ ἀξιοῦτος τῆς ποιμένος δύο εἶναι μάλιστα τὰ χαρακτηριστικά· α. διαγωγὴ ἀνεπίληπτος· καὶ β. δύναμις τῆς διδασκείας καὶ νοουθετείας· διότι ὁ ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον *), πρέπει νὰ ἦναι τύπος τῶν πιστῶν· „ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνοίᾳ“ (Α'. Τιμοθ. 4, 12.)· ἀλλὰ περὶ τῶν καθηκόντων τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας εἶπομεν τὰ προσήκοντα (§. ιη'. Σημ.).

Σημ. Β'. Τῆς χειροτονίας τὸ μὲν ὄνομα εἶναι παλαιὸν Ἑλληνικόν, ἄλλο τι σημαῖνον εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν διὰ τῆς ἐπάρσεως τῶν τῆς δῆμῳ χειρῶν δηλονότι ἐκλογὴν τῶν χειροτονητῶν λεγομένων ἀρχῶν, ὅσων Ταξιάρχων, καὶ Στρατηγῶν (Πλευτάρχ. ἐν βίῳ Περικ.) ἢ ἀπλῶς τὴν ἀνάνευσιν καὶ κατάνευσιν τῆς δῆμῳ περὶ τῶν πρακτέων. Ἡ δὲ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς χειροτονημένου γινομένη πράξις, φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρχαία Ἰσραϊτικὴ συνήθεια· διότι ἔτις ἐχειροτόνησε διαδοχόντα ὁ Μαῦθης

*) Καὶ Β. Τιμοθ. 4, 2. καὶ Ματθ. 23, 20.

τὸν Ἰησοῦν, ὡς ἀναγινώσκωμεν (Ἀριθ. 27, 22 — 29.) ἦτο δὲ ἔκ τῃ αὐτῇ τύπος τῆς μουσηραίας τῆς ἡμετέρας ἱερωσύνης, ἦτοι τῆς διὰ χειροθεσίας καθιερώσεως τῶν λειτουργῶν τῆς Κυρίας, ἣτις ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν ἀκόμην χρόνων, ἔκ ἀδιακόπως διέμεινε μέχρις ἡμῶν. Οὕτως ἀναγινώσκωμεν χειροτονῶντας τὰς Ἀποστόλους (Πράξ. 14, 23.). „Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν προσευξάμενοι μετὰ νησιῶν παρέθεντο αὐτοῖς τῷ Κυρίῳ.“ ἔκ Α. Τιμοθ. 5, 22. Ἐπιτεῦθεν ἔπεται α. ὅσοι δὲν καθιερώθησαν διὰ χειροθεσίας δὲν ἐμποροῦσι μήτε νὰ ἱερωγῶσι, μήτε νὰ διδάσκωσιν ἐπ' ἐκκλησίας· β. ὁ Χριστιανὸς χρεωθεῖ νὰ προσφέρῃ τιμὴν ἔκ σέβας πρὸς τὰς ἀληθινὰς ποιμένας τῆς ἐκκλησίας, ἐξαίρετως δὲ πρὸς τὰς κοπιῶντας: „Ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ“ (Α Τιμοθ. 5, 17.). „Ἰνα μετὰ χαρᾶς τῆτο ποιῶσι ἔκ μὴ σενάζοντες“ (Ἐβρ. 13, 17.).

§. κζ'. Ὁ Γάμος εἶναι ἱερά τελετή, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ ἱερεὺς συνάπτει δύο πρόσωπα ἄρσεν, καὶ θῆλυ εἰς γάμου κοινωνίαν, παρακαλῶν τὸν Θεὸν νὰ τοὺς εὐλογήσῃ.

Σημ. Α'. Εἰς ταύτην τὴν τελετὴν ἀνὴρ ἔκ γυναῖκα θέλουτες νὰ συζευχθῶσιν ἐκ ἀγάπης πρὸς ἀλλήλας εἰς γάμον ἀκώλυτον ὑπὸ τὰς νόμους, συνάπτονται γαμικῶς ὑπὸ τῆς ἱερέως, ἐρχόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ γίνεταί ὁ γάμος ἐπὶ παρουσία πολλῶν μαρτύρων, ἔκ μ' ὅλην τὴν Κοινότητα παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ὁ ἱερεὺς, διὰ νὰ χαρίζη εἰς αὐτὰς ἀγάπην, ἔκ εἰρήνην, ἔκ καρπὸν κοιλίας. Διὰ ταύτης τῆς ἱεροτελεσίας γίνεταί ὁ ἀμοιβαῖος ἔτος σύνδεσμος τῆς συμβιωτέσεως τῶν ἀνθρώπων, εἰλικρινέστερος ἔκ σφραγιώτερος ἐνώπιον τῆς ἱεράς τραπέζης, ἔκ γίνεταί τῷ ὄντι τίμιος ὁ γάμος, ἔκ ἡ κοίτη ἀμίαντος (Ἐβρ. 13, 14.). Δὲν ἐμπορεῖ δὲ νὰ διαμεῖνη ὁ σύνδεσμος ἔτος μεταξύ εἰς περισσότερα πρόσωπα εἰ μὴ εἰς ἓνα ἄνδρα πρὸς μίαν γυναῖκα *). διὰ τῆτο ὁ Χριστιανικὸς νόμος δὲν συγχωρεῖ

*) Γενεσ. 2, 24. ἔκ εἶσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

τὴν πολυγαμίαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆ πρώτης δημιερ-
γῆς, ὅσις „ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίη-
σεν αὐτὰς“ α), ὅχι ἄρσεν καὶ θηλείας πολλὰς, ἢ θῆ-
λυ καὶ πολλὰς ἄρσενας.

Σημ. Β'. Ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τῆ γάμου εἶναι τῶ ἀν-
θρωπίνῃ γένει ἢ διατήρησις· διὰ τῆτο χρεωσῶσιν οἱ γα-
μικῶς συνημμένοι πρὸς ἀλλήλους νὰ φυλάττωσιν ἀμίαν-
τον τῆς καίτης των τὴν πίσιν, συνοικῶντες ἐμῆ β), καὶ ἀ-
γαπῶντες ὁ μὲν ἀνὴρ τὴν γυναῖκα, ὡς τὸ ἴδιον σῶμα γ),
μεταχειριζόμενος αὐτὴν βοηθὸν εἰς τῆς οἰκίας τε τὴν συν-
τήρησιν δ), καὶ φρονίμως οἰκονομῶν τὰς ἀδυναμίας της ε),
ἢ δὲ γυνὴ τὸν ἴδιον ἀνδρα ὡς κεφαλὴν ζ), ρυθμίζουσα
τὰ ἔθνη της κατὰ τὴν αὐτῆ ἀρέσκειαν, καὶ ὑπομένουσα τὰς
ὀργὰς τε, ἂν τύχη, μὲ πρᾶσιτα πνεύματος η).

§. κη'. Τὸ Εὐχέλαιον εἶναι ἱερὰ τελετὴ, εἰς τὴν ὁποῖαν
ὁ ἱερεὺς ἀλείφει μὲ ἔλαιον τὸν ἀσθενῆ, καὶ παρακαλεῖ τὸν
θεὸν νὰ τὸν ἰατρεύσῃ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς.

Σημ. Αὕτη ἡ τελετὴ ἐπισημαίνεται εἰς τὰ λόγια τῆ
'Αποστόλου Ἰακώβου. „Ἀδελφεῖτις ἐν ὑμῖν; προσκαλε-
σάτω τὰς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάτω-
σαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι
τῆ Κυρίας, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ
ἐγερθεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος, κὰν ἁμαρτίας ἢ πεποικῶς, ἀφε-
θήσεται αὐτῷ“ (Κεφ. 5, 14—15.). Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀ-
πόστολοι τῆ Κυρίας ἔχριον μὲ ἔλαιον τὰς ἀδενῶντας, ὡς
φαίνεται εἰς τῆ Μάρκου τὸ 6, 13.

§. κθ'. Ἐξω τῶν προειρημένων μυστηρίων ἔχει πρὸς
τούτοις ἡ Ἐκκλησία καίτινας παραδόσεις καὶ συνθηλας, αἱ
ὁποῖαι φυλάττονται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ὡς συντελοῦσαι ἢ πρὸς
βελτίωσιν ἡθῶν, ἢ πρὸς εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας.

α) Μάρκ. 10, 6. β) Ἐβρ. 13, 4. γ) Ἐφισ. 5, 28.
δ) Γενισ. 2, 18. ε) Α. Πέτρ. 3, 17. ζ) Εφισ. 5, 22—23.
η) αὐτ. 33. καὶ Α. Πέτρ. 3, 1—5.

Σημ. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διετάχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἢ τῶν διαδόχων αὐτῶν πολλὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἐφύλαξεν ὅλη ἡ σεβάσμιος ἀρχαιότης, ὅχι δι' ὅ, τι ἐξήρτηται ἐξ αὐτῶν ἀναγκαιῶς ἢ σωτηρία ἐκάσθε, ἀλλ' ὅτι ἀφελῆσι τὴν κοινότητα τῶν πικρῶν παντοιοτρόπως, διὰ τὸ ὁπίου πρέπει νὰ τὰς φυλάττωμεν, ἡμεῖς μὲ σεβας. Τοιαῦται παραδόσεις εἶναι, παραδείγματος χάριν, νὰ φορῶσιν οἱ ἱερεῖς ἐξαιρετικὸν εἶδος ἐνδυμάτων σεμνῶν, ὅταν ἱερεργῶσι. Νὰ ἀνάπτωνται φῶτα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς σημεῖον τῆς διαπύργου πίσεως. Νὰ θυμιῶμεν λιβανωτὸν εἰς σημεῖον τῆς πρὸς Θεὸν ἀνατάσεως τῶν καθαρῶν καὶ εὐαδιασικῶν προσευχῶν μας. Νὰ ἀναδείκνυται ὁ σαυρὸς εἰς σημεῖον τῆς εἰς τὸν σαυρωθέντα πίσεώς μας. Νὰ χαρακτηρίζῃ ὁ ἱερεὺς διὰ τῆς χειρὸς τὸ ὄνομα τῆ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς εὐλογίαν τῶν εὐσεβῶν. Νὰ ἀγιάζηται τὸ ὕδωρ εἰς ἀνάμνησιν τῆ Χριστοῦ καὶ τῆ βαπτίσματος ἡμῶν. Νὰ σολίζωνται οἱ ναοὶ μὲ σεμνὰς εἰκόνας, διὰ νὰ μιμῶμεθα τὰ πρωτότυπα, βλέποντες αὐτάς. Νὰ ἐορτάζωμεν διαφόρους ἐορτάς, εἰς ἀνάμνησιν τῶν πρὸς ἡμᾶς τῆ Θεῶ εὐεργεσιῶν, ἢ τῶν πράξεων ἀγίων ἀνδρῶν, διὰ νὰ διεγυριῶμεθα δι' αὐτῶν περισσότερον εἰς τὴν ἀρετὴν, κτλ. Ταύτας καὶ ἄλλας παραδόσεις φυλάττει ἀγίως ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ἀποβάλλει ὅμως τὰς δεισιδαιμονίας, αἰτινες ὑπὸ τὸ ὄχημα τῆς εὐσεβείας ἀντιφέρονται εἰς τὴν θείαν Γραφήν, ἢ εἶναι ἄγνωστοί εἰς τὴν ἀγίαν ἀρχαιότητα.

ἌΡΘΡΟΝ Ι΄.

§. λ'. Εἰς τὸ δέκατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίσεως περιέχεται ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν μας, ἣτις εἶναι ἡ δικαίωσις ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Σημ. Α'. Ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν γίνεται· α. διὰ τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἀδιστάκτου πίσεώς μας, ὅς τις μᾶς ἐκαθάρισεν ἀφ' ὅλας τὰς ἁμαρτίας διὰ τῆ ἰδίου αἵματος. Μυστήρια δὲ καθὰς εἶπομεν (§. κβ, καὶ κγ.) συντείνοντα

πρὸς καθαρισμόν τῶν ἁμαρτιῶν μας εἶναι δύο τὰ ἐξαιρέ-
 τα, ἡ Εὐχαριστία, ἔτι τὸ ἅγιον Βάπτισμα, τὸ ὅποσον εἶναι
 μόνον ἐν τῷ εὐσεβῶς γινόμενον, ἔτι δεύτερον ἐπὶ τῷ αὐτῷ
 προσώπῳ δὲν ἐμπορεῖ νὰ γείνη, ὅτι „εἷς ὁ χριστὸς, μία
 ἡ πίσις, ἐν τῷ βάπτισμα τῶν πιστῶν (Ἐφεσ. 4, 4 — 16)
 6. διὰ τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ὑφίστανται εἰς τῷ θεῷ νό-
 με τὴν ἐκπλήρωσιν α).

Σημ. Β'. Ἐναντία λοιπὸν τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἡ αἵ-
 ρεσις τῶν ἡμεροβαπτιστῶν, ἔτι ἄλλων διαφόρων παλαιῶν
 αἵρετικῶν, οἵτινες βλασφημῶς ἐδογματίζον, ὅτι ὅσάν τις
 ἁμαρτήσῃ τις, τὸσάν τις πρέπει ἔτι νὰ βαπτίζεται, ἐν τῷ
 τῶν πιστῶν αἱ ἁμαρτίαι καθαρίζονται διὰ τῷ δευτέρῳ βα-
 πτίσματος, τῶν ἐκ μετανοίας δακρύων δηλονότι, κατὰ
 τὸ δόγμα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ι Α'.

§. λα'. Κατὰ τὸ ἐνδέκατον ἄρθρον, ὅσοι ἐφυλάξαν
 τὴν πίσιν ἀμώμητον, καὶ ἔπραξαν τὰ ἀγαθὰ, θέλου ἀνασταθῆν
 εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, ὅσοι δὲ ἔπραξαν τὰ φαῦλα, εἰς ἀνάστασιν
 κρίσεως.

Σημ. Α'. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς εὐ-
 σεβείας γυμνάζεται ὄχι μόνον κατὰ ψυχὴν, ἀλλὰ ἔτι διὰ
 σώματος· διὰ τῆτο, ἂν ἔτι τὸ σῶμα χωρίζεται ἀπὸ τὴν
 ψυχὴν διὰ τῷ θανάτῳ, ἔτι ὑπάγῃ εἰς τὴν φθορὰν, θέλει
 πάλιν ὅμως ἀνασταθῆν εἰς τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, ἔτι ἐ-
 νασθῆν μετὰ τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ ἀπολαύσωσιν ἐντάμα
 τὰς ἀμοιβὰς τῶν πράξεών των 6), ἔτι νὰ γείνη ἐντελῶς ὁ
 ἄνθρωπος, ἔτι κατὰ σῶμα δηλονότι ἔτι κατὰ ψυχὴν, ἡ
 εὐδαίμων, ἡ ἄθλιος διὰ τὰ ἔργα τε. Τῆς κοινῆς ἀναστά-

α) Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τῷ Πατρὶ μου τῷ
 ἐν οὐρανοῖς. Ἰακώβ. 2, 24. ἔτι Ματθ. 7, 21. 6) Β. Κορινθ. 5,
 10, ἔτι Ἰωάνν. 5, 25.

σεως ἀρχηγός ἔχει τελειωτής εἶναι αὐτός ὁ σωτήρ ἡμῶν. πρῶτος ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστάς, ἔχει ζῶν εἰς αἰῶνας· διὰ τῆτο ἔχει πρωτότοκος, ἔχει ἀπαρχή τῶν κεκοιμημένων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὑμνεῖται. Θέλονται δὲ ἀνασταθῆναι, ὄχι μόνον οἱ ἀγαθοὶ, ἀλλὰ ἔχει οἱ πονηροὶ ἔχει ἄπιστοι ἔχει πικροὶ κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς Χριστοῦ α). Τὸ δὲ „οὐκ ἀναστήσονται ἄσθεεῖς ἐν κρίσει β) θέλει νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι δὲν θέλει ἀνασταθῆναι εἰς κρίσιν ἔχει ἀνάστασιν ζωῆς, ἀλλ' ὅτι εἰς κατάκρισιν τῆς ἐξηλεγημένης αὐτῶν ἀσθεείας. Ὡσαύτως ἔχει τὸ „ὁ πικρῶν εἰς κρίσιν ἐκ ἔρχεται γ) φανερόναι τὴν ἀπὸ πάσης ἀυσιρότητος τῆς Κριτῆς ἐλευθερίαν τῶν δικαίων. Πῶς δὲ θέλει γενῆναι ἢ ἀνάστασις τῆς ἐφθαρμένους, ἔχει εἰς χῶν μεταβεβλημένους ἀνθρώπινους σώματος, ὁ ἀδενῆς ἡμῶν νῆς δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ. Οἱ αὐτοὶ λόγοι, οἵτινες ἀποδεικνύουσι τὴν ἀλήθειαν τῆς Εὐαγγελίης ἔχει τῆς μελλούσης κρίσεως, οἱ αὐτοὶ ἐμπεδύνουσι ἔχει τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Ὑπερτέρα δὲ παντὸς ἀνθρώπινου λόγου εἶναι τῆς Θεῆς Γραφῆς ἢ μαρτυρία. Ἐπειτα τί εἶναι ἀδύνατον εἰς τὴν παντοδυναμίαν τῆς Θεῆς; Τίς δύναται νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἐκ τῆς μηδενός ὁ ὕψιστος δημιουργὸς παρήγαγεν εἰς τὸ εἶναι τὰ σύμπαντα; Αὐτὸς ἔτος ὡσαύτως, ἀκατανοήτως διηλονότι ἔχει ὑπὲρ λόγον, θέλει τὰ ἐπαναξῆναι εἰς τὸ πρότερον εἶδος, ἀφ' ἧς μεταβληθῶσιν εἰς ἕτερον. Τοιαύτην ἀπόδειξιν μεταχειρίζεται ὁ ἀπόστολος Παῦλος, διὰ νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀφροσύνην τῶν, ὅσοι διζάζουσι περὶ τῆτος. Ἄλλ' ἐρεῖ τις· πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροὶ; ποῖω δὲ σώματι ἔρχονται; Ἄφρον! σὺ ὁ σπείρεις ἔχει ζωοποιεῖται, εἰ μὴ ἀποθάνῃ. Καὶ ὁ σπείρεις, ἔχει τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτε, ἢ τινος τῶν λοιπῶν. Ὁ δὲ Θεὸς αὐτῶν δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε. (Α. Κορινθ. 15, 35 — 38).

Σημ. Β'. Ἡ κοινὴ ἀνάστασις θέλει συμβῆναι εἰς τὴν δευτέραν ἔλευσιν τῆς Χριστοῦ γ), ὅποτε ὑπὸ Ἀγγέλων

α) αὐτ. 5, 29. β) Ψαλμ. 1, 5. γ) Ἰωάνν. 5, 24. δ) Ματθ. 24, 31. ε) 25, 6.

σαλπιζόντων μεγάλως θέλουσιν ἐγερθῆν ὡς ἐξ ὕπνου ὁ-
λοι οἱ νεκροί, ἔθελουσιν ἀρπαχθῆν „ἐν νεφέλαις
εἰς ἀπάντησιν τῷ Κυρίου εἰς ἀέρα“ (Α΄ Θεσ-
σαλον. 4, 17.) ἔθελουσιν παρασθῆν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Χριστοῦ.
Ὅσοι δὲ τότε τύχῳσι ζῶντες, δὲν θέλουσιν ἀποθανεῖν διὰ
τοῦ κοινῆ θανάτου, ἀλλὰ θέλουσιν παθεῖν ἀπροσδόκητον τι-
να, ἔθελουσιν ἀλλοιωθῆν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀ-
ποστόλου „Πάντες μὲν ἔκοιμηθησόμεθα· πάν-
τες δὲ ἀλλαγησόμεθα“ (Α. Κορινθ. 15, 51).
Ταύτην δὲ τὴν μυζηριώδη ἀλλοίωσιν περιγράφει θουμα-
σίως τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς α). Διὰ τῆς ἀλλοιώσεως
ταύτης τὰ σώματα τῶν δικαίων θέλουσιν γενεῶν· α. ἀφθα-
ρτα καὶ ἀθάνατα, χωρὶς ποτὲ νὰ χωριθῶσι πλέον ἀ-
πὸ τὴν ψυχὴν, ἢ νὰ πάθωσι ἄλλην τινὰ μεταβολήν·
β. δεδοξασμένα, ἤτοι θέλουσιν ἔχειν τὰ χαρίσματα
ἐνόςτινος ἀμραντὸς κάλλος εἰς ἡλικίαν τελείαν β). γ.
ἰσχυρὰ, ἤτοι ἀνάλωτα ἀπὸ ἀδυναμίας καὶ πάθου, καὶ
ἔτε εἰς τῆς νεότητος τὰς ἐλλείψεις, ἔτε εἰς τῆς γηρα-
τειῶς τὰς ἀδυναμίας ὑποκείμενα, ἀλλ' ὑγιῆ πάντοτε ἔθελουσιν,
ἔθελουσιν, ἔθελουσιν εἰς τὴν αὐτὴν μένοντα κατάσασιν· δ. πνευ-
ματικὰ, ἤθελουσιν τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ ἔχωσι χρείαν ἔτε
τροφῆς, μίτε ὕπνου, μίτε ἀέρος πρὸς ἀναπνοὴν, μίτε
φορεμάτων, μίτε φωτὸς διὰ νὰ βλέπωσιν, ὅτι αὐτὸς ὁ
Κύριος θέλει εἶδαι εἰς αὐτὰς „φῶς αἰώνιον“ (Ἠσαΐ
60, 19)· ε. δὲν θέλουσιν ἔχειν μίτε γάμου χρείαν ἔθελουσιν
συναφείας σωματικῆς, μὴδ' ἄλληςτινος ἀπὸ τῆς διὰ τῶν
αἰδήσεων ἡδονᾶς γ). Τοσαύτη θέλει εἶδαι ἡ δόξα τῆς
ἀναστάσεως, μετὰ τὴν ὁποίαν θέλουσιν παρασθῆν οἱ ἀνα-
στάντες εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς ὁποίας ἀμιλήσα-
μεν (§. 1δ.).

Σημ. Γ'. Τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν θείο-
τατον δόγμα συντελεῖ πολὺ εἰς παραμυθίαν τῶν θλίψε-
ων τῆς παρούσης ζωῆς, ἔθελουσιν μάλιστα τῶν ἐκ τοῦ θανάτου φό-

α) Α. Κορινθ. 15, 42—44. 53. β) Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμ-
ψουσιν ὡς ὁ ἥλιος. Ματθ. 13, 43. γ) Ματθ. 22, 29.

θε· διότι δι' αὐτῆ πληρῆται ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἀπὸ χαρῶν ἀφρασου, καὶ βεβαιωτάτην ἐλπίδα τῆς ἀθανασίας, χαρίσματα τῶ ὄντι ἀξιοπρεπεστάται· εἰς τὸ εὐγενέστατον ἀφ' ὅλα τὰ ὄντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ λαμπροτάτου χαρακτήρος τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας α).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ι Β'.

§. λβ'. Τὸ δωδέκατον καὶ τελευταῖον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως μᾶς βεβαιώνει, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, οἱ μὲν δίκαιοι θέλουσι κληρονομήσειν τὴν αἰώνιον ζωὴν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς καταδικασθῆναι εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν.

Σημ. Α'. Ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὴν ὁποίαν θέλει κληρονομήσειν οἱ δίκαιοι, ὑψίζεται εἰς τὴν μακαριωτάτην κατάστασιν χαρᾶς ἀληθεστάτης, μονιμωτάτης, μεγίστης, καὶ παντοτεινῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θέλει μετέχειν ὁ νῆς καὶ ἡ θέλησις αὐτῶν. Ὁ νῆς θέλει ἔχειν τὸ καθαρώτατον φῶς τῆς θείας γνώσεως β). διότι ἡ ὑψίσις καὶ μακαριωτάτη θεότης θέλει φανῆναι τότε μὲ ὅλας αὐτῆς τὰς ἀπείρους τελειότητας, καὶ εἰς τὸ φωτεινότετον ἔσοπτρον τῆς θείας σοφίας θέλομεν θεωρήσειν καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα, ἕκαστον εἰς τὴν αὐτῆ τελειότητα, καθόσον δύναται νὰ χωρήσῃ ὁ περιορισμένος νῆς ἡμῶν. Εἰς δὲ τὴν θέλησιν θέλει βασιλεύσειν τελεία ἀγιωσύνη, καὶ ἀτάραχος γαλήνη, κατὰ τὴν ὑπόχρεσιν τῆ Σωτῆρος, ὅστις μᾶς ἐβεβαίωσε ὅτι θέλει παραστήσειν εἰς ἑαυτὸν τὴν Ἐκκλησίαν. „Ἐνδοξον, μὴ ἔχρασαν σπίλον, ἢ ρυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων· ἀλλ' ἵνα ἡ ἀγία καὶ ἄμωμος“ (Ἐφεσ. 5, 27). Διὰ τῶν δύο τούτων μέσων θέλουσιν ἐνωθῆναι οἱ μακάριοι μὲ τὸν Θεόν, ὥστε νὰ ᾄδῃ οἱ Θεὸς ἐν αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ Θεῷ, καὶ διὰ νὰ εἴπω ἕτως, νὰ θεωρῶσιν, ἢ καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, νὰ ᾄδῃ οἱ Θεὸς εἰς

α) Ἰωάνν. 6, 40. Πράξ. 24, 51—16. β) Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἔσοπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, Α. Κορινθ. 13, 12.

αὐτὰς „Τὰ πάντα ἐν πᾶσιν (Α. Κορινθ. 15, 28) ἦγεν νὰ ἦναι εἰς τὸν νῦν αὐτῶν φῶς, εἰς τὴν καρδίαν χαρὰ, εἰς τὰς ὀφθαλμοὺς ἡδονή, εἰς τὰ ὦτα εὐφροσύνη, εἰς τὸ σῶμα κάλλος, ἀνάπαυσις, τροφή, σολή, καὶ, „πάντα ἐν πᾶσι“ κατὰ τὴν προφητείαν τῆς Ἑσαΐα) Τόσον δὲ μεγαλητέρα θέλει εἶδαι ἢ αἰώνιος αὐτῆ χαρὰ μας, ὅσον λαμπρότερα θέλει γίνεσθαι διὰ τῆς συγκατοικίας τῶν ἁγίων Ἀγγελῶν, καὶ Προφητῶν, καὶ Ἀποστόλων, καὶ Μαρτύρων, καὶ ὅλων τῶν δικαίων ψυχῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνανασβερόμενοι θέλομεν συνευφραίνεσθαι αἰώνιος ὑμνῶντες ἀκαταπαύτως τὸν Θεόν. Εἰς τοιαύτην λοιπὸν κατάστασιν θέλῃ εἶδαι μετὰ τὴν παγκόσμιον κρίσιν αἰώνιος οἱ δίκαιοι, ἦγεν ἐντελῶς ἅγιοι, καὶ ἐντελῶς εὐδαίμονες. Τὸ πρῶτον μὲν, διότι δὲν θέλωσιν εἶδαι πλέον ὑποκείμενοι εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἢ τὰ ἐλαττώματα τῆς παρέσσης ζωῆς, ἔτε εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθικόντων, καὶ τὴν ξενοχωρίαν τῆς ἐναρέτε διαγωγῆς, ἀλλὰ θέλωσιν ἀπολαύειν ἄλλης τινὸς φύσεως ἀγιότητα ὑψηλοτέραν, καὶ τελειοτάτην. Τὸ δεύτερον δὲ, διότι θέλωσιν εἶδαι ἐλεύθεροι ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς παρέσσης ζωῆς, καὶ μέτοχοι τῶν ἀνεκφράστων ἐκείνων ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον εἶναι τὸ νὰ ἦναι ἐνωμένοι μετὰ τὸ ἄκρον τῶν ἐφετῶν, τὸν Θεόν. Συμπεραίνω τὸν περὶ τῶν δικαίων λόγον μετὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀποστόλου Παύλου „Ὅτι ὀφθαλμὸς ἐκ εἶδε, καὶ ἔσ ἐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν“ (Α. Κορινθ. 2, 9). Οἱ δὲ ἀσεβεῖς, ὡς καταφρονήσαντες τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν πίσιν, καὶ κατατρίψαντες τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, θέλωσιν εἶδαι εἰς φρικωδεστάτην καὶ ἀθλιωτάτην κατάστασιν 6). Θέλωσιν ἀποβληθῆν αἰώνιος μακρὰν ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸ ἀκρότατον ἀγαθόν, σεριμένοι διηνεκῶς πᾶσαν ἐλπίδα τῆς εὐσπλαγχνίας τε, καὶ θέλωσιν ἐξερριδῆν εἰς τὸν τόπον τῆς κλαυθμῆς καὶ τῆς θρυγμῆς τῶν ὀδόντων, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων 7), εἰς τὸν τό-

α) Κεφ. 51, 11. 6) Ἑβρ. 10, 31. Ἰωάν. 5. 7) Ματθ. 25, 41.

που τῶν αἰωνίων βασάνων α), ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μεγα-
λητέρα θέλει εἶδαι τῆς ἰδίας αὐτῶν συνειδήσεως ὁ ἔ-
λεγχος, διότι ἠμέλισαν τὴν σωτηρίαν των, καὶ ἐκεσίως
ἐσερήθισαν τὸν ἀγαθὸν θεὸν καὶ διμυρρόντων. Οὕτω
λοιπὸν θέλει πληρωθῆν ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ „καὶ ἀπελεύ-
σονται ἔτοι (οἱ ἀσεβεῖς) εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκ-
αιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον (Ματθ. 25, 46).

Σημ. Β'. Τὸ ἐνδέκατον καὶ δωδέκατον ἄρθρον τοῦ Συμ-
βόλου τῆς πίσεως ἀνήκασιν εἰς τὸ Γ' μέρος τῆς Κατηχή-
σεως, τὴν Ἐλπίδα· διότι ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν πίσιν γεν-
νᾶται τῆς μελλούσης ἀμοιβῆς ἢ ἐλπίς β), τὴν ὁποίαν ἐμ-
ψυχώνει καὶ ζωογονεῖ ἡ πράξις τῆς ἀρετῆς δι' ἀγάπης ἐνερ-
γυμένη, ἣτις εἶναι τὸ Β' μέρος τῆς Κατηχήσεως. Εἰς
τὸτο μεταβαίνοντες εὐθύς ἤδη, θέλομεν προσαποδώσειν
ἀκολούθως καὶ τὰ λοιπὰ τὰ περὶ τῆς Ἐλπίδος, εἰς τὸ τρίτον καὶ
ἔχατον μέρος τῆς Κατηχήσεως.

Μ Ε Ρ Ο Σ Β'.

περὶ τοῦ Θείου Νόμου.

ΑΡΘΡΟΝ Α'.

§. α'. Ἡ πίσις χωρὶς τῶν ἔργων εἶναι νεκρά γ).

Σημ. Α'. Μετὰ τὴν Πίσιν καὶ τὴν Ἐλπίδα εἶναι
συνδεδεμένη σφιγκτὰ ἡ Ἀγάπη, ἣτις καθιστάνει ταύτας
ἀμφοτέρας ἐνεργεῖς καὶ δραστηρίαις, ὡς θεμέλιον ἔσα τῆς θεο-
σεβῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων τῶν καλῶν. Ὅτι δὲ τὰ καλά ἔργα
εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν εἰς ἕκαστον
Χριστιανόν, ἀποδείκνυται μάλιστα ἀπὸ τὰ πέντε ταῦτα·
α. διότι τὰ προσάσσει αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ νόμου αὐτοῦ,
εἰς τὸν ὑποῖτον χρεωσθῆμεν ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑπακούωμεν· ἀπ-
αιτεῖ δὲ ὁ θεῖος νόμος ζωὴν σύμφωνον καὶ κατάλληλον

α) Μάρκ. 9, 44. β) Ῥωμ. 5, 1—2. γ) Ἰακώβ. 2, 20.

μέ τὸ θέλημα τῷ Θεῷ α). β. διότι τὰ προσάσσει μὲ τρόπον, ἐκ τῷ ὁποίου φαίνεται ἡ ἀνάγκη τῷ πράσσειν τὸ ἀγαθόν, ἐπειδὴ εἰς μὲν τὰς ἐναρέτους ὑπόκειται καὶ πρόσκαιρον καὶ αἰώνιον εὐδαιμονίαν, εἰς δὲ τὰς παραβάτας τῷ νόμῳ ἀπειλεῖ αἰώνιον κόλασιν β). γ. διότι χρεωσῶμεν ἄκραν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν ἡμέτερον Σωτῆρα, ὅς τις μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, διὰ τὰ μᾶς δικαιοσύνη, καὶ μᾶς ἀναδείξει φερμὰς ὁπαδὰς τῆς ἀρετῆς, ὑποχόμενος ἐξαιρέτως τὰ μᾶς βοηθῆ διὰ τῆς χάριτος αὐτῆ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πίσεως καὶ τῶν καλῶν ἔργων γ). δ. διότι ὁ περὶ τῶν καλῶν ἔργων διαγορευῶν νόμος τῷ Θεῷ, εἶναι δίκαιος καθ' ἑαυτὸν, καὶ σύμφωνος μὲ τὴν ἔμφυτον ἡμῶν συνείδησιν. ε. διότι τὰ καλά ἔργα συντελεῖσιν εἰς δόξαν Θεῷ, καὶ εἰς οἰκοδομὴν τῷ πλησίον ἡμῶν δ), ὥς καὶ διὰ τὴν πρὸς Θεὸν χρεωσμένην ὑποταγὴν μας, καὶ διὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας τὸ διάφορον, καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν σωτῆρα Χριστὸν εὐγνωμοσύνην μας, καὶ διὰ τὴν ἀγιότητα καὶ δικαιοσύνην αὐτῆ τῷ νόμῳ, καὶ διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς δόξης τῷ Θεῷ καὶ τῆς ὠφελείας τῷ πλησίον μας ἀληθινὸν ἡμῶν ζῆλον εἶμεθ' ἀναγκασμένοι τὰ πρίσσωμεν τὸ ἀγαθόν. Ὅς τις λοιπὸν τῶν Χριστιανῶν δὲν περιπατεῖ κατὰ τὰς ἐντολάς τῷ Θεῷ, ὑβρίζει τὸν Θεόν, ἀρνεῖται τὴν πίσιν, καταφρονεῖ τὴν χάριν τῷ Χριστῷ, καὶ σερεῖται τὴν αἰώνιον μακαριότητα.

Σημ. Β'. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐκ πίσεως μόνης δικαιοῦνται ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅταν ἐπιστρέφῃ εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἔχει τὰ καταφύγη εἰς ἄλλο, παρέξ εἰς τὴν πίσιν, καὶ ἐλπίδα τὴν εἰς Χριστὸν, ὅς τις ἀπέθανε διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἐπροξένισεν εἰς ἡμᾶς τὴν χάριν τῷ οὐρανίῳ πατρὸς, κατὰ τῷ Ἀποστόλῃ τὴν μαρτυρίαν „ὁ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, εἰ μὴ διὰ πίσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ“ μ' ὅλον τῆτο δὲν ἀποκλείει τὴν γυμνασίαν τῶν καλῶν ἔργων, ἀλλὰ μάλισα ἐξ ἐναντίας καὶ τὴν συνιστᾷ· διότι, ἀφ' ἑ διὰ πί-

α) Ματθ. 7, 21. β) Ἰωάν. 14, 21. γ) Ματθ. 5, 19. γ) Ῥωμ. 6, 2. δ) Ὅπως ἴδωσιν ἡμῶν τὰ καλά ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ματθ. 5, 16.

σεως δικαιοσύνης ὁ ἄνθρωπος, χρεωσθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ἐξάπαντος τὴν ἰδίαν ἐπιστροφὴν διὰ τῶν καρπῶν τῆς ἀγάπης, καὶ νὰ βεβαιώσῃ τὴν πίσιν τε μὲ τὰ καλὰ ἔργα α), τὰ ὅποια εἶν' ἐκείνης ἐπακολούθημα β), καὶ χωρὶς τῶν ὁποίων δὲν ἔμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ „Τὸ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας, καὶ καθάρισις ἑαυτῶ λαὸν περισσιον, ζήλωτῆν καλῶν ἔργων. (Τίτ. 2, 14.)

Σημ. Γ'. Ἐντεῦθεν φαίνεται πῶς πρέπει νὰ ἐννοηθῶσι τὰ λόγια ἐκεῖνα τοῦ Ἀποστόλου „ἐ γὰρ ἐσὲ ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν" (Ρωμ. 6, 14.) καὶ, Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀποθανόντες, ἐν ᾧ κατειχόμεθα. (αὐτ. 7, 6.). Ἐνταῦθα δὲν ἀποβάλλει ὁ Ἀπόστολος τὸν θεῖον νόμον, ἀπαγε! ἀλλὰ λέγει πρῶτον, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ δὲν εἶναι ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου, ὅστις ἀπειλεῖ κατάραν εἰς τὸν ἀμαρτωλόν· β. ὅτι ὁ Χριστιανὸς ἀμαρτάνει μὲν ἐξ ἀδυναμίας, ἡ χάρις ὅμως δὲν τὸν παραδίδει εἰς τὴν ἀσυνήροτητα τοῦ νόμου, ἀλλὰ δέχεται τὴν μετάνοιάν τε, καὶ τὴν συγχωρεῖ τὰς ἀμαρτίας, τὸ ὅποιον ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τοῦ νόμου.

§. β'. Ὁ θεῖος νόμος δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν διαφορὰν τῶν καλῶν ἔργων καὶ τῶν κακῶν.

Σημ. Α'. Ὁ νόμος εἶναι διαταγὴ δεικνύουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τί πρέπει νὰ πράττῃ. Ὅ,τι συμφωνεῖ μὲ τὸν νόμον εἶναι καλὸν ἔργον, εἶναι ἀρετὴ. Ὅ,τι ἐναντιόνοται εἰς τὸν νόμον εἶναι κακόν, εἶναι κακία, ἀμαρτία, ἀσέβεια. Τοιαύτη διαταγὴ διορίζουσα τὴν διαφορὰν τῶν καλῶν ἔργων ἀπὸ τὰ κακὰ, ἔπρεπε νὰ δοθῇ παρ' αὐτῆ τοῦ Θεοῦ· διότι μόνος ὁ Θεὸς εἶναι ἀπ' αἰῶνος ἀναμάρτητος, καὶ μόνος αὐτὸς διακρίνει, τί εἶναι ἀληθῶς καλόν, ἢ κακόν, καὶ μόνος αὐτὸς ἔμπορεῖ νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ τὰ πρακτεῖα ἀπὸ τὰ μὴ τοιαῦτα. Γενικώτερον δὲ τρεῖς τινες χαρακτῆρες διακρίνουσι τὰ καλὰ ἔργα ἀπὸ τὰ κακὰ· α. τὸ νὰ ᾄται σύμφωνα μὲ

τὸν νόμον τῆς Θεᾶ· β. τὸ νὰ μαρτυρῆ περὶ αὐτῶν, ἔτι εἶναι καλὰ, ἢ συνειδήσις ἡμῶν, ἣτις εἶναι φωνὴ αὐτῆς τῆς Θεᾶ ἐν ὧσιν εἶναι ἀδιάπταιστος καὶ πεφωτισμένη, μουσικῶς ἡμᾶς διδάσκουσα τὰ καθίκοντα, καὶ δοκιμάζουσα μὲν τὰ καλὰ, ἐξελέγχουσα δὲ τὰ κακὰ· γ. τὸ ν' ἀποβλέπωσιν εἰς καλὸν σκοπὸν, ὅστις ὑφίσταται εἰς δύο τινὰ, εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν καθίκοντων μας, καὶ εἰς δόξαν Θεᾶ. Γίνεται δὲ αὕτη διὰ τε τῆς πρὸς τὰς Θείας τε ἐντολᾶς ὑποταγῆς, καὶ τῆς ἀποφυγῆς παντὸς μέσου κακῶ, τὸ ὅποιον ἐμπορεῖ τις νὰ μεταχειρισθῆ, διὰ νὰ δοξασθῆ τάχα τὸ ὄνομα τῆς Θεᾶ. Ὅ,τι ἔργον ἔχει τέτοις τὰς τρεῖς χαρακτῆρας εἶναι ἔργον ἀγαθόν. Ὅ,τι δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τέτοις, εἶναι κακόν. Διαιρεῦνται δὲ καὶ ἄλλως τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων εἰς τρία, καλὰ, καὶ κακὰ, καὶ ἀδιάφορα. Καὶ τῶν μὲν καλῶν καὶ κακῶν γνωρίσματα εἶναι τὰ εἰρημένα· ἀδιάφορα δὲ εἶναι, ὅσα καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι ἕτε καλὰ, ἕτε κακὰ· οἷον τὸ τρώγειν, τὸ πίνειν, τὸ ὀμιλεῖν. Τὰ καλὰ δύνανται νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς κακὰ, ὅταν γίνωνται μὲ κακὸν σκοπὸν· οἷον ὅταν ἐλεῆ τις διὰ κενοδοξίαν. Τὰ αὐτὰ δὲ πάλιν γίνονται ἀνωφελῆ, ὅταν πράττωνται διὰ φυσικὴν ἀνάγκην, ἢ διὰ φόβον καὶ βίαν· οἷον τὸ νὰ νύφηται, ἢ νὰ μακροθυμῆ, διὰ τὸ νὰ μὴ δύναται νὰ μεθύσῃ ἢ νὰ ἐκδικηθῆ. Γὰ κακὰ δὲν ἐμπορεῖσιν ἑδέποτε νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς καλὰ, καὶ φαίνονται, ὅτι γίνονται διὰ καλὸν σκοπὸν· οἷον τὸ νὰ κλέψῃ τις διὰ νὰ δώσῃ ἐλεημοσύνην· διὰ τῆτο δὲν εἶναι συγχωρημένα νὰ πράττωνται δι' ἐδεμίαν πρόφασιν α). Τὰ δὲ ἀδιάφορα τέλος κατὰ τὴν χρῆσιν ἐμπορεῖσι νὰ μεταμορφωθῶσι πολλάκις εἰς καλὰ, ἢ κακὰ, διὰ τῆτο πρέπει καθεὶς, ὅσον δύναται, νὰ τὰ πράττῃ εἰς δόξαν Θεᾶ β), τὰς δύο τέτοις κανόνας κρατῶν· α. νὰ ἀπέχη ἀπὸ πάν, ὅ,τι σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν τε· β. νὰ μὴ μεταχειρίζεται πρὸς πᾶν ἀκράτως τὴν ἐλευθερίαν τε. Εἶναι ἔργα συγχωρημένα, τὰ ὅποια δὲν συμφέρει νὰ πράτ-

α) Ματθ. 6'. 1, 2, 5. 16, 6) Α'. Κορινθ. 10, 31.

ταμεν, διὰ τὸν φόβον μήπως ἐξ αὐτῶν ἀνεπαιδείτως ὀλιθήσωμεν εἰς ἁμαρτίαν. α).

Σημ. Β'. Οἱ λόγοι εἶναι τῶν ἔργων σκιαί, ἔτι πολλάκις ἀχώριστοι ὅπαδοί· τῶν δὲ λόγων ἔτι τῶν ἔργων προηγούνται οἱ λογισμοί· διὰ τῆτο μὲ τὰ καλὰ, ἢ τὰ κακὰ ἔργα συνεπινοῦνται ἔτι οἱ καλοὶ, ἢ κακοὶ λόγοι ἔτι λογισμοί· διὰ τῆτο ὁ νόμος τῷ Θεῷ κανονίζει ἐπίσης ἔτι τέρας, καθὼς ἔτι τὰ ἔργα, ἔτι ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ πρᾶξις τῆς καρδίας τὴν καθαρότητα β). Ἐπειτα λοιπὸν, ἔτι ἔτι οἱ λόγοι ἔτι λογισμοὶ ἐμπροσθὶ νὰ ἀποβῶσιν ἐξαιρετοὶ ἀρεταί, ἢ βαρύτατα ἁμαρτήματα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

§. γ'. Ὁ Θεὸς νόμος εἶναι γεγραμμένος εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου, περιέχεται δὲ καὶ εἰς τὰς ἐπομένας δέκα ἐντολάς τῆς δεκαλόγου, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσῆν.

Α'. Ἐγὼ εἰμὶ κύριος ὁ Θεός σου, οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἔτεροι πλὴν ἐμοῦ.

Β'. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδατιν ὑποκάτω τῆς γῆς, οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

Γ'. Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρίσει κύριος ὁ Θεός σου τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.

Δ'. Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργα, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, σάββατα κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

Ε'. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.

ς'. Οὐ φονεύσεις.

Ζ'. Οὐ μοιχεύσεις.

Η'. Οὐ κλέψεις.

Θ'. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Ι'. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὔτε τὸν ἀγρόν αὐτοῦ, οὔτε τὸν παιδᾶ αὐτοῦ, οὔτε τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὑπόζυγιου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνου αὐτοῦ, οὔθ' ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί.

Σημ. Α'. Εἰς ὅλων τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας εἶναι τετυπωμένος ὁ θεῖος νόμος, ἤγουν ἡ φυσικὴ δύναμις τῆ διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν. Ὅσον ἂν ἤναι τις ἀμαρτίας, γνωρίζει ὅτι εἶναι καλὸν τὸ λατρεύειν ἃ ἀγαπᾶν τὸν θεόν, τὸ τιμᾶν τὰς γονεῖς, τὸ εὐχαρισεῖν τὰς εὐεργέτας, τὸ βοηθεῖν τὸν πλησίον, ἃ ἐξ ἐναντίας, ὅτι εἶναι κακόν τὸ βλασφημεῖν τὸν θεόν, τὸ κακοποιεῖν τὸν πλησίον, ἃ τὰ τοιαῦτα· κανεῖς δὲν ἀμφισβᾶλλει διὰ τὰ δύο ταῦτα ἀξιώματα „Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μισοποιήσης” ἃ „Ὅπως θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε ἃ ὑμεῖς αὐτοῖς ὁμοίως” δηλαδή, α. ὅ,τι δὲν θέλεις νὰ κάμνωσιν ἄλλοι πρὸς σέ, μὴ κάμνης ἃ σὺ πρὸς τὰς ἄλλας ἃ β. ὅ,τι θέλεις νὰ κάμνωσιν ἄλλοι πρὸς σέ, κάμνε ἃ σὺ πρὸς τὰς ἄλλας. Τὸ πρῶτον εἶναι ἀξίωμα τῆ δικαίᾳ· τὸ δεῦτερον εἶναι ἀξίωμα τῆ καθήκοντος. Ἀπὸ ταῦτα τὰ δύο ἀξιώματα πιγαίνει ἃ τρίτον τῆ τιμῆ λεγόμενον, ἤγουν ὅ,τι θέλεις νὰ πράττωσιν ἄλλοι πρὸς ἑαυτὰς, πράττε ἃ σὺ πρὸς ἑαυτόν. Οὗτος ὁ νόμος ὀνομάζεται Φυσικός, ἃ Ἐμφυτός, ἃ ἡ κρίσις, τὴν ὁποίαν κάμνειτις περὶ ἑαυτῆ κατὰ τῆτον τὸν νόμον, ὀνομάζεται Συνείδησις. Ὅριζεται δὲ ἡ Συνείδησις ἐν ἐργείᾳ τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς ὁποίας κρίνει, ἂν αἱ πράξεις αὐτῆς ἤναι σύμφωνοι μὲ τὸν νόμον, ἢ ὄχι. Εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην κάμνει ἡ ψυχὴ τέλειον συλλογισμόν, τῆ ὁποῖε μείζων πρότασις εἶναι ὁ νόμος, ἃ ἐλάσσων ἢ πρᾶξις, ἃ συμπέρασμα ἢ ψῆφος περὶ τῆς πράξεως. π. χ. ὁ νόμος λέγει, ὁ κλέπτων ἀμαρτάνει,

ιδὲ ἢ πρώτη πρότασις· ἐγὼ ἔκλεψα, λέγει ἢ συνείδησις, ἰδὲ ἢ δευτέρα· λοιπὸν ἁμαρτάνω, ἰδὲ τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιφέρει πάλιν ἢ συνείδησις· διὰ τοῦτο αὕτη ὀνομάζεται κανὼν τῶν πράξεων, κατήγορος, μάρτυς, καὶ κριτὴς *), ὡς ἀνταμείβουσα μὲν τὴν ψυχὴν, ὅταν πράττη τὸ καλόν, μὲ χαρὰν παντοτεινὴν, ἣτις εἶναι φυσικὴ ἀνταμοιβὴ τῆς ἀρετῆς, τιμωρῶσα δὲ πάλιν ἐξ ἐναντίας, καὶ κεντῶσα τὴν καρδίαν, ὅταν πράττη τὸ κακόν, μὲ λύπην πικρὰν, ἣτις εἶναι κόλασις τῆς κακίας.

Σημ. Β'. Γνωστὸν εἶναι ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδιάλεξε τὸν Ἰσραὴλ, ἦτοι τὰς Ἰσραηλῆας, ὡς ἀπογόνους τῶν Ἀβραάμ, καὶ ἐφανέρωσε δι' αὐτῶν τὴν θεῖαν αὐτῶν βουλὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς τὸν Ἰσραὴλ διὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν Μωϋσέως ἔδωκε νόμον, διὰ τῶν ὁποῖων ἠθέλησε νὰ τὰς διδάξῃ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀγιότητος καὶ δικαιοσύνης. Τριπλῆς δὲ ἦτο ὁ νόμος ἕτος, Ἱερωργικὸς, καὶ Πολιτικὸς, καὶ Ἠθικὸς. Ὁ Ἱερωργικὸς ἀπέβλεπε τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ἱεροτελεσίας τῆς Ἰσραηλῆας ἐκκλησίας, τύπος ὢν καὶ χειραγωγία πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν χάριν· διὰ τῆτο κατηργήθη μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν Χριστῶν. Ὁ δὲ πολιτικὸς περιεῖχεν ὅσας διαταγὰς ἔπρεπε νὰ φυλάξῃ ὁ Ἰσραηλῆας λαὸς, καθὼς ἀπῆτει ἢ πολιτικῆτε τότε διοικήσις· διὰ τῆτο δὲν ὑποχρεῖται εἰς ἑαυτὸν ἕδὲν ἄλλο ἔθνος, εἰμὴ τὸ τῶν Ἰσραηλῆων. Ὁ δὲ ἠθικὸς νόμος περιεῖχει τὰ τῶν ἀνθρώπων καθήκοντα τὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τὸν πλησίον· διὰ τῆτο εἶναι ἀμετάβλητος, καὶ αἰώνιος, καὶ ὑποχρεῖται ὅλας τὰς ἀνθρώπων νὰ τὸν φυλάττωσι, καὶ τόσον μᾶλλον, ὅσον εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν φύσιν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, ἔκτυπον ὢν, καὶ ἀντίγραφον τρόπου τινὰ τῶν φυσικῶν νόμων, ἐπειδὴ δὲν περιεῖχει ἕδὲμιαν διαταγὴν, περὶ τῆς ὁποίας δὲν εἶναι πληροφορημένη ἢ συνείδησις ἐκάστου. ἠθέλησε δὲ ὁ Θεὸς νὰ φανερώσῃ καὶ ἐγγράφως τὸν φυσικὸν νόμον, α. διὰ νὰ δείξῃ φανερά, πόσον εἶναι ἀ-

*) Ῥωμ. 2, 14.

ναγκαῖαι αὐταὶ αἱ ἐντολαὶ, τῶν ὁποίων αὐτὸς ἦτο δοτὴρ, καὶ β. διὰ τὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταστήσειν ὁ ἄνθρωπος, ἐλεεινὴν κατάστασιν ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ὑπὸ τῆς ὁποίας τυφλέμενος πολλάκις νομίζει καλὰ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ὀνομάζει ἀρετὴν τὴν κακίαν, καὶ ἀντιστρόφως κακίαν τὴν ἀρετὴν, λέγων λόγῳ χάριν, τὴν μὲν εὐσέβειαν δεισιδαιμονίαν, τὴν δὲ θρασυτητα μεγαλοφυχίαν, καὶ τὰ ἄλλα ὡσαύτως. Διὰ τὸτο λοιπὸν ἐγράφη ὁ θεῖος νόμος, διὰ νὰ βλέπῃ ὁ ἄνθρωπος ὡσάν εἰς ἔσοπτρον πάντοτε εἰς αὐτὸν, τί πρέπει νὰ πράττῃ, καὶ τί ν' ἀποφεύγῃ.

Σημ. Γ'. Εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν θεῶν νόμων συνεργεῖ ἡ χάρις τῶν θεῶν, χωρὶς τῆς ὁποίας πλανᾶται ὁ ἄνθρωπος. Δὲν ἐμπορεῖ δὲ κανεὶς ἀπὸ τῶν θνητῶν ἐντελῶς νὰ τὸν ἐκπληρώσῃ, διὰ τὴν ἀδένειαν τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· διὰ τὸτο ὅλοι χρῆζομεν τῶν θεῶν ἐλέους, ὡς παραβαίνοντες τὸν νόμον πυκνά. Διακρίνονται δὲ οἱ εὐσυνείδητοι παρὰθάται ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἐκ τῶν τεσσάρων τέτων σημείων· α. οἱ εὐσυνείδητοι ἀπέχονται ἀπὸ τὰς βαρεῖας παραβάσεις, καὶ ἁμαρτίας, οἷον βλασφημίαν, ἀδικίαν, κτλ. β. δὲν ἁμαρτάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ βουλῆς καὶ ἐξεπίτηδες ἅς οἱ πονηροὶ, ἀλλ' ἦτοι ἐξ ἀγνοίας, ἢ ἐξ ἀπάτης· γ. μετὰ τὴν ἁμαρτίαν μετανοῶσιν εὐθύς, καὶ διορθοῦνται· δ. ἀποφεύγουσι τὰς ἐκ τῆς ἕξεως ἁμαρτίας, καὶ σπευδάζουσι νὰ τὰς ἀποβάλλωσιν, ἐν ᾧ οἱ πονηροὶ ἐπιμένουσιν εἰς αὐτὰς ἀδιόρθωτοι μέχρι τέλους. Τέσσαρα ὡσαύτως εἶναι τὰ σημεῖα τῆς εἰς τὸν θεῖον νόμον ἀληθινῆς ὑποταγῆς, τὰ ὁποῖα ὁ θεὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ τῶν ποιῶντας τὸ θέλημά τε· α. εἰλικρινῆς ὑποταγὴ εἰς τὰς ἐντολάς, ὅχι ἐκ βίας καὶ δυναστείας, ἀλλ' ἀπὸ καρδίας μετὰ χαρᾶς γινομένη· β. γενικὴ ὑποταγὴ, ἦτοι ἀποφυγὴ ἀφ' ὅλας τὰς ἁμαρτίας α), καὶ συνοικειώσεις μὲ ὅλας τὰς ἀρετὰς κατὰ τὸ δυνατὸν β). γ. ἐπιμονὴ εἰς τὴν πράξιν τῆς ἀρετῆς γ).

α) Ἰακώβ. 2, 10. β) Β'. Πέτρ. 1, 5 — 7. γ) Ρωμα. 2, 7.

δ. σπεδῆ εἰς τὴν κατ' ἀρετὴν τελείωσιν, ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἄνθρωπον α).

ΑΡΘΡΟΝ Γ'.

§. δ'. "Ὁλὸς ὁ νόμος καὶ αἱ ἐντολαὶ θεμελιούνται εἰς δύο τινὰ, ἤγουν εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν πλησίον.

Σημ. Α'. Ἡ δεκάλογος τῆ Μωϋσέως περιέχει τὰς δέκα ἐντολάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τέσσαρες πρῶται ἀναφέρονται εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, καὶ αἱ λοιπαὶ ἕξ εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον. Οὕτω τὰς διαίρεσεν αὐτὸς ὁ Σωτήρ, ὅποτε ἀπεκρίθη εἰς τὴν περὶ ἀρετῆς ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, δύο μόνας ἐντολάς μνημονεύσας, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν, λέγων, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὅλος ὁ Νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται β). Ὅσις ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ἕξ ὅλης καρδίας, ἐκεῖνος καὶ τὸν λατρεύει ὀρθῶς, καὶ ἐναχολεῖται εἰς τὸ νὰ δεῖκνῃ σημεῖα τῆς βαθυτάτης αὐτῆ λατρείας πρὸς τὸ ὕψιστον ὄν. Ὡσαύτως, ὅσις ἀγαπᾷ ἀληθῶς τὸν πλησίον, δὲν τοῦ βλάπτει κατ' ἐδένα τρόπον, ἀλλὰ καὶ τοῦ βοηθεῖ, καὶ τὸν τιμᾷ, καὶ παντοιοτρόπως σπεδαρίζει νὰ τὸν ὠφελήσῃ. Ὅσις λοιπὸν ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἐπλήρωσεν ὅλας τὰς ἐντολάς· διὰ τῆτο ἀνομάδι ἡ ἀγάπη πλήρωμα τοῦ νόμου γ), καὶ σὺνδεσμος τελειότητος δ).

Σημ. Β'. Μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ἀρετῶν θεωρεῖται τις ἐναντιότης, ἣτις συμβαίνει ἐνίοτε εἰς τὰς ἀνθρώπους, ὡσάκις δηλονότι δὲν ἐμπορῶσιν ἐνταυτῶ νὰ ἐκπληρώσωσιν ἀμφοτέρας, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. Ὁ φυσικὸς νόμος, λ. χ. ὑποχρεώνει καθένα νὰ τιμᾷ τὰς γονεῖς, νὰ ἀγαπᾷ τὰ

α) Ἐσεθε ἄν ὑμεῖς τελεῖοι, ὡσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τελεῖός ἐστι· Ματθ. 5, 48. β) Ματθ. 22, 38. γ) Ρωμ. 13, 9—10. δ) Κολασσ. 3, 14.

τέκνα, ἔτι τὴν γυναῖκα, νὰ προνοῶται τὸν πλησίον ἀπλῶς· ἀλλ' ὅταν ἡ πρὸς τέτως ἀγάπη βλάβη τὴν πρὸς τὸν Θεὸν, ἔτι ἀναγκάζεται τις ἐξάπαντος νὰ κάμῃ ἐν ἑκ τῶν δύο, ἢ τὴν πρὸς Θεὸν εὐσέβειαν νὰ ἀρνηθῇ, ἢ τέττων τὰ θελήματα ν' ἀβητήσῃ, προτιμότερα ἀναμφισβόλως εἶναι ἡ ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν Θεὸν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐλπίζεται ἡ τῆς ψυχῆς ἔτι σώματος σωτηρία. Ὡσαύτως ὁ φυσικὸς νόμος ὑποχρεώνει καθένα νὰ φυλάττῃ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, φροντίζων περὶ τῆς ἰδίας συντηρήσεως· ἀλλ' ἐνίοτε συμβαίνει νὰ μὴ δύναται τις νὰ φυλάξῃ ἀμώμητον τὴν εἰς Θεὸν πίσιν, χωρὶς νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν εἰς θυσίαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Τίς ἀμφισβάλει, ὅτι πρέπει τότε νὰ προτιμήσῃ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην περισσότερον, παρὰ τῆς προσκαίρου ζωῆς αὐτοῦ τὴν ὀλιγοχρόνιον συντήρησιν; Πάντοτε λοιπὸν ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη εἶναι προτιμητέα ἀφ' ὅλα τῶν κόσμου τὰ καλὰ, ὅταν ταῦτα γίνονται ἀθεράπευτον ἐμπόδιον εἰς τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν· ἔτι τῶτο ἐννοεῖ ὁ Σωτὴρ, ὅταν ἔλεγεν „Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, ἔτι μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ, ἔτι τὴν μητέρα, ἔτι τὴν γυναῖκα, ἔτι τὰ τέκνα, ἔτι τοὺς ἀδελφούς, ἔτι τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ ἔτι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἔτι δύναται με μαθητὴς εἶναι.“ (Λευκ. 14, 16). Τῶτο εἶναι νὰ ἀρνηθῇ τις τὸν κόσμον ἔτι ἑαυτὸν, ὅχι ποτὲ τὸ ν' ἀπαρνηθῆται χωρὶς λόγου, ἔτι ἐνίοτε νὰ παραδίδῃ ἑαυτὸν εἰς θάνατον χωρὶς ἀνάγκην, ἐν ἧς δύναται ἔτι ζῶν, ἔτι συνοικῶν μετὰ τῶν συγγενῶν τε, νὰ οἰκονομήσῃ ἔτι ἑαυτοῦ ἔτι ἐκείνου τὴν σωτηρίαν.

Σημ Γ'. Τοιαύτη τις ἐναντιώσις θεωρεῖται ἔτι μεταξὺ τῶν διαφόρων βαθμῶν τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν πλησίον, εἰς τῶν ὁποῖα τὸ ὄνομα περιέχονται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Εὐαγγελίης πρέπει ν' ἀγαπῶμεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔτι νὰ δώσωμεν τὴν ὠφέλειαν τῶν πλησίων· ἀλλ' εἶναι πλησίον πλησιέστερος ἀπὸ ἄλλον· ἔτι φερεῖ εἰπεῖν ὁ πατήρ μου ἢ συγγενής μου εἶναι πλησιέστερός μου ἀπὸ τὸν ξένον, ἢτοι ἀγνώριστον· ὁ ὁμόθρησκός μου ἀπὸ τὸν ἀλλόθρησκον· ὁ ὁμογενής μου, ἀπὸ τὸν ἀλλόφυλον· ὁ συμπατριώτης μου, ἀπὸ τὸν ἀλλοδαπὸν· ὁ εὐεργέτης ἔτι φίλος, ἀπὸ τὸν ἑχθρὸν ἔτι ἀδιάφορον. Καλόν, εἰν ἐμπόριον νὰ

ἀγαθοποιήσω ὅλους ἐξ ἴσθ, ἀλλ' ὅταν τῆτο εἶναι ἀδύνατον, πρέπει νὰ προτιμήσω πάντοτε τὸν συγγενῆ ἔομόφυλον, ἀπὸ τὸν ξένον, τὸν ὀρθόδοξον, ἀπὸ τὸν ἑτεροδόξον κτλ. Ταύτην τὴν διάκρισιν προσάσσει ἡ ὁ Ἀπόστολος, ὅταν λέγῃ „Ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τὰς οἰκείας τῆς πίστεως (Γαλατ. β, 10) ἔ, Εἴτις τῶν ἰδίων, ἔ, μάλιστα τῶν οἰκείων ἔ, προνοεῖ, τὴν πίσιν ἤρνηται, ἔ, ἔσιν ἀπίστει χεῖραν (Α. Τιμόθ. 5, 8).“ Τὴν αὐτὴν διάκρισιν πρέπει νὰ φυλάττωμεν ἔ, μεταξὺ τῆς πρὸς ἑαυτὰς, ἔ, τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης· διότι ὁ πλησιέστατος εἰς ἑαυτὸν εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη αὕτη εἶναι ἐκ φύσεως ἰσχυρά· διὰ τῆτο ἔ, διδασκόμεθα ν' ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὰς, ἔ, ὅχι περισσότερον· χρεῖα ὅμως μεγάλης προσοχῆς ἐνταῦθα, μὴποτε κατανηθώμεν εἰς ὑπερβολὴν φιλαυτίας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πηγάζουσιν ὀλέθρια πάμπολλα κακά. Δίδονται δὲ ἔ, περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀγάπη τῆ κοινῆ, καλῆ, ὁ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ὁμογενῶν ἀδελφῶν *) ἀληθινὸς ἔ, προφανῶς ὠφέλιμος ζῆλος, πρέπει νὰ προτιμᾶται περισσότερον ἀπὸ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπην.

Σημ. Δ'. Πρὶν ἔ,μβωμεν εἰς τὴν μερικὴν τῶν ἐντολῶν θεωρίαν, πρέπει νὰ ἐνθυμίσωμεν τὸν ἀναγνώστην, ὅτι πρὸς ἀκριβῆ αὐτῶν κατανοήσιν, πρέπει νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν νῦν τε τέτες τὰς τρεῖς κανόνας· α. δὲν πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὴν δεκάλογον κατὰ τὸ γράμμα μόνου ἀπλῶς, μῆτε νὰ περιορίζωμεν τὴν ἐννοίαν τῶν ἐντολῶν εἰς μόνους τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐκτείνωμεν ἔ, εἰς αὐτὰς τὰς ἐσωτερικὰς, ἡγεν εἰς τὰς λογισμὸς ἔ, εἰς τὰς ἐπιθυμίας. „Ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστὶ“ (Ῥωμ. 7, 14.) ἔ, πνευματικῶς ἐξηγήθη ἔ, ὑπ' αὐτῆ τῆ Σωτῆρος εἰς τὴν πρὸς τὰς μαθητὰς αὐτῆ θραυμασίην ἐκείνην ὁμιλίαν τὴν ἐπὶ τῆ ὄρας (Ματθ. 5, 7.). Ὅταν μία τις ἐντολή προσάσῃ μίαντινα ἀρετὴν, ἀπαγορεύει ἐνταυτῶ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς κακίαν, ἔ, ὁπόταν βητῶς ἀπαγορεύῃ μίαν

*) νυχόμεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν με ἀνάθεμα εἶναι. Γαλατ. 3, 6.

τινα κακίαν, προσάσσει ἐνταυτῶ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς ἀρετὴν, προσάσσει δὴλονότι ἐνταυτῶ ἔτι τὰ ἀποφατικά καὶ τὰ καταφατικά ἐκάσθῃ καθήκοντα. β. Ἐπειδὴ αἱ ἐντολαὶ εἶναι σύντομοι, ὅταν μία τις ἐντολὴ ἀπαγορεύῃ μίαν τινὰ κακίαν, πρέπει νὰ ἐννοῖται, ὅτι ἀπαγορεύει ἐνταυτῶ ἔτι ὅλες τὰς βαθμῆς καὶ τὰ εἶδη, καὶ τὰ προηγέμενα, καὶ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς αὐτῆς κακίας· καὶ ἐκ τῆ ἐναντίου, ὅταν προσάσσει μίαν τινὰ ἀρετὴν, ἡ διαταγὴ κατηγορεύεται κατὰ πάντων ἀπλῶς τῶν καθηκόντων, ὅσα ὑπάγονται εἰς τὴν αὐτὴν ἀρετὴν.

Ἄ Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

§. ε'. Ἡ πρώτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει νὰ πιστεύωμεν ἐκ καρδίας, καὶ νὰ ὁμολογῶμεν διὰ στόματος, ὅτι εἶναι εἰς μόνος Θεός, περὶ δὲ τῶν Θεῶν αὐτοῦ ιδιοτήτων νὰ δεχόμεθα, καὶ νὰ πιστεύωμεν, ὅσα μᾶς διδάσκει ἡ ἁγία Γραφή.

Σημ. Α'. Ὅτι εἶναι εἰς μόνος Θεός, καὶ ποταίτινες εἶναι αἱ Θεῖαι τε ιδιότητες, ὡμιλήσαμεν εὐθύς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆ πρώτου μέρους (Τμήμ. Α. §. ζ—η). Ἐάν, ὡς ἐκεῖ ἐβρέθη, πιστεύωμεν, καὶ διιδύωμεν ἕτω τὴν ἡμετέραν διαγωγὴν, πληρῆμεν τὴν πρώτην ἐντολήν· ἐναντίου δὲ ταύτης τῆς ἐντολῆς ἀμαρτάνωσι

α) Οἱ ἄθεοι, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἀναπόλογητον καὶ ἀπονενοημένην αὐτῶν δόξαν, τολμῶσι νὰ λέγωσιν ἀφρόνως, ὅτι ἔκ ἔςι Θεός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια τῆς ὑπάρξεως τῆ Θεῖ εἶναι καθ' αὐτὴν ἐναργεστάτη, καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἐκάσθῃ τετυπωμένη βαθύτατα, ἀμφιβάλλωσι δικαίως πολλοὶ, ἂν εὐρίσκωνται ἄθεοι, τῶν ὁποίων ἡ συνειδήσις ἐσωτερικῶς δὲν εἶναι πληροφορημένη τὸ ἐναντίου. Μὲ τὰς ἀθέτους συναριθμῶνται καὶ ὅσοι ὀνομάζωσι Θεὸν τὸν κόσμον, ἢ τὴν φύσιν τῶν ὄντων.

β) Οἱ πολύθεοι, ὅποιοι πολλοὶ ἐσάθησαν μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν, νομίσαντες πολλὰς Θεάς, καὶ ἀναπλάσαντες εἰς τὴν κτίσιν διαφόρους δεσποτίας ἀλλοκότους, τὸν Δία, φεβ εἰπεῖν, Θεὸν εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν

Πλέτωνα εἰς τὸν ἄδην, τὴν Ἀφροδίτην, θεῶν τῆς ἡδονῆς κτλ.

γ) Οἱ ἀρνεῖται τῆς προνοίας, ὅσοι δηλονότι, πιεῦσαι μὲν ὅτι εἶναι θεός, ἀρνεῦνται ὅμως τὴν πρόνοιάν τε, δοξάζοντες ὅτι κυβερνᾶται ὁ Κόσμος ἀπὸ τυφλῶν αὐτόματων, ἢ ἀπότινα ἀνάγκην ἀναπόδραστον, τὴν ὁποῖαν λέγουσιν Εἰμαρμένην. Μὲ τέτες συγκαταλέγονται ἔ ὅσοι, ὁμολογῶσι μὲν διὰ λόγων τὴν θεῖαν πρόνοιαν, τὴν ἀρνεῦνται δὲ διὰ τῶν ἔργων, ζῶντες ὡς νὰ μὴ ἐπίσευον, ὅτι θελεῖ ἀνταρμειφθῆν αἰωνίως ἢ ἀρετῇ ἔ ἢ κακία.

δ) Οἱ Μάγοι, ὅσοι ὑπόχονται νὰ ἀφελήσωσι τινα, ἢ νὰ βλάψωσιν ἐξ ἐναντίας διὰ τῆς ἐπικλήσεως, ἔ ενεργείας τῆ Διαβόλου, ψιθυρίζοντες τινὰς λόγους, ἢ ἄλλα μέσα ἐξωτερικὰ μεταχειριζόμενοι, διὰ νὰ ἀπατῶσι τὰς ἀπληξέρους, ὁποῖα εἶναι, αἱ χειρομαντεῖαι, νεκρομαντεῖαι, λεκανομαντεῖαι, τὰ γοιτεύματα κοικότερον λεγόμενα, τὰ φυλακτήρια, τὰ περιδέματα, τὰ πτύσματα εἰς τὴν βασκανίαν, τὰ καπνίσματα εἰς τὰς ἀρρώσας, αἱ πυρκαϊαὶ ἔ κληδόνες κατὰ τὴν κδ'. Ἰενοῖς, ἢ ἀπόθεσις μέρος τινὸς ἐνδύματος, ἢ τῶν ὀνύχων εἰς παλαιὰ ἐξωκκλήσια, ἔ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα, ὡς δεισιδαιμονικά, ἔ αὐτοὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων α) τὰ ἐκωμάθησαν, ἔ ὁ θεῖος νόμος τὰ ἀποβάλλει β), ἔ τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν γένος φωτιζόμενον, προϊόντος τῆ χρόνε, τὰ καταπτύει. Ὅσοι δὲ προσρέχουσι χάριν βοηθείας πρὸς τὰς τοιαύτας πλάνους, εἰν ἦναι τινὲς, ἔ ἔτοι ἀμαρτάνουσιν ἐπίσης μὲ ἐκεῖνας.

ε) Οἱ Δεισιδαίμονες, ὅσοι δηλονότι παρατηρῶσιν οἰωνισμῶς τινας, ἔ προμηνύματα, ἀποδίδοντες εἰς πράγματα τινὰ κρυπτῆν δύναμιν. Τοιαῖτοι εἶναι οἱ

α) Θεοφρ. Χαρακτ. περὶ δεισιδαιμ. ἔ Ληκ. φιλοψ. ἢ ἀπίσ. ἔ Ἀριστοφ. Λυσιστρ. ἔ Πλάτ. ἔ ἀλκαχθ, ἔ ἄλλοι πολλοί. β) Λευγ. 19, 31. ἔ Δευτερον' 18, 9—12. ἔ Συνοδ. Τρέλ. Κανον. β', 62, 65, ἔ τῆς ἐν Ἀγκυρ. Κανον. 24. κτλ.

ὄνειροκρίται, οἱ ἡμεροκρίται, ὅσοι νομίζοντες ἡμέρας τινας δυσυχεῖς τὰς φυλάττονται, ὡς οἱ καραβοκύριοι ἔργω γιγασκόμενοι νὰ κινῶσιν εἰς ὄριμον τὴν τρίτην τῆς ἑβδομάδος, ἢ αἱ γυναῖκες νὰ γνέθωσι τὴν παρασκευὴν, ὡσαύτως ἢ οἱ οἰωνίζομενοι ἀπὸ φωνῶν ὀρνέων, ἢ σκυλλῶν, ἢ οἱ δοξαζόντες φάσμακτατινα, οἷον Ἐξωθείας, ἢ Στοικεῖα, ἢ Βορβόλακας, ἢ Καλλικανθάρας, ἢ οἱ τριῆτοι. Τέτων δὲ ἕλων χειρότεροι εἶναι οἱ περιορίζοντες τὴν εὐσέβειαν εἰς ἐξωτερικὰς τινας πράξεις, οἷον εἰς μακρὰς ἢ ὑποχρεωτικὰς προσευχὰς, μόνον διὰ νὰ νομιθῶσιν ἀπὸ τῶν ὀρνέων ἅγιοι α), ἢ οἱ ἐλπίζοντες ὑπεριφάνως εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀγαθοεργίας, κατακρίνοντες δὲ τοὺς ἄλλους, ὡς ὁ Φαρισσαῖος τὸν Τελώνην β). Οἱ τοιῶτοι ἐλπίζοντες εἰς ἑαυτὸς, μακρύνονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἢ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν.

ς) Οἱ Αἰρετικοὶ καὶ κακόδοξοι, οἵτινες κωδὴλεύουσι τὴν ἀλήθειαν μὲ τὰς ὀλεθρίους αὐτῶν δοξασίας, ἢ πλανῶσι ἢ ἄλλες ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδὸν, πείθοντες αὐτὰς νὰ φρονῶσι κακῶς περὶ Θεῶ.

ζ) Οἱ ἐλπίζοντες εἰς ἐξωτερικὰ τινα ἑαυτῶν ἀγαθὰ, οἷον πλῆτον, φρόνησιν, ἀξίωμα, ἢ τὰ τοιαῦτα· διότι δὲν συλλογίζονται τὴν παντοδύναμον πρόνοιαν τοῦ Θεῶ, ἀλλὰ ζητῶσι τὴν εὐτυχίαν των, ἢ ὑπεριφάνως ἀφ' ἑαυτῶν, ἢ ἀνοήτως ἀπὸ ἀνθρώπου ὁμοίου ἑαυτῶν γ). Συντόμως δὲ ἢ περιληπτικῶς ἀμαρτάνετιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν, ὅσοι, ἢ πεπλανημένας δόξας ἔχουσι περὶ Θεῶ, ἢ πιεθεύουσιν ἐπὶ πλέον ἢ πράγματα ἀσύμφωνα μὲ τὴν τιμὴν τῆς Θείας μεγαλειότητος, ἢ εἶναι προσκολλημένοι, ἢ ἔχουσι τὰς ἐλπίδας των ὅλας εἰς τὰ τῶ κόσμῳ φθαρτά.

Σημ. Β'. Δὲν ἀμαρτάνομεν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν κατὰ τὴν δόξαν αἰρετικῶν τινῶν, διότι ἐπικυλόμεθα τὰς

α) Ματθ. 15, 8. β) Λουκ. 18, 10—14. γ) ἐπιπαράτοι· ἄνθρωπος, ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπου ἢ ἀπὸ Κυρίου ἀπογῆ ἢ καρδίᾳ αὐτῶ. Ἰερμ. 17, 5.

ἀγίους εἰς βοήθειαν. Ἡ ἐπίκλησις τῷ Θεῷ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν τῶν ἀγίων· διότι ἐκεῖνη μὲν εἶναι βαθυτάτη ὑπόκλησις εἰς αὐτὸν, καὶ καθολικὴ ἐλπίς εἰς τὴν Θεῖαν τε μόνην μεγαλωσύνην· ἡ δὲ τῶν ἀγίων ἐπίκλησις εἶναι ἔνωσις τῶν ἡμετέρων προσευχῶν μὲ τὰς προσευχὰς αὐτῶν, Σεμέλιον ἔχουσα τὴν κραταιοτάτην τῷ σωτῆρος Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα τε μεσιτείαν. Οὕτω ἔοι ἅγιοι αὐτοὶ ἔτι ζῶντες προσηύχοντο ὑπὲρ ἄλλων, ἔοι ἄλλοι ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς οἱ πιετοὶ ὑπὲρ τῷ Πέτρῳ α) ἔοι ἄλλοι δι' ἄλλους β). Πολλῶν μᾶλλον προσεύχονται μετὰ θάνατον πλησιέστεροι ἔντες πρὸς Θεὸν, ἔοι ἡνωμένοι μετ' αὐτῷ γ). Ἀμαρτάνουσι δὲ προφανέστατα ὅσοι ἀποδίδουσιν εἰς τὰς ἀγίους τιμὴν ἰσόθεον, ἐλπίζοντες αὐτοῖς ἐπίσης, καθὼς ἔοι εἰς τὸν Θεὸν διὰ δεισιδαιμονίαν μᾶλλον, παρὰ δι' εὐλάβειαν, ἔοι τιμῶντες τὰς εἰκόνας τῶν περισσότερον πολυλάκεις, παρὰ τὴν τῷ Σωτῆρος. Ἡ μεταξὺ τῷ Θεῷ ἔοι τῶν ἀγίων διαφορὰ εἶναι τόση, ὅση ἔπεται νὰ ἦναι μεταξὺ ἀπειροῦ Δημιουργοῦ ἔοι δημιουργήματος πεπερασμένου. Ἡ μεγίστη τιμὴ, τὴν ὁποῖαν ἐμποροῦμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς τὰς Ἀγίους, εἶναι τὸ νὰ σπευδάζωμεν νὰ μιμώμεθα τὴν ζωὴν τῶν, ἐορτάζοντες τὰς μνείας τῶν Χριστιανικῶν, καὶ ἐλπίζοντες εἰς τὸν Θεὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔοι πῖσαν ἔοι αὐτοί.

Σημ. Γ'. Δύο κανόνες γενικοὶ χρησιμεύουσι πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐναντίων εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν ἀμαρτιμάτων· α. νὰ ἀποβάλληται ὅλας τὰς ματαίας προλήψεις, ὅσαι, ἢ ἐξ ἀνατροφῆς, ἢ ἐκ συναναστροφῆς, ἢ ἐξ ἀναγνώσεως ἐπιπλαθῶν βιβλίων, κατακρατῶσι τὴν ψυχὴν τε, ἀκολεθῶν ἀντὶ τέτοιον τὸν ὑγιῆ ἔοι ὀρθὸν λόγον, ἔοι ἀνακαθαίρων τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς διὰ μελέτης ὀφελίμων βιβλίων, ἔοι συναναστροφῆς σοφῶν ἀνδρῶν· β. νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀποκαλύψεως, ἀκολεθῶν καθ' ὅλα τὸν Θεῖον λόγον, ὅστις εἶναι ὁ μόνος ἀσφαλῆς

α) Πράξ. 12, 5. β) Κορίνθ. 1, 1. Φιλίπ. 1, 4. γ) Ἀποκ. 11, 16.

πρὸς σωτηρίαν ὁδηγός, ὡς λύχνος φαίνων ἐν
 ἀύχμηρῷ τόπῳ“ (Β΄. Πέτρ. 1, 19.), καὶ τὸν ὁποῖον
 ὄσοι δὲν ἀκολουθεῖσι πλανῶνται εἰς ὀλεθρίας κρημνὰς τῆς
 τολμηρᾶς αὐτῶν περιεργίας καὶ δεξοσοφίας.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ε΄.

§. 5. Ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν εἰδωλολατρείαν,
 καὶ ὅλους τοὺς ἀθεμίτους τρόπους τῆς θείας λατρείας.

Σημ. Α΄. Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλίται νεωστὶ τότε ἐκβῆκαν
 ἀπὸ τῆν Αἴγυπτον, ὅπου ἐβασίλευεν ἡ πλάνη τῆς θεο-
 ποιίας τῶν κτισμάτων, διὰ τῆτο ὁ Θεὸς ῥητῶς τὰς ἀπα-
 γορεύει τὴν εἰδωλολατρείαν, τὸ νὰ προσκυνῶσι δηλονό-
 τι τὰ κτίσματα ὡς Θεόν, διὰ νὰ μὴ πλανηθῶσι καθὼς
 οἱ Αἰγύπτιοι α) καὶ ἄλλα ἔθνη προσκυνῶντα εἰς μὲν τὸν
 ἕβρανὸν τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα, εἰς δὲ τὴν γῆν τὰ ζῶα,
 οἶον βόας, γαλαῖς, κροκοδείλους, καὶ τὰ φυτὰ, οἶον σκό-
 ροδα, κρίμμουα, κτλ. τῶν ὁποίων καὶ εἰδωλα εἶχον κατε-
 σκευασμένα, καὶ εἰς ταῦτα κλίνοντες τὸ γόνυ, ἐπρόσφε-
 ρον τὴν εἰς μόνον τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἀνήκασαν λατρείαν.
 Ἀπὸ τῆν ἐδελυρὰν ταύτην πλάνην μᾶς ἠλευθέρωσεν ἡ
 χάρις τῆ Χριστοῦ β). Εἶναι δὲ ὅμοιοι μὲ τὰς εἰδωλολά-
 τρας, καὶ ἀμαρτάνουσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν τῆ Θεοῦ,

α) Οἱ φιλήδονοι καὶ φιλόπλεστοι, οἱ μὲν πρῶ-
 τοι Θεὸν ἔχοντες τὴν κοιλίαν γ) καὶ θεραπεύοντες μετ' ἄ-
 κρας ἐπιμελείας τὰς αἰχρὰς αὐτῆς ἐπιθυμίας· οἱ δὲ
 δεύτεροι λατρεύοντες τὸν Μαρμαρῶν τῆς ἀδικίας δ), καὶ
 θυσιάζοντες εἰς τὸ εἶδωλον τῆς πλεονεξίας τὸ δίκαιον τῆ
 ἀδελφῶν, καὶ τὰς ταιλαπώρες των ἰδρῶτας εἰς τὸ νὰ συνα-
 θροίζωσιν ἀμέτρητον πλεῖτον, ἄχρισον παντάπασιν εἰς
 ἀγαθοεργίαν.

β) Οἱ ὑποκριτικοὶ προσκυνηταὶ, τῶν ὁποίων αἱ
 προσευχαὶ ὑφίστανται εἰς λόγους μακρὰς, ἀλλ' ὄχι εἰς τὴν

α) Δευτερον· 4, 15—16. β) Α΄. Πέτρ. 4, 3. γ) Φιλιππ.
 3, 19. δ) Κολασσ. 3, 5.

διάθεσιν τῆς καρδίας, τὰ δὲ ἔργα των εἶναι παντάπασι
 ἀσύμφωνα μὲ τὰς λόγους των· βδελυρώτατοι δὲ ἐξ αὐτῶν
 εἶναι, ὅσοι σπευδάζουσιν εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν νὰ φαίνων-
 ται ζηλωταὶ τῆς τιμῆς τῆ Θεῶ, ζηλωταὶ τῆς πίσεως, ζη-
 λωταὶ τῆς ὠφελείας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς πᾶσαν συν-
 αναστροφὴν ἀνθρώπου διαλέγονται περὶ πνευματικῶν πραγ-
 μάτων, ὄχι κατὰ Θεόν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμ-
 φέρον, ἢ διὰ κενοδοξίαν. Οἱ αὐτόκλητοι ἔτοι ἀπίστοι τῆ
 Θεῶ, ἀφ' ἧ μεγαλοβρῆμονήσῃσι σοβαρῶς περὶ τῶν ἐρανί-
 ων παγμάτων, σρέφονται ἀκολέθως κατὰ τῆ πλησίον
 των, καὶ καθυβρίζουσι τὰς ἀδελφῆστων διὰ σφάλματα, εἰς
 τὰ ὅποια πολλάκις ὑπέκεινται αὐτοὶ, καταγινόμενοι εἰς
 τὰ ἐρείπια τῆς ὑπολήψεως τῆ πλησίον των νὰ οἰκοδομή-
 σωσι τὴν ἰδίαν τιμὴν των, καὶ μεταχειριζόμενοι ἀσεβῶς
 τῆ Θεῶ τὸ ὄνομα καὶ τῶν πιστῶν αὐτῆ δόλων, διὰ νὰ πλα-
 νῶσι τὰς ἀπλεστέρας πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον· διότι κατὰ
 τῆτο μάλις διαφέρει ὁ ὑποκριτὴς ἀπὸ τὸν ἀληθῆ ζηλω-
 τὴν, καθότι ἕτος μὲν πράττει καὶ διδάσκει τὴν ἀρετὴν διὰ
 τὸ Θεόν· ὁ δὲ ὑποκριτὴς τὴν διδάσκει πάντοτε, καὶ ἐνίο-
 τε τὴν πράττει, μόνον δὲ ἑαυτὸν, ἤγεν διὰ κέρδος, ἢ
 ὑπολήψεως, ἢ χρημάτων, ἢ καὶ ἀμροτέρων ἐντάμα. Πρὸς
 τὰς τοιούτας, ὅταν τρανώως λαρυγγίζωσι περὶ Θεῶ καὶ Θεῶν
 πραγμάτων, ἀρμόζει τὸ ὑπὸ τῆ πονηρῆ πνεύματος ρηθὲν
 πρὸς τὰς ἐξορκιστὰς Ἰουδαίους. „Τὸν Ἰησοῦν γινώσκω,
 καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταναι, ἡμεῖς δὲ τίνας ἐσέ; (Πραξ.
 19, 13).“

γ'. Οἱ ὑποκριτικοὶ νηστευταὶ, οἵτινες νηστεύ-
 ουσιν μὲν ἀπό τινων βρωμάτων, τρώγουσι δὲ τὰς σάρκας
 τῆ ἀδελφῶ των μὲ τὴν καταλαλίαν, ἢ μεθύσκονται, καὶ
 πράττουσιν ἄλλας ἀσεβείας, μὲ τὰς ὅποιας βεβηλόνεται
 ἢ ἀληθῆς νηστεία, ἣτις εἶναι ἡ ἐγκράτεια τῶν παθῶν.
 Τοιοῦτοι εἶναι ὅσοι τὴν τεσσαρακοσὴν ἐγκρατευόμενοι ἀ-
 πὸ καφὲν, ἢ καπνὸν, γίνονται ἀνομίλητοι, καὶ κατα-
 σπαράττουσιν ὡς λυσσῶντες τὸν πλησίον των χάριν εὐλα-
 θείας καὶ τῆς πρὸς τὴν νηστείαν τιμῆς. Εἰς τέτων τὸν ἀρι-
 βρόν ὡσαύτως ὑπάγονται, καὶ ὅσοι σολίζουσιν ἀγίων εἰκό-
 νας, καὶ ναῶς, ἔπειτα καταδυναστεύουσι τὰς ἀθῶς, ἢ παρ-

αμελεῖσιν ἀβοηθήτες τὰς ἐν ἀνάγκαις, οἵτινες εἶναι „Ναὸς Θεῶ ζῶντος“ ἐν ᾧ ἔπρεπεν, ἂν ἦναι δυνατοὶ, καὶ ταῦτα νὰ πράττωσι, καὶ ἐκεῖνα ἐξ ἀνάγκης νὰ μὴ ἀφίνωσι *).

δ) Οἱ δεισιδαίμονες, ὅσοι ἀπὸ μωρὰν καὶ πεπρωμένην τινὰ φαντασίαν ψυχικῆς σωτηρίας, ἢ καὶ διαιχροκέρδειαν ἐνίστε, ἐπινοῶσι θαύματα, καὶ ὀπτασίας τινὰς, καὶ προβήσεις μελλόντων διὰ μέσσω τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἢ προσάπτωσιν ἀγιότητα τινὰ εἰς τῆτον μᾶλλον, ἢ εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον παρὰ τὰς διαταγὰς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀμαρτάνωσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν, ὅσοι κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, περιορίζωσι τὴν εὐσέβειαν εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα, καὶ ἀμελεῖσι τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πίσιν (Ματθ. 23, 23). Οὗτοι κατὰ τὴν ἐράνιον ἀλήθειαν σέβονται εἰς μάτην τὸν Θεὸν μόνον μὲ τὰ χεῖλη, καὶ ὄχι μὲ τὴν καρδίαν, διδάσκωσι δὲ ἄλλας διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων (Ἠσ. 29, 13. καὶ Ματθ. 15, 8—9).

Σημ. Β'. Δὲν εἶναι ἐναντία τῆς ἐντολῆς ταύτης ἡ προσκύνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων, μὲ τὰς ὁποίας σορίζομεν τὰς ναεὶς κατὰ τὴν παλαιὰν Χριστιανικὴν συνήθειαν· ἐπειδὴ α. μὲν ζωγραφῶμεν ὄχι τὸν ἀόρατον καὶ ἀμίμητον Θεόν, ἀλλὰ τὸν ἐπιφανέντα σωτῆρα εἰς τὸ εἶδος τῆς προσληφθεῖσης ἀνθρωπότητος, καὶ τὰς πινεὶς αὐτῶ θεράποντας· β. δὲ αἱ εἰκόνες δὲν ζωγραφῶνται διὰ νὰ τὰς λατρεύωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ διεγείρωσιν εἰς ἡμᾶς ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀρετῆς τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, ὡς βλέποντες αὐτῶν τὰ ἔκτυπα νὰ παραρμώμεθα πρὸς εὐσέβειαν καὶ ἀγαθοεργίαν. γ. Ἡ τῶν εἰκόνων προσκύνησις δὲν ἀναφέρεται εἰς αὐτάς, ἢ γὰρ εἰς τὸ σανίδιον, ἢ τὸν τοῖχον, εἰς τὰ χρώματα, ἢ τὸν πολυτελεῖ γῦρον, ἀλλ' εἰς τὰ εἰκονιζόμενα δι' αὐτῶν πρωτότυπα. Οὕτω, φερεῖ εἰπεῖν, ὅταν προσκυνῶ τὸν τίμιον

*) Ματθ. 23, 23.

σαυρόν, προσφέρω μεθ' ὑποταγῆς εἰς τὸν σαυρωθέντα Σωτῆρα τὴν πίσιν μου, τὴν καρδίαν μου, τὴν ἐλπίδα μου, τὴν προσκύνησιν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν μεσιτεύει ἡ εἰκὼν ὡς ἄλλοτι, εἰμὴ ὡς αἰδητὴ παρόρμησις πρὸς τὸ ἔργον τῆς προσκυνήσεως. Αὐτὰς δὲ τὰς εἰκόνας τιμῶμεν μὲ μόνον τὸν ἀσπασμὸν, ἢ γευ τὸ φίλημα. Διαφέρει δὲ ἡ πρὸς τὴν εἰκόνα τῆ Σωτῆρος προσκύνησις ἀπὸ τὴν πρὸς τὰς τῶν ἁγίων, καθόσον ἔτοι διαφέρουσιν ἀπ' ἐκείνων. Ἐκείνη ὑφίσταται εἰς βαθυτάτην ὑπόκλισιν τῆς καρδίας ἔμπροσθεν τῆ εἰκονιζομένη Δημιουργῆς καὶ δεσπότῃ τῶν ὅλων· αὕτη δὲ εἶναι φανέρωσις τιμῆς χρεωσθεμένης πρὸς τὰς ἁγίας, ὡς φίλος Θεῶς, καὶ συγγενῆ μεθ' ἡμῶν μέλη ἐνὸς καὶ τῆ αὐτῆ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Σημ. Γ'. Ἐντεῦθεν φαίνεται, ὅτι ἡ σωτήριος προσκύνησις τῶν εἰκόνων ἐκπίπτει εἰς τὸ ὀλέθριον ἀμάρτημα τῆς εἰδωλολατρείας α. ὅπότεν ὁ προσκυνητὴς προσκυνῆ μόνον τὴν εἰκόνα, προσηλώνων τὴν εὐλάβειάν τε εἰς αὐτήν· β. ὅπότεν νομίζῃ ἁγιωτέραν ταύτην τὴν εἰκόνα περισσότερον, παρ' ἐκείνην, καὶ τιμᾷ τὴν παλαιότεραν μᾶλλον, ἢ τὴν πολυτελεστέραν, ἢ τὴν τεχνικωτέραν, παρὰ τὴν νεωτέραν καὶ εὐτελεστέραν, καὶ διὰ τῆτο κρεμᾶ δύσκινα πέταλα χρυσιδία, ἢ ἀργυριδία εἰς τὰς ἀνευδεεῖς τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἁγίας ἄνδρας, καὶ πολλάκις εἰς αὐτῆ τῆ Σωτῆρος, τὸ τολμιρότερον· γ. ὅπότεν δὲν θέλῃ νὰ προσευχηθῆ εἰς τόπον, ὅπε δὲν εἶναι εἰκόνας, περικλείων τὸν πανταχῶ παρόντα Θεὸν εἰς ὄρια σενώτατα. Οὗτοι καὶ οἱ τῆτων ὅμοιοι θευλαβεῖς Χριστιανοὶ προσάπτουσι μῶμον εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀμωμῆτε πίσεως τῶν ὀρθοδόξων.

Σημ. Δ'. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν τοιούτων ἀπατῶν δύο μάλισα κανόνες εἰς ἕκαστον εὐσεβῆ συντελεῖσι· α. ἐκείνη μόνη ἡ λατρεία τῆ Θεῶ εἶναι ἀληθῆς λατρεία, ἣτις γίνεται ἐκ καρδίας μετανοήσεως καὶ ἀνυποκρίτε· καθότι ὅλα τὰ ἔξωτερικὰ σημεῖα τῆς λατρείας εἶναι ψιλὰ δείγματα τῆς ἔσωτερικῆς πρὸς Θεὸν εὐλαβείας, χωρὶς τῆς ὁποίας δὲν ὠφελεῖσι τίποτε. Διὰ τῆτο τὸ εὐαγγέλιον ζητεῖ ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς προσκυνητῆς νὰ προσκυνῶσι τὸν Θεὸν ἐν

πνεύματι, ἤγαν ὄχι μόνον ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς μάλις, καὶ ἀληθεύει, ἤγαν ἀνυποκρίτως (Ἰωάνν. 4, 23). β. νὰ προσέχη εἰς μόνον τὸν Θεὸν λόγον, βέβαιος ὢν, ὅτι εἰς μόνον αὐτὸν περιέχεται ὁ κανὼν τῆς ὀρθῆς τῆ Θεῶ λατρείας, καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆ Χριστοῦ (Ἰωάνν. 5, 39).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Σ.

§. ζ'. Ἡ τρίτη ἐντολὴ μᾶς ἐμποδίζει τὸ νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ καταφρόνησιν τῆς θείας δόξης αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἐναντίας μᾶς διδάσκει τὸν τρόπον τῆς ὀρθῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας.

Σημ. Α'. Μὲ τὸ ὄνομα τῆ Θεῶ εἶναι ἠνωμένη ἡ ὕψις αὐτῆ δόξα, πρὸς τὴν ὁποίαν ὀφείλῃσι τὰ κτίσματα πάντοτε νὰ προσφέρωσι τὸ μέγιστον σέβας. Διχῶς δὲ δύναται νὰ ἐκλιφθῆ εἰς μάτην τὸ ὄνομα τῆ Θεῶ, ἢ διὰ τῆς ἐπιορκίας, ἢ διὰ καταφρονητικῆς ἄλλης καὶ ἀναξίας μεταχειρίσεως. Ἀμαρτάνωσι λοιπὸν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν

α) Οἱ βλάσφημοι, οἵτινες προφέρωσι λόγους ἀχρήμονας καὶ βλασφημίας ἐναντίον τῆ Θεῶ, καὶ τῶν θείων ἀνδρῶν. Τοῖστοι εἶναι οἱ λέγοντες τὸν Θεὸν αἴτιον τῶν κακῶν· διότι δὲν δίδει εἰς αὐτὰς ὅ,τι ἐπιθυμῶσιν· οἱ γογγύζοντες κατὰ τῆς θείας δικαιοσύνης εἰς τὰς δυστυχίας των· οἱ ψέγοντες τὴν φροσὴν τῶν πραγμάτων τῆ κόσμου ὡς ἀπρονόητον, καὶ τολμῶντες νὰ κρίνωσι περὶ τέτων κατὰ τὰς πεπλανημένας αὐτῶν ὑπολήψεις, ἀνακρίνοντες τὴν ἁγίαν Γραφήν, καὶ μὴ παραδεχόμενοι πολλὰ τινα τῶν ἐξ αὐτῆς, καὶ οἱ τέτων ὅμοιοι, οἵτινες καὶ εἰς τὴν παλαιὰν διαθήκην μὲ θάνατον ἐπαιδεύοντο α), καὶ τῶρα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ὀρθοδόξων, ὡς μέλη σαπημένα καὶ ἀνιάτα ἀποκόπτονται, διὰ νὰ μὴ μεταδώσωσι καὶ εἰς ἄλλες τῆς ἰδίας κακίας τὸ μίαισμα β).

α) Λευίτ. 24, 16. β) Α' Κορινθ. 5, 1—II. καὶ Τιτ. 3, 10.

β) Οἱ ἐπίορκοι, ὅσοι, ἢ ψευδῶς παντάπασι ὀμνύουσιν, ἢ ἀληθῶς μὲν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπιτελεῖσιν ὕψερτον τὸν ὄρκον, περιπαίζοντες τρόπον τινὰ τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον προσκαλεῖσιν ἔφορον καὶ μάρτυρα τῷ ὄρκῳ. Κατὰ τῶν τοιούτων παντελῆ ὀλεθρον ἀπειλεῖ τὸ δρέπανον τῆς θείας ὀργῆς διὰ σώματος τῷ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ α).

γ) Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκης διὰ παραμικρὰ πράγματα ἔχουσιν εἰς τὸ σῶμα τὸ ὑπερένδοξον ὄνομα τῷ Θεῷ καὶ τὸ μεταχειρίζονται πολλάκις οἱ ἀσυνειδήτοι καὶ ἐπὶ ἀσεϊσμῶν καὶ εἰς ἀπρεπεῖς ὁμιλίαις.

δ) Οἱ ψευδοπροφῆται, ὅσοι προλέγουσιν ἐν ὀνόματι Θεοῦ προφητείας ψευδεῖς, καὶ καυχῶνται ἀπκαλύψαι τινὰς ὀνειδίας, καὶ γόητος νοῶς γεννήματα.

ε) Οἱ παραβαίνοντες τὰς πρὸς Θεὸν ὑποχέσεις των, καθὼς, φερεῖ εἰπεῖν, ὅσοι ὑπόχονται νὰ ἀφιερῶσωσιν ἐκ τῆς περισσίας των μέρος εἰς σύστασιν σχολείων, ἢ τροφὴν πτωχῶν, ἢ νὰ ἀρήσωσι κάρμιναν ἀμαρτίαν, καὶ ἔπειτα δὲν ἐκπληρῶσιν τὴν ὑπόχেসίν των. Οὐδέποτε ἄλλοτε δὲν εἶναι συγχαρημένον νὰ ἀθετῶνται αἱ πρὸς Θεὸν ὑποχέσεις καὶ ὄρκοι, εἰμὴ ὅταν γίνωνται ἀνοήτως πρὸς ἰδίαν βλάβην, ἢ τῷ πλησίον, ὅπως ἦτο ὁ ὄρκος τῷ Ἡρώδῃ β), ἢ συμφωνία τῶν ἐπιθέλων τῆς ζωῆς τῷ Παύλῳ γ), καὶ τὰ τέτατον ὅμοια. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις προτιμότερον εἶναι νὰ ἀκυρένιται ὁ ὄρκος, παρά νὰ πράττηται τὸ κακὸν διὰ τὸ ὄνομα τῷ ἀγαθῷ, καὶ χορηγῆ τῶν ἀγαθῶν Θεῷ. Κατ' ἄλλον τρόπον ἢ ἀγία Γραφή ρητῶς ἀπαιτεῖ τὴν πλήρωσιν τῶν ὑποχέσεων καὶ ὄρκων δ).

ς) Οἱ ζητῶντες παρὰ Θεοῦ ζητήματα ἀπρεπῆ, οἷον τὸ νὰ συνεργήσῃ εἰς πράξεις των παρανόμους, θέλοντες νὰ κάμωσι συνεργὸν τῶν κακῶν τὸ ὑπεράγαθον Ὄν.

Σημ. Β'. Ἐκ τῶν ρηθέντων συμπεραίνεται, ὅτι ὁ νόμιμος ὄρκος εἶναι συγχαρημένος, καὶ διαταγμένος μάλι-

α) κερ. 5, 4. β) Μκτθ. 14, 9. γ) Πράξ. 32, 12. δ) Ἀριθμ. 30, 2. Δευτερον. 23, 22 — 24.

σα ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεὸν α), ὅσις ἔ αὐτὸς τὸν μετεχειρί-
 διη πρὸς περισσοτέραν τῶν ἐπαγγελιῶν τε βεβαιώσιν β),
 ἔ οἱ ἅγιοι ἀνδρες ὡσαύτως εἰς τε τὴν παλαιὰν ἔ τὴν νέ-
 αν Διαθήκην γ). διότι πάσης ἀντιλογίας πέ-
 ρας εἰς βεβαιώσιν ὄρκος, κατὰ τῆ Παύλου τὴν
 μαρτυρίαν (Ἐβρ. 6, 16). Εἰς οὗα δὲ περιεάσεις γί-
 νεται νόμιμος ὁ ὄρκος, α. ἢ ἐπὶ κριτηρίε ὑπὲρ δικαίας
 σωτηρίας, ἢ ἑαυτῆ τινες, ἢ τῆ πλησίον· β. ἢ κατ' ἀπαι-
 τησιν ἡγεμόνος τινός περὶ πραγμάτων ἔχι ἐναντίων εἰς
 τὸν θεῖον νόμον. Τοῖστον ὄρκου ὁ Χριστὸς δὲν ἀπαγορεύ-
 ει, ἀναγκαῖον δηλονότι ἔ νόμιμον, ἀλλὰ ἢ τὸν ψευδῆ,
 ἢ τὸν μάταιον τὸν περὶ μικρῶν ἔ χωρὶς ἀνάγκης γινόμε-
 νου, ἢ τέλος τὸν ἀπρεπῆ, ὅσις δηλονότι γίνεται ἔχι εἰς
 τὸν κριτὴν τῶν ἐννοιαῶν Θεόν, ἀλλ' εἰς τὰ κτίσματα, ἐ-
 πάνω τῶν ὁποίων ἀφρόνως ἄμνηεν οἱ Ἰουδαῖοι δ). διότι ἔ
 ὁ ἐπὶ τῶν κτισμάτων ὄρκος, καὶ νόμιμος γίνεται, εἶναι
 ὁμοίως ἀπηγορευμένος ε). Μακάριοι εἶναι ὅσοι Χριστι-
 νοὶ εἰς τὴν διαγωγῆντων ζῶσι τόσον εὐλικρινῶς ἔ οἰκαί-
 ως, ὡσε τὸ Ναῖτων πιεθεῖται ὡς ναί, ἔ τὸ Οὐ των,
 ὡς οὐ ἀληθινὸν χωρὶς ἄλλης βεβαιώσεως.

Σημ. Γ'. Ἐν ᾧ ἀπαγορεύει ἢ ἐντολὴ αὐτὴ τὴν ἀ-
 πρεπῆ μεταχειρίσιν τῆ θεῖα ὀνόματος, μᾶς διδάσκει ἐξ
 ἐναντίας τὸ προσῆκον σεβας, με τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ὀ-
 νομαζῶμεν τὸν Θεόν, ἔ γενικῶς τὸν τρόπον τῆς πρὸς
 αὐτὸν χρεωσμεμένης ὑπὸ τῆ ἀνθρώπε λατρείας· εἶναι δὲ ἢ
 λατρεία τῆ Θεῶ, μαρτυρία τῆς ἐσωτερικῆς πρὸς
 αὐτὸν ὑποταγῆς, περὶ τῆς ὁποίας εἶπομεν ὀλίγα
 τινά (Μέρ. Α. Τμήμ. Α. Ἀρθ. Γ'). Τὰ οὐσιώδη μέρη τῆς
 θεῖας λατρείας εἶναι δύο, ἢ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, ἔ ὁ φό-
 βος αὐτῆ ἢ ἀγάπη τῆ Θεῶ εἶναι διάπυρος ἐπιθυμία,
 καὶ κρίσις τῆς ψυχῆς εἰς τὸ νὰ ἐνωθῆ με
 τὸν Θεόν, ὅστις εἶναι Ὀν ἀξιώτατον ἀγά-
 πης, μᾶλλον δὲ ἢ ἀγάπη αὐτῆς). Γίνεται

α) Ἐξοδ. 22, 11. ἔ Δευτερ. 6, 13. β) Ἐβρ. 6, 16. γ) Β. Κορινθ. 1, 23. δ) Ματθ. 5, 34 — 37. ἔ 23, 16 — 32. ε) Ἰακώβ. 5, 12. ς) Ματθ. 22, 35.

δὲ ἡ ἔνωσις αὐτῆ διατῆς ἀδιακόπῃ καὶ καθαράς μνείας τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς. Τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι ἔξ· α. τὸ ὀρθῶς φρονεῖν περὶ τῆς Θείας μεγαλωσύνης, συνημμένον μετὰ τῆς ἐξασκήσεως εἰς τὴν Θείου νόμου τὰς ἐντολάς· β. ὑψωσις τῆς καρδίας πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πλησίασις εἰς τὸν θρόνον τῆς χάριτός τε διὰ θερμῆς προσευχῆς. γ. ζῆλος ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς Θείου αὐτῆ ὀνόματος· δ. εὐχάριστος εὐγνωμοσύνη δι' ὅλας τὰς παρ' αὐτῆ χάριτας, καὶ ἡ μετὰ παρρησίας κήρυξις καὶ ἐξομολόγησις τῆς ἀληθῆς πρὸς αὐτὸν λατρείας· ε. ἀφιέρωσις πάσης ἐλπίδος εἰς τὴν πατρικὴν αὐτῆ πρόνοιαν, καὶ παντελῆς ὑποταγῆ μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ ὑψιστα προσάγματά τε· ς. ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον ἴση μὲ ὅσην ἐπιθυμῶμεν νὰ ἀγαπώμεθα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Θεόν· διότι, εἰάν τις εἴπῃ ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆ μισεῖ, ψεύσεως ἐστὶ (Α. Ἰωάνν. 4, 20).

Ἐναντία εἰς ταύτας τὰς ἀρετὰς εἶναι αἱ ἐπόμεναι κακίαι· α. ἡ πρὸς Θεὸν ἔχθρα, ἣτις ὑφίσταται εἰς τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν τε· β. ἡ πνευματικὴ ὀκνηρία, ἡ ἀκηδία, ἣτις εἶναι τὸ ν' ἀμελήσῃ τὰ καθήκοντα τῆς εὐσεβείας, οἷον τὴν μνήμην τῆς Θεῆς, τὴν προσευχὴν, τὴν φοίτησιν εἰς τὰς Θείας ναὸς, κτλ. γ. ἡ πρὸς Θεὸν ἀχαριστία, καὶ γογγυσμός· δ. ἡ ἄμετρος πεποίθησις εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τῆς Θεῆς· ε. ἡ παντελῆς ἀπόγνωσις. Τὰ δύο ταῦτα καὶ ἁμαρτίαι κατὰ τὴν ἁγίαν πνεύματος λέγονται.

Σημ. Δ'. Τὸ δεύτερον ἐσιῶδες μέρος τῆς Θείας λατρείας εἶναι ὁ φόβος τῆς Θεῆς, ὅχι δουλικός, ἀλλ' οὐϊκός, ὅστις ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ συλλογίζηται κατ' ἐκάστην ὁ ἄνθρωπος τὴν παντοδυναμίαν καὶ δικαιοσύνην τῆς Θεῆς, καὶ νὰ φυλάττηται ἀπὸ τὸ νὰ πράττῃ πᾶν ὅ, τι ἀποβλέπει εἰς ὕβριν καὶ καταφρόνησίν τε· εἰάν δὲ πράξῃ τι τοιοῦτον νὰ λυπηταί· διότι παρῶργισε τὸν εὐεργετικὸν αὐτῆ Θεὸν καὶ πατέρα. Τῆς Θεῆς φόβου χαρακτηριστικὰ σημεῖα εἶναι· α. ἡ πνευματικὴ πτωχεία, ἣτις ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ ταπεινῶνται τὸ φρόνημά τε ἐνώπιον τῆς Θεῆς, καὶ νὰ γνωρίζῃ ὅτι εἶναι

πταισίης ἔμπροσθεν τῆ δικαίης τε κριτηρίης. Ἐναντία τῆς πνευματικῆς πτωχείας εἶναι ἡ Φαρισσαϊκὴ ὑπεριφάνεια, διὰ τὴν ὁποίαν θάρρειτις εἰς τὰς ἀρετάς τε, ἔ ὑφόνεται ὑπὲρ τὲς λοιπὲς τῶν ἀνθρώπων · β. ἡ Μετάνοια, ἡ γενὴ ἢ μετ' ἐλπίδος εἰς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν ὁμολογία τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων, ἡτις, ὅταν γίνεται διὰ σῆματος, λέγεται ἔξομολόγησις. Ἐναντία εἰς ταύτην εἶναι ἡ ἀμετανοησία, ἡ γενὴ ὁ βαθὺς ὕπνος εἰς τὴν ἀμαρτίαν · γ. ἡ Νησιεία, ἡ γενὴ ἢ δι' ἀποχῆς βρωμάτων χαλίωσις τῶν παθῶν, ὅταν ἐξαγριόνονται ἀπὸ τὴν ὑπέρμετρον τροφὴν ἔ τρυφὴν α). εἰς ταύτην ἔναντία εἶναι ἡ ἀκολασία, ἡ γενὴ ἢ ἀπόλυτος ἔλευθερία εἰς τὰς τῆ σώματος ὀρέξεις, ἔκ τῆς ὁποίας γεννᾶται ἡ ἀκρασία, ἔ γαστριμαργία, ἔ ὅλα τὰ βαρύνοντα τὸν νῦν ἀμαρτήματα, ἔκ τῶν ὁποίων μᾶς παραγγέλλει νὰ προσέχωμεν ὁ Σωτὴρ β). δ. ἡ ἄρρησις ἑαυτῆ, ἡ γενὴ ἢ ἀποφυγὴ τῶν ἐμποδίων τῆς σωτηρίας μας, ὅσον ἀρετὰ ἔ ἂν ἦναι ταῦτα εἰς ἡμᾶς · ἔτω καταφρονῶμεν τιμᾶς, πλέτη, ἔ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πολλάκις, ὅταν μᾶς ἐμποδίζωσιν εἰς ἔργασίαν τῶν πρὸς Θεὸν καθηκόντων. Ἐναντία εἰς τῶτο εἶναι ἡ δι' ὅλε προσπατάλευσις εἰς τὰ βιωτικά, ἔ ἡ ἀνθρωπαρέσκεια,

α) Διὰ τῶτο ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία διώρισε κατ' ἀρχὰς τὰς νησιέμας ἡμέρας δύο μὲν ἑβδομαδικῆς, καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα δηλ. τελεμένας, τὴν Τετράδα ἔ τὴν παρασκευὴν, μίαν δὲ μόνην ἐτήσιον τὴν πρὸ τῆ Πάσχα, ἡτις κοινῶς ὠνομάζετο Τεσσαράκονθῆ, εἰς ἄλλης μὲν τόπων τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπικρατῶσα, εἰς ἄλλης δὲ ὀλιγωτέρας, ἔ εἰς τινος μίαν μόνην ἡμέραν (Εὐσεβ. Ἐκκ. Ἰσorp. 5, 26). Ἐκ δὲ τῶν νησιούντων οἱ μὲν ἐγκρατεύοντο ἀφ' ὅλα τὰ ἐμψυχα · οἱ δὲ ἔτρωγον ἰχθύας μόνον, οἱ δὲ ἔ πετεινὰ, οἱ δὲ ξηρὸν ἄρτον, ἔ ἄλλοι τέλος νησιούντες ἔως τῆς Θ. ὥρας, ἔτρωγον ὕπερον διάφορα βρώματα (Σωκρ. Ἐκκλ. Ἰσorp 5, 22). Πρῶτοντος τῆ χρόις, ἐπικράτησεν εἰς ὅλας τὰς εὐσεβεῖς ἢ μὲν νησιεία ἢ πρὸ τῆ Πάσχα νὰ ἦναι 40 ἡμερῶν · μετὰ ταῦτα εἰπήθησαν ἔ αἱ λοιπὰ Δ. νησιεία ἐτήσιοι ἐπταήμεροι πάσαι, ὁποία εἶναι ἢ πρὸ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὡς βεβαίονει ὁ Βαλααμ. (Ἐρωτησ. 53). Τὴν δὲ εἰς Ρώμην ἔκपालαι συνειθιθεῖσαν νησιείαν τῆ Σεβδάτης (Σωκρ. αὐτῆς), ἐμπόδισεν ὕπερον ρητῶς ἢ ἐν Γράλλῳ Οἰκουμενικῇ Κανὸν 55.

β) Δακ. 21, 34. Α'. Θεσσαλ. 5, 6.

ἔχει προτίμησιν τῆ πρὸς ἀνθρώπους φόβῳ, παρὰ τῆ πρὸς Θεόν, τὴν ὁποίαν ῥητῶς ὁ Σωτὴρ ἀπηγόρευσεν α). "Ὅστις τιρήσῃ ἀκριβῶς ὅσα χαρακτηριστικὰ εἶπομεν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἔχει φόβῳ, ἐκεῖνος εἶναι ἔτι ἰσχυρότερος ἀληθῶς Δεοσεβῆς.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ζ'.

§. η'. Ἡ τετάρτη ἐντολὴ μᾶς προσάσσει νὰ συνερχώμεθα ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰς Κυριακὰς, καὶ τὰς λοιπὰς εὐρτάς, διὰ νὰ ἀποδίδωμεν εἰς τὸν κτίστην τὴν ἀπὸ τῶν κτισμάτων εἰς αὐτὸν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ λατρείαν, οἰκοδομοῦντες ἀλλήλους εἰς τὴν πίσιν διὰ τοῦ Θείου λόγου.

Σημ. Α'. "Ἐξ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ νομομισμένα ἐπιγεια ἔργα μας· διώρισεν δὲ ἀπ' ἀρχῆς κόσμου β) μόνην τὴν ἐβδόμην νὰ τὸν λατρεύωμεν, ἐκπληρῶντες εἰς αὐτὸν χρέος δικαιοτάτου ἔχει παντοτινόν γ). ὠνομάσθη δὲ ἡ ἐβδόμη ἡμέρα Σάββατον, τὸ ὅποιον ἐρμηνεύεται καταπαυσις· διότι ὁ Θεὸς κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων τε, ἔχει ἡμεῖς πρέπει νὰ καταπαύωμεν ἀπὸ πάσαν ἐργασίαν· ἔχει περὶ τῆ Σαββάτου νομοθεσία ἀνήκει ἔχει μόνον εἰς τὸν ἱεραρχικὸν τῶν Ἰουδαίων νόμον (διότι ἔτιως ἔπρεπε ἔχει τῆτο μετὰ τὴν ἔλευσιν τῆ Σωτῆρος παντάπασι νὰ καταργηθῆ) δ), ἀλλὰ ἔχει εἰς τὸν ἡθικόν, ὡς ἡμέρα μία τῆς ἐβδομάδος ἀφωσιωμένη εἰς τὴν Θεῖαν λατρείαν· διὰ τῆτο παρὰ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας μετετέθη εἰς τὴν Κυριακὴν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τῆ Σωτῆρος Χριστοῦ, διὰ τῆς ὁποίας κατέπαυσε, ἔχει ἐτελείωσε τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως, ἔχει εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπὸ τῆ τοῦτῆ Φαραῶ τῶν πιζῶν ἐλευθερίας. Ἐυρτάζετο δὲ ἡ

α) Λευκ. 12, 4. β) Γενέσ. 2, 2. γ) Α' Διαλείπτως προσεύχεται.

δ) Α' Θεσσαλ. 5, 17. ε) Κρηλασσ. 2, 16—17.

Κυριακή ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἀκόμῃ χρόνος, ὡς φαίνεται (Πράξ. 20, 7. καὶ Α' Κορινθ. 16, 2. καὶ Ἀποκαλύψ. 1, 10), ὅπερ καὶ ῥητῶς Κυριακή ὠνομάζεται, καὶ ἐχολοάζον εἰς αὐτὴν οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ πᾶσαν ἐργασίαν, κατὰ τὸν 29 κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου, παρεκτὸς ἂν ἐτύχαιεν ἀναγκαῖα τις περίσσις, ὡς λέγει ὁ Βαλσαμών ἐξηγούμενος τὸν ῥηθέντα κανόνα. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ παλαιοὶ νόμοι ὕπερον διώρισαν ἀπαραίτητον τῆς Κυριακῆς τὴν ἀργίαν εἰς ὅλας πλὴν τῶν γεωργῶν, τῆς ὁποίας καὶ αὐτὰς ἔπειτα ὑπέταξεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην λέων ὁ αὐτοκράτωρ. Καὶ αὕτη μὲν ἦτο ἡ μόνη σχεδὸν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας ἑορτὴ· προϊόντος δὲ τῶ χρόνος, προστετέθησαν καὶ ἄλλαι διάφοροι ἑορταὶ Δεσποτικαὶ καὶ Μαρτυρικαὶ, ὑπὸ τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ αἱ περισσότεραι, ὅσας εἶχε νομοθετήσει νὰ ἑορτάζεται καὶ ἡ παρασκευὴ α). Τελευταῖον ὁ αὐτοκράτωρ Μανυὴλ ὁ Κομνηνὸς διώρισε διὰ Νεαρᾶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑορτῶν ὅλας τῶ ἔτους, τὰς ὁποίας διαιρεῖ εἰς τελέως ἀπράκτους, καὶ ἀπὸ μέρος ἀπράκτους β). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἑορτῶν. Ἀγιάζεται δὲ ἡ ἑορτὴ κατὰ τὴν ἐντολὴν τῷ Θεῷ· α. διὰ τῆς καταπαύσεως ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων, γινομένης ὅχι μόνου ἀπὸ τῆς κυρίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς δέλης καὶ ὑπιρέτας, διὰ νὰ ἀπολαύσωσιν ὅλοι κοινῶς ἀπὸ τὴν χαρὰν τῆς ἀναμνήσεως τῶν περὶ ἡμᾶς τῷ Θεῷ εὐεργεσιῶν, καὶ νὰ ἐναχολῶνται εἰς τῷ Θεῷ τὴν λατρείαν, μακρὰν ἀπὸ τὰς βιωτικὰς μερίμνας καὶ ἀχολίας. Μόνη ἡ σωτηρία καὶ ὠφέλεια τῷ πλιθίῳ συγχωρεῖ τὴν παράβασιν τῆς ἀργίας τῶν ἑορτῶν, ὅποτε ἀναγκαῖα τις περίσσις, οἷον ἐχθρῶν ἐπίδρομὴ, ἢ πυρκαϊὰ, ἢ ἀδένεια, ἢ ἄλλοτι περιστατικόν, ἀνεπίδεκτον ἀναβολῆς καιρῶ, ἀπαιτεῖ τὴν δι' ἐργασίας ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων. Τοιαύτη ἐργασία ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς φύλαξιν, παρὰ παράβασιν τῷ Θεῷ νόμου, καὶ τῷ βεβαιῷ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἰπὼν „Τὸ σάβ-

α) Εὐσέβ. ἐν βίῳ αὐτοῦ· β) Σωζ. μ. ἰστορ. 1, 8. β) ἴδε τὴν Νεαρὰν ταύτην περὶ Λεὐκὴν κλαδίῳ Τίμ. 1, Σελ. 160.

λατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, ἔχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ
 Σάββατον“ (Μάρκ. 2, 27). β. Διὰ τῆς προσφοιτήσεως
 εἰς τὸν ναὸν τῆ Κυρίε, ἔ παρρησιασμένῃς δι' ἑξολογήσε-
 ως, ἔ ψαλμωδίας τῆ ὀνόματός τε εἰς τὰς δημοσίας συν-
 ἀξεις α), ἐτι δὲ ἔ διὰ τῆς κοινωνίας τῶν ἀχράντων μυ-
 σσηρίων, ἔ τῆς μετ' εὐλαβείας ἀκροάσεως τῆς διδασχῆς τῆ
 θείας λόγου, διὰ μέσσω τῆς ὁποίας προκίπτομεν εἰς τὴν εὐ-
 σέθειαν. γ. Διὰ τῆς κατὰ μόνας προσευχῆς ἔ ἀνοψώ-
 σεως τῆς καρδίας πρὸς τὸν Θεῖν, ὅποτε μάλισα περισσῶσαι
 τινὲς μᾶς ἐμποδίζεσαι νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν
 τὰς διορισμένας ἡμέρας. Τότε ὅπω ἔ ἂν εὐρεθῶμεν,
 πρέπει νὰ προσευχώμεθα, χεῖρας ὀσίως αἴρουτες
 εἰς τὸν οὐρανὸν, ἔ γόνυ κάμπτοντες εἰς τὴν γῆν ἐνώ-
 πιον τῆ θρῆνε τῆς θείας μεγαλωσύνης. Σημειωτέον δὲ,
 ὅτι ἡ γονυκλισία τὰς Κυριακὰς ὅλας, ἔ τὰς μεταξὺ τῆ
 Πάχα, ἔ τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέρας εἶναι ἐμποδισμένη ἀ-
 πὸ τὴν Α'. οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἔ ὕστερον ἀπὸ τὴν ἐν
 Τρέλλω (Καν. 90). Τὰς δὲ λοιπὰς ἡμέρας, ἔ μάλισα
 τὰς νησίμας συνεδίζεσαι ἀπὸ τῆς πηγῆς τὸ σεβασμιώτα-
 του, ἔ ἀγιώτατου τῆτο ἔθος, τὸ ὅποῖον ἔ ἡ ἀρχαιότης
 τῆς Ἐκκλησίας ἐτίμησε, ἔ αὐτὸς ὁ Χριστὸς μετὰ τῶν ἁ-
 γίων αὐτῆ Ἀποστόλων ἐκύρωσε β). δ. Διὰ τῆς μελέτης
 τῶν ἱερῶν βιβλίων, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς ἕκαστον οἶκον πρέ-
 πει νὰ διδάσκωσιν οἱ πατέρες τὰ τέκνα, οἱ κύριοι τῆς
 δόξης, οἱ διδάκαλοι τῆς μαθητῆς, οἱ ἀνώτεροι τῆς ὑπο-
 κειμένῆς, ἔ ἕκαστος τὸν πλησίον τε, ὀδηγῶντες αὐτῆς
 εἰς τὸν νόμον Κυρίε ἔ τὸν φόβον αὐτῆ. ε. Διὰ τῆς β. ἡ-
 θείας τῶν ἐν ἀνάγκαις, ἔ διανομῆς ἐλέως εἰς τὰ προσή-
 κοντα μέρη, τὸ ὅποῖον πρέπει μάλισα νὰ κάμνωμεν τὰς
 ἑορτὰς, διαμοιράζοντες ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μας τὴν δυνα-
 τὴν βοήθειαν α. εἰς τῆς ὑπερέτας τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀ-
 ζίς τῆ μιῶδτων ἐργάτας τῆς ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας γ).

α) Ἐβρ. 10, 25. β) Λυκ. 22, 41. Πράξ. 7, 60. ἔ 20, 36.
 ἔ 21, 5. γ) Λυκ. 10, 7. ἔ Α'. Κορινθ. 9, 13—14 ἔ Α'. Τι-
 μοθ. 5, 17. 18.

β. εἰς σύζασιν καὶ οἰκονομίαν τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων σολισμὸς ἐξαιρετός ἐἵναι ἰερεῖς σπεδαῖοι, ψάλται, ἀναγνώσαι, καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἱερά σκευή· γ. εἰς οἰκοδομὴν σχολείων, νοσοκομείων, καὶ αἰχμαλώτων ἐξαγόρασιν· δ. τὸ ἀναγκαιότατον, εἰς διατροφήν πεινῶντων, καὶ κυβέρνησιν οἰκογενειῶν πτωχῶν. Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἀξιοπρεπესάτη σύντροφος καὶ ὁπαδὸς τῆς τῷ Θεῷ λατρείας, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῶν ὑποσολικῶν ἀκόμη χρόνων εἰς τὰς ἱεράς συναῖξεις ἔκαμναν πάντοτε οἱ Χριστιανοί *).

Ὅστις πολιτεύεται κατὰ τὰς τῶν κανόνας, ἐκεῖνος ἀγιάζει τὸ Σάββατον, ἤγειν τὴν ἀληθινὴν κατάπαυσιν, τῆς ὁποίας τὴν τελειότητα θελομεν ἔχειν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Σημ. Β'. Ἀμαρτάνεσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν

α. οἱ δι' ἄμετρον πλέτα ἐπιθυμίαν ἐργαζόμενοι τὴν Κυριακὴν, καὶ ἀχολούμενοι εἰς τὰς βιωτικὰς μερίμνας· ὅτι ὀλίγην ἔχουσιν ἐλπίδα καὶ πίσιν εἰς τὴν πρόνοιαν τῷ Θεῷ φανταζόμενοι, ὅτι τὰ κέρδη των εἶναι καρπὸς τῶν ἰδίων ἰδρώτων, ὄχι τῆς εὐλογίας τῷ Θεῷ· διὰ τῆτο πολλάκις τὰ τοιαῦτα κέρδη σκορπίζονται εἰς τοὺς ἀνέμους.

β. Ὅσοι δὲν συχνάζουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ ψυχρότητα πρὸς τὴν θρησκείαν, ἢ δι' ἀκηδίαν, ἢ δι' ἐσφαλμένην δόξαν, ὅτι ἢ εἰς τὰς δημοσίας συναῖξεις θεία λατρεία δὲν ἔχειτι περισσύτερον ἀπὸ τὴν κατ' οἴκου γινομένην. Ὡσαύτως καὶ ὅσοι ὑπάγουσι μὲν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπάγουσι δὲ δι' ἀνθρωπαρέσκειαν, ἢ διὰ συνήθειαν μόνον, μὴ δεικνύοντες κἀνὲν σέβας εἰς τὰς ἱεράς τελετάς, ἀλλὰ φλυαροῦντες, ἀσεϊζόμενοι, καταλαλῶντες τὸν πλησίον, καὶ ὅταν τύχη, καταφρονῶντες τὴν διδαχὴν τῷ Θεῷ λόγῳ, ἢ κρίνοντες τον κατὰ τὰς ἰδίας ἐννοίας, καὶ εἰς τὰ χήματα καὶ φράσεις τῷ διδάσκοντος καταναλίσκοντες τὸ εἰς τὰ ἱερά λόγια χρεωσόμενον σέβας.

*) Α'. Κορινθ. 16, 1. καὶ Β'. Κορινθ. 9, 5. καὶ Ἐφ. 13, 16.

γ. Ὅσοι δὲν ἐναχολῶνται εἰς εὐσεβῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἀναγιώσκουσι σκανδαλώδη, καὶ ὀλέθρια συγγράμματα, ἢ ἐξοδεύουσι τὴν ἀργίαν εἰς μέθην, καὶ ἄτακτα παιγνίδια, καὶ διεσραμμένους συναναστροφάς, καὶ διατριβάς. Τότε μόνον εἶναι συγχωρημένη ἡ εὐθυμία καὶ διατριβὴ εἰς τὰς ἐρτάς, ἐπὶ τότε ἀποβλέπει μόνον τὴν ἀνακρίσιν τῶν σωματικῶν κόπων, χωρὶς νὰ βλάψῃ μίτε τῷ εὐθυμῶντος τὴν ψυχὴν, μίτε τὸν πλησίον εἰς τὸ παραμικρόν.

δ. Ὅσοι ποιμένες ὄντες δὲν διδάσκουσιν εὐσεβῶς τὸ ποιμνιόντων, μίτε κηρύττεσιν εἰς αὐτὰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἢ αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν, ἢ ἂν ἦναι ἀδύνατοι πρὸς τὲτο, διὰ μέσσω καὶ ἀξίων ἱεροκηρύκων, ἢ δι' ἀναγνώσεως ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Οὗτοι εἶναι οἱ μίτε αὐτοὶ ἐμβαίνοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, μητ' ἄλλως ὀδηγῶντες νὰ ἐμβῶσιν *). Ὡσαύτως ἀμαρτάνουσι καὶ ὅσοι ἀναγνώσαι ὄντες, ἢ ψάλλται, ἢ ἱεροκήρυκες, ἢ ἀπλῶς ὑπηρεταὶ τῆς Ἐκκλησίας ὅποιοιδήποτε, κάμνουσι τὸ ἔργον τῶν ἀνευλαβῶς, ἢ ἀπροσέκτως, ἢ ἀμαλῶς, καὶ σκανδαλίζουσιν ἀντὶ νὰ ἀφελήσουσι τὸν πλησίον των, διὰ τὸν ἵποτον ὁ Χριστὸς ἀπέθανε.

ε. Ὅσοι ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῶν ὑπαρχόντων δὲν διδουσι καὶ τὸ ἐλάχιστον μέρος εἰς τὰς ἀναγκαίας πνευματικὰς χρείας, ἀλλ' ἢ καταδάπτουσι τὴν περισίαν των εἰς τὰς κόλπας τοῦ Μαρμαῦ, ἢ τὴν ἐξοδεύουσιν εἰς ἀπολαύσεις ἡδονῶν ἀδερμίτων, ἢ εἰς παιγνίδια ζημιώδη, οἷου κύβες, χαρτία, καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια, ἐπὶ τὴν παίζονται ἀίχροκερδῶς καὶ ἀπονευνημένως, ἀφανίζουσι καὶ τὴν περισίαν, καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ παίζοντος, καὶ τὴν ψυχὴν τε κολάζουσιν, ὡς ἐξορίζοντι ἐξ αὐτῆς τὴν θεοσέβειαν διὰ τῶν συχνῶν ὅρκων, καὶ ἁρῶν, καὶ βλασφημιῶν τοῦ Θεοῦ ὀνόματος· τὰς τοιούτους ἀίχροκερδεῖς ἔχει μόνον ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ κατακρίνει, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ φιλοσο-

*) Ματθ. 23, 13.

φία τὰς συγκαταριθμεῖ μὴ τὰς ληξιάς *). Ὅλοι οἱ εἰς τὰ προτεθέντα ἐγκλήματα ὑπεύθυνοι βεβηλόνεσι τὸ σάββατον, ἀντὶ νὰ τὸ ἀγιάσωσι, καὶ ζερεῦνται τῆς μελλούσης ἐκείνης μεγάλης ἐορτῆς τῆς μετὰ τῶν δικαίων καὶ ἀγίων ἀνδρῶν μεγαλοπρεπέστατα τελεμένης εἰς τὰς αἰῶνας.

Σημ. Γ'. Αἱ προειρημέται τέσσαρες ἐντολαὶ διδάσκουσι περὶ Θεοῦ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ὀφειλομένης λατρείας· αἱ δὲ ἐπόμεναι ἔξ ἀποβλέπουσι τὸν πλησίον, τέλος ἔχουσαι τὴν εἰρηνικὴν καὶ εὐδαίμονα διαγωγὴν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Η'.

§. 9'. Ἡ πέμπτη ἐντολὴ πρόσασσι νὰ προσφέρωμεν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ ὑπακοὴν εἰς τοὺς γονεῖς ἡμῶν· ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα τῶν γονέων συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ ἡγεμόνες, οἷτε τῆς πνευματικῆς, καὶ οἱ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, καὶ οἱ διδάσκαλοι, καὶ οἱ εὐεργέται, καὶ οἱ γέροντες, καὶ γενικῶς ὅλοι οἱ εἶτε καθ' ἡλικίαν, εἶτε κατὰ συγγένειαν, εἶτε κατ' ἄλλην τινὰ σχέσιν ἀνώτεροί μας.

Σημ. Α'. Ἡ ἐντολὴ αὕτη ἔχει μεγάλην ἔμφρασιν εἰς ὀλίγα λόγια, διότι πρόσασσι τὴν ἐκπλήρωσιν ὅλων τῶν μερικῶν ἐνὸς ἐκάστης χρεῶν, ἡγεῖν

α. Νὰ τιμῶμεν τὰς κατὰ σάρκα γονεῖς ἡμῶν· ὑφίσταται δὲ ἡ τιμὴ αὕτη εἰς τὸ νὰ τὰς ἀγαπῶμεν, καὶ τὰς σεβῶμεθα ἀπὸ καρδίας· νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτὰς ζήτουντες τὴν εὐλογίαν των εἰς ὅλας τὰς ἀξιολόγους ἐπιχειρήσεις μας, καὶ ὑπερασπίζοντες τὴν τιμὴν των, ὅταν ἡ χρεῖα τὸ καλέσῃ· νὰ ὑποφέρωμεν ὑπομονητικῶς τὰ ἐλαττώματά των, καὶ νὰ τὰς εὐχαριστῶμεν εὐγνωμῶς διὰ λόγων, καὶ δι' ἔργων διὰ τὰς εὐεργεσίας των, τρέφοντες

*) Ὁ μὲν τοι κυβευτῆς, καὶ ὁ λωποδύτης καὶ ὁ ληστὴς τῶν ἀγελευθέρων εἰσὶν, αἰσχροκερεῖς γὰρ. Ἀριστοτ. Ἠθικ. Νικομα. 4.

αὐτὲς, ἔ βοηθῶντες τὸ κατὰ δύναμιν, ὅταν μάλιχα γηραίσωσιν. Ἀρμοιβαίως δὲ ἔ οἱ γονεῖς προσάσσονται ἀπὸ τὴν θείαν ἐντολήν νὰ τρέφωσι τὰ ἴδια τέκνα, ἕως φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν ἱκανὴν εἰς πρόνοιαν τῆς ὑγείας τῶν, ἔ νὰ τὰ διδάσκωσιν ἐπιμελῶς διὰ σοφῶν διδασκάλων τὸν νόμον τῆ Θεῆ, ἔ τὰ ἦθη τὰ χρηστὰ, ἔ τὰς, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐπιτήδεια, ἐπισήμας, προσέχοντες νὰ μὴ δίδωσιν αὐτοὶ εἰς αὐτὰ ποτὲ κακὸν παράδειγμα, ἀλλὰ νεφετῶντες τὸν φόβον τῆ Θεῆ, ἔ προσφερόμενοι πρὸς αὐτὰ μὲ πραότητα ἔ φρόνιμον οἰκονομίαν, ἔ διόρθωσιν τῶν ἑλαττωμάτων τῶν *)). Μία δὲ ἀπὸ τὰς μεγίστας φροντίδας περὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν τέκνων αὐτῶν εἶναι τὸ νὰ σπευδάωσι νὰ τὰ ἐγκαταλέγωσιν εἰς ἐκεῖνο πάντοτε τὸ ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὅποιον κλίνωσιν ἐκ φύσεως, ἔ φαίνονται εὐφυῆ, ἔ ἐπιτήδεια, ὡς ὑπὸ τῆς θείας προνοίας εἰς τέτοια διαρισμένα. Ὅσοι δὲ γονεῖς βιάζωσι τὰ τέκνα τῶν νὰ ἀναδεχθῶσιν ὅ, τι ἐπάγγελμα θέλωσιν αὐτοὶ, ἢ τὸ τυχόν, χωρὶς νὰ ἐρευνησῶσι πρῶτον πρὸς τί κλίνει τῶν παιδιῶν ἡ φύσις, ἔτοι γίνονται φθορεῖς μᾶλλον, ἢ εὐεργέται ἀληθινοὶ ἔ τέλειοι τῶν τέκνων αὐτῶν. Τέσσαρα δὲ εἶναι γενικῶς τὰ κυριώτερα μέσα τῆς καλῆς τῶν τέκνων ἀνατροφῆς· α. ἡ ὀρθὴ τῆ θείας νόμου ἔ τῶν γραμμάτων διδασκαλία· β. ἡ διὰ τῶν οἰκείων καλῶν παραδειγμάτων οἰκοδομὴ εἰς τὴν ἀρετὴν· γ. ἡ διὰ λόγων συμβελή, ἐνιχύσις μὲν εἰς πράξιν τῆ ἀγαθῆ, ἀνακαλῆσι δὲ ἀπὸ τὰ πονηρὰ ἔργα· δ. ἡ φροντίς περὶ τῆς εὐτυχίας αὐτῶν διὰ τῆς εἰς τὸ προσῆκον ἐπάγγελμα ἐγκαταλέξεως, ἔ τῶν ἀναγκαίων ἐξόδων χορηγίας. Ὅλας δὲ αὐταὶ αἱ πράξεις πρέπει νὰ ἦναι συνωδευμέναι μετὰ θερμῆς πρὸς Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν προσευχῆς.

β. Νὰ τιμῶμεν τὴν ἡγεμόνας ὡς χρυσὸς διοικητῆς μας μετὰ Θεόν· ὑφίσταται δὲ αὐτῇ ἡ τιμὴ· α. εἰς τὸ νὰ ἡμεθα πιστοὶ πρὸς αὐτὴν· β. εἰς τὸ νὰ ὑποτασσώμεθα μετὰ χαρᾶς εἰς τὰς προσταγὰς ἔ τὴν νόμους αὐτῶν, ἐνόσω εἰ-

*) Ἐφισ. 6, 4. Δευτερον 6, 7. ἔ 11, 19. Κολασσ. 3, 21.

ναι σύμφωνοι με τὸν νόμον τῆ Θεῶ. γ. εἰς τὸ νὰ πλη-
 ρώνωμεν ἐφελεσίως τὰς διατάσσομενες φόρας, ἔ νὰ ἀ-
 ναδεχάμεθα τῆς πολιτείας τὰ βάρη α). δ. εἰς τὸ νὰ παρα-
 κάλωμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν β). Ἀμοιβαίως δὲ ἔ οἱ ἡ-
 γεμόνες χρεωσῶσι κατὰ τὸν θεῖον νόμον. α. νὰ συνερ-
 γῶσιν εἰς τὴν πρόδον τῆς βασιλείας τῆ Θεῶ, ἦγεν εἰς
 τὸν πλατυσμόν τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, ὁδη-
 γῶντες δι αὐτῆς τὰς ὑπηκόους πρὸς τὴν εὐσέβειαν, ὡς τι-
 θηνοὶ τῆς Ἐκκλησίας ὄντες, καθὼς τὰς ὀνομάζει τὸ
 Πνεῦμα διὰ τῆ Προφήτε γ). β. νὰ διοικῶσι τὰς ὑπηκόους
 τῶν δικαίως ἔ εὐσυνειδήτως, ἀνταμείβοντες μὲν τὴν ἀ-
 ρετὴν, κολάζοντες δὲ τὴν κακίαν κατὰ τὰς νόμους, ἔ
 προσῶντες διὰ τὸ καλὸν ἔ τοῦ φωτισμοῦ τῶν ὑποκειμέ-
 νων τῶν, ὡς πατέρες χριστοὶ δ).

γ. Νὰ τιμῶμεν τὰς πνευματικὰς κυβερνήτας καὶ
 ποιμένας ἀγαπῶντες αὐτὰς ἀνυποκρίτως ἔ ὑποτασσόμε-
 νοι εἰς τὰς πατρικὰς συμβουλίας τῶν με σέβας, ἔ προτέτι
 βοηθῶντες αὐτὰς εἰς τὰς σωματικὰς χρείας ε). Ἐπαύτως
 δὲ ἔ οἱ ποιμένες ἀμοιβαδὸν χρεωσῶσι. α. νὰ ἐκπληρόνω-
 σι τὰ χρεῖ τῆ ἐπαγγελματοῦ τῶν ἀόκνως ἔ ἀμώμως,
 σερεόνοντες εἰς τὴν ἀρετὴν με τῆς ἐναρέτε ζωῆς αὐτῶν τὸ
 παράδειγμα τὸ ποιμνιούτων. β. νὰ τὰς διδάσκωσι με
 τὸν λόγον, ἔ ἐμμέσως διὰ διδασκάλων σοφῶν, σπαδά-
 ζοντες εἰς τὸν φωτισμὸν τῶν λογικῶν αὐτῶν προβάτων. γ.
 νὰ εὐχῶνται θερμῶς ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς θεόν ς).

δ. Νὰ ἀγαπῶμεν τὰς διδασκάλας ἡμῶν ἔ τὰς ἄλ-
 λους εὐεργέτας, εὐγνάμονες ὄντες πρὸς αὐτὰς ἔ μνήμο-
 νες πάντοτε τῶν εὐεργεσιῶν τῶν, ἀντὶ τῶν ὁποίων χρεω-
 σῶμεν νὰ τὰς βοηθῶμεν εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν. Αὐτοὶ δὲ
 χρεωσῶσιν ἐξ ἐναντίας νὰ λησμονῶσι τὰς εἰς τὰς ἄλλους
 εὐεργεσιῶν τῶν, ἔ νὰ μὴ ἀπαιτῶσι δυνασικῶς ἀμοιβὰς

α) Ματθ. 22, 20. ἔ Ῥωμ. 13, 7. Α'. Πίτρ. 2, 13—17. β)
 Τιμοθ. 2, 1—2. Ἰερειμ. 29, 7. γ) Ἠσαϊ. 49, 23. δ) Δευτερ.
 16, 19. ε) Α'. Θεσσαλ. 5, 12—13. ἔ Εῤρ. 13, 17. ς) Α'.
 Πίτρ. 5, 2—3.

τῶν χαρίτων των γινόμενοι ἐνοχλητικοὶ καὶ ἀηδεῖς μετὴν συνεχῆ αὐτῶν ἀνάμνησιν.

ε. Νὰ ἀγαπῶσιν αἱ γυναῖκες τὰς ἀνδρας αὐτῶν σεβόμεναι, ἔπαύσασαι εἰς αὐτὰς μετὰ χαρᾶς ἔειλικρινείας, ἔφροντίζεσται ἐπιμελῶς περὶ τῆς τῆ οἴκου των σωτηρίας α). ὡσαύτως δὲ ἔοἱ ἀνδρες χρεωσῶσιν ἢ ἀγαπῶσιν ὡς ἑαυτοὺς τὰς ἰδίας γυναῖκας, συμπεριφερόμενοι μετὰ αὐτὰς, ἔυποφέροντες πρῶς τὰ ἐλαττώματα των β).

ς. Νὰ τιμῶσιν οἱ δᾶλοι τὰς δεσπότας αὐτῶν. ὑφίσταται δὲ ἡ τιμὴ αὕτη· α. εἰς τὸ πρὸς αὐτὰς σεβας, τὸ ὅποῖον θέλῃσι μάλιχα φυλάττειν εἰς τὰς μετ' αὐτῶν προσδιαλέξεις, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὰς τὴν ἀνήκουσαν τιμὴν· β. εἰς τὴν πίσιν, διὰ τὴν ὅποιαν ἔπαρυντας ἔαπόντας θέλῃσι τὰς ὑπηρετεῖν φιλάττοντες τὰς ἐπὶ πᾶσαν ζημίαν, ἔσβάζοντες πρῶς διὰ τὸ κέρδος των· γ. εἰς τὴν ὑπακοὴν, μετὴν ὅποιαν θέλῃσιν ὑποδεχεσθαι τὰς προσαγᾶστων, ἐκτελεῦντες αὐτὰς προθύμως ἔυποφέροντες ἀγογγύσως, ἂν τύχη, τὴν σκληρότητα ἔδυσκολίαν των χωρὶς ἀντιλογίας γ). Οἱ δεσπότηται πάλιν ἀμοιβαίως χρεωσῶσιν νὰ προσφέρωνται πρὸς τὰς ὑπηρετάστων ὡς πατέρες χριστοὶ ἔπροσηνεῖς; α. ἀγαπῶντες αὐτὰς, ἔμεταχειριζόμενοι φιλανθρώπως εἰς πᾶσαν ὑπηρεσίαν, ἔεἰς τὰς κολάσεις αὐτὰς, ἂν τύχη, τὰς ὅποιας δι' ἑδὲν ἄλλο τέλος πρέπει νὰ μεταχειρίζωνται, εἰμὴ πρὸς διόρθωσιν τῶν ἡθῶν των· β. φυλάττοντες πρὸς αὐτὰς δικαιοσύνην, ἔἀποδίδοντες τὸν ἀνήκοντα μισθόν των, ἔτὴν ἀναγκαῖαν τροφήν μετὰ αὐτάρκειαν· γ. φροντίζοντες περὶ τῆς ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας, ἔδιδάσκοντες αὐτὰς τὸν νόμον τῆς Θεᾶς δ).

α) Ἐφισ. 5, 22. Α' Κορινθ. 7, 3—5. β) Κολασσ. 3, 18—19. γ) Ἴδε τὰ καθήκοντα τῶν δᾶλων Ἐφισ. 6, 5—8. Κολασσ. 3, 22—25. Α' Τιμ. 6, 1—2. Τιτ. 2, 9. 10. Α' Πέτρ. 2, 18, 19. δ) Κολασσ. 4, 1. Ἐφισ. 6, 9.

Σημ. Γ' Ἀπὸ τὴν τήρησιν τῶν μερικῶν τῶν κα-
 θικόντων κρέματαί ἡ εὐδαιμονία ἐκάσῃ κατὰ μέρος, ἔ
 κοινῶς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἔ τῆς Ἐκκλησίας τῶν
 πιστῶν· διὰ τῆτο ἔ οἱ Ἀπόστολοι τόσον ἐπιμελῶς διαγο-
 ρεύουσι περὶ αὐτῶν εἰς τὰς ἐπιστολάς των, ἔ ὁ Θεὸς ὑπό-
 χεται εἰς τὰς τιμητὰς τῆς ἐντολῆς ταύτης ἐξαιρέτου τι-
 νὰ εὐλογίαν ἔ μακροχροιότητα *). Οἱ δὲ παραβάται
 ἐξ ἐναντίας κληρονομῶσι τὴν κατάραν, ὡς αἵτιοι σκαν-
 δάλε, καὶ φθορεῖς τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίας
 τῶν πιστῶν.

ΑΡΘΡΟΝ Θ'.

§. 1. Ἡ ἕκτη ἐντολή προσάσσει νὰ μὴ βλάπτωμεν ἀ-
 ρέσως, ἢ ἐμμίσως τὸν πλησίον, μήτε νὰ συλλογιζόμεθα νὰ
 τὸν βλάψωμεν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας νὰ τὸν φυλάττωμεν ἀπὸ πᾶ-
 σαν βλάβην.

Σημ. Α'. Εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν, καθὼς ἔ εἰς τὰς
 ἐπομένας, περικλείονται τὰ γενικῶς εἰς ὅλες τὰς πλη-
 σίον ὀφειλόμενα καθήκοντα ἐνὸς ἐκάσῃ· διότι, ἐν ᾧ αὐτὴ
 ἀπαγορεύει τὴν πρὸς τὸν πλησίον βλάβην, παραγγέλλει
 ἐν ταυτῷ τῇ πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἕκαστος
 ἀκριβῶς χρεωσθεῖ νὰ φυλάττη, ἀγαπῶν τὸν ἑαυτῷ πλη-
 σίον ὡς μέλος τε, ἔ συμπολίτην τούτου τῷ κόσμῳ, ἐ-
 πειδὴ ὅλου τὸ ἀνθρώπινον γένος συγκροτεῖ μίαν κοινό-
 τητα, εἰς εὐδαιμονίαν τῆς ὁποίας ἐδιώρισε τὴν πρὸς τὸν
 πλησίον ἀγάπην ὁ ὕψιστος κυβερνήτης ἔ Δημιουργὸς τῷ
 κόσμῳ, εἰς τὴν ὁποίαν μάλικα συντείνει αὐτὴ ἡ ἐντολή.
 Ἀμαρτάνουσι δὲ εἰς αὐτὴν

α. Οἱ φονεῖς, ὅσοι ἢ δι' ἔργον ὀπασθῆκατε πράξασθε
 φόνου, ἢ βαλευθῶσε μὲν ἔ αποφασίσασθε τὸν φόνου,
 δὲν δυναθῶσι δὲ νὰ τὸν ἐκτελέσωσιν· ἐξαιρέται α.
 ὅσοι φονεύουσι κατὰ περίστασιν ἀβελήτως, ἢ ἄλλως ἢνας

*) Ματθ. 23, 15. Ἐμα. 23, 1—2.

προσεκτικοί περί τὰς πράξεις τῶν β. ὅσοι φονεύσι τὰς ἐχθρὰς μαχόμενοι καλῶς καὶ νομίμως ὑπὲρ πατρίδος· γ. ὅσοι ἀναγκάζονται νὰ φονεύσωσι δικαίως, ὑπερασπίζοντες τὴν ἰδίαν ζωὴν τῶν· δ. οἱ καταδικάζοντες τὰς ἐνόχους εἰς θάνατον ὡς δίκαιοι κριταί· διότι ἐκπληρῶσι τὰ καθήκοντα τῶν ἐπαγγελμάτων *).

β. Οἱ συμβαλεῦντες, ἢ συμεργῆντες εἰς φόνον ἢ εἰς ζημίαν ὅποιανδήποτε τῶν πλισίον, γινόμενοι αἰτίοι νὰ φονεῦθῃ ὁ ἀδελφός τῶν ἢ σωματικῶς, ἢ πολιτικῶς μετὰ τὴν κρίσιν τῆς τιμῆς. Μετὰ τὰς συναριθμῆνται καὶ οἱ βιάζοντες τὸν πλισίον εἰς οἰνοποσίαν, ἢ ἄλλας ἀτοπίας, διὰ τῶν ὁποίων ἢ χάνει, ἢ ἐλαττώνει τὴν ζωὴν τῆς, ἢ τὴν τιμὴν τῆς.

γ. Οἱ ἄδικοι κριταί, οἵτινες, ἢ διὰ κέρδος, ἢ διὰ φιλίαν, ἢ διὰ φόβον ἀπολύει τὰς πταίσεις, καὶ καταδικάζει τὰς ἀθώους, προδίδοντες τὸ δίκαιον, τῶν ὁποίων ἐδωρίσθησαν ἄνωθεν φύλακες καὶ ὑπερασπισαί. Μετὰ τὰς συναριθμῆνται καὶ ὅσοι δύνανται νὰ πράξωσι καλόν, καὶ δὲν τὸ πράττουσιν· οἷον νὰ βοηθήσωσιν ἀρρώστον κινδυνεύοντα, νὰ περιθάψωσι πτωχὸς ἀποθνήσκοντας διὰ πείναν, ἢ κρύος, νὰ παρηγορήσωσιν ὀλιγοψύχους καὶ ἀπηλπισμένους. Τοιοῦτοι εἶναι καὶ ὅσοι ἐμπορῶντες δὲν ἐμπυδίζουσι τὰ κακά, οἷον φόνους, μάχας, πυρκαϊὰς, καὶ τὰ τοιαῦτα.

δ. Οἱ βαρεῖς δεσπόται, ὅσοι τυραννικῶς καταφορτίζουσι τὰς δούλους καὶ ὑπηκόους τῶν μετὰ κόπας καὶ φόρους, καὶ κολάσεις ἀνυποφόρους, αἱ ὁποῖαι πράξεις ὀλίγον διαφέρουσιν ἀπὸ τὸν φόνον.

ε. Οἱ ἀτόχειρες, ὅσοι δηλαδὴ φονεύουσιν αὐτοὶ ἑαυτὰς· διότι σφετερίζονται οὗτοι θρασείως τὴν ἐξουσίαν τῶν Θεῶν, ὅς τις μόνος ὢν κύριος ζωῆς καὶ θανάτου, ἔχει τὸ προνόμιον ὅταν θελήσῃ νὰ τὰς σιχάσῃ τὴν ζωὴν καθὼς καὶ τὴν ἔδωκεν εἰς αὐτὰς. Διὰ τὸ τοιοῦτοι κολάζονται βαρύντατα, ὡς φανερῶς ἀντίθεοι· συναριθμῆνται δὲ μετὰ αὐτὰς καὶ οἱ ῥιψοκίνδυνοι, οἵτινες παραβόλως ταλαν-

*) Γεμ. 13, 7.

τεύεσι τὴν ζωὴν τῶν, ἢ κολυμβῶντες, ἢ φιλοχωρῶντες εἰς τόπον, ὅπερ κυριεύει τὸ θανατικόν, ἢ καταχρώμενοι τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς κτλ.

Σημ. Β'. Ἐν ᾧ ἀπαγορεύει τὸν φόνου αὕτη ἡ ἐντολή, ἐμποδίζει ἐντάμα καὶ ὅσα δίδωσιν ἀφορμὴν εἰς τὸν φόνον, καὶ ὁδηγοῦσι τὸν ἄνθρωπον βαθμιδῶν εἰς αὐτὸν, αἶον τὴν συνερισίαν, τὴν διχόνοιαν, τὴν μάχην, τὸ φιλέκδικον, τὸ μῖσος, τὰς ἀράς; τοὺς ὑβριστικὰς λόγους α), τὴν σκληρότητα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Διατάσσει δὲ ἐξ ἐναντίας τὸ νὰ προσφέρηται τις εὐνοϊκῶς καὶ εἰλικρινῶς εἰς ὅλους, ἂν ἦναι δυνατόν, τὴν φιλευθροπρίαν, τὴν εὐσπλαγχνίαν, τὴν μακροθυμίαν, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν ἀμνηστικακίαν, καὶ τὴν πρὸς ἅπαντας τὰς πλησίον προσικόντως γινομένην συνομιλίαν, καθὼς ῥητῶς παραγγέλλει περὶ τῶν τῶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος β), καὶ συντόμως νὰ εἶπω τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

Σημ. Γ'. Τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης δύο εἶναι τὰ μέρη, ψυχῆς διάθεσις, καὶ ἀποτελέσματα. Τῆς ψυχῆς ἡ διάθεσις συνίσταται εἰς δύο· α. εἰς τὸ ν' ἀγαπᾶται τὸν πλησίον τε, ἐπιθυμῶν μὲν τὸ ἀγαθόν τε, ἀπεχόμενος δὲ ἀφ' ὅσα πᾶσι ἀντίκεινται εἰς τὴν διάθεσιν ταύτην· λέγω δὲ φθόνον, σκληροκαρδίαν, ὑπερβολικὴν φιλαυτίαν, κτλ· β. εἰς τὸ νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ἀνταγαπᾶται ὑπ' αὐτῆ, ἀπεχόμενος ἀπὸ πᾶν ὅ, τι ἐμποδίζει τὴν ἀνταγάπην ταύτην καὶ σκανδαλίζει τὸν πλησίον τε, λέγω δὲ ὀργὴν κατ' αὐτῆ, ἐρεθισμόν, καταφρόνησιν, ἀντεκδίκησιν διά τινα λύπην, ἢ ἀδικίαν ἐλαφράν, καὶ τὰ τοιαῦτα· διότι χρέος τῆς ἀγάπης εἶναι καὶ νὰ ὑποφέρωμεν μὲ ὑπομονὴν τὰς παρὰ τῶν πλησίον ὑποφερτὰς ἀδικίας, νικῶντες μὲ τὸ ἀγαθὸν τὸ κακόν. Τῶν δὲ ἀποτελεσμάτων τῆς ἀγάπης τὰ εἶδη εἶναι τρία· α. εὐποιᾶ περὶ τὸ σῶμα, ὅπῃ εἶναι τῆς ἐλεημοσύνης τὰ ἔργα, ὅσα ἀπεστέλλονται τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, καὶ ἡ

α) Ματθ. 5, 21—22. καὶ Α'. Ἰωάν. 3, 15. Πᾶς ὁμοίων τὸν ἀδικόν αὐτὸν ἀνθρωποκτόνος ἐστίν. β) Κολοσ. 3, 12—13.

γείας, ἔ τιμῆς, ἔ ἀναπαύσεως τῷ πλησίον, τὰ ὅποια ἕκαστος χρεώσεται ἐξ ἀνάγκης νὰ πράττη α). β. εὐποῖα περὶ τὴν ψυχὴν, ὅποια εἶναι τὰ πρὸς σωτήριαν ψυχικὴν ἀποβλέποντα ἔργα, ἡγευ παρηγορία τῶν λυπημένων, ἀνάκτησις τῶν ἀπλητισμένων, ἐπιστροφή τῶν ἀμαρτανούντων με φρόνησιν, ἔ ζῆλον, ἔ εὐκρίνειαν, ἔ ἐπιείκειαν γινομένην, διδασκαλία τῶν ἀμαθῶν διὰ λόγων, ἔ διὰ παραδειγμάτων ἀγαθῶν, ἀποφυγὴ παντὸς σκανδάλου βλάπτοντος τὸν πλησίον, ἔ τὰ τοιαῦτα β). γ. Σερμὴ ζήτησις τῆς πρὸς πάντα τὸν πλησίον εἰρήνης γ), διὰ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσαν μὲν τὴν εἰρήνην διαφυλάττομεν, φυγεῖσαν δὲ διάτινα περίρασιν πάλιν ἀνακαλεῖμεν. Τὸτο δὲ γίνεται εἰάν ὑποδίδωμεν εἰς ἕκαστον τὸ ὀφειλόμενον, ἔ εἰάν ὑποφέρωμεν τὰ ἐλαττώματά τε, ἔ εἰάν διαιρεθέντες ποτὲ μετανοῶμεν εὐθύς, διαλύοντες τὴν ἔριν, ἔ φιλιούμενοι εὐκρινῶς. Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἡ πρὸς τὸν πλησίον αὕτη ἀγάπη ἀποβλέπει γενικῶς ὅλας τὰς ἀνθρώπας χωρὶς ἐξαιρέσιν, εἴτε φίλους, εἴτε ἐχθρὸς, εἴτε ὁμογενεῖς, εἴτε ἄλλοεθνεῖς· διαφέρει δὲ κατὰ βαθμὴς ἀναλόγως μὲ τὰς βαθμὴς τῆς πλησιεσέρας σχέσεως πρὸς ἕκαστον πλησίον μας, κατὰ τε πίσιν, ἔ κατὰ φυσικὴν τῷ σώματος συγγένειαν, θεωρημένης, ὡς εἶπομεν (Μερ. Β. Ἀρθρ. Γ. §. δ.). Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς τῷ πλησίον ἀγάπη. Ὅσοι δὲ ἀγαπῶσι χωρὶς νὰ δεῖξωσιν ἀγάπης ἔργα, ἀλλὰ μόνον διὰ λόγων εὐνοϊκῶν, ἔ ἐξωτερικῶν φάσεων πολιτισμῶ ἔ εὐπροσηγορίας ἐνδεικτικῶν, ἔτοι εἶναι μᾶλλον ὑποκριταί, παρὰ πιστοὶ ἀδελφοί δ).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ι'.

§. ια'. Ἡ ἑβδόμη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν μοιχείαν, καὶ ὁμοῦ μὲ αὐτὴν ὅλας τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, καὶ προσ-

α) Α. Ἰωάνν. 2, 17. Α. Τιμοθ. 4, 10. β) Ἑβρ. 10, 24. Ἰακώβ 5, 19. γ) Ματθ. 5, 9. Ρωμ. 12, 19. Α. Πέτρ. 3, 9. δ) Α. Ἰωάνν. 3, 18.

τάσσει νὰ ζῶμεν ἀγνῶς καὶ σωφρόνως, εἴτε ὑπὸ γάμον, εἴ-
τε ἄγαμοι ὄντες.

Σημ. Α'. Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἄρσεν καὶ
θῆλυ καὶ διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ διὰ
νὰ βοηθῶνται ὑπ' ἀλλήλων εἰς καιρὸν χρείας· ὁ γάμος
εἶναι συγχωρημένος καὶ τίμιος δι' ὅλας τὰς ἀνθρώπους, ὡς
νὰ ζῶσι δι' αὐτῆ τιμίας καὶ σωφρόνως. Ὅστις ἐξυβρίζει
εἰς τὸ μι ἥριον τῆ γάμου διὰ μοιχείας, κἂν ἔγγαμος εἴ-
ναι κἂν ἄγαμος, κολάζεται εἰς ταύτην μεν τὴν ζωὴν με
καταιοχύνῃ καὶ δριμύτατον τῆς συνειδήσεως ἔλεγχον, με
σκοτισμὸν τῆ νοῦς καὶ διαστροφὴν τῆς ψυχῆς, με σω-
ματικὰς φοβερὰς ἀρρώστιας, καὶ ἀβλιωτάτην πενίαν, πολ-
λάκις δὲ καὶ με τὰς ὑπὸ τῆ νόμου ἐπιφερομένας ποινὰς·
εἰς δὲ τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰς τὰς φλόγας τῆ ἁδου α)
διότι ἡ ὕβρις αὕτη εἶναι ἐναντία ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀ-
γίαν Γραφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν, καὶ τὸν ὀρ-
θὸν λόγον, ὡς ἐξορίζουσα τὴν αἰδῶ, καὶ τιμιότητα, καὶ εὐ-
ταξίαν, ἧτις πρέπει νὰ βασιλεύῃ εἰς τὰς οἰκογενείας,
καὶ φαρμακόνουσα ὀλεθρίας τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Ἀ-
μαρτάνουσι δὲ εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν

α. Οἱ πράσσοντες ὅποιανδήποτε πράξιν ἀσελεγῆ καὶ
ἀθέμιτον.

β. Οἱ μεταχειριζόμενοι ὅλα ἐκεῖνα, ὅσα ἐγείρουσι
τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, οἷον γαστριμαργίαν, μέθυ,
αἰχρολογίαν, ἀχήμονα καὶ καλλωπιστικὴν περιεργίαν εἰς
τὰ φορέματα, ἀνάγνωσιν βιβλίων αἰσχρῶν καὶ τὰ τοιαῦτα.

γ. Οἱ περιτρέχοντες εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ παραθύρια νὰ
βλέπωσι γυναῖκας με ἀισχρᾶς ἐπιθυμίας λογισμῶν· διό-
τι εἰς τέτοις δὲν λείπει πάρεξ ἢ εὐκαιρία διὰ νὰ πράξωσι
τὸ ἔργον. Ἐκ τῶν βιβλίων φαίνεται, ὅτι ἡ ἀγία αὐ-
τὴ ἐντολή παραβαίνεται τριπλῶς, καὶ δι' ἔργων, καὶ διὰ λό-
γων, καὶ διὰ λογισμῶν ἀθεμιτῶν β).

α) Ἐβρ. 13. 4. Ἐφεσ. 5, 11. 12. Ἀποκάλ. 21, 8. β) Ρ.
Κορινθ. 7, 1. Α. Οἰκουμ. 4, 5. Ματθ. 12, 36. 37. Ἐφεσ. 4,
29. 3, 5, 4.

Σημ. Β'. Διὰ τὴν ἀποφεύγωμεν τὴν ἀμαρτίαν ταύτην, τρία εἶναι μάλιστα τὰ προφυλακτικώτατα μέσα· α. ἀνάγνωσις ἠθικῶν βιβλίων ἠνωμένη μετὰ προσευχῆς· β. ἐργασία, διότι ἡ ἀργία εἶναι μήτηρ τῆς ἀκολατίας καὶ ἠδουπαθείας· γ. ἀποφυγὴ πάσης εὐκαιρίας καὶ ἐλευθέρου συναναστροφῆς μετὰ προσώπων ἐπικινδύνων.

Σημ. Γ'. Εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην ἀμαρτάνουσιν, ὅχι μόνον οἱ διὰ τῶν σαρκικῶν ἠδονῶν ἀκολασαίνοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ τῆς ἄκρας φιλοπλετίας καὶ φιλοδοξίας παραβαίνοντες τῆς σωφροσύνης τὰ ὅρια. Οἱ φιλόσαρκοι εἶναι ἀκράτητοι τῶν τῷ σώματος ἠδονῶν, οἱ φιλόπλετοι μαίνονται εἰς πολλαπλασιασμὸν τῆς περιστίαςτων, ἐμπίπτουτες εἰς ἐπιθυμίας πονηράς α), καὶ πολλάκις εἰς τὴν φιλαργυρίαν τὴν ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν β). Οἱ φιλόδοξοι θέλουτες νὰ προσκυνῶνται σχεδὸν καταπαύσσι τῆς μετριοφροσύνης τὴν σεμνότητα, καὶ ἐξολοθίσουσιν εἰς ἔκτρον ἐγωϊσμὸν, εἰς καταφρόνησιν τῶν ἄλλων, εἰς πεισματώδεις λογομαχίας, εἰς τὸ φιλέκδικον, εἰς τὴν τρυφήν, εἰς ἀρπαγὴν, καὶ εἰς ἄλλα διάφορα κακά· διὰ τῆτο ὁ Θεὸς μάχεται τὰς ὑπερηφάνους γ)· ὡσεὶ ἡ μετριοφροσύνη, καὶ ἡ σωφροσύνη, τριχῶς εἶναι εἰς ἕκαστον ἀναγκαῖα· α. εἰς τὰς τῷ σώματος ἠδονάς, β. εἰς τὰ πλέτη, γ. εἰς τὴν φιλοτιμίαν.

Σημ. Δ'. Προφυλακτικώτατα μέσα τῷ νὰ μὴ ἐπιπίπτῃ τις εἰς μὲν τὴν πλεονεξίαν εἶναι α. ἡ αὐτάρκεια ἕκαστε εἰς τὴν ἄοκνον καὶ τιμίαν μεταχείρισιν τῷ, εἰς τὸ ὅποῖον ἐκλήθη, ἐπαγγέλματος· β. ἡ ἀπὸ τῶν θείων δωρεῶν τὰ μετὰδοσις δ) κατὰ τὸ δυνατόν καὶ εἰς τὰς πτωχάς, αἵτινες χρεωσῶσι νὰ ἦναι ὑπομονητικοὶ, καὶ ταπεινοὶ, μὴ φθονεῦντες, μηδὲ βλάπτοντες τοῦ πλησίου εἰς τὸ παραμικρὸν, ἀλλ' ὅσοι δύνανται, χρησιμεύοντες εἰς αὐτὸν μετ' ἀγάπης. Τῆς δὲ φιλοδοξίας διακτικὰ μάλιστα εἶναι· α. ἡ ἐνθύμησις τῶν ἰδίων ἐλαττωμάτων, καὶ τῆς ἀν-

α) Α'. Τιμοθ. 6, 9-10. β) αὐτ. αὐτόθι. γ) Ίακώβ. 4, 6.
δ) Α'. Τιμοθ. 6, 17—19.

θραπίνης ἀθλιότιτος ἐκάσθ· β. ἡ σύγκρισις τῶν ἰδίων ἀρετῶν πρὸς τὰς τῶν μεγαλητέρων ἔτι τὰς ἐντολάς αὐτάς· γ. ἡ περὶ τὸς παρὰ τῶν ἄλλων ἐπαίνος μετρία χαρὰ, ἔτι ἡ ὑπομονὴ εἰς τὰς ἐξεβενύσεις τῶν· δ. ἡ περὶ τὴν διαίταν μετριότης ἔτι ἀποφυγὴ τῆς ὑπερβολικῆς λαμπρότητος καὶ πολυτελείας.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ι Α'.

§. 16'. Εἰς τὴν ὀγδόην ἐντολὴν ἀπαγορεύει ὁ Θεὸς πᾶν εἶδος κλοπῆς καὶ ἀδικίας, καὶ προσάσσει νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον ἐξίσου καθὼς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν, διὰ νὰ διατηρῆται ἡ πολιτικὴ κοινωνία.

Σημ. Α'. Εἰς ἀπὸ τὰς ὀλεθριωτάτας λυμεῶνας τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἔτι εὐδαιμονίας εἶναι ἔτι ὁ κλέπτης· εἶναι δὲ κλέπτης, ὅστις σφετερίζεται ἀδίκως τὸ ξένου πρᾶγμα καθ' ὅποιονδήποτε τρόπον. Ἡ κλοπὴ θεωρεῖται τριχῶς, ἢ ὡς φανερά, ἢ ὡς κρυπτή, ἢ ὡς ἀπατηλή. α. Φάνερά κλοπὴ λέγεται, ὅταν τις δυνασικῶς ἀρπάξῃ τὰ ἀλλότρια· τοιοῦτοι εἶναι α. οἱ καθ' ὄδον λησαὶ ἔτι ἀνδραποδισαὶ· β. οἱ δωροφάγοι ἄρχοντες, ἔτι ἀδικοὶ κριταὶ, ἔτι τελῶναι· γ. οἱ πλεονέκται πλέστοι, ἔτι δανεισαὶ, οἵτινες ἀναγκάζουσι τὸς ὀφειλέτας νὰ πωλῶσι τὰ ἐνέχυρα· τὸς ἐργάτας νὰ ἐργάζωνται παρὰ τὸ συμφωνημένον, τὸς πτωχὰς νὰ πωλῶσι τὸς οἴκους ἔτι ἀγρῶν παρὰ τιμὴν, ἔτι προσέτι ὅσοι μὲ πλειότερον μισθὸν ἐκμαυλίζουσι τὸς τῶν ἄλλων δούλους ἔτι ὑπηρετας· δ. οἱ παρορισαὶ, ὅσοι δηλονότι ὑπερβαίνουσι τὰ σύνορα τῶν ἀγρῶν, ἔτι ἀμπελίων διὰ νὰ κλέψωσι μέρος γῆς τοῦ γείτονός τῶν· ε. οἱ καταχρώμενοι τὰ ξένα πράγματα· οἷον γεωργῶντας ξένους ἀγρὰς, ἀναβαίνοντες ξένους ἵππους κρυφίως τῶν κυρίων, ἔτι τὰ τοιαῦτα· ς. οἱ τιμισλκηταὶ, ὅσοι δηλονότι εἰς ἀνάγκην πωλῶσι

*) Λευκ. 18, 14.

τὸν σίτου μὲ ὑπερβολικὴν τιμὴν, ἢ ἀγωγιάζουσι τὰ ζῶα των, ἢ καυλόνουσι τὰ πλοῖα των, ἢ ἐνοικιάζουσι τὰς οἰκούς των μὲ ἀνυπόφορον πληρωμὴν, καὶ ἄλλοι ὅσοι μὲ βαρυτάτας συνθήκας συμφωνῶσι νὰ βοηθήσωσι τὸν πλησίον των εἰς καιρὸν ἀνάγκης κάμνοντες τὴν δυσυχίαν ἐκείνου ἀφορμὴν πλετισμῆ ἰδικῶ των· μὲ τέτους ἀριθμῶνται ἔ οἱ βαρεῖς ἔ ἀσπλαγχοὶ τοκισταί, ἔ γενικῶς ὅσοι ἀδικῶσι τὸν πλησίον των ἀνευθριάσως καθ' ὅποιονδήποτε τροπον. β. Κρυπτὴ κλοπὴ λέγεται, ὅταν τις κλέπτῃ τὰ ἀλλότρια πράγματα χωρὶς τὴν εἰδήσιν τῆ κυρίε των. Ταύτης τῆς κλάσεως εἶναι α. οἱ κρύφιοι κλέπται οἰκῶν, ἐργαστηρίων, σιτοδοχείων, ἐχθυοτροφείων, μαυδρίων, κήπων, δρυμάνων, ἀχυράνων, ἔ, τὸ βαρύτερον, θησαυρῶν δημοσίων, ἐκκλησιαστικῶν, ἔ ἄλλων ἱερῶν πραγμάτων, οἵτινες ἔ ἱερόσυλοι διὰ τῆτο ὀνομάζονται· β. οἱ διαβίβασαὶ ἀπηγορευμένων πραγμάτων εἰς μίαν τινὰ ἐπαρχίαν, ἢ τῶν νενορισμένων φόρων ἔ τελῶν, οἶον δεκατιῶν, τελωνίων, κτλ. δόλιοι σφετερισταί. γ. Οἱ εὐρέται ὅποιονδήποτε χαθέντων πραγμάτων, οἶον χρημάτων, κτηνῶν, ἔ τῶν τοιῶτων, ἐπι ἔ δόλων φυγάδων, οἵτινες ἢ παντάπασι ταῦτα κατακρατῶσιν, ἢ τ' ἀποδίδουσι εἰς τὰς κυρίετων μὲ εὐρητρα ἀνυπόφορα. Μὲ τέτες συναριθμῶνται ἔ οἱ ἀπάνθρωποι ἐκεῖνοι, οἵτινες εἰς καιρὸν πυρκαϊᾶς ἢ ναυαγίε, ἢ τινος ἄλλης δυσυχίας, κλέπτουσι τῶν δυσυχῶν ἐκείνων τὰ κατασκορπιζόμενα πράγματα. Δέν εἶναι δὲ τέτων κτώτεροι ἔ οἱ ἀνοίγοντες, ἔ ἀναγινώσκοντες ξένας ἐπισόλας, ἔ οἱ ἐκφέροντες μυσιρία τίνα, τῶν ὁποίων ἢ φανερωσις εἶν' ἐπιβλαβὴς εἰς τὸν πλησίον των.

γ. Ἀπατηλὴ κλοπὴ λέγεται, ὅταν σφετερίζηται τις τὸ ἀλλότριον μὲ ἀπάτην· τοιῶτοι εἶναι α. οἱ κριταὶ οἱ παρεξηγῶντες τὰς νόμους διὰ νὰ βλάψουσι τὸ δίκαιον, ἔ οἱ λοιποὶ, ὅσοιτι τῶν ἱερῶν λογίων κακῶς ἐξηγῶσι πρὸς ἀπάτην τῆ πλησίον· β. οἱ παραχαρᾶττοντες, ἢ περικόπτοντες τὰ νομίσματα, ἔ οἱ μὲ κίβδηλα ἔ νόθα πραγματευόμενοι, ἢ χρεωκοπῶντες μετὰ δόλου· γ. οἱ δόλιοι ἀγορασταί, ἢ πω-

ληταί, ὅσοι μὲ ζυγία, ἢ μέτρα ἄδικα ζημιόνεσι τὸν πλησίοντων. δ. οἱ ἀμελεῖς ἐργάται, καὶ δόλιοι προσαίται, οἵτινες πλάττονται δυσυχίαν τινά, ἢ λάβην σώματος διὰ τὰ φανῶσιν ἐλεεινοί, ἢ ζητῶσιν ἐλειμοσύνην με πλάσά ὀνόματα, οἷον νοσκομείων, ἢ αἰχμαλατῶν ἐξαγοράν. ε. οἱ πλασόγραφοι, ὅσοι ψευδεῖς γράφοντες ὁμολογίας, ἢ διαθήκας, ἢ δολίως τὰς ἀληθεῖς μεταγράφοντες, ἢ περιζέοντες, ἢ ἄλλως πᾶς νοθεύοντες, ζημιόνεσι τὸν ἀδελφόντων. ς. οἱ μαρβὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἢ μὲ πλάσας θαυματουργίας εἰκόνων, ἢ λειψάνων ἁγίων πεποιημένων, ἢ μὲ ὑπόκρισιν ἁγιότητος καὶ εὐλογίας πλεονεκτικῆς, ἢ μὲ ὅποιανδήποτε ἄλλην πανουργίαν πλανῶσι τὸν ἀπλῆν λαόν, καὶ συναΐζουσι χρήματα, πωλῶντες τὴν χάριν τῷ Θεῷ. Τῷ αὐτῷ κόμματος εἶναι καὶ οἱ Σιμωνιακοί, οἵτινες διὰ χρημάτων ἢ δώρων, πωλῶσι τὰς Ἐκκλησιαστικὰς ἱεράς ἀξίας. Ὅλων τῶν τῶν ἐναγῶν τὸ ἁμάρτημα τόσον εἶναι βαρύτερον τῆς ἱεροσυλίας, ὅσον ἐκεῖνη ἀπὸ πᾶν εἶδος ἀπλῆς κλεψίας· διὰ τῆτο ἡ μερὶς αὐτῶν θέλει εἶδαι μετὰ τῷ προδότῃ Ἰούδα εἰς τὴν γέενναν τῷ πύρρι α). Εἶναι καὶ ἄλλοι διάφοροι τρόποι κλοπῆς, τὰς ὁποῖας δύναται τὰ συμπεράνη καθεὶς ἀπὸ τὰ εἰρημένα.

Σημ. Β'. Ἡ κλοπὴ δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλως νὰ συγχωρηθῇ, εἰμὴ διὰ τῆς ἀποδόσεως τῷ ἄλλοτριῷ πράγματος εἰς τὸν κύριόν του, ἢ, ἂν τῆτο εἶναι ἀδύνατον, διὰ τῆς κατ' ἄλλον τρόπον ἀντικαταστάσεως τῆς ζημίας· εἰ δὲ καὶ ὁ κλέπτης εἶναι πᾶμπτωχος, ὁ Θεὸς τῷ ἔλεος τότε δέχεται τὴν εἰλικρινῆ ὁμολογίαν τῆς ἁμαρτίας τῆς, καὶ μετάνοιαν, ὅταν ἦναι ἠνωμένη μὲ σερεῶν ἀπόφασιν τὰ ἀποδώσῃ τὸ ξένου δίκαιον, ὅταν ἐμπορέσῃ. Ὁ παλαιὸς νόμος διορίζει διπλῆν, ἢ τριπλῆν, ἢ καὶ πενταπλῆν ἀπότισιν τῷ κλαπέντος β). ὁ Ζακχαῖος ὑπόχεται τετραπλῆν ἀποζημίωσιν τῶν ὑπ' αὐτῷ ἀδικη-

α) Ταρσ. Κωνσταντίν. Ἐπιστ. πρὸς Ἀδριαν. Ῥώμ. καὶ Κανόν. Συνόδ. παρὰ Λευγκλαβ. τομ. 1. σελ. 6, 7, 20, 23, 187, 190. β) Ἐξοδ. 22, 1—4.

θέντων α). Ὁ νόμος τῶ πραοτάτῃ Ἰησοῦ ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπλὴν ἀπόδοσιν τῶ κλοπιμαίῃ, ἠνωμένην μετὰ τὴν ἀληθῆ τῶ κλέπτε μετάνοιαν.

Σημ. Γ'. Πρὸς ἀποφυγὴν τέτου τῶ ἀμαρτήματος δύο μάλισα μέσα συντελεῖσι· α. ἡ περὶ τὴν διαίταν μετριότης, καὶ β. ἡ ἐργασία. Ὅσοι θέλωσι νὰ ἐξοδευσωσιν ἀσώτως, ἀρπάζουσι τὰ τῶν ἄλλων· διότι δὲν τῶς ἐξαρκεῖσι τὰ ἰδικάτων· καὶ πάλιν οἱ ὀκνηροὶ καὶ ἀργοὶ ἀναγκάζονται νὰ τρεφῶνται μετὰ τῶν ἄλλων τῶς ἰδῶντας, ὡς οἱ κηφῆνες μετὰ τῶν φιλεργῶν μελισσῶν τὸ μέλι. Ὅσις ἐργάζεσθαι ἐπιμελῶς τὸ ἐπάγγελμά τε, ἔχων εἰς Θεὸν τὴν ἐλπίδα τῆς κυβερνήσεώς τε, ἐκπορίζει τὰ πρὸς ζωᾷκειάν τε, ἂν δέποτε καὶ ἔλλειψιν πάθῃ, παρηγορεῖται μετὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὴν συνδρομὴν, καὶ τῆς μελλέσης ἀνταποδόσεως τὴν ἐλπίδα.

Σημ. Δ'. Ἐκ τῶν προρρηθέντων εὐκόλως συμπεραίνεται, ὅτι τὸ ἀμάρτημα τῆς κλοπῆς εἶν' ἐμποδισμένον γενικῶς εἰς πᾶν πρόσωπον, περὶ παντὸς πραγματος, κατὰ πάντα τρόπον, ἐνόσω ἀποβλέπει τὴν βλάβην τῶ πλησίον· διότι ἀντίκειται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ἀξίωμα τῶ δικαίου τὸ „Ὁ σὺ μισεῖς, ἑτέρω μὴ ποιήσης· προστάσσει δὲ ἡ ἐντολὴ ἐξ ἐναντίας νὰ ἀποδίδωμεν εἰς ὅλους ὅλοι ὅλα τὰ δίκαια β).

A P O P O N I B'.

§. ιγ'. Ἡ ἐνάτη ἐντολὴ προσάσσει νὰ μὴ ψευδῶμεθα, μήτε νὰ βλάπτωμεν τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώσσης.

Σημ. Α'. Ὅταν ἡ γλῶσσα δὲν κυβερνᾶται ἀπὸ τὴν ἰσχυρίαν τῶ ὀρθῶ λόγου, δύναται νὰ προξενήσῃ μέγιστα κακά· διὰ τέτο προσάσσει ὁ Θεὸς νόμος καὶ ταύτης τὸν καυνοισμόν· βλάπτει δὲ τὸν πλησίον ἢ κατὰλαλος γλῶσσα

α) Λευκ. 19, 8. Οὐγὼ κατεδίκασον τὸν κλέπτην οἱ Ῥωμαῖοι νόμοι (Σύνοψ. Ἀτταλική. τιτλ. 56. β) Ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφειλάς. Ῥωμ. 13, 7.

α. Διὰ τῆς συκοφαντίας, ἢ ἀπλῶς ἐπὶ συναναστροφῆς, ἢ ἐπὶ κριτηρίῳ ὑπὸ ψευδομαρτύρων καὶ ψευδοκατηγόρων γινομένης. Οἱ συκοφάνται εἶναι γνήσιοι υἱοὶ τοῦ ψεύζου καὶ πατὴρ τοῦ ψεύδους, τοῦ Διαβόλου α).

β. Διὰ τῶν ἀδίκων ψιφισμάτων τῶν προσωπολήπτων, ἢ δωροφάγων, ἢ ἀμελῶν κριτῶν, οἵτινες ὑβρίζουσι τὸν Θεόν, τῶ ὁποῖς τὴν εἰκόνα φέρουσιν ἐπὶ κριτηρίῳ β).

γ) Διὰ τῶν χλευασικῶν λόγων καὶ ὕβρεων, μὲ τὰς ὁποίας οἱ κακοῦθεις ὑβρίζουσι τὸν πλησίον των διὰ τι ἐλάττωμα, ἢ σωματικόν, ἢ ψυχικόν, ἐν ᾧ ἔπρεπεν εἶναι ἐναντίας νὰ τὸ θεραπεύωσιν, ὅσον δύνανται.

δ. Διὰ τῆς καταλαλιᾶς καὶ ἀκράτε ὀνειδίσεως, τὴν ὁποίαν πολλοὶ μεταχειρίζονται διὰ σφάλματα τῶν πλησίον των, ὅχι νὰ τὸς διορθώσωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸς βλάψωσι τὴν τιμὴν, ἢ νὰ χορτάσωσι τὸν ἴδιον φόβον. Ἐπικινδυνώτεροι δὲ εἰς αὐτῶν εἶναι οἱ πανεργότεροι, ὅσοι δημιουργῶσι τὴν δυσφημίαν κρυπτῶς, ἢ ἐν εἰδὲι ἐπαίνας, ἢ ἀλληγορικῶς, ἢ μὲ τρόπον οἰκονομικόν, ὥστε μὲ χήματα μόνον, οἷον μὲ κίνησιν κεφαλῆς, ἢ μὲ μειδιάμα, ἢ μὲ ἀνάσπασιν ὤμων, ἢ τι τοιαῦτον, νὰ διεγείρη τις ὑποψίαν περὶ οὐτινος θέλει. Τὸ ἁμάρτημα τῆς συκοφαντίας εἶναι τόσον βαρύτερον ἀπὸ τὸ τῆς κλοπῆς, ὅσον τιμιωτέρα εἶναι ὑπόληψις ἀνθρώπου ἀπὸ ὁποιοῦνδήποτε θησαυρόν. Ὁ κλέπτης συγχωρεῖται, ἂν ἀποδώσῃ τὸ ἀλλότριον, καὶ μετανοήσῃ· ὁ συκοφάντης, καὶν μετανοήσῃ, δυσκόλως ἐμπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ, τὸ ὅποιον ἔβλαψε καλὸν ὄνομα· διότι δυσκόλως ἐμπορεῖ νὰ ὁμολογήσῃ ἐαυτὸν ψεύστην εἰς ὅλας ἐκείνας, εἰς ὅσας διεδόθη ἡ συκοφαντία· διὰ τῆτο καὶ δυσκόλως συγχωρεῖται. Ὁ συλλογισμὸς ἔτος πρέπει πάντα πιστὸν νὰ τὸν ἐμποδίξῃ ἀπὸ τοῦ νὰ κλέπῃ διὰ τῆς συκοφαντίας τοῦ πλησίον τῆ τιμὴν.

ε. Διὰ τῆς λογοποιίας, ἔ κολακειίας, ἔ ἄλλης ἀπάτης, ἣτις ἀποβλέπει πρὸς ἴδιον κέρδος μὲ βλάβην τῷ πλησίον.

Σημ. Β'. Εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν ἀμαρτάνουσι ἔ οἱ ἀδιάκριτοι ζηλωταὶ ἐκεῖνοι, ὅσοι νομίζουσιν ὅτι δεικνύουσι τὴν πρὸς Θεὸν πίσιν αὐτῶν ἔ ἀγάπην διὰ τῷ κατὰ τῶν ἑτεροθρήσκων μίσους, ἔ τῆς κατὰ τῶν δογματῶν ἐκείνων ἀθυροζήμου βλασφημίαςτων. Ὁ πρῶτος Ἰησοῦς σαυρονόμενος ἤνεχετο πρὸς τὸν πατέρα ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ἀθετητῶν τῆς θείαςτε διδασκαλίας, ἔ ὠμοτάτων σαυρωπῶντε. Τίνα ἄλλον πρέπει νὰ μίμῶνται ἔ οἱ Χριστιανοί; παρὰ τὸν ὑπεράγαθον διδάσκαλόντων, εὐχόμενοι ὑπὲρ ἐπισηροφῆς των κακοδόξων, ἔ συμβελεύοντες αὐτῆς, ὕταν τύχη, πράως ἔ φρονίμως νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας α), ἀλλὰ μὴ βλασφημῶντες ἔ χλευάζοντες ὅσα ἐκεῖνοι νομίζουσιν ἄγια, ἔ σεβάσμιᾶ, ἔ ἐπομένως ἀναγκάζοντες ἔ ἐκεῖνους νὰ βλασφημῶσι τὴν πίσιν τὴν ἀμώμητον, ἔ γινόμενοι αἴτιοι περισσοτέρας αὐτῶν ἀπωλείας. Ὁ ζηλωτῆς Χριστιανὸς τότε μάλιχα δεικνύει τὸν ζήλοντε, ὅταν δὲν παραβαίνει τῆς πρὸς τὸν ἑτεροθρήσκον πλησίοντε χρεωσμένης ἀγάπης τὰ ὅρια, ἐλεῶν αὐτὸν μάλλον, ἂν μὲν ἀδιόρθωτος, παρὰ μισῶν ἀπανθρώπως ἐναντίον τῆς συμβεληῆς τῷ φιλανθρώποτάτε Σωτῆρος τῷ κόσμῳ.

Σημ. Γ'. Τῶν ἀχαλίνων ἔ βλασφημῶν ζομάτων τὸ τέλος εἶναι δυσυχία· διότι ἔ αὐτοὶ θέλου μετρηθῆν ἀπὸ τῆς ἀνθρώπου μὲ τὸ αὐτὸ μέτρον, μὲ τὸ ὅποιον μετρεῖσι τῆς ἄλλης β), ἔ ὑπὲ Θεῷ θέλουσι κολαθῆν διὰ τῆς γλώσσηςτων τὴν ἀκολασίαν. Πρὸς ἀποφυγὴν ταύτης των τῆς ἀμαρτίας πρέπει νὰ προσέχητις τοιαυτοτρόπως νὰ ὁμιλῆ περὶ τῷ πλησίον, καθὼς θέλει ἔ οἱ ἄλλοι νὰ ὁμιλῶσι περὶ αὐτῷ. Τῆτο δὲ γίνεται εἰάν βάπτῃ πάντοτε τὴν γλώσσαν εἰς τὰς φρένας, ἔ τότε μόνου τὴν συγχωρῆ νὰ διαλέγηται περὶ τῶν ἄλλων, ὅταν μέλλῃ ἢ νὰ

α) Ρωμ. 11. 1 — 29. β) Ματθ. 7, 2.

τὰς ἐπαινέσῃ δικαίως, ἢ νὰ τὰς συμβελεύσῃ φρονίμως, ἢ ἄλλως ἀδιαφόρως περὶ αὐτῶν νὰ ὀμιλήσῃ. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ταύτης τῆς προσοχῆς συμβάλλει ἢ πρὸς Θεοῦ προσευχή, πρὸς τὸν ὁποῖον πρέπει καθεὶς νὰ ἐκφωνῇ μετὰ τῆ Δαβὶδ „Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ σώματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου“ (Ψαλμ. 141, 3).

Σημ. Δ'. Ἐν ᾧ ἀπαγορεύει τὸ ψεῦδος ἡ ἐντολὴ αὕτη, παραγγέλλει ἐξ ἐναντίας τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποῖαν ἕκαστος ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας πρέπει νὰ γυμνάζεται, ἀποφεύγων, ὅσον δύναται, τὸ ψεῦδος, ὡς ἴδιον ἀνθρώπων κακῆργων, καὶ σημεῖον ψυχῆς ἀσυμφώνου πρὸς εἰαυτὴν καὶ διεφθαρμένης, καὶ νὰ ὑπερασπίζεται τὴν τιμὴν τῆ πλυσίου ὡς ἰδικήν τε.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ι Γ'.

§. ιδ'. Ἡ δεκάτη ἐντολὴ περιέχει ἐντελεστέραν ἐξήγησιν ὄλων τῶν προειρημένων ἐντολῶν, προσάσπυσα ὅχι μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακὸν, ἀλλὰ μήτε κατὰ διάνοιαν νὰ τὸ ἐπιθυμῶμεν.

Σημ. Α'. Εἴπομεν (Ἀρθρ. Α. §. 6. Σημ.) ὅτι τῶν κακῶν ἔργων γεννιότερες εἶναι οἱ κακοὶ λογισμοί. Διὰ τῆτο ὁ Θεὸς διὰ ταύτης τῆς ἐντολῆς ἐμποδίζων τὰς αἰχρὰς τῆς καρδίας ἐπιθυμίας, ἐμποδίζει, καὶ ἀποφράττει τὴν πηγὴν τῆς ἀνομίας· ὅθεν ἐπειδὴ εἰς τὴν Ε'. ἐντολὴν προσάσσει νὰ τιμῶμεν τὰς ἀνώτερας μας, εἰς τὴν Γ'. ταύτην διορίζει καὶ νὰ φρονῶμεν περὶ αὐτῶν ἀγαθὰ ἀγαπῶντες τε ἀπὸ καρδίας. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ς'. καὶ Η'. καὶ Θ'. ἐμποδίζει νὰ κακοποιῶμεν ὅπωςδήποτε τὸν πλυσίου, εἰς τὴν παρῶσαν καλύει καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ὄρεξιν τῆς κακῆργίας. Ἐπειδὴ τέλος εἰς τὴν Ζ'. προσάσσει τὴν ἐγκράτειαν εἰς τὰς ἀνόμους μίξεις, καὶ σωφροσύνην, εἰς τὴν παρῶσαν ἐμποδίζει καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιθυμίας καὶ κλίσεις τῆς ψυχῆς εἰς ἀπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν τῆ πλυσίου· διότι καθὼς ἀπηγόρευσε τὰ φανερῶς ἀδίκα μέσα, μετὰ τὰ ὁποῖα δύναται τις νὰ σφετερισθῇ τὰ ἀλλότρια ἀγαθὰ,

οἶον τὴν κλοπὴν ἔ μοιχείαν, ἔ τὰ τοιαῦτα, τοιοτρόπως ἐμποδίζει ἔ τὰς εἰς ταῦτα καταντῶσας ἀθεμίτας ἐπιθυμίας α) ἔ τὰ κάκιζα πάθη, οἶον τὸν φθόνον β), ἔ τὸ φιλέδικον, ἔ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια ἀντίκεινται φανερώως εἰς τὴν τῷ πλησίον ἀγάπην, ἔ εἶναι σημεῖα φιλαφριτὰ φιλαυτίας ὑπερβολικῆς, ἔ προσηλώσεως χαμερπεζάτης εἰς τὴν ματαιότητα τῷ κόσμῳ.

Σημ. Β'. Ἐντεῦθεν φαίνεται πόσον ἐντελέστερος εἶναι ὁ νόμος τῷ Θεῷ παρά τὸν τῶν ἀνθρώπων· διότι ἔτος μὲν τὰς πράξεις κανονίζει, ἔ ταύτας πολλακίς ἐσφαλμένως, ὁ δὲ ἀλάθτος νόμος τῷ Θεῷ ῥυθμίζει ἔ τὰς ἐγκαρδίους ἔ μυσικὰς ἐπιθυμίας, τὰς ὁποίας μόνος ὁ Θεὸς γνωρίζει, ὡς μόνος αὐτὸς ἐξεσιάζων τὰς ἀνθρωπίνους καρδίας.

Σημ. Γ'. Εἰς τὰς ἀγίας λοιπὸν τῷ Θεῷ ἐντολὰς περιέχονται συντόμως Α'. τὰ καθήκοντα τῷ ἀνθρώπῳ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, ὑπὸ τῶν τεσσάρων πρώτων, ὡς εἶπμεν, ἀποδεικνύμενα, ἔ εἰς τὴν μεγάλην τῆς φρονήσεως ἀρετὴν ὑπαγόμενα. Β'. Τὰ καθήκοντα ἐκάσῃ πρὸς ἑαυτὸν, ὑπὸ τῆς Ζ'. ἐντολῆς παραγγελλόμενα, ἔ ὑπαγόμενα εἰς τὴν Σωφροσύνην, τῆς ὁποίας εἶναι δύο οἱ γενικοὶ κανόνες· α. ἡ παντελής ἀποχὴ ἀπὸ τὰς ἀθεμίτας ἡδονάς· β. ἡ μετρία χρῆσις τῶν κοσμικῶν, ἡ ὅποια θεωρημένη μὲν περὶ τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς ὀνομάζεται εἰδικώτερον σωφροσύνη, εἰς τὴν ὅποιαν ἀντίκειται ἡ ἀκολασία ἔ ἀκαθαρσία γ), θεωρημένη δὲ περὶ τὰ πλεῖτη ὀνομάζεται αὐτάρκεια δ), ἔ ὅταν κοινοποιῇ ἔ εἰς ἄλλους τὸν πλεῖτον ὀνομάζεται εὐποία, εἰς τὴν ὅποιαν ἀντίκειται ἡ φιλαργυρία ἔ πλεονεξία· θεωρημένη δὲ τέλος περὶ τὴν δόξαν ὀνομάζεται μετριοφροσύνη, ἐναντίαν ἔχουσα τὴν φιλοδοξίαν, ἐκ τῆς ὁποίας πιγάζουσιν ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ὑπεροψία τῶν ἄλλων, ἔ ἡ περὶ τὴν

α) Ῥωμ. 7, 7. Ἰακώβ. 1, 14 — 15. β) Ματθ. 20, 15. γ) Τῆς σαρκὸς ἀπρόνοιαν μὴ ποιῆθε εἰς ἐπιθυμίαν. Ῥωμ. 13, 16. δ) Α' Τιμόθ. 4, 17 — 19.

δίαιταν πολυτέλεια & μάταιοτης *). Γ. τὰ καθήκοντα τὰ μερικώτερα, τὰ πρὸς τὰς οἰκείας ἐκάστη, περικλειόμενα εἰς τὴν Ε'. ἐντολήν· Δ. τὰ γενικὰ πρὸς πάντα πλησίον καθήκοντα, εἰς τὴν ζ'. & Η'. & Θ'. ἐντολήν ἐμπεριλαμβανόμενα, & ὁμῶς μετὰ τὰ μερικώτερα εἰς τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς δικαιοσύνης ἀναφερόμενα· Ε. & τελευταίου τὴν γενναιοσύνην τῆς ψυχῆς, μετὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀντιτασσώμεθα εἰς τὰς πονηρὰς λογισμὰς ὑπὸ τῆς Ι'. ἐντολῆς δεσπιζομένην & εἰς τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς ἀνδρείας ὑπαγομένην. Δι' αὐτῆς ὄχι μόνον τὰς αἰσχρὰς ἐπιθυμίας καταπατῶμεν, ἀλλὰ & πᾶσαν θλίψιν ἐλαφρῶς ὑπομένομεν. Δύω δὲ εἶναι τὰ τῶν θλίψεων εἶδη, κοινὰ, ὅσων ἀφένεται, δυσυχία κτλ., & μερικαὶ εἰς μόνες τὰς πιεσὰς ὑπὸ τῶν ἀπίστων ἐπιφερόμεναι. Δύω εἶναι ἰσαύτως & τῶν θλιβομένων τὰ καθήκοντα· α. ἡ ὑπομονὴ μετ' εὐχαριστίας· καὶ β. ἡ ἐκ τῶν θλίψεων ὠφέλεια εἰς τὸ νὰ γίνωνται προσεκτικώτεροι περὶ τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα, & νὰ μὴ καταπίπτωσι. Οὕτω λοιπὸν εἰς τὰς τῆς Θεῶ ἐντολὰς περιέχονται ὅλα τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, & εὐδαιμονίαν τῆς σώματος συμβάλλοντα καθήκοντα, & ὅλαι αἱ ἀρεταὶ ὑπὸ τὰς ῥηθείσας τέσσαρας μεγίστας ἀρετὰς τῆς ἠθικῆς ὑπαγομέναι, λέγω δὲ φρόνησιν, & σωφροσύνην, & δικαιοσύνην, & ἀνδρείαν, τῶν ὁποίων ὅλων τὸ κεφαλαῖον εἶναι, ἢ τε πρὸς Θεὸν & ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη. Μακάριοι εἶναι ὅσοι γυμνάζονται νύκτα & ἡμέραν εἰς τὸν νόμον τῆς Κυρίου, & κρατῶσι τὴν ἀρετὴν ὡς μέγα κειμήλιον, χαίροντες εἰς αὐτήν, & εὐρίσκοντες τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς ἀγαθοεργίας τῶν, & εἰς τὴν γαλήνην & εὐφροσύνην τῆς συνειδήσεώς των & εἰς τὴν μέλλουσαν ἀνεκκλάλητον μακαριότητα, καθὼς ὁ Σωτὴρ αὐτὸς τὰς βεβαιώνει. „Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, & ὁ πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, & πρὸς αὐ-

*) Μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, ἢ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ. Β'. Ἰωάνν. 2, 5.

τὴν ἐλευσόμεθα, ἔ μόνῃ παρ' αὐτῶ ποιήσομεν“ (Ἰωάν. 14, 28). Τῶν μακαρίων τέτων ὁ ἐπισημιάτος χαρακτήρ εἶναι ἡ μετριοφροσύνη, οἵτινες ἀφ' ἑ κάμωσιν, ὡς δύνανται, ἐπιμελῶς τὰ ὑπὸ τῆ νόμου διαταχθέντα, λέγουσι πάλιν „ὅτι δῶλοι ἀχρεῖοι ἐσμέν, ὅτι ὁ ἄφειλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν“ (Λευκ. 17, 10). Οἱ δὲ ταλαίπωροι καταφρονῶνται τῶν Θεῶν ἐντολῶν, ἔ εἰς τὴν γῆν ζῶσι δυσυχῶς, τυραννέμενοι ὑπὸ τῆς ἰδίας συνειδήσεως, ἔ τῆς ἀτιμίας τῆ ὀνόματός των, ἔ εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν θέλωσι κολασθῆν αἰωνίως, καταμαρτυρούμενοι ὑπὸ τῆ νόμου αὐτῆ, τὸν ὅποιον παρέβησαν· διότι „ὅσοι ἐν νόμῳ ἡμάρτον, διὰ νόμου κριθήσονται“ (Ἰωάν. 2, 12).

Σημ. Δ'. Ἀπὸ τὴν διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐντολῶν ἐνεργημένην πίσυν γεννᾶται ἡ εἰς Θεὸν ἐλπίς τῶν πιστῶν, ἡτις συνιστᾷ τὸ Γ'. τῆς Κατιχήσεως μέρος (Πρόοίμ. §. ε), εἰς τὸ ὅποιον εὐθύς ἤδη μεταβαίνομεν.

ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ ΜΕΡΟΣ Γ'.

Περὶ Ἐλπίδος.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'

§. α'. Ἡ ζωσα πίσυς γεννᾷ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταμοιβῆς τῶν ἀγαθῶν, ἡ δὲ ἐλπίς βεβαιούται διὰ τῆς θερμῆς πρὸς Θεὸν προσευχῆς.

Σημ. Α'. Ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τὴν δύνάμιν τῆ Θεῶ δὲν δύναται νὰ πράξῃ κανὲν ἀγαθόν *). Διὰ τῆτο, ἀφ' ἑ ἄπαξ γνωρίσῃ τὸν Δημιουργόν τε, ἀπ' αὐτὸν ἐλπίζει νὰ ὀδηγηθῆ εἰς ἔλας τῆς σωτηρίας τῆς ὁδῆς, διὰ τῶν ὀποιῶν ἔ τὴν παρεσαν ζωὴν θεοφιλῶς θέλει περάσειν,

α) Ἰωάν. 15, 4—5.

ἔτιν μέλλουσαν δόξαν θέλει κληρονομήσειν (Μέρ. Α. Τμήμ. Β. "Αρθ. ΙΑ'. ἔ. ΙΒ. §. λα. λβ.)· διότι ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν τῆ Θεοῦ ἐκπηγάζει ἡ συνεργία ἔ βοήθεια ὄχι μόνον εἰς τὰ πνευματικά ἔργα τὰ πρόξενα τῆς αἰωνίης μακαριότητος, ἀλλὰ ἔ εἰς ὄλας τὰς λοιπὰς περιστάσεις. Ὁ ὕψιστος δεσπότης τῆ κόσμου, καθορῶν τὰ σύμπαντα ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς δόξης τε, χορηγεῖ κατὰ τὴν σοφὴν αὐτῆ θέλησιν εἰς ἕκαστον κτίσμα ὄλα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν τε μέσα, ὅτι „πάν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἔςι καταβαῖνον ἀπὸ τῆ Πατρὸς τῶν φῶτων (Ἰακώβ. 1, 17). Διὰ νὰ ἤμεθα λοιπὸν πάντοτε μέτοχοι τῶν ὁποίων ἐλπίζομεν δωρημάτων παρὰ τῆ ὕψιστος πατρὸς, πρέπει νὰ ὕψωνομεν πρὸς αὐτὸν τὰς καρδίας ἡμῶν διὰ προσευχῆς θερμότητος. Ὁ ἐράνιος πατήρ γνωρίζει κάλλιστα, καὶ χωρὶς τῆς ἡμετέρας προσευχῆς, τὰς χρείας ἡμῶν ἔ ἀνάγκας α), ἔ τί πρέπει νὰ δώσῃ εἰς ἕκαστον· ἀλλὰ πρέπει ἔ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς προσευχῆς νὰ δείξῃ, ὅτι ἔχει ὄλας τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας τε εἰς τὴν θεῖαν τῆ Δημιουργῆ τε προμήθειαν, ἔ μὲ τὴν εἰλικρινῆ αὐτῆ καρδίαν νὰ κερδήσῃ, διὰ νὰ εἶπω ἔτω, τὴν φιλευργετικὴν θέλησιν τῆ ὕψιστος πατρὸς τε β).

Σημ. Β'. Ἡ προσευχὴ εἶναι διατεταγμένη παρ αὐτῆ τῆ Θεοῦ „Αἰτεῖτε ἔ δοθήσεται ὑμῖν, κρέστε ἔ ἀνοίγῃσεται (Ματθ. 7, 7). Εἶναι δὲ προσευχὴ ὕψωσις τῆς καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ δεήσεως τῶν, ὅσα συντείνουσιν εἰς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Διὰ νὰ ἦναι ἡ προσευχὴ θεάρετος ἔ δραστήριος, πρέπει, αὐτὸς μὲν ὁ προσευχόμενος νὰ ἦναι πρῶτον δεσσεβῆς γ). β. νὰ ἔχη ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον τε δ). ἡ δὲ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνηται α. μὲ προσοχὴν, δηλονότι περὶ ὅσων μόνον μᾶς διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον.

α) Ματθ. 6, 7. β) Καὶ Ψαλμ. 50, 15. Ἐπικάλειστέ με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, ἔ ἐξέλθαισε, ἔ δοξάσεις με κτλ. γ) Ἰωάν. 9, 31. δ) Καὶ ὅταν σῆκητε προσευχόμενοι, ἀφίστε εἴτι ἔχετε κατὰ τινος κτλ. Μάρκ. 11, 25 — 26.

Διότι καθὼς δὲν γνωρίζει τὰ συμφέροντα εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆ εὐδαιμονίαν, ὅσως δὲν ἐφωτίσθῃ ὑπὸ τῆ ἀγίας Πνεύματος, ἔτω δὲν ἐξεύρει μῆτε τί πρέπει νὰ ζητήσῃ παρὰ Θεοῦ α). Αὐτὸ δὲ τὸ πνεῦμα μᾶς διδάσκει εἰς τὴν γραφὴν, ὅτι πρέπει νὰ ζητῶμεν πρῶτον τὴν βασιλείαν τῆ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἵνα γένῃ τὸ μέσον τῶ νὰ ἐνωθῶμεν μετ' αὐτῆ δια τῶν ἀρετῶν. Ταύτην τὴν σωτηρίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς πρέπει νὰ ζητῶμεν ἀπεριορίστως· τὰ δὲ λοιπὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, οἷον υἰεΐαν, ζωὴν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα, πρέπει νὰ τὰ ζητῶμεν πάντοτε μετ' ἐπιτοῦν τὸν περιορισμὸν: Ἐὰν θελήσῃς, θεέ μου, εἰάν γινώσκῃς, ὅτι εἶναι ὠφέλιμα εἰς ἐμέ· β. μετ' ἐπιτοῦν τὸν περιορισμὸν, ἵνα γένῃ μετὰ καρδίαν ζήσαν ἀπὸ εὐλάβειαν καὶ πίσειν β). γ. μετὰ πεινοφροσύνην, διὰ τῆς ὁποίας ἐσωτερικῶς μετ' ἐπιτοῦν συναιδάνεσθαι τὴν ἡμετέραν ἀθλιότητα καὶ δυστυχίαν, καὶ ὅτι ἐδὲν ἀγαθὸν δὲν ἠθέλαμεν ἔχειν ἐξ αὐτῶν, εἰάν δὲν ἵνοιγε τὴν εὐσπλαγχνον αὐτῆ χεῖρα ὁ ὑψίστος Πατήρ· ἐξωτερικῶς δὲ θελόμεν φυλάττειν τὸ σῶμα εἰς ἁσιν εὐχόμενα, καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διαθήσεως παρασατικὴν γ). δ. μετ' ἐπιτοῦν τὸν περιορισμὸν, ἵνα γένῃ μετὰ πληροφορίαν ἀδίσακτον, ὅτι ἡ προσευχή μας θεμελιόνεται εἰς μόνην τὴν ἀξιομιθίαν τῆ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, τῆ ὁποῖε τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθὲν αἷμα δύναται νὰ κινήσῃ τὸν εὐσπλαγχνον Θεὸν εἰς τὸ νὰ χάρισῃ εἰς ἡμᾶς τὰ αἰτήματα δ). ε. μετ' ἐπιτοῦν τὸν περιορισμὸν, τὴν ὁποῖαν διδάσκει ὁ Χριστὸς διὰ τῆς παραβολῆς τῆ ἀδίκου κριτοῦ ε). ἄσε ἵνεκῶς, ὅταν προσευχώμεθα, πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς ταῦτα μάλισα τὰ τρία. α. Ποῖοι τινὲς ὄντες προσευχόμεθα· β. Περὶ ποῖων προσευχόμεθα· γ. Πῶς προσευχόμεθα. Ὅσως ἔτω δὲν προσεύχεται, μυκτηρίζει τὸν Θεόν, καὶ ἡ προσευχήτα γίνεται εἰς ἁμαρτίαν.

α) Ρωμ. 8, 26. β) Ἰακώβ. 5, 16. γ) Λευκ. 18, 11—14.
δ) Ἰωάνν. 5, 14. Ἰακώβ. ἐπιστ. 1, 5—6. Ἐβρ. 4, 16. ε) Λευκ. 18, 1—8 Κολασσ. 4, 2. ζ) Α'. Θεσσαλονικ. 5, 17.

Σημ. Γ'. Προσευχόμεθα δὲ ἔ μόνον ὑπὲρ τῆς ἑαυ-
τῶν σωτηρίας, ἀλλὰ ἔ ὑπὲρ τῆς τῷ πλησίον μερικῶς, ἔ
κοινῶς ὑπὲρ πάντων α), ἔ εἰς πάντα καιρὸν β) ἔ εἰς
πάντα τόπον γ).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

§. 6. Τὸ ἔργον τῆς προσευχῆς ὄχι μόνον διὰ λόγων,
ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἀγίου αὐτοῦ παραδείγματος τὸ ἐνομοβέτησεν
εἰς ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ῥητῶς ἐξέθεκεν
εἰς τοὺς μαθητάς του τὸν τύπον τοῦ προσεύχεσθαι.

Σημ. Εἰς πάμπολλα μέρη τῆς ἁγίας Γραφῆς, εἴ-
τε τῆς παλαιᾶς εἴτε τῆς νέας, ἀπαντῶνται θεῖαι παραγ-
γελίαι περὶ τῆς προσευχῆς. Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἰς
τὴν γῆν διατρίβων προσηυχῆθη πολλάκις πρὸς τὸν οὐρά-
μιον αὐτῷ πατέρα δ), ἀφίνων εἰς ἡμᾶς ὑπογραμμὸν τὸ
ἁγιώτατον αὐτῷ παράδειγμα ἔ εἰς ταύτην τὴν ἀρετὴν
καθῶς ἔ εἰς τὰς λοιπὰς. Διόρισε δὲ ἔ τὸν τρόπον αὐ-
τοῦ τῷ προσεύχεσθαι, διὰ νὰ δάσῃ τὸν κανόνα τῆς προσ-
ευχῆς, διδάσκων δι' αὐτῶν τῶν μαθητῶν τε ἀπλῶς καὶ συν-
τόμως ὅλα, ἔσα πρέπει νὰ ζητῶμεν παρὰ Θεῶν.

§. γ'. Ὁ παρὰ τοῦ Κυρίου διαταχθεὶς τύπος τῆς προσ-
ευχῆς ὀνομάζεται Κυριακὴ προσευχή, καὶ εἶναι ἡ ἀκό-
λουθος.

„Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἁγιασθήτω τὸ ὄνο-
μα σου. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. Γενηθήτω τὸ θέλημά σου,
ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιού-
σιον δός ἡμῖν σήμερον. Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡ-
μῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, καὶ μὴ
εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ

α) Α. Τιμοθ. 2, 1—2. β) Λουκ. 21, 36. γ) Α. Τιμοθ. 2,
8. δ) Λουκ. 11, 1, ἔ 22, 41, κτλ.

πονηροῦ. Ὅτι σου ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Σημ. Τῆς Κυριακῆς προσευχῆς τὰ μέρη εἶναι τρία. α. Προοίμιον. β. Αἰτήματα. γ. Ἐπίλογος. Σέλομεν λαμπρὸν ὁμιλήσειν καθέκαστον αὐτῆς μέρος χωριστά.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Προοίμιον τῆς Κυριακῆς προσευχῆς.

§. δ'. Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Σημ. Α'. Δύω τινὰ μᾶς διδάσκει τὸ προοίμιον. α. Τίς εἶναι ὁ πρὸς τὸν ὁποῖον προσευχόμεθα, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ὁ ὕψιστος Δημιουργός, ἔθνος τῶν ὅλων. β. Ποῖος τις εἶναι θεωρούμενος ὡς πρὸς ἡμᾶς, ὅτι δηλαδὴ εἶναι πατὴρ ἡμῶν εὐσπλαγχνος, πλάσας μὲν ἡμᾶς ἐκ τῆ μητρὸς, ἔκ προνοούμενος, ἔκ διατρέφων φιλανθρώπως· ἀναπλάσας δὲ, ἔκ ἀναγεννήσας διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔκ ὑποθετήσας ἡμᾶς, ἔκ ἀναδείξας κληρονόμους τῆς βασιλείας τε α). Ἐκ τῶν δύο τέτων ἐννοιῶν δύο συμπεραίνονται χρῆν ἄφευκτα τῶν πινσῶν. α. Ὅτι οἱ πατέρες ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν πρέπει νὰ ζῶσιν ἁγίως μετὰ πάσης ὑπακοῆς εἰς τὰς θείας αὐτῶ ἐντολάς β). β. Ὅτι πρέπει νὰ τὸν ἐπικαλῶνται με σέβας ὀφειλόμενον, ἔκ με ἀγάπην, ἔκ θάρρος, ἔκ ὁποῖον πατέρες φιλοσοργοτάτε χριστοῦ πρὸς ὑμᾶς εὐπειθεῖς δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ.

Σημ. Β'. Ὁ Θεὸς εἶναι πανταχῶ παρὼν, ἔκ τὰ πάντα πληρῶν γ). λέγεται δὲ ἐξαιρέτως ὅτι κατοικεῖ εἰς τὰς οὐρανός· διότι ἐνταῦθα δεικνύει τὰ ἐμφαντικώτατα σημεῖα τῆς θείας αὐτῶ παρρησίας, ἔκ δόξης. Διὰ τῆτο ἔκ Ὁ Σωτὴρ ἐπρόδωτεν εἰς τὸ προοίμιον τὸ „ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς“ διὰ νὰ διεγείρηται εἰς τὰς προσευχομένης ἡ ἐννοια τῆς ἀπειρῶ τῶ θεῶ παντοδυναμίας, ἔκ μεγαλειότητος.

α) Α. Ἰωάν. 3, 1. ἔκ Ρωμ. 18, 17. β) Α. Ἰωάν. 3, 9. ἔκ Α. Πέτρ. 1, 17. γ) Ἰερεμ. 23, 24.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ΄.

§. ε'. Μετὰ τὸ προοίμιον ἄρχονται τὰ αἰτήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὅλα ἕξ· ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ μὲν τρία τὰ πρῶτα ἀναφέρονται εἰς δόξαν Θεοῦ, τὰ δὲ ὑσερα τρία ἀποβλέπουσι τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν, καθὼς φαίνεται ἐφ' ἑξῆς.

Α Ι Τ Η Μ Α Α΄.

Ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

Σημ. Ἀγιάζεται τὸ ὄνομα τῶ Θεῶ, εἶναι ταῦτό, καὶ δοξάζεται διὰ τῆς ἀληθῆς αὐτῆ ἐπιγνώσεως, καὶ τῆ πλατυσμῶ τῆς ὀρθοδοξίας. Εὐχόμεθα λοιπὸν νὰ ἀγιασθῆ, ἤτοι νὰ δοξασθῆ τὸ πανάγιόν τε ὄνομα ἐφ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων, ἐλθόντας εἰς ἐπίγνωσιν τῶ ἀληθινῶ Θεῶ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσις μόνος ἐδίδαξε τὸν τρόπον τῶ γινώσκειν, καὶ δοξάζειν ἀληθῶς τὸν Θεόν. Δύω δέ τινα πρέπει νὰ συνδράμωσιν εἰς ἀγιασμόν τῶ Θεῶ ὀνόματος· α. νὰ γνωρίσωσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέσειλεν εἰς τὸν κόσμον Ἰησοῦν Χριστόν· β. ἀφ' ὃ τὸν γνωρίσωσι νὰ ὑποτάσσωνται θεμῶς, καὶ νὰ ἐκπληρῶσιν εὐερίκρινῶς τὰς ἐντολάς τε· τὸ πρῶτον ἀφερᾶ ἕλες τῆς πεπλανημένε εἰς τῆς ἀμαρτίας τὰς ἀνοδίας, ὑπὲρ τῶ ἑποίων παρακαλεῖ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τῶ ἑδὸν τῆς ἀληθείας. Τὸ δεύτερον εὐχεται ὑπὲρ τῶν πιζῶν διὰ ὃ ἀπομακρύνωνται ἀφ' ὅλα τὰ κακὰ ἔργα, δι' ὅσα βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τῶ Θεῶ, καὶ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας νὰ προκόπτωσιν εἰς τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ βλέπη ὁ κόσμος τὰ καλά των ἔργα, καὶ νὰ δοξάζη τὸν ἐπεράνιον αὐτῶν πατέρα, καὶ Θεόν.

Α Ι Τ Η Μ Α Β΄.

§. ς'. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

Σημ. Τέσσαρες ἀριθμῶνται αἱ τῶ Θεῶ βασιλείαι· α. ἡ τῆς φύσεως, διὰ τῆς ὁποίας βασιλεύει ἐπὶ τῶν

κτισμάτων όλων, ὡς Δημιουργὸς αὐτῶν & προνοητὴς α). β. ἢ τῆ νόμος, διὰ τῆς ὁποίας ἐβασίλευσεν ἐξαιρέτως εἰς τὰς Ἰσραήλ· γ. ἢ τῆς χάριτος, ἣτις ἤρ-
 χησε μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆ Σωτῆρος, ὅποτε οἱ Ἀπό-
 στολοι διὰ τῆ ἁγίᾳ Πνεύματος ἐκήρυξαν τὸ εὐαγγέ-
 λιον, & ἐθεμελίωσαν τὴν Χριστιανικὴν ἐκκλησίαν β), &
 ἐν παύει προχωρῶσα, ἕως ἂ φθάσῃ εἰς τὴν τελειώ-
 σίντης & βασιλευσῆ ἢ ἀλήθεια & εἰρήνη, ὅποτε ἐλθῆ.
 πάλιν ὁ Σωτὴρ νὰ ἀνταμείψῃ τὰς πιεσὰς αὐτῆ μετὰ τὴν ἐράνιον
 εὐχῶν, & νὰ καθαιρέσῃ τὰς ἐχθράς τε· δ. τέλος ἢ βασι-
 λεία τῆς δόξης, ἣτις εἶναι ἡ ἀτελεύτητος, & ἀκατά-
 λυτος, ἀπὸ τῆς παγκοσμίου κρίσεως ἀρχομένη, & διαμένου-
 σα εἰς αἰῶνας. Ἐνταῦθα λοιπὸν διὰ τῆς δευτέρας αἰτήσεως
 παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν διὰ τὴν τρίτην, & τετάρτην αὐ-
 τῆ βασιλείαν, ἡγευ νὰ φανερώσῃ τὸ εὐαγγελικόν τε εἰς
 ἔλθῃ τὰς ἀνθρώπους, & νὰ μᾶς ἀγαθῶς ὅλας βασιλεύου εἰς
 τὰς καρδίας μας, & ὁδηγῶν αὐτὰς εἰς ἐκλογὴν τῆ ἀγαθῆ,
 & τέλος νὰ μᾶς εἰσάξῃ εἰς τὴν δόξαν τῆ πατρὸς τε, ὅ-
 ποτε πάλιν ἐλθῆ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν θάνατον, τὴν ἀ-
 μαρτίαν δηλονότι, & τὸν Διάβολον.

Α Ι Τ Η Μ Α Γ'.

§ 5. Γενηθήτω τὸ θελήμα σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ
 ἐπὶ τῆ γῆς.

Σημ. Διὰ τῆ αἰτήματος τὰτα ζητῶμεν ἀπὸ τὸν ὑ-
 ψιστον βασιλεία νὰ ἐκπληρόνται & εἰς τὴν γῆν τὸ πανά-
 γιον αὐτῆ θελημα διὰ τῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκπληρώ-
 σεως τῶν θείων αὐτῆ ἐντολῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκπηγά-
 ζει & ἡ δόξα τῆ θεῶ, & ἡ κοινὴ τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμο-
 νία. Τρία δέτινα εἶναι ἀξιοσημειώτα εἰς τὴν αἰτησι-
 ταύτην· α. ὅτι χρεωσῶμεν νὰ κάμνωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τὸ
 θελημα τῆ θεῶ, ὑποτάσσοντες εἰς αὐτὸ τὰς ἰδικὰς μας

α) Ψαλμ. 103, 16. & 145, 12. β) Ψαλμ. 110, 2.

διεφθαρμένας θελήσεις ἐν ὅσῳ ζῶμεν ἐπὶ τῆς γῆς. β. ὅτι χρεώσῃμεν νὰ εὐχώμεθα νὰ τὸ ἐκτελῶσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸ πρόσωπον ὅλης τῆς γῆς. γ. ὅτι χρεώσῃμεν νὰ τὸ ἐκτελῶμεν εἰς τὴν γῆν, καθὼς οἱ Ἄγγελοι εἰς τὸν ἔρανον α), μὲ τὴν αὐτὴν εἰλικρίνειαν δηλονότι, καὶ τὸν ζῆλον, μὲ τὸν ὅποιον τὰ μακάρια ἐκεῖνα πνεύματα λειτουργῶσι τὸν ὕψιστον βασιλεῖα. Εἶδὲ καὶ οἱ Ἄγγελοι μὲν ἀποσέλλονται εἰς ἄλλας λειτουργίας διαφόρους παρὰ τὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ἐκπληρῶσι τελειότερον, ὡς ἐλεύθεροι ἀπὸ πᾶν βάρους ὑλικόν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἐπίγειοι Ἄγγελοι, ὅπου κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκαστος κατάσασιν, καὶ δύναμιν, καὶ τὸ ἐπάγγελμά τε, ἐκπληρῶνῃ τὰς ἐντολὰς τῆς Θεῆ, καὶ κληρονομῆ τὴν σωτηρίαν, τῆς ἧς ἰστίως λειτουργοὶ καὶ ὑπηρεταὶ διαωρίθισαν οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι β).

Α Ι Τ Η Μ Α Δ'.

§. η'. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον ὁὸς ἡμῖν σήμερον.

Σημ. Διὰ τῆ ἐπιούσιου ἄρτε ἐννοῦνται ὅλα τὰ πρὸς τὴν παρῶσαν ζωὴν ἀναγκαῖα· ἄρτον δὲ ἐδέσπισεν ὁ Σωτὴρ νὰ ζητῶμεν παρὰ Θεῆ διὰ νὰ μάθωμεν ἐκ τῆς, ὅτι πρέπει νὰ εὐχαρισθώμεθα εἰς τὰ ἀναγκαῖα, καὶ νὰ μὴ γυρεύωμεν ὀλοφύχως τὰ ἄχρηστα καὶ περιττὰ γ) εἰρήνῃ, ὅταν ὁ Θεὸς μᾶς τὰ χαρίζῃ διὰ μέσων ἡμιμίμων, καὶ τιμίμων, ὥστε νὰ μεταδίδωμεν ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὰς χρεῖαν ἔχοντας. Σημειωτέον δε μάλιστα, ὅτι ζητῶμεν τὸν ἄρτον ἡμῶν παρὰ τῆς προνοίας τῆς Θεῆ, ὅστις πρότερον εἶπεν, ὅτι ὁ ἄρτος ἡμῶν θέλει εἶδαι ἠνωμένος μὲ τὰς ἰδράτας τῆς προσώπου μας δ), ὥστε μὲ τὴν πρὸς Θεὸν προσευχὴν πρέπει νὰ συνάπτωμεν καὶ τὰς κόπας τῆς ἐργασίας εἰς ἀπό-

α) Ψαλμ. 143, 10. καὶ 103, 21. β) Γαμ. 1, 24. γ) Α. Τιμοθ. 6, 8. δ) Γενεσ. 3.

λαυσιν τῶν ἀναγκαίων· χρεωσῶσι δὲ καὶ οἱ πλέσιοι, καθὼς καὶ οἱ πτωχοὶ, νὰ δέωνται τῷ Θεῷ περὶ τῶν ἀναγκαίων· α. διότι καὶ ἔτσι κρέμανται ἀπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις χαρίζει καὶ ἐπαίρει πάλιν τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθὰ, ὅταν θελήσῃ, χωρὶς δὲ τότε τὴν εὐλογίαν εἶναι μάταιοι πάντες οἱ κόποι, καὶ ἐπιμέλειαί τῶν ἀνθρώπων· β. διότι ἐδὲμίαν ὠφέλειαν ἔχουσιν ἐκ τοῦ πλέτε, χωρὶς τὴν ὑγείαν, καὶ ὀλομέλειαν τοῦ σώματος, διὰ τῆς ὁποίας ἐμπορῶσι νὰ τ' ἀπολαύσωσι. Ἐπίσιος δὲ ἄνομιάδι ὁ ἄρτος, ὡς εἰς τὴν ἐσίαν ἡμῶν καὶ συντήρησιν ἀνήκων, καὶ συμβάλλων παρὰ πολὺ. Τὸ δὲ σήμερον προσετέθη εἰς τὸ αἴτημα διὰ τρία τινά· α. περὶ τῆς παρέσις μόνον ἀνάγκης χρεωσῶμεν νὰ φροντίζωμεν, μὴ μεριμνῶντες μετὰ προσπαθείας πολλῆς διὰ τὰς μελλέσας ἡμῶν χρείας *), διότι δὲν ἐξεύρομεν τί τέξεται ἢ ἐπιῶσα. β. διὰ τοῦ μᾶς συνελαύνει ἀνεπαιδότης ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ προσευχώμεθα καθ' ἡμέραν· διότι καθ' ἡμέραν χρείαν ἔχομεν τῶν ἀναγκαίων. γ. διὰ τὴν ἐξορίσῃ ἀπὸ τὰς ψυχὰς μας τὴν ἐκ τῶν πολλῶν μεριμνῶν ἀνησυχίαν, καὶ νὰ ἐμφυτεύσῃ τὴν γαλήνην, καὶ ἡρεμίαν τῆς νοός μας· ἐκ τότε συμπεραίνομεν, ὅτι εἶναι ἐμποδισμέναι ἀπὸ τὰς πιεθὰς αἱ μετὰ πολλῶν περισπασμῶν, καὶ ταραχῶν τῆς ψυχῆς μερίμναι καὶ φροντίδες περὶ τὰ βιωτικά, ἐκ τῶν ὁποίων προξενεῖται λύθη Θεοῦ, καὶ ἀπιστία, καὶ προσήλωσις εἰς τὰ κοσμικά, καὶ μέσων παρανόμων μεταχειρίσις εἰς ἐκπλήρωσιν ἐπιθυμιῶν ἀθεμίτων· ἐξ ἐναντίας δὲ εἶναι συγχωρημένη ἢ προμήθεια ἢ περὶ τὰ ἀναγκαῖα, καὶ ἢ περὶ καλῆς καὶ νομίμης ἐργασίας ἐνασχόλησις, ἐν ὧσιν εἶναι συνημμένη μὲ τὴν αὐτάρκειαν, καὶ μελέτην τοῦ Θεοῦ νόμου, καὶ τὴν ἀδιάκοπον σπεδὴν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν.

*) Ματθ. 6, 34.

ΑΙΤΗΜΑ Ε΄.

§. 9. Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Σημ. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι χρεωσῶν ἐπίσης νὰ αἰτῶσι παρὰ Θεοῦ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν των, διότι ὅλοι εἶναι ἁμαρτωλοὶ, ὁ μὲν μᾶλλον, ὁ δὲ ἧττον α). Διὰ μόνης τῆς μετανοίας ἐμπορεῖ ὁ πικρὸς νὰ λάβῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τε. Συνίσταται δὲ ἡ ἀληθῆς μετάνοια ἐκ πέντε τινῶν· α. ἐκ τῆς διαγνώσεως τῆ ἁμαρτίματος· β. ἐκ τῆς δι' αὐτὸ συντριβῆς, ἢ θλίψεως τῆς καρδίας· γ. ἐκ τῆς ἐξομολογήσεως β). δ. ἐκ τῆς σεβρᾶς ἐλπίδος ἢ πεποιθέντος εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τῆ Θεοῦ διὰ μεσιτείας Ἰησοῦ Χριστοῦ γ). ε. ἐκ τῆς διορθώσεως, ἣτις ὑφίσταται εἰς δύο τινὰ, πρῶτον εἰς παντελῆ ἄρνησιν, ἢ ἀποχήν τῆ ἁμαρτίματος, ἢ ἔπειτα εἰς μεταλλαγὴν βίης σωφρονικῆς, ἢ ἐναρέτε ἀπὸ ἀσάτε, καὶ ἀντιθές δ). Ὅσις τοιαύτην δεικνύει μετάνοιαν, δύναται νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν· ἀλλ' ὁποῖον εὐχεται νὰ ἀναδείξῃ αὐτὸς περὶ ἑαυτὸν τὸν ὁποῖον παρεπίκρανε διμυζροῦντε, τοιῶτος πρέπει νὰ φανῇ ἢ αὐτὸς πρὸς τὰς ὁμοδόλους τε τὰς πλησίον· ἵλεως δηλονότι ἢ σπλαγχνικὸς, συγχωρῶν τὰς ἁμαρτίας των μὲ τὴν αὐτὴν ἐτοιμότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιθυμῆ νὰ τύχῃ ἢ αὐτὸς τῶν ἰδικῶν τε ἁμαρτιῶν τὴν συγγνώμην· ὡς μὲ τὴν πρὸς Θεὸν εἰλικρινῆ μετάνοιαν, πρέπει νὰ συνάπτωμεν ἢ τὴν πρὸς τὸν πλησίον φιλανθρωπίαν, ἣτις εἶναι σημεῖον ἐκείνης καὶ ἀπόδειξις φανερά· χρεωσῶμεν δὲ νὰ συγχωρῶμεν ὅλες τὰς πταίσαντας εἰς ἡμᾶς ἀνθρώπους, ὅσάκις ἂν πταίσωσι ἢ δι' ὅσα ἢ ἂν πταίσωσι χωρὶς ἐξαιρέσιν, ἀμνησικακῶντες, ἢ διώκοντες ἀπὸ τὰς καρδίας ἡμῶν πᾶσαν δυσμένειαν, ἢ μῖσος φιλέκδικον κατ' αὐτῶν, ἢ προσέτι ἀνταμείβοντες αὐτὰς μὲ ἀνυπόκριτον ἀγάπην, ἢ, ἂν δυνηθῶμεν, μὲ εὐποιίαν· α.

α) Α. Ἰωάνν. 1, 8—10. β) Α. Ἰωάνν. 1, 9. γ) Α. Ἰωάνν. 2, 1—2. δ) Τίτ. 2, 11,

διότι ἔτω μᾶς διατάσσει ὁ Θεός, καὶ διὰ λόγου, καὶ μὲ τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτῶ παράδειγμα· καὶ β. διότι καὶ ἡμεῖς ἔτως ἐπιθυμῶμεν νὰ προσφέρηται πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός. Ὅταν λοιπὸν προσφέρῃς, πισε, τὴν αἴτησιν ταύτην, εἶσαι ἀναγκαστὸς νὰ συγχωρῆς τὸν ἐχθρὸν σου ἀπὸ καρδίας, εἰδμη εἶσαι αὐτοκατάκριτος ἀπαγγέλλον αὐτὸς κατὰ σε αὐτῶ ὄχι εὐχὴν ἀλλὰ κατάραν α), καὶ ἐκ τῶν ἰδίων σε λόγων κρινόμενος, καὶ καταδικαζόμενος, ὡς ὁ πονηρὸς ἐκείνος δῶλος, ὅστις ἐλεηθεῖς ὑπὸ τῶ κυρίῳ τε, δὲν ἠλέησε τὸν σύνδουλόν τε β).

Α Ι Τ Η Μ Α ς.

β. θ'. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Σημ. Α'. Δύο εἶναι τὰ εἶδη τῶν πειρασμῶν, οἱ μὲν πρὸς δοκιμὴν, οἱ δὲ πρὸς ἀπάτην. Οἱ πρῶτοι εἶναι ἐκ τῶ Θεῶ, ἔτως ἐπέειπασε τὸν Ἀβραάμ, ζητήσας τὸν Ἰσαὰκ εἰς θυσίαν, καὶ ἔτω πειράζει τὸς πιστὸς διὰ πολλοτάτων θλίψεων, ὡς νὰ φανῇ ἡ ἀρετήτων, καὶ νὰ αὐταμειφῶσι δικαίως. Ἔν ᾧ τὸν παρακαλῶμεν λοιπὸν νὰ μὴ μᾶς εἰσενέγκῃ εἰς τοιούτους πειρασμὸς ἐννοῶμεν νὰ μὴ συγχωρήσῃ, ὡς νὰ ὑποκύψωμεν εἰς αὐτὰς, καὶ νικηθῇ ἡ πίστις ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ μᾶς ἐνδυναμόνη μὲ τὴν χάριν τε, διὰ νὰ τὸς ὑπομένωμεν γενναίως, καὶ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ γρήγορα ἐξ αὐτῶν γ). Οἱ δεῦτεροι, οἱ πρὸς ἀπάτην πειρασμοὶ προέρχονται α. ἐκ τῶ Διαβόλου δ). β. ἐκ τῶ κόσμου ε). γ. ἐκ τῆς σαρκὸς ζ), καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν οἱ δεινότεροι· ὁ διάβολος μᾶς ἐρεθίζει, καὶ συνεργεῖ εἰς τὸ κακὸν, δὲν ἐμπορεῖ ὁμως νὰ μᾶς ῥίψῃ εἰς τῆς ἁμαρτίας τὸν βυθόν, εἰάν ἡμεῖς αὐτοὶ δὲν θελήσωμεν. Ὁ κόσμος μᾶς πειράζει διὰ λόγων, διὰ πρά-

α) Ματθ. 6, 14—15 καὶ Α. Τιμοθ. 2—8 καὶ Ἰακώβ. 2, 13.
β) Ματθ. 18, 27—35. 8 Α'. Κορινθ. 10, 13. δ) Ματθ. 4, 1. καὶ Β. Κορινθ. 2, 12. ε) Παροιμ. 1, 10. ς) Ἰακώβ. 1, 4.

ξερων, δι' εὐτυχιῶν ὠραίων, διὰ δυσυχίων, διὰ θλίψεων, δι' ἡδονῶν, ἔ γενικῶς δι' ὅλων ἐκείνων τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων διεγείρονται εἰς ἡμᾶς φιλία ἔ μῖσος, ἔ ἄλοιπός ὄμιλος τῶν παθῶν: ἡ σὰρξ τέλος διὰ τῆς ἡμετέρας θελήσεως ἐνιχθυσμένη μᾶς πολεμεῖ φοβεράς, ἔ μᾶς ἀπωθεῖ εἰς τῆς κακίας τὸν βόθρον. Ἐν ᾧ ἡμεῖς δεόμεθα τῷ Θεῷ νὰ μὴ μᾶς εἰσενέγκῃ εἰς τέτοιο τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν, δὲν ἐννοῶμεν ὅτι πρέρχονται ἐξ αὐτῆ, ἔ εἶναι τῆς ἁμαρτίας αἴτιος ὁ Θεός· ἄπαγε! ὁ Θεὸς μάλιγα μᾶς ἀπαστρέφει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν διὰ τῆς θεῖς λόγου, διὰ τῆς πατρικῆς αὐτῆ προνοίας, ἔ διὰ τῶν μέσων τῆς σωτηριῶδους αὐτοῦ χάριτος α), ἐγκαταλείπει δὲ τὰς ἁμαρτωλὰς, ἔ σιχέουσι τὴν χάριν τε ἐξ αὐτῶν, ὅταν ἡ διεφθαρμένην ἔχοντες θέλησιν καταπατῶσιν ἐν γνώσει τὰς ἐντολάς τε, ἡ πεπωρωμένοι παντάπασιν τὴν καρδίαν ἐλπίζουσιν εἰς ἑαυτὰς, ἔ ὄχι εἰς τὸν Θεὸν ἔ πλάσιν των, ἡ ἀχάριτοι ὄντες ἡοὶ κακομεταχειρίζονται τὰς εἰς αὐτὰς θαψιλευθείσας χάριτας τῆς ἐρανίς πατρός των. Παρακαλῶμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν νὰ μὴ συγχωρήσῃ νὰ πέσωμεν εἰς τέτοις τὰς πειρασμῶς, οἵτινες δύνανται νὰ θριαμβεύσωσι καθ' ἡμῶν, ἡ ἂν συγχωρήσῃ κατὰ τὰς ἀποκρύφους βελὰς τῆς θεῖας αὐτῆ σοφίας, ἔ δικαιοσύνης, νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ καὶ νὰ νικηθῶμεν παντελῶς ἀπὸ αὐτὰς, ἀλλὰ νὰ διασώσῃ τὰς ψυχὰς μας ἀπὸ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπάτην, ἔ ἀπώλειαν· διότι ὁ Θεὸς δὲν πειράζει κανένα πρὸς ἀπάτην, ἔτε παρακινεῖ κανένα εἰς τὸ κακόν β). Μετὰ δὲ πρὸς νίκην τέτων τῶν πειρασμῶν χρησιμώτατα ἔχομεν τὴν πίσιν γ), ἔ τὴν θεοσέβειαν δ), ἔ τὴν προσευχὴν ε).

Σημ. Β'. Ἡ λέξις πονηρὸν, ἔδετέρως μὲν ἐκλαμβανομένη φανερῶνει τὴν ἁμαρτίαν ζ), ἀρσενικῶς δὲ κλινομένη φανερῶνει τὸν διάβολον, ἔςις ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζιγῶν τίνα καταπίῃ (Α Πέτρ. 5, 8).

α) Α. Κορινθ. 10. β) Ἰακωβ. 1, 13. γ) Ἐφεσ. 6, 16. δ) Ἰακωβ. 4, 7. ε) Ματθ. 26, 41. ς) Ἰωάν. 17, 15. ζ) Β. Θεσσαλονικ. 3, 3.

Ἐκ τῶν λοιπῶν παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀβλαβεῖς, ἐνιχύων τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν μὲ τὴν παντοδυναμικὴν αὐτῆς χάριν, καὶ ἐλπίζομεν βεβαίως, ὅτι δέλομεν εἰσακεδοῦν, εἰάν ἐκ ψυχῆς εἰλικρινεῖς προσευχώμεθα α). Δύο δέ τινες προκύπτουσιν ὠφέλειαι ἐκ τῆς αἰτίσεως ταύτης· α. νὰ γρηγορῶμεν καὶ ν' ἀποφεύγωμεν τὰς πειρασμοὺς ὅσον ἐμπορῶμεν β). β. ἐμπεισόντες δὲ ποτὲ εἰς αὐτὸς, νὰ ἀντέχωμεν σερεῶς προσευχόμενοι θερμῶς πρὸς Θεόν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ε'.

Ἐπίλογος.

§. α'. "Οτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Σημ. Α'. Γρία τινὰ μᾶς διδάσκει ὁ Ἐπίλογος· α. ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι βασιλεὺς τῆς κόσμου· β. ὅτι διοικεῖ τὸ πᾶν μὲ τὴν παντοδυναμίαν τε· γ. ὅτι ἡ δόξα τε εἶναι ἀπείροσ. Αὕτη δὲ ἡ δόξα τε, καὶ δύναμις, καὶ βασιλεία δέλει διαρκεῖν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα· ἐκ τῆς δύο τινὰ προκύπτουσι συμπεράσματα· α. ὅτι εἰς τὸν βασιλέα, καὶ προσετην, καὶ πατέρα ἡμῶν ἀναγκάτως πρέπει νὰ προστρέχωμεν διὰ τῆς προσευχῆς ζητῶντες παρὰ τῆς ἀγαθότητος τὴν σωτηρίαν ἡμῶν καὶ συντήρησιν· β. ὅτι τῶν προσευχῶν ἡμῶν ὅλων σκοπὸς κυριώτατος πρέπει νὰ ἦναι ἡ αὐξήσις τῆς βασιλείας καὶ δόξης τῆς Θεῆς, καὶ εἰς δόξαν τῆς πανηγύρεως ὀνόματός τε πρέπει νὰ ἀναφέρονται ὅσα ἀγαθὰ ζητῶμεν, καὶ λαμβάνομεν παρ' αὐτῆς γ).

Σημ. Β'. Ἡ λέξις Ἀμήν εἶναι ἑβραϊκὴ· προσθεμένη δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς προσευχῆς δηλοῖ τῶν ἐπιθυμιῶν μας τὴν εἰλικρινείαν, καὶ βεβαίωσιν τῆς ψυχῆς μας, ὅτι δέλομεν εἰσακεδοῦν παρὰ Θεῆς. Οὕτω προσευχόμενοι

α) Α. Κορινθ. 10. β) Ματθ. 26. γ) ψαλμ. 115.

πρὸς Θεὸν λαμβάνομεν παρ' αὐτῆ τὴν χάριν εἰς πλήρωσιν
 τῶν ἀγίων αὐτῆ ἐντολῶν, ἃ ἐνδυναμόνομεν τὴν ἐκ τῆς
 θεοῦ πίστεως εἰλικρινῆ πρὸς αὐτὸν ἐλπίδα, διὰ τῆς ὁ-
 ποίας περιμένομεν ἃ τὴν εἰς ταύτην τὴν ζωὴν πατρικὴν
 αὐτῆ κυβέρνησιν ἃ περιβαλψιν, ἃ τὴν εἰς τὸν μέλλον-
 τα αἰῶνα ἀνταμοιβὴν τῶν πράξεών μας, ἃ ἐπιτυχίαν τῶν
 ὁποίων ἠτοίμασεν ἀγαθῶν διὰ τὰς ἐκλεκτὰς αὐτῆ θερά-
 πουτας. „Ὁ δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος πληράσαι ἡμᾶς πάσης
 χαρᾶς ἃ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ἡ-
 μᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι, ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου. Ἄμην!
 (Ῥωμ. 15, 13).

Τ Β Α Ο Σ

ΜΕΤΟΧΗ

Α Μ Η Μ Τ

Π Ι Ν Α Ξ

Τ Ω Ν Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν
Π Ρ Ο Ο Ι Μ Ι Ο Ν .

Ορισμός & ἀρχὴ τῆς Κατηχήσεως	§. α.	Σελ. 1
Διαιρέσεις αὐτῆς	§. β—γ.	1—3

Μ Ε Ρ Ο Υ Σ Α'.

Τ Μ Η Μ Α Α'.

περὶ τῆς Φυσικῆς τῆς Θεῆ Γνώσεως.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ ὑπάρξεως Θεῆ	§. ζ	4
Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.		

Περὶ οὐσίας Θεῆ & τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς.	§. η.	6
Περὶ Δημιουργίας	§. θ.	αὐτ.
Περὶ πλάσεως ἀνθρώπου & τῆς κατ' εἰκόνα	§. ι & ια.	7
Περὶ προνοίας	§. ιβ. ιγ.	8—9

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ Θεοσεθείας	§. ιδ.	19
Περὶ τῆς διπλῆς τῆς Θεῆ λατρείας	§. ιε.	αὐτ.
Περὶ τῆς μελλέουσας ζωῆς	§. ις.	12
Περὶ τῆς διαφθορᾶς τῆς ἀνθρώπου	§. ιζ.	αὐτ.
Περὶ τῆς κατὰ τῆς ἀνθρώπου θείας ὀργῆς	§. ιη.	13
Περὶ τῆς μέσεως τῆς καταλλαγῆς τῆς ἀνθρώπου μετὰ τῆς Θεῆ	§. ιθ.	αὐτ.

Μ Ε Ρ Ο Υ Σ Α'.

Τ Μ Η Μ Α Β'.

Περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς πίσεως.

Περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς	§. α.	14
Περὶ τῆς ὕλης τῆς Ἁγίας Γραφῆς	§. β.	16
Περὶ τῆς Συμβόλου τῆς πίσεως	§. γ—δ.	18
Περὶ πίσεως	§. ε.	20
Περὶ Τριάδος, & Δημιουργίας, & Προνοίας, & τῆς προπατορικῆς ἀμνηστίας.	§. ς.	21

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τῆ υἱοῦ τῆ Θεοῦ. Ἄρθρ. Β', Γ'	§. ζ-η.	27-28	Σελ.
Περὶ τῆς ζωῆς τῆ Χριστοῦ	§. ζ.	31	
Περὶ τῆ σαυρικῆ θανάτου τῆ Χριστοῦ Ἄρθρ. Δ.	§. ι-ια.	33	
Περὶ τῆς Ἀναστάσεως καὶ Ἀναλήψεως τῆ Χριστοῦ. Ἄρθρ. Ε. ς.	§. ιβ-ιγ	37-39	
Περὶ τῆς β. ἐλεύσεως τῆ Χριστοῦ Ἄρθρ. Ζ.	§. ιδ.	39	
Περὶ τῆς ἐπελεύσεως τῆ παναγίου πνεύματος καὶ τῶν αὐτῶ χαρισμά- των. Ἄρθρ. Η.	§. ιε.	42	
Περὶ τῆ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων καὶ περὶ Ἐκκλησίας	§. ις.	43	
Περὶ τῶν ιδιοτήτων τῆς ἀληθινῆς Ἐκ- κλησίας καὶ τῶν περιόδων καὶ διωγ- μῶν αὐτῆς. Ἄρθρ. Θ.	§. ιζ.	44	
Περὶ κυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας	§. ιη.	51	
Περὶ Μυσηρίων.	§. ιθ-κ.	53	
Περὶ Βαπτίσματος 1	§. κα.	55	
Περὶ Χρίσματος . 2	§. κβ.	57	
Περὶ Εὐχαριστίας . 3	§. κγ.	58	
Περὶ Ἐξομολογήσεως 4	§. κδ-κε	60	
Περὶ Ἰερωσύνης . 5	§. κς.	63	
Περὶ Γάμου . . . 6	§. κζ.	64	
Περὶ Εὐχελαίε . . . 7	§. κη.	65	
Περὶ Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας	§. κθ.	αὐτ.	
Περὶ ἀφέσεως ἀμαρτιῶν διὰ τῆ ἀγίης βαπτίσματος. Ἄρθρ. Ι.	§. λ.	66	
Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν. Ἄρθρ. ΙΑ. §. λα.		67	
Περὶ τῆς μελλέουσας ζωῆς. Ἄρθρ. ΙΒ. §. λβ.		70	

ΜΕΡΟΣ Β'.

Περὶ τῆ θείης νόμου.

ΑΡΘΡΟΝ Α'.

Περὶ τῶν καλῶν ἔργων	§. α.	72
Περὶ τῆ νόμου τῆ Θεοῦ	§. β.	74

Περὶ τῆς Δεκαλόγου §. γ. 76

ΑΡΘΡΟΝ Γ'

Περὶ τῶν δύο μεγάλων ἐντολῶν τῆς ἀγάπης §. δ. 80

Περὶ τῶν δέκα ἐντολῶν εἰδικώτερον

Ἐντολή Α. "Αρθρ. δ. §. ε. 83

Ἐντολή Β. "Αρθρ. ε. §. ς. 87

Ἐντολή Γ. "Αρθρ. ς. §. ζ. 91

Ἐντολή Δ. "Αρθρ. ζ. §. η. 96

Ἐντολή Ε. "Αρθρ. η. §. θ. 101

Ἐντολή ς. "Αρθρ. θ. §. ι. 105

Ἐντολή ζ. "Αρθρ. ι. §. ια. 108

Ἐντολή η. "Αρθρ. ια. §. ιβ. 111

Ἐντολή θ. "Αρθρ. ιβ. §. ιγ. 114

Ἐντολή ι. "Αρθρ. ιγ. §. ιδ. 117

ΜΕΡΟΣ Γ'

Περὶ Ἐλπίδος.

Περὶ προσευχῆς. "Αρθρ. Α. Β. §. α-β. 120-123

Περὶ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς. "Αρθρ. Γ. §. γ. 124

Προσίμιον τῆς Κυριακῆς προσευχῆς "Αρθρ. Δ. §. δ. 125

Αἴτιμα Α. §. ε. αὐτ.

Αἴτιμα Β. §. ς. αὐτ.

Αἴτιμα Γ. §. ζ. 126

Αἴτιμα Δ. §. η. 127

Αἴτιμα Ε. §. θ. 129

Αἴτιμα ς. §. ι. 130

Ἐπίλογος. "Αρθρ. Ε. §. ια. 132

Λεωνίδου 77

Πατρικίου Ουκράσιου 8

Σωφρονίου 10

1855

AKADHMIA AΘHNΩN

007000081399